

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Rigorózní práce

Nabytí vlastnického práva od neoprávněného ve vztahu k věcem, které nejsou evidované ve veřejných seznamech

Mgr. Lukáš Dořičák

Plzeň, 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta právnická

Katedra občanského práva

Občanské právo a civilní proces

Rigorózní práce

*Nabytí vlastnického práva od neoprávněného ve vztahu k
věcem, které nejsou evidované ve veřejných seznamech*

Mgr. Lukáš Dořičák

Plzeň, 2018

„Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracoval samostatně a že jsem vyznačil prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpal způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

V Plzni dne 22. 6. 2018

Mgr. Lukáš Dořičák

Obsah

Úvod.....	8
1 Obecná východiska k nabytí od neoprávněného.....	13
1.1 Sřet ochrany vlastnického práva a ochrany dobré víry a zásada Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet	13
1.2 Právní povaha způsobu nabytí vlastnického práva od neoprávněného .	17
1.3 Nabytí od neoprávněného či nevlastníka?.....	19
2 Obecné podmínky nabytí od neoprávněného v § 1109 – 1111 NOZ	28
2.1 Předmět nabytí.....	28
2.2 Platný právní titul	34
2.2.1 Nabytí od neoprávněného v exekučním a insolvenčním řízení.....	37
2.3 Různá hospodářská či právní identita nabyvatele a převodce	42
2.4 Dobrá víra nabyvatele	43
2.4.1 Dobrá víra obecně	43
2.4.2 Koncepce dobré víry	47
2.4.3 Z perspektivy jaké osoby se posuzuje dobrá víra?	49
2.4.4 Presumpce dobré víry	51
2.4.5 Ohledně jakých skutečnosti se vytváří dobrá víra.....	56
2.4.6 Okamžik posuzování dobré víry u nabyvatele	60
2.4.7 Role úplatnosti ve vztahu k posuzování dobré víry	66
2.4.8 Dobrá víra při kumulaci subjektů na straně nabyvatele	67
2.4.9 Dobrá víra u zastoupení a podobných institutů.....	70
2.4.10 Dobrá víra u právnických osob	76
2.5 Závěr ohledně obecných předpokladů.....	87
3 Speciální podmínky nabytí od neoprávněného v § 1109 – 1111 NOZ... ..	88
3.1 Přistoupení průvodních okolností jednotlivých klauzulí.....	88
3.1.1 Privilegovaná klauzule § 1109 NOZ	88
3.1.2 Nabytí použitých movitých věcí podle § 1110 NOZ	89
3.1.3 Nabytí od neoprávněného podle generální klauzule § 1111 NOZ	92
3.2 Problematika úplatnosti nabytí	94
3.2.1 Role požadavku úplatnosti u privilegované klauzule § 1109 písm. c) NOZ.....	95
3.2.2 Role požadavku úplatnosti u klauzule § 1110 NOZ.....	97

3.2.3	Klauzule nevyžadující úplatnost	102
3.2.4	Ekvivalence úplaty	104
3.3	Věcné zaměření jednotlivých skutkových podstat	107
3.3.1	Věc nezapsaná do veřejného seznamu jako požadavek aplikace § 1109 NOZ.....	108
3.3.2	Uplatnění § 1110 NOZ na věci nemovité a zapsané ve veřejném seznamu	109
3.3.3	Uplatnění § 1111 NOZ na věci nemovité a zapsané ve veřejném seznamu	110
3.3.4	Uplatnění § 1112 NOZ na věci nemovité a zapsané ve veřejném seznamu a věci dle § 1113 NOZ	120
3.4	Problematika marného uplynutí lhůty u věcí nedobrovolně pozbytých	123
3.4.1	Klauzule § 1110 NOZ	123
3.4.2	Klauzule § 1111 NOZ	127
3.4.3	Vindikace podle § 1110 a 1111 NOZ.....	131
3.5	Závěr ohledně speciálních předpokladů	133
4	Další související otázky	135
4.1	Pojetí osoby podnikatele jako neoprávněného převodce	135
4.2	Okamžik vzniku vlastnického práva	137
4.3	Důsledky nabytí od neoprávněného	139
4.4	Některé další případy nabytí věci od neoprávněného v NOZ	142
4.4.1	Vícečetný převod.....	142
4.4.2	Nabytí od neoprávněného a zásada superficies solo cedit	142
4.4.3	Vyloučení podání vindikační žaloby jako nabytí od neoprávněného.....	144
4.5	Specifika prodeje kradených automobilů	146
5	Polská právní úprava nabývání od neoprávněného	149
5.1.1	Několikero poznámek k dobré víře	150
5.1.2	Předání věci	153
5.1.3	Okamžik nabytí vlastnického práva	156
	Závěr.....	158

Přehled použitých zkratek

NOZ	Zákon č. 89/2012., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
OZ	Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
ObchZ	Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
EŘ	Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
IZ	Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.
ZOS	Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů.
ZoCL	Zákon č. 49/1997 Sb., o civilním letectví a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.
ZPKT	Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů.
KatZ	Zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí, ve znění pozdějších předpisů.
ZNP	Zákon č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě, ve znění pozdějších předpisů.
ZVP	Zákon č. 114/1995 Sb., o vnitrozemské plavbě, ve znění pozdějších předpisů.
OZO	Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění císařského nařízení č. 69/1916 Ř. z. účinném ke dni 1. ledna 1917.
Ústava	Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

LZPS	Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
ABGB	<i>Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch</i> (obecný občanský zákoník).
DCFR	<i>Draft Common Frame of Reference</i> .
BGB	<i>Bürgerliches Gesetzbuch</i> (německý občanský zákoník).
KC	<i>Kodeks Cywilny</i> (polský občanský zákoník).
UKWH	<i>Ustawa o księgach wieczystych i hipotece</i> .
ÚS	Ústavní soud České republiky.
NS	Nejvyšší soud České republiky.
NSS	Nejvyšší správní soud České republiky.
OGH	<i>Der Oberste Gerichtshof</i> (Nejvyšší soud Rakouské republiky).
ČR	Česká republika.
Sp. zn.	Spisová značka.
KANCL	Komise pro aplikace nové civilní legislativy při Ministerstvu spravedlnosti.
(...)	Část citace vynechaná.

Úvod

V předkládané práci se zaměřuji na některé aspekty nabývání vlastnického práva od neoprávněného v kontextu nového soukromoprávního kodexu (NOZ), a to především s akcentem na věci, které nejsou předmětem evidence veřejných seznamů. Na předmětné téma, byť v obecnější rovině, jsem již publikoval svou diplomovou práci¹, následující práce tak vychází z některých obecných východisek tam formulovaných, zaměřuje se však již na specifitější hlediska traktované problematiky. V některých případech též precizuje a především prohlubuje některé tam nastíněné myšlenky. Použité pasáže z diplomové práce zde tak zpravidla slouží jako obecný teoretický základ mající cíl uvést čtenáře do problematiky nabývání od neoprávněného a vytvářející nezbytný podklad pro formulování odpovědí na stanovené výzkumné otázky (viz dále). Cílem práce však není podat vyčerpávající výklad zahrnující všechna myslitelná témata s touto materií související, včetně komplexního historického, vývojového exkurzu, nýbrž se zabývat vybranými aspekty platné a účinné úpravy, poukázat na některá nejasná místa této úpravy, která by v aplikační praxi mohla činit potíže, představit a zhodnotit relevantní odborná stanoviska a v neposlední řadě též prezentovat vlastní, argumentačně podložené názory.

Právní úprava nabývání od neoprávněného s osobní působností ve vztahu ke všem subjektům soukromoprávních vztahů a též obecně k široké škále kategorií věcí (např. nejenom k věcem zapsaným ve veřejném seznamu, ale i těm nezapsaným) byla v českém právním řádu zakotvena přijetím NOZ k okamžiku jeho účinnosti, jež nastala 1. ledna 2014. Lze tak shledat, že touto nově pojímanou koncepcí došlo k odstranění předchozí dichotomie občanskoprávního a obchodněprávního pojetí nabývání od neoprávněného. Zatímco totiž úprava v OZ mimo několika málo zákonem předvídaných situací (nabytí od nepravého dědice, nabytí vlastnického práva při prodeji nevyzvednuté věci zhotovitelem atd.) nabytí od neoprávněného nepřipouštěla, ObchZ tento vznik vlastnického práva naopak předpokládal v rámci úpravy kupní smlouvy.²

¹ DOŘIČÁK, Lukáš. *Střet ochrany vlastnického práva a dobré víry při nabývání věcí nezapsaných ve veřejném seznamu*. Nový Jičín, 2016. 103 s. Diplomová práce. Univerzita Palackého, Právnická fakulta, Katedra soukromého práva a civilního procesu. Vedoucí práce Petr Bezouška.

² Výčet případů nabytí od neoprávněného v kontextu OZ i ObchZ podává např. Petr, srov. PETR, Bohuslav. Zásada „nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet“ a problematika nabývání od nevladníka. *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 20, s. 696.

Smyslem tohoto institutu je v odůvodněných situacích zhojit nedostatek převodcova vlastnického práva (resp. dílčího vlastnického oprávnění – *ius disponendi*)³, umožnit tímto nabyvateli jsoucím v dobré víře nabýt vlastnické právo i přes tento nedostatek, a to bez ohledu na to, zda je převod⁴ vlastnického práva činěn na základě kupní, darovací nebo směnné smlouvy či jiného platného právního titulu a zda je realizován mezi podnikateli či nikoliv. Lze tak konstatovat, že normotvůrce při řešení střetu zásad⁵ ochrany subjektivní dobré víry a ochrany vlastnického práva „*stojících v tomto smyslu v protikladu a usilujících nalézt v určitém historickém kontextu míru svého uplatnění*“ nachází kompromis ve výraznější ochraně dobré víry v porovnání s předchozím stavem.⁶

Jelikož takto rozsáhle upravena materie představuje pro český právní řád novum, jedná se přirozeně o aktuální a mezi odbornou veřejností hodně rozebírané téma. Soudím však, že na některé související otázky doposud nebyly nalezeny uspokojivé doktrinální odpovědi, proto si tato práce klade za cíl přispět některými náměty a vlastními vklady do vedené odborné diskuse. Předložená práce se tak neomezuje pouze na přejímání názorů již právní doktrínou vyřčených, nýbrž se vůči těmto publikovaným stanoviskům mnohdy vymezuje a usiluje též o poskytnutí jiných možných úhlů pohledu při nazírání na dílčí aspekty vykládané problematiky. Vytyčeným cílem je tak analyzovat a zodpovědět především následující výzkumné otázky:

- (i) *K jakému přesnému okamžiku se v jednotlivých klauzulích posuzuje potenciální dobrověrnost nabyvatelova postavení?*
- (ii) *K jakému okamžiku nabyvateli vzniká vlastnické právo k převáděné věci, doprovázejí-li získání věci rozličné průvodní okolnosti jednotlivých skutkových podstat?*
- (iii) *Jaké obecné a speciální podmínky jednotlivých klauzulí musí být splněny, aby mohlo dojít k nabytí od neoprávněného?*

³ Srov. poznámky v kapitole 1.3 této práce.

⁴ Pro zjednodušení výkladu je v této práci v souvislosti s nabytím od neoprávněného užíváno pojmenování “převod”, byť tento termín společně s pojmem „přechod“ spadá pod kategorii derivativního nabývání vlastnického práva, přičemž nabytí od neoprávněného představuje originární způsob nabytí (o tom však blíže v kapitole 1.2 této práce).

⁵ V této práci je používán termín “právní zásada” a „právní princip“ promiscue.

⁶ HURDÍK, Jan; LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2010, s. 171.

- (iv) *Panují ve vztahu k nabytí od neoprávněného určitá specifika co do posuzování dobré víry, jsou-li nabyvateli manželé, osoby usilující o vznik spoluvlastnictví k věci či právnická osoba? A jakým způsobem se zvažuje dobrá víra, je-li nabyvatel zastoupen, a to na základě přímého či nepřímého zastoupení?*
- (v) *Jakou roli hraje podmínka úplatnosti v jednotlivých skutkových podstatách nabytí od neoprávněného? Lze racionálně ospravedlnit, že některé klauzule umožňují též bezúplatné nabytí?*
- (vi) *Je věcná působnost jednotlivých skutkových podstat upravena adekvátně či v některých případech existují důvody pro rozšíření či naopak zúžení jejich dosahu oproti stavu vyplývajícímu z jazykového výkladu těchto ustanovení?*
- (vii) *Může nabyvatel věci zapsané ve veřejném seznamu nabytí vlastnické právo podle § 1111 NOZ, získal-li takovou věc lukrativně, proč se neuplatní úprava materiální publicity veřejných seznamů?*
- (viii) *Vyžaduje se pro účely ustanovení § 1109 písm. b) a § 1110 NOZ, aby převodce – podnikatel disponoval příslušným podnikatelským oprávněním k tomu, aby realizovalo nabytí od neoprávněného podle těchto ustanovení?*

Za účelem dosažení cílů práce a zodpovězení výše uvedených výzkumných otázek jsou užívány metody analýzy a syntézy, dále též abstrakce, indukce a dedukce. Kromě interpretačních metod byl užit taktéž komparativní přístup, a to především s polskou právní úpravou, v níž můžeme spatřovat některé obdobné právní konstrukce jako v té české (např. odklad nabytí vlastnického práva k některým věcem nedobrovolně pozbytým⁷ vlastníkem k okamžiku uplynutí určité časové periody), což naskýtá možnost nahlížet na některé aspekty české úpravy ve světle stanovisek polské právní vědy a judikatorní praxe.

⁷ Tento pojem bude pro účely této práce používán souhrnně pro věci ztracené či svémocně odňaté (§ 1110 NOZ) či pozbyté ztrátou či činem povahy úmyslného trestného činu (§ 1111 NOZ). Byť pro úplnost je nutné uvést, že označení “nedobrovolně pozbyté věci” není zcela přiléhavé, neboť i pokud byla věc vylákána lstí, je vlastníková vůle k vydání věci zpravidla svobodná, byť projevená na základě představy, která nekoresponduje se skutečností (byla však vydána dobrovolně), přesto ji mnohdy můžeme podřadit pod “pozbytí činem povahy úmyslného trestného činu” (podvod), i takové pozbytí věci je zde však pro zjednodušení označováno jako “nedobrovolně pozbytí”. Srov. TĚGL, Petr; ZAJÍC, Jaromír. Způsob, jakým věc opustila sféru vlivu vlastníka, jako kritérium důležité pro ochranu nabyvatele při nabytí od neoprávněného. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 4, s. 124.

Práce je členěna do pěti základních kapitol, úvodu a závěru. První kapitola bude věnována nastínění základních východisek, z nichž úprava nabývání od neoprávněného koncepčně vychází. Explikována bude nejprve zásada *Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*⁸, z níž předmětná úprava představuje výjimku. Pozornost bude dále soustředěna na zodpovězení otázky, zda lze v kontextu českého právního řádu nabývání od neoprávněného přiřknout originární či derivativní povahu. Objasněny budou taktéž pohnutky, které zákonodárce vedly k terminologické změně v chápání osoby převodce jako nikoliv nevlastníka, ale neoprávněného, jakož i uvedení některých příkladů osob neoprávněných, které převedou-li věc na dobrověrného nabyvatele, dojde k aktivaci úpravy nabytí od neoprávněného.

Druhá kapitola bude zaměřena na vymezení a analýzu obecných podmínek pro nabývání od neoprávněného, které jsou společné všem klauzulím § 1109 – 1113 NOZ. V souvislosti s podmínkou platného právního titulu bude proveden též rozbor případných možností nabytí vlastnického práva od neoprávněného v insolvenčním a exekučním řízení. Zvýšená pozornost pak bude upřena na otázky související s dobrou vírou nabyvatele, především na určení koncepce subjektivní dobré víry, která se při tomto způsobu nabytí vlastnického práva uplatní, její konstrukci jakožto vyvratitelné domněnky a určení přesného okamžiku, k němuž se v jednotlivých skutkových podstatách bude posuzovat. Dále bude zkoumáno, k jakým okolnostem se dobrá víra bude vázat v určitých typizovaných případech a z pohledu jaké osoby se bude posuzovat. Analýze budou podrobeny taktéž možná specifika co do posuzování dobrověrnosti některých nabyvatelů (manželé, budoucí spoluvlastníci, právnická osoba a další).

Třetí kapitola následně naváže na kapitolu předchozí, když bude věnována již speciálním podmínkám nabývání od neoprávněného (tj. těm, kterými se jednotlivé skutkové podstaty od sebe navzájem odlišují). V této kapitole se zaměřím též na vyvození role úplatnosti v jednotlivých klauzulích, jakož i nalezení odpovědi na otázku, zda lze v některých odůvodněných případech ospravedlnit nabytí od neoprávněného, přesto že je věc získána lukrativně. Zkoumání zde bude podrobena taktéž věcné zaměření jednotlivých skutkových podstat vyplývajících především z jazykového výkladu těchto ustanovení, a to především z hlediska jeho korektnosti. Dále bude pojednáno o některých

⁸ Dále bude tato zásada označována již jen jako „*Nemo plus iuris*“.

specifikách nabývání věcí nedobrovolně pozbytých, zejména s ohledem na přistoupivší požadavek marného uplynutí tříleté lhůty pro prokázání nedobrovolného pozbytí pro realizaci dobrověrného nabytí⁹ a možnosti vindikace vlastníka takto pozbyté věci.

Následující, čtvrtá, kapitola bude orientována na další otázky, které s problematikou nabývání vlastnického práva od neoprávněného úzce souvisí. Pro účely skutkových podstat, které normují ohledně situací, kdy je převodcem podnikatel, zde bude zvažována nutnost podnikatelova podnikatelského oprávnění pro uplatnění úpravy nabytí od neoprávněného. Pozornost bude upřena též na určení přesného okamžiku, k němuž v jednotlivých klauzulích dochází k dobrověrnému nabytí, a na důsledky, které jsou s tímto následkem neodmyslitelně spojeny. Nastíněny budou taktéž některé další případy nabytí vlastnického práva k věcem nezapisovaným ve veřejných seznamech od neoprávněného, které můžeme v NOZ nalézt, a rovněž určitá specifika nabývání kradených automobilů, zejména s důrazem na posuzování dobrověrnosti nabyvatele.

Poslední kapitola bude věnována polské právní úpravě nabývání movitých věcí od neoprávněného. Kromě obecných výkladů bude představen polský přístup ve vztahu k posuzování splnění požadavků předání věci či okamžiku vzniku vlastnického práva u nabývání od neoprávněného.

Práce je zpracována ke dni 22. 6. 2018.

⁹ Toto sousloví bude v této práci označovat nabytí vlastnického práva od neoprávněného.

1 Obecná východiska k nabytí od neoprávněného

Předtím, než bude možné pojednat o předmětné materii nabývání od neoprávněného ve zvolených souvislostech, je nezbytné si vymezit některá základní východiska a pojmy, z nichž právní úprava tohoto institutu vychází a které používá. Nabytí od neoprávněného představuje ve své podstatě střet dobré víry (nabyvatele) a vlastnického práva (původního vlastníka), resp. zákonné vyjádření jeho řešení. V následující kapitole bude rozebrána zásada *Nemo plus iuris*, která je obecným principem, z něhož nabytí od neoprávněného představuje výjimku. Tato část práce bude rovněž zaměřena na určení způsobu nabytí vlastnického práva při nabývání věci od neoprávněného. Předmětem zkoumání budou i určité terminologické aspekty související s problematikou nabytí od neoprávněného (rozdíl mezi neoprávněným a nevlastníkem a další).

1.1 Střet ochrany vlastnického práva a ochrany dobré víry a zásada *Nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet*

Autorství zásady *Nemo plus iuris*, kterou je vyjádřeno, že „nikdo nemůže převést na jiného více práv, než kolik má“ anebo „není platný převod takového práva, které převádějící nemá“, je tradičně připisováno Ulpianovi.¹⁰ Z této zásady vyplýval požadavek na existenci *dominii auctoris* u zcizitele, aby mohlo dojít k platnému převodu. Pojmovým znakem nabytí od neoprávněného však je, že tento prvek absentuje, zákon tak v některých případech umožňuje dobrověrnému nabyvateli nabýt vlastnické právo i v tzv. kvazi-protiprávních situacích.¹¹ Z těchto skutečností lze usuzovat, že nabytí od neoprávněného představuje výjimku ze zásady *Nemo plus iuris*. Nabytí od neoprávněného lze vnímat jako zákonné řešení střetu dvou právních institutů stojících v opozitním postavení, snažících se nalézt rovnováhu vzájemného uplatnění. Jedná se o kolizi „*právního titulu na jedné straně a dobré víry jako výrazu psychicky chápané poctivosti v jednání účastníků, nárokujících si přiznání určitého práva, na straně druhé.*“¹²

¹⁰ D, 50, 17, 11 (citováno podle SKŘEJPEK, Michal. Maxima: *Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet*. *Soudce*, 2008, roč. 10, č. 11, s. 39).

¹¹ ZAPLETAL, Jirí. Zásada dobré víry a její uplatnění v soukromém právu. *Právní rozhledy*, 2006, roč. 14, č. 2, s. 62.

¹² HURDÍK, Jan; LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva...*, s. 171.

Pro ilustraci si uvedme následující příklad: zloděj odcizí věc určité osoby, přičemž věc následně převede na jinou dobrověrnou osobu. Situace, kdy dobrověrný nabyvatel vykonává vlastnické právo bez vůle (mnohdy i proti vůli) předchozího vlastníka, by byla za normálních okolností protiprávní. Zákon však v některých případech, kdy proti sobě stojí vlastnické právo osoby, které věc byla odcizena, a dobrá víra nabyvatele, do značné míry upřednostňuje ochranu dobré víry nabyvatele. Úprava nabytí od neoprávněného obsažená v § 1109 až 1113 NOZ proto představuje výsledek řešení uvedené kolize, přičemž v důsledku existence této úpravy může být dobrověrná osoba chráněna a nabýt vlastnické právo i ve zmíněných kvazi-protiprávních situacích.

Tégl v této souvislosti zmiňuje tři možné obecné přístupy k řešení problému nabytí od neoprávněného lišící se v míře prosazení zásady ochrany vlastnického práva či ochrany dobré víry.¹³

První spočívá v absolutní ochraně původního vlastníka. Tato koncepce vychází z absolutního uplatnění zásady *Nemo plus iuris* – vyjadřuje tedy premisu, že bez souhlasu původního vlastníka nemůže přejít vlastnické právo k jeho věci na jinou osobu. Přičemž v opačném případě je nutné takový převod posoudit jako neplatný. Tento koncept, pro který je dobrá víra nabyvatele irelevantní, může ve svých důsledcích vést k nechtěnému ochromení plynulého a bezproblémového fungování trhu, obchodování na něm a vůbec ekonomiky jako takové. Kupující by totiž nakupovali pouze u prověřených prodejců, aby měli jistotu o svém vzniklém vlastnickém právu (což by mělo nepříznivý dopad na podnikatelskou činnost zastaváren, bazarů apod.).¹⁴

Druhý koncept představuje absolutní ochranu poctivého nabyvatele. Je-li nabyvatel s ohledem na vnější okolnosti oprávněně přesvědčen o autorizaci druhé strany převést danou věc a rovněž o oprávněnosti svého nabytí, nabude vlastnické právo k této věci. V důsledku takového transferu je pak nabyvatel chráněn jako vlastník vůči všem (včetně předchozího vlastníka).¹⁵ Tento koncept je pak úzce spjat s legitimační funkcí držby, tj. s předpokladem, že pokud má někdo věc u

¹³ TÉGL, Petr. Ochrana poctivého nabyvatele při nabývání vlastnického práva od nevlastníka k movitým věcem nezapsaným ve veřejných seznamech. *Ad Notam*, 2007, roč. 5, č. 2, s. 44.

¹⁴ Tamtéž, s. 44–45.

¹⁵ Tamtéž, s. 45.

sebe, je zpravidla legitimní takovou osobu vnímat za jejího vlastníka.¹⁶ Vždyť právě držba často bývá u věcí, jež nejsou předmětem evidence ve veřejných seznamech, nejzásadnější indicií, na níž nabyvatel může založit svou dobrou víru. Legitimační funkci, kterou u věcí zapsaných ve veřejných seznamech tradičně plní veřejné seznamy (typicky katastr nemovitostí), tak u věcí neevidovaných zastává právě jejich držba, z níž lze usuzovat vlastnické právo držitele.¹⁷ Prvořadým smyslem tohoto konceptu je tak zjednáání právní jistoty zejména ve věcněprávních vztazích a ochrana obchodování na trhu.¹⁸ Princip chránící dobrověrného nabyvatele je založen také na myšlence, že nejlepší možnost odvrátit újmu vzniklou jednáním, které má za následek zbavení vlastníka držby (a následně i vlastnictví při nabytí od neoprávněného) má právě vlastník sám (např. může si rozhodnout, komu věc svěří, jak jí zabezpečí před odcizením, zdali se před její ztrátou či odcizením pojistí apod.). Dobrověrnému nabyvateli proto nemůže přičtena k tíži vlastníkovy nedbalost v zajištění ochrany svého vlastnictví, nýbrž naopak musí být v takových případech chráněn.¹⁹ Ani taková bezbřehá ochrana dobré víry není ideálním řešením, toto pojetí by kupříkladu mohlo vést k vyššímu počtu krádeží za účelem následného převedení odcizených věcí na dobrověrné nabyvatele bez možnosti předchozích vlastníků se vydání těchto věcí následně domáhat.

Ani jedno z výše nastíněných východisek nepředstavuje ideální řešení, je proto nutné najít určitý kompromis – určité třetí řešení, které však rovněž dostojí požadavkům spravedlnosti (principu poctivosti). Ve shodném duchu judikoval též ÚS: *„jelikož princip ochrany dobré víry nového nabyvatele působí proti principu ochrany vlastnického práva původního vlastníka, je nutno najít praktickou konkordanci mezi oběma protikladně působícími principy tak, aby zůstalo*

¹⁶ BEZOUŠKOVÁ, Lenka. Nabytí vlastnického práva k movité věci od neoprávněného podle německé právní úpravy a návrhu občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 7, s. 248.

¹⁷ SZPUNAR, Adam. *Nabycie własności ruchomości od nieuprawnionego*. 2. vydání. Warszawa : Zakamycze, 1999, s. 41.

¹⁸ Bezpečností obchodování byla legitimita institutu nabývání od neoprávněného odůvodňována též staročeskou civilistikou. Srov. RANDA, Antonín. *Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém*. 7. nezměněné vydání. Praha : Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1922, s. 185 - 186.

¹⁹ TÉGL, Petr. *Dobrá víra v občanském právu*. Praha, 2008. 223 s. Doktorská disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Mikeš, s. 178.

zachováno maximum z obou, a není-li to možné, pak tak, aby výsledek byl slučitelný s obecnou představou spravedlnosti.“²⁰

V této souvislosti lze poznamenat, že existence úpravy nabytí od neoprávněného představuje možnost ztráty vlastnického práva původního vlastníka a naopak chrání zájmy dobrověrného nabyvatele (tedy účastníka obchodního vztahu), a v konečném důsledku tak poskytuje ochranu obchodování jako takovému, čímž zajišťuje vysokou míru dynamiky a objemu obchodů, a přispívá ke spolehlivosti trhu a celkovému hospodářskému růstu. Iwaniec však správně dodává, že pro ekonomický rozvoj má minimálně stejný význam též důsledná a účinná ochrana vlastnických práv zajištěná právními normami.²¹ Je proto potřeba zvolit řešení, které vyjadřuje spravedlivý kompromis mezi zájmy všech zúčastněných stran s ohledem na relevantní konsekvence případu (zda bylo vlastnické právo převáděno za úplatu či nikoliv, zda převáděna věc byla vlastníkem nedobrovolně pozbytá či dobrovolně vydána převodci apod.). Dává-li tedy zákonodárce v určitém typizovaném případě přednost ochraně dobrověrnosti (a ochraně obchodování jako celku), měl by tak činit s co nejnižší mírou zásahu do hodnoty, která stojí v kontrapozici (ochrany vlastnického práva).

Iwaniec²² v této souvislosti poukazuje na nevhodnost poskytování ochrany nabyvateli nedobrovolně pozbytých (např. ukradených) původním vlastníkem. Zákon by totiž neměl chránit výsledky činnosti, kdy někdo těží z činností, které jsou zakázány. Dovoluje-li navíc zákonodárce nabýt ukradenou věc, umožňuje tím zloději prodat takovou věc za vyšší cenu než v případě, kdy by převodu ukradené věci nebyla poskytnuta žádná ochrana. Dále taktéž upozorňuje, že argumentace ve prospěch širší ochrany zájmů dobrověrného nabyvatele odůvodněná zajištěním vyšší četnosti uzavírání obchodů není zcela relevantní. Předpovídá, že potenciální účastníci obchodování by se totiž své účasti na trhu stejně nevzdali ani v případech, kdy by věděli, že budou muset převedenou věc vrátit zpět nabyvateli, pokud by se prokázalo, že je věc kradená (v situacích, kdy by ochrana dobrověrnému nabyvateli nebyla poskytována). Iwaniec si proto pokládá následující otázku: když víme, že možnost zasáhnout do nabytého vlastnického práva nikterak výrazněji neovlivní obchodování, proč poskytujeme

²⁰ Nález ÚS ze dne 11. května. 2011, sp. zn. II. ÚS 165/11.

²¹ IWANIEC, Witosław. Czy należy chronić nabywcę w dobrej wierze? *Transformacje Prawa Prywatnego*, 2007, č. 3–4, s. 75.

²² Tamtéž, s. 78–80.

původnímu vlastníkovi možnost vindikace pouze v tříleté lhůtě, přičemž po jejím uplynutí odpíráme možnost ochrany původního vlastníka i v těch výjimečných případech, kdy prokáže své vlastnické právo i nedobrovolné pozbytí věci?²³ Odpověď zřejmě lze opřít o druhý cíl, který úprava nabytí od neoprávněného sleduje, a to zajištění jistoty v právních vztazích. Poskytnutá lhůta tak nachází své ospravedlnění v myšlence ohraničení vindikačních možností původního vlastníka určitou objektivní skutečností, jejíž uplynutí pak vnáší do soukromoprávního postavení nabyvatele trvalou jistotu.

Hodnotíme-li český právní řád ve srovnání s jinými právními řády, lze říci, že český zákonodárce poskytuje vyšší míru ochrany dobrověrnému nabyvateli oproti původnímu vlastníkovi. V obecné rovině totiž chrání dobrověrné nabývání nedobrovolně pozbytých věcí (např. kradených věcí). Ve vztahu k nabývacím způsobům v § 1109 NOZ je tato ochrana neomezená, při nabytí za průvodních okolností § 1110 – 1111 NOZ je vlastníku poskytnuta možnost domoci se svého práva na vydání věci do uplynutí tříleté lhůty od nedobrovolného pozbytí věci.

Stejně tak polský právní řád v mnoha situacích chrání postavení dobrověrného nabyvatele nedobrovolně pozbytých věcí. U peněz, dokumentů znějících na doručitele a věcí nabytých ve veřejné dražbě či v rámci exekučního řízení je takovému nabyvateli poskytnuta neomezená ochrana, u ostatních movitých věcí je vlastník rovněž oprávněn realizovat své dílčí vlastnické oprávnění spočívající v domáhání se vydání nedobrovolně pozbytého majetku, to však pouze v tříleté lhůtě od okamžiku nedobrovolného pozbytí.²⁴

Opačný přístup pak ve vztahu k nedobrovolně pozbytým věcem zvolil např. německý zákonodárce, který v § 935 odst. 1 BGB vylučuje nabytí od neoprávněného v případě věcí kradených, ztracených a jinak vlastníkovi odňatých.

1.2 Právní povaha způsobu nabytí vlastnického práva od neoprávněného

Česká právní teorie rozlišuje originární (původní) a derivativní (odvozené) způsoby nabytí vlastnického práva. Originární nabytí může být buďto absolutní

²³ To však neplatí absolutně, neboť, jak si dále ukážeme, nabyvateli přiznáváme ochranu při nabývání nedobrovolně pozbytých věcí i bez uplynutí tříleté lhůty, a to jak v polské, tak i české úpravě.

²⁴ SZPUNAR, Adam. *Nabycie własności...*, s. 91.

(věc jako samostatný předmět vlastnického práva dosud neexistovala – např. vytvoření vlastní věci), nebo relativní (vlastnické právo k věci již sice existovalo, avšak u dosavadního vlastníka dochází k jeho zániku, a novým vlastníkem se tak stává sukcesor. Dosavadní vlastník tak vlastnické právo na sukcesora nepřevádí, ale toto právo na nabyvatele přechází – např. vydržení). Originární nabytí proto spočívá v nabytí věci nezávisle na právním předchůdci. Naopak v případě derivativního nabytí nabyvatel odvozuje své vlastnické právo od svého právního předchůdce na základě projevu vůle (právního jednání nabyvatele s právním předchůdcem).²⁵ U tohoto způsobu nabytí vlastnického práva se tak nabyvatel se stane vlastníkem převáděné věci pouze za předpokladu, že byl vlastníkem i jeho předchůdce a tato osoba dala k převodu souhlas.²⁶

Zodpovězme si tedy nejdříve otázku, pod jakou z výše uvedených kategorií nabývání od osoby neoprávněné k převodu, zařadit a z jakých důvodů. Mezi předními českými civilisty převládá shoda při posouzení nabytí od neoprávněného jako původního způsobu nabytí vlastnického práva.²⁷ Shodně též důvodová zpráva uvádí, že nabytí od neoprávněného představuje originární nabytí vlastnického práva. A to s odůvodněním, že nabyvatel nabývá vlastnické právo od osoby, která nedisponuje oprávněním převést vlastnické právo, a to i přesto, že k tomuto dochází způsobem zpravidla typickým pro převod věci (smlouvou).²⁸ O tomto závěru svědčí i systematické zařazení ustanovení o nabytí od neoprávněného do zvláštního pododdílu 7 odlišného od pododdílu 6, v němž jsou upraveny derivativní způsoby nabytí. Další skutečnost potvrzující správnost podřazení nabytí od neoprávněného pod originární nabytí vlastnického práva je, že u odvozených převodů platí zásada, že nikdo nemůže převést na jiného více práv, než má sám (*Nemo plus iuris*). Nabytí od neoprávněného však představuje výjimku z této zásady (k tomuto srov. výklad výše). Jinou právní povahu nabývání od neoprávněného přisuzuje polská právní doktrína, když jej většinově považuje za nabytí derivativní.²⁹

²⁵ THÖNDEL, Alexandr. In DVOŘÁK, Jan et al. *Občanské právo hmotné. Svazek 3. Díl třetí: Věcná práva*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2015, s. 228.

²⁶ SPÁČIL, Jiří. In ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník I, II (komentář)*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008, s. 681.

²⁷ TÉGL, Petr. *Ochrana poctivého nabyvatele...*, s. 43–44; PETR, Bohuslav. *Zásada „nemo plus iuris...”, s. 696 a další.*

²⁸ ELIÁŠ, Karel. In ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava : Sagit, 2012, s. 480.

²⁹ Srov. poznámky v kapitole 5 této práce.

Lze konstatovat, že NOZ v tomto zachovává kontinuitu s převažujícími stanovisky prvorepublikové literatury, obdobně bylo chápáno nabytí od neoprávněného totiž i historicky³⁰, kupříkladu Rouček v komentáři k OZO uvádí, že „to znamená, že za určitých podmínek se nabývá vlastnictví převodem i nevlastníkovým. Správně nutno říci, že pak (...) nejde tu o převod (...), nýbrž jde o vznik vlastnictví u nabyvatele, ač vlastnictví nebylo u převodce, jinými slovy jde o nabytí originární, nikoliv derivativní“.³¹

Obdobný názor zastával i Luby, který uvádí, že „preto toto nadobudnutie nemožno pokladať ani za derivátne, lebo nadobudnuté vlastníctvo sa nedvozuje ani od vlastníctva prechodcu ani od vlastníctva scudziteľa. Tým tento prípad nadobudnutia eo ipso vypadá z okruhu derivatívnych nadobudnutí a zaraďuje sa do kategórie originárnych spôsobov nadobudnutia vlastníctva.“³² Shodně taktéž Randa „a tu vyznati dlužno, že se setkáváme se způsobem nabývacím, který naoko jest derivativním (sukcesí), vskutku původním.“³³

Určení právní povahy nabytí vlastnického práva však není otázkou ryze teoretickou, nýbrž má i významné praktické konsekvence. Obě popisované kategorie se totiž mohou lišit co do důsledků na právní postavení nabyvatele a třetích osob k převáděné věci. Obecně platí (resp. platilo), že při původním nabytí zanikají právní vady váznoucí na věci, u derivativního pak nabyvatel nabývá právní vady váznoucí na věci. To však pouze za předpokladu, že ze zákona nevyplývá něco jiného.³⁴ Jak si však dále v této práci vysvětlíme, tato obecná východiska jsou v kontextu NOZ již spíše překonána a v popředí vystupují jiná kritéria (zlá víra, evidence ve veřejném seznamu apod.).

1.3 Nabytí od neoprávněného či nevlastníka?

Pro další výklad je rovněž důležité si vyjasnit rozdíl mezi pojmy „neoprávněný“ a „nevlastník“ v kontextu nabývání věcí od neoprávněného a

³⁰ Další příklady československé právní literatury k povaze nabytí od neoprávněného lze nalézt v TĚGL, Petr. Některé teoretické problémy nabývání od neoprávněného. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 10, s. 344 a literatuře tam uvedené.

³¹ ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl II.: § 285 až 530*. Reprint původního vydání. Praha : ASPI publishing, 2002, s. 319.

³² LUBY, Štefan. *Nadobudnutie vlastníctva od nevlastníka*. In LUBY, Štefan. *Výber z diela a myšlienok*. 1. vydání. Bratislava : Iura Edition, 1998, s. 449.

³³ RANDA, Antonín. *Právo vlastnické...*, s. 184.

³⁴ THÖNDEL, Alexandr. In ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek III (§ 976 až 1474)*. 3. díl. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 300; shodně TĚGL, Petr. Některé teoretické problémy nabývání..., s. 346.

posoudit, zdali je mezi nimi rozdíl, či je možné je zaměňovat. Zatímco OZ užíval v této souvislosti pojmu „nevlastník“, v NOZ zvolil zákonodárce jinou terminologii a používá přílehlavější pojem „neoprávněný“. Důvodová zpráva k NOZ označuje výraz nabytí „od nevlastníka“ za nepřesný, neboť i komisionář (popř. jiný nepřímý zástupce) může vlastním jménem převést vlastnické právo k věci druhé straně, ač není jejím vlastníkem.³⁵ Podle NOZ totiž do popředí vystupuje nikoliv skutečnost, zdali je či není převodce vlastníkem, nýbrž to, zda je převodce oprávněný k převodu. O tomto závěru svědčí i znění § 1109 NOZ a § 1111 NOZ, které stanoví povinnost nabyvatele být v „dobré víře v oprávnění druhé strany převést vlastnické právo“. Obdobný přístup byl zastáván též v komentářové literatuře k OZO, neboť, jak konstatuje Rouček, „nutno (...) hájiti, že ustanovení § 367 sluší použiti analogicky také na případy zákazu zcizení, ať už soudcovského nebo zákonného a na případy jim podobných omezení dispozice“.³⁶

Podle mého názoru nám z tohoto plynou v podstatě dvě kategorie převodců, ohledně jejichž oprávnění věc převést musí být nabyvatel v dobré víře. U osoby, která není vlastníkem převáděné věci, musí být nabyvatel v dobré víře ohledně jejího oprávnění převést na něj vlastnické právo (byť např. ví, že tato osoba není vlastníkem). Pouze v takovém případě může nabýt vlastnické právo k věci, a to i za předpokladu, že ví o tom,³⁷ že převodce není vlastníkem věci. Pokud by se např. nabyvatel oprávněně, byť mylně domníval, že převodce je komisionářem (ale ví, že není vlastníkem) oprávněným převést vlastnické právo k věci, může i přesto nabýt vlastnické právo. Stejný následek by zřejmě mohl nastat i v případě, kdy by nabyvatel kontrahoval s převodcem, o němž sice ví, že není vlastníkem převáděné věci, ale nesprávně, avšak oprávněně by předpokládal, že v mezích příslušného smluvního typu (kupní smlouvy, díla, skladovací smlouvy či smlouvy o přepravě) realizuje tzv. svépomocný prodej pro prodlení druhé smluvní strany se splněním povinnosti (nejčastěji s převzetím věci).

U osoby, která je vlastníkem převáděné věci, musí být nabyvatel v dobrověrném postavení ohledně existence dílčí složky vlastnického práva vlastníka, a to v oprávnění s věcí nakládat (*ius disponendi*). Pokud by nabyvatel nebyl v dobré víře v to, že vlastník disponuje tímto oprávněním, nemohl by nabýt

³⁵ ELIÁŠ, Karel. In ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník...*, s. 478.

³⁶ ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému občanskému...*, s. 321.

³⁷ Vědět by měl, mohl či vědět musí.

vlastnické právo podle ustanovení o nabytí od neoprávněného. Jako příklad si můžeme uvést situaci, kdy dědic ze závěti nabývá po zůstaviteli rodinné starožitné hodiny. Jelikož zůstavitel chtěl tyto hodiny ještě po určitý čas uchovat v rodině, omezil dědice příkazem, že je nesmí po určitou přiměřenou dobu zcizit, přičemž důvod nařízení zákazu zcizení byl odůvodněn vážným zájmem hodným právní ochrany. V takovém případě je sice dědic vlastníkem hodin, ale má omezené právo s nimi disponovat (*ius disponendi*). Převede-li takovou věc, dochází podle § 1569 odst. 1 NOZ k naplnění rozvazovací podmínky, a obtížený dědic tak ztrácí právo na dědictví, pročež dědictví (rodinné hodiny) pozbude. Vedle tohoto následku (který ovlivňuje především právní poměr obtížený dědic a ostatní v úvahu připadající dědici) však může koexistovat následek v podobě nabytí vlastnického práva od neoprávněného (z právního vztahu obtížený dědic a dobrověrný nabyvatel), neboť naplnění rozvazovací podmínky nevyloučilo účinky dobrověrného nabytí. Existuje zde stále platný právní titul – převodní smlouva mezi obtíženým dědicem a nabyvatelem v dobré víře – a rovněž další podmínky nabytí od neoprávněného jsou splněny, v takovém případě tak v současné době dojde k nabytí vlastnické práva dobrověrným nabyvatelem a ke ztrátě práva obtíženého dědice (převodce) na dědictví. Bude-li však nabyvatel vědět o omezení oprávnění obtíženého dědice věc zcizit (např. příbuzný, který měl možnost seznámit se obsahem závěti), nemůže nabýt vlastnické právo podle ustanovení § 1109 a násl. NOZ.

Z výše uvedeného si můžeme vymezit osobu neoprávněnou pro účely perfektního převodu od neoprávněného následovně: jedná se o subjekt – ať už o vlastníka či nevlastníka – který nedisponuje oprávněním převést vlastnické právo k věci, přesto je však nabyvatel, který s ním kontrahuje, v dobré víře o opaku.

V tomto kontextu lze však uvést i oponentní názor, který lze považovat rovněž za legitimní. Podle něj je možné za osobu neoprávněnou považovat pouze nevlastníka, který je zároveň omezen ve svém dispozičním oprávnění. Tento přístup by vylučoval uplatnění úpravy nabytí od neoprávněného v případech, kdy věc sice převádí vlastník, který je však omezen co do svého práva s věcí disponovat.

Oporu tohoto názoru lze nalézt přímo v důvodové zprávě, kde se stanoví, že „*navržená ustanovení se týkají případů, kdy vlastnické právo převádí druhé*

straně někdo, kdo vlastníkem není ani nemá právo vlastnické právo druhé straně převést.³⁸ Obdobný názor vyjadřuje také Horák, podle něhož „pokud budeme pojem „nabytí vlastnického práva od neoprávněného“ chápat důsledně, tak by naopak zahrnoval také problematiku způsobilosti k zcizení (svěprávnosti) či omezení s věcí disponovat (specifická situace by nastala u smluvního zákazu zcizení).“³⁹ Přičemž Horák tento dále závěr odmítá.

Osobně se domnívám, že za osobu neoprávněnou lze mít jak nevlastníka (s výjimkou komisionáře či jiného nepřímého zástupce, který převádí vlastnické právo vlastníka, ač sám není vlastníkem), pokud je nabyvatel v dobré víře ohledně jeho práva s věcí nakládat, tak i vlastníka, který je ve skutečnosti ve svém dispozičním oprávnění omezen, avšak nabyvatel je v dobré víře o opaku (tj. o tom, že neexistuje omezení jeho práva s věcí nakládat).

O správnosti tohoto závěru svědčí jazykový výklad ustanovení § 1109 a 1111 NOZ, neboť tato ustanovení vyžadují, aby byl nabyvatel "v dobré víře v oprávněné druhé strany převést vlastnické právo." Vyzdvihuje se tak kritérium dispozičního oprávnění druhé strany (bez ohledu, zda jde o vlastníka či nevlastníka) nikoliv pouze nevlastníka.

Zdá se, že i staročeská civilistika toto pojetí osoby neoprávněného připouštěla, byť prostřednictvím analogie. Znovu je zde potřeba připomenout stanovisko Roučka, podle něhož "nutno (...) hájiti, že ustanovení § 367 sluší použití analogicky také na případy zákazu zcizení, ať už soudcovského nebo zákonného a na případy jim podobných omezení dispozice."⁴⁰

Jak jsme si uvedli, nabytí od neoprávněného představuje výjimku ze zásady, že nikdo nemůže převést více práv, než má sám.⁴¹ Může se tak zdát, že převádí-li vlastník vlastnické právo, nedochází k porušení této zásady, neboť vlastník nepřevádí více práv, než mu náleží. Úprava nabývání od neoprávněného by se tak neměla aplikovat. Mám však za to, že v tomto případě i vlastník převádí více, než čím disponuje. Vlastníka totiž tíží zákaz zcizení, a je tak ve svém dílčím vlastnickém oprávnění (*ius disponendi* v užším slova smyslu) omezen (nenáleží mu všechny dílčí složky vlastnického práva). Pokud by však věc, vůči níž je takto

³⁸ ELIÁŠ, Karel. In ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník...*, s. 478.

³⁹ HORÁK, Ondřej. Historické zdroje úpravy nabytí vlastnického práva od nevlastníka. Kapitola z dějin právního myšlení. In *150 let Všeobecného obchodního zákoník*. Ed. Kamila Bubelová. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012, s. 23. ISBN 978-80-244-3421-6.

⁴⁰ ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému občanskému...*, s. 321.

⁴¹ Srov. kapitolu 1.1 této práce.

omezen, převedl na nabyvatele, mohl by tento nabyvatel nabýt vlastnické právo již nezatížené tímto dispozičním omezením (ledaže je omezení zcizení např. věcným právem – např. § 2144 NOZ). Lze tak konstatovat, že převodce by na nabyvatele převedl vlastnické právo včetně dílčího práva *ius disponendi*, kterým však sám nedisponoval (tj. převedl více, než měl sám).

Pokud bychom neumožnili nabyvateli nabýt vlastnické právo podle ustanovení o nabytí od neoprávněného v případech, kdy věc zcizuje vlastník omezený ve svém dispozičním oprávnění, pak v těchto případech nabyvatel zpravidla nabude právo derivativním způsobem (aniž by se zkoumala dobrá víra), přičemž k vyloučení vlastnického práva však zákon dává určité prostředky (např. namítnutí neplatnosti – při porušení zákazu zcizení v exekučním řízení). Při nabytí od neoprávněného tak zpravidla vzniká stejný následek (vznik vlastnického práva), avšak pro realizaci nabytí od neoprávněného se navíc zkoumá podmínka dobré víry v oprávnění převodce věc převést – to se jeví jako spravedlivá podmínka, která musí být splněna pro vznik vlastnického práva. Neboť pokud nabyvatel ví (měl a mohl vědět), že pro převáděnou věc platí zákaz zcizení (např. generální inhibitorium), je stěží hoděn ochrany (vzniku vlastnického práva).

Mám tak za to, že z výše uvedených skutečností je možné uvažovat o uplatnění úpravy nabytí od neoprávněného ve všech případech nerozhodno, zdali je převodcem vlastník či nevlastník. Vždy však musí být splněno, že tento subjekt nedisponuje oprávněním převést vlastnické právo k věci, přesto je však nabyvatel, který s ním kontrahuje, v dobré víře o opaku.

Pro posouzení převodce za neoprávněného ve smyslu § 1109 a násl. NOZ je nerozhodné, zda se věc nachází v jeho sféře vlivu (pročež je schopen převést vlastnické právo k ní) z vůle či proti vůli vlastníka, stěžejní je skutečnost, že převodce není oprávněn činit dispozice s touto věcí. Okolnosti na straně převodce, pro něž jej můžeme při zcizení věci považovat za osobu neoprávněnou, mohou být rozličné. Takové postavení může v první řadě vzniknout při odcizení věci původnímu vlastníkovi nebo nalezení věci, kterou vlastník ztratil (aniž by došlo k nabytí vlastnického práva k této věci). Může taktéž dojít k situaci, že vlastník neoprávněnému věc svěří (např. pronajme), aniž by jej však oprávnil k tomu svěřenou věc převést. Právní jednání mezi vlastníkem a převodcem může být rovněž stíženo vadou, která bude mít následek ve formě např. absolutní neplatnosti či zdánlivosti. V takové situaci se pak převodce nikdy nestal vlastníkem, byť sám věc dále převede v přesvědčení, že jí je, a obdobného

přesvědčení může dojít též nabyvatel.⁴² Rovněž je myslitelné, že nastane zánik závazku v důsledku odstoupení od převodní smlouvy některou ze stran, tj. v situaci, kdy se převodce vlastníkem sice stal, později však jeho nabývací titul odpadl s retroaktivními účinky.⁴³

Pod osobu neoprávněnou lze podřadit také jiné případy nepřímého zastoupení (nežli komisionáře jako nepřímého zástupce), kdy zástupce věc zastoupeného převádí vlastním jménem, avšak v konkrétním případě je nabyvatelem nesprávně, avšak oprávněně považován za oprávněného komisionáře či vlastníka. Přímého zástupce pak za neoprávněného posoudíme v případech, kdy převádí věc vlastním jménem a nabyvatel legitimně předpokládá, že je vlastníkem či nepřímým zástupcem – druhou oprávněnou stranou smlouvy, ač tomu tak není. Popřípadě též v případech, kdy převodce (zastoupený) není oprávněný věc převést (a není ani vlastníkem), nicméně nabyvatel pro objektivní skutečnosti předpokládá opak. Dále lze za neoprávněného považovat taktéž osobu, která nalezne ztracenou věc a obec jí takovou věc svěří do úschovy dle § 1054 odst. 1 NOZ, přičemž poté nálezce-schovatel věc převede na nabyvatele, který se například legitimně, ale nesprávně domnívá, že tento nálezce-schovatel již k věci nabyl vlastnické právo podle § 1057 odst. 3 NOZ.

V úvahu připadá též situace, kdy převodce-dlužník převede věc po doručení vyrozumění o zahájení exekuce, kdy pro jeho majetek začne *ex lege* platit zákaz nakládání (neboli tzv. generální inhibitorium⁴⁴), na nabyvatele.⁴⁵

⁴² NS vztahu k nemovitým zapsaným věcem v těchto případech vylučoval poskytnutí ochrany dobrověrnému nabyvateli Srov. rozhodnutí NS ze dne 16. září. 2010, sp. zn. 30 Cdo 250/2009. Opačně Ústavní soud ve svém nálezu ze dne 11. května 2011, sp. zn. II. ÚS 165/11: „*Osoby, jimž dobrá víra svědčí, totiž nenesou žádný díl odpovědnosti za neplatnost smlouvy uzavřené mezi právními předchůdci a s ohledem na svou dobrou víru mohly v mezidobí nemalým způsobem zhodnotit inkriminované nemovitosti. Osobě, která učinila určitý právní úkon s důvěrou v určitý, jí druhou stranou prezentovaný skutkový stav, navíc potvrzený údaji z veřejné, státem vedené evidence, musí být v materiálním právním státě poskytována ochrana.*“

⁴³ SPÁČIL, Ondřej. Nabývání od neoprávněného. *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 21, č. 3, s. 38. Srov. taktéž Nález ÚS ze dne 16. října. 2007, sp. zn. Pl. ÚS 78/06: „*Odstoupením od smlouvy podle § 48 odst. 2 občanského zákoníku se – není-li právním předpisem nebo účastníky dohodnuto jinak – smlouva od počátku ruší, avšak pouze s účinky mezi jejími účastníky. Vlastnické právo dalších nabyvatelů, pokud své vlastnické právo nabyli v dobré víře, než došlo k odstoupení od smlouvy, požívá ochrany v souladu s čl. 11 Listiny základních práv a svobod a s ústavními principy 173 Rozsudek NS ze dne 28. 7. 2003, sp. zn. 22 Cdo 1836/2002. 174 Rozsudek NS ze dne 22. 2. 2001, sp. zn. 22 Cdo 1072/99. 175 Nález ÚS ze dne 23. 1. 2001, sp. zn. II ÚS 77/2000. 40 právní jistoty a ochrany nabytých práv vyvěrajícími z pojmu demokratického právního státu ve smyslu čl. 1 odst. 1 Ústavy, a nezaniká.*“

⁴⁴ Nejedná-li se o výjimky z generálního inhibitoria.

⁴⁵ Pokud ke konkrétní věci či právu, které jsou postiženy exekucí příkazem, začne platit tzv. speciální inhibitorium, přičemž teprve poté dojde k učinění převodního právního jednání, posoudí se takové jednání za absolutně neplatné. Z tohoto důvodu nemůže být splněn jeden ze stěžejních

Stejně tak v rámci insolvenčního řízení je od okamžiku jeho zahájení dlužník omezen při nakládání se svým majetkem, s tzv. majetkovou podstatou. O následcích převodu učiněného v rozporu s těmito omezeními ve vztahu k nabývání vlastnického práva od neoprávněného srov. kapitolu 2.2.1 této práce.

Jako osobu neoprávněnou lze v kontextu úpravy nabývání od neoprávněného považovat také kupujícího, který věc nejprve získá od vlastníka s výhradou zpětné koupě, avšak před vypršením lhůty, v níž může prodávající žádat o vrácení věci, převede vlastnické právo k této věci na třetí osobu, prodávající poté však o vrácení věci požádá. Podobně se úprava nabytí od neoprávněného může uplatnit, převede-li věc ten, kdo není vlastníkem věci, neboť věc získal s výhradou vlastnického práva (§ 2132 NOZ), avšak kupní cenu ještě nezaplatil, nebo v případě, kdy vlastník věc převede na jiného bez zřetele na předkupní právo předkupníka. Převádí-li dlužník na koupěchtivého věc na základě kupní smlouvy či ujednají-li si dlužník s předkupníkem rozšíření předkupního práva rovněž na jiné způsoby zcizení (např. darování) a převede-li dlužník věc na nabyvatele bezúplatně (darovací smlouvou), přičemž předkupní právo bylo zřízeno jako právo věcné, nabývá sice nabyvatel při uzavření kupní smlouvy s dlužníkem vlastnické právo, avšak předkupník se vůči nabyvateli bude moci podle ustanovení § 2144 odst. 1 NOZ domáhat, aby mu věc za příslušnou úplatu převedl. „Příslušnou úplatou“ lze rozumět úplatu, za niž nabyvatel danou věc koupil (je-li právním titulem kupní smlouva), či to, co by jinak předkupník zaplatil při využití předkupního práva (je-li právním titulem jiná, než kupní smlouva).⁴⁶ Nabyvatel tak sice může nabýt vlastnické právo podle nabytí od neoprávněného, je v něm však omezen právem předkupníka domáhat se, aby mu věc převedl, a to do doby, než se toto jeho právo promlčí.

Navíc pokud by vlastník o předkupním právu věděl či musel vědět (byl ve zlé víře), došlo by uplatněním předkupního práva k naplnění rozvazovací podmínky, pročež by s retroaktivními účinky odpadl právní titul jako podmínka nabytí od neoprávněného, a tak by byl koupěchtivý povinen věc vydat dlužníkovi.

Další případ může představovat též převod předmětu náležícího do spoluvlastnictví pouze jedním ze spoluvlastníků bez souhlasu druhého. V takovém

požadavků nabytí od neoprávněného, a to platný právní titul, a nabyvatel tak nemůže nabýt vlastnické právo podle ustanovení § 1109 a násl. NOZ.

⁴⁶ SVOBODA, Lukáš. In HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 124.

případě nabyvatel nesmí tušit existenci takového majetkového společenství na straně převodce, je-li však s touto skutečností obeznámen, musí nesprávně, avšak oprávněně předpokládat, že je převodní jednání činěno na základě požadované shody spoluvlastníků.

Co se týče převodu spoluvlastnického podílu při existenci zákonného předkupního práva druhého spoluvlastníka/spoluvlastníků (typicky v případech existence spoluvlastnictví k nemovité věci podle § 1124 odst. 1 NOZ, kdy zákonné předkupní právo k převáděnému spoluvlastnickému podílu na nemovité věci mají ostatní spoluvlastníci)⁴⁷, může se aplikovat úprava o nabývání od neoprávněného rovněž v případech porušení pravidel tohoto zákonného předkupního práva.⁴⁸

Rozhodne-li se jeden ze spoluvlastníků (dlužník) převést úplatně svůj spoluvlastnický podíl, a uzavře proto kupní smlouvu s koupěchtivým, aniž druhému spoluvlastníku (předkupníkovi) nabídne spoluvlastnický podíl ke koupi, je předkupník oprávněn se vůči takovému nabyvateli podle § 2144 odst. 2 NOZ domáhat, aby mu jej za příslušnou úplatu převedl. To vše za předpokladu, že předkupní právo bylo zřízeno jako věcné.

Nabude-li nabyvatel spoluvlastnický podíl od spoluvlastníka (dlužník) na základě např. bezúplatné převodní smlouvy, přechází na něj povinnost nabídnout spoluvlastnický podíl druhému spoluvlastníkovi (předkupníkovi) ke koupi za podmínek, kterými byl vázán jeho předchůdce podle § 2144 odst. 2 NOZ, neboť tento podíl nebyl převeden na základě kupní smlouvy (absentuje úplatnost) ani nebylo mezi předkupníkem a dlužníkem ujednáno rozšíření předkupního práva rovněž na bezúplatný převod.

Nabyvatel tak sice může nabýt vlastnické právo podle nabytí od neoprávněného, je v něm však omezen právem předkupníka domáhat se, aby mu spoluvlastnický podíl převedl (při uzavření kupní smlouvy), či svou povinností nabídnout tento podíl ke koupi druhému spoluvlastníkovi (předkupníkovi) za podmínek, kterými byl vázán jeho předchůdce (např. při uzavření smlouvy darovací). Věděl-li či musel-li však v těchto případech nabyvatel vědět o předkupním právu, uplatní se nevyvratitelná domněnka § 2145 NOZ, podle níž je smlouva uzavřena s rozvazovací podmínkou uplatnění předkupního práva. Dojde-

⁴⁷ Ledaže spoluvlastník podíl převede osobě blízké.

⁴⁸ Ohledně možnosti dovození dosahu klauzulí nabytí od neoprávněného rovněž na věci nemovité nezapsané ve veřejném seznamu srov. poznámky v kapitole 3.3 této práce.

li tak k uplatnění předkupního práva, naplní se rozvazovací podmínka, a nabyvatel tak ztrácí vlastnické právo (neboť je vyloučena podmínka právního titulu).

Dalším myslitelným případem uplatnění ustanovení o nabývání od neoprávněného je převod věci patřící do společného jmění manželů bez souhlasu druhého manžela tam, kde je tento souhlas potřeba. Půjde-li o právní jednání přesahující rozsah běžné správy a manžel bude převádět vlastnické právo na nabyvatele bez souhlasu druhého manžela, přísluší však tomuto možnost namítnout neplatnost učiněného právního jednání, kvůli čemuž může dojít k vyloučení podmínky platného právního titulu jako podmínky nabytí od neoprávněného, čímž zanikne vlastnické právo nabyvatele s účinky *ex tunc*.

Ve všech těchto nastíněných typizovaných situacích se však nabyvatel musí nacházet v dobrověrném postavení mnohdy ke specifickým okolnostem daného případu (srov. poznámky v kapitole 2.4.5 této práce).

Za neoprávněného převodce můžeme označit též předchozího vlastníka, který ohledně věci uzavřel účinnou převodní smlouvu, následně ji však vydal jiné osobě, s níž uzavřel později účinnou smlouvu.⁴⁹

Ve výše nastíněných situacích tak převodce není z určitého důvodu oprávněn převést vlastnické právo k věci, avšak zákonodárce přistupuje k ochraně subjektivní dobré víry nabyvatele na úkor vlastnického práva předchozího vlastníka tím, že mu umožňuje nabytí i přes nedostatek dispozičního oprávnění vlastnické právo, splní-li požadavky nabytí od neoprávněného.

⁴⁹ Srov. poznámky v kapitole 4.4.1 této práce.

2 Obecné podmínky nabytí od neoprávněného v § 1109 – 1111 NOZ

Podstatou nabytí od neoprávněného je, že nabyvatel vstupuje do právního vztahu s osobou (vlastníkem či nevlastníkem), přičemž nesprávně předpokládá, že kontrahující druhá strana oplývá oprávněním převést vlastnické právo, avšak z vnějších okolností a chování druhé smluvní strany je ospravedlnitelné učinit závěr o tom, že druhé straně náleží dispoziční oprávnění a že tedy dojde k právně bezvadnému převodu (viz výklad výše). Nabytí od neoprávněného tak sanuje obecnou podmínku, která musí být splněna pro převod vlastnického práva, a to existence oprávnění převést vlastnické právo – *ius disponendi*. Aby však mohlo dojít k nabytí vlastnického práva tímto originárním způsobem, je zapotřebí, aby všechny ostatní požadavky jinak kladené na derivativní smluvní převod byly splněny.⁵⁰ Účelem tohoto institutu tak v žádném případě není sanování jiných absentujících podmínek nabývacího titulu.⁵¹ Aby se při nedostatku převodcova *ius disponendi* mohla prosadit ochrana subjektivní dobré víry proti ochraně vlastnického práva, a nabyvatel tak mohl nabýt vlastnické právo, musí být přítomny nejen veškeré obecné předpoklady společné všem klauzulím nabytí od neoprávněného, ale též specifické podmínky vlastní jednotlivým skutkovým podstatám. V této kapitole se proto zaměřím nejprve na vymezení obecných znaků, které jsou společné všem skutkovým podstatám v § 1109 – 1113 NOZ.

2.1 Předmět nabytí

Základní předpokladem nabývání od neoprávněného je způsobilost předmětu nabytí. O věcném zaměření jednotlivých skutkových podstat vyplývajících z jazykového výkladu a jeho eventuální příhodnosti bude pojednáno níže (kapitola 3.3 této práce), učinme však nejprve poznámky ohledně předmětu nabytí, které lze vztáhnout na všechny klauzule nabytí od neoprávněného. Věnujme se proto nejdřív zodpovězení otázky, zda lze uvažovat o uplatnění úpravy nabytí od neoprávněného na některé kategorie věcí, s nimiž klauzule § 1109 – 1113 NOZ výslovně neoperují. Z perspektivy nového, širšího pojetí věci

⁵⁰ Např. svéprávnost smluvních stran či splnění požadavků formy.

⁵¹ RUDNICKI, Stanislaw; RUDNICKI, Grzegorz. Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga druga. Własność i inne prawa rzeczowe. 10. vydání. Warszawa : LexisNexis, 2011, s. 191.

ve smyslu práva⁵² mají v tomto směru spornou povahu některé nehmotné věci (např. pohledávka).

Východiskem nám v našich úvahách o uplatnění § 1109 – 1113 NOZ rovněž na nehmotné věci bude zcela jistě § 979 NOZ, který obecně stanoví, že *„ustanovení této hlavy se použijí na věci hmotné i nehmotné, na práva však jen potud, připouští-li to jejich povaha a neplyne-li ze zákona něco jiného.“* Zákon nám pak definuje nehmotné věci v § 496 odst. 2 NOZ jako *„práva, jejichž povaha to připouští, a jiné věci bez hmotné podstaty.“*⁵³ Množinu nehmotných věcí tak lze roztrždit do dvou podmnožin:

- (i) práva (pokud to jejich povaha připouští);
- (ii) věci bez hmotné podstaty (bez dalšího).

Přistoupíme-li za účelem prvotního přiblížení se k obsahu § 979 NOZ k jazykovému výkladu ustanovení, vyplývá z této dikce pravidlo, podle něhož pouze u práv zvažujeme, zda uplatnění ustanovení o věcných právech na ně umožňuje jejich povaha a ze zákona neplyne něco jiného. U druhé kategorie nehmotných věcí, tj. u jiných věcí bez hmotné podstaty, tato úvaha jakoby odpadá. Při zaujetí čistě formalistického přístupu se tím tedy staví naroveň hmotné věci a věci nehmotné, jež nejsou právy, a to i přesto že „jiné věci bez hmotné podstaty“ mají zjevně blíže k právům nežli hmotným věcem (tvoří společně jednu zastřešující kategorii nehmotných věcí). Např. ochrannou známku nelze z povahy věci zadržet bez právního důvodu či nalézt, je tak vyloučena vindikační žaloba či např. ustanovení, podle něhož lze nabýt vlastnické právo k nalezené věci (§ 1057 odst. 3 NOZ). Nelze tak automaticky dovozovat způsobilost „jiných věcí bez hmotné podstaty“ být objektem věcných práv.

Jako vhodnější se tak jeví zvažovat rovněž u těchto věcí jejich povahu a existenci či neexistenci odlišné speciální úpravy pro učinění závěru o možnosti aplikovat ustanovení o věcných právech.⁵⁴ K nalezení teleologicky správného řešení je tak potřeba dotvořit ustanovení § 979 NOZ. Neboť chceme-li dosah pravidla stanoveného pro práva rozšířit i na „jiné věci bez hmotné podstaty“,

⁵² ELIÁŠ, Karel. In ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník...*, s. 224.

⁵³ Důvodová zpráva uvádí, že definovány jsou pouze věci hmotné, přičemž pod věci nehmotné lze podřadit vše ostatní, co neodpovídá zmíněné definici. ELIÁŠ, Karel. In ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník...*, s. 230. Z vyznění § 496 odst. 2 NOZ je však zřejmé, že zákon definuje obě skupiny.

⁵⁴ Shodně též TELEČEK, Ivo. Držba informací. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 12, s. 120.

pohybujeme se v oblasti mimo nejširší myslitelný rozsah pojmu.⁵⁵ Zákodárce zde totiž zjevně řekl méně, nežli měl – stanovil, že pouze u práv jako subkategorie nehmotných věcí se má zvažovat jejich povaha a existence/neexistence speciální úpravy, byť by tato úvaha měla být činěna i u druhé subkategorie. Tímto přístupem tedy byla vytvořena tzv. teleologická, otevřená mezera v zákoně⁵⁶, již je nutné vyplnit metodou pomocí techniky dotváření práva zvané *analogie legis*.⁵⁷ Na základě výše zmíněných objektivně teleologických argumentů lze tak konstatovat, že § 979 věta druhá NOZ by se měla vztahovat na nehmotné věci obecně (řešení tak nalzáme v oblasti přesahující nejširší možný rozsah pojmu).

Zaměříme svou pozornost na možnost aplikace ustanovení o nabytí od neoprávněného na práva (především pohledávku). Nejdříve musíme zvážit, zda je zkoumané právo vůbec věcí ve smyslu práva – posuzujeme tedy jeho povahu. Věcí mohou být pouze majetková práva, ať už absolutní či relativní, jejímž předmětem je věc, která jsou převoditelná a připouští trvalý či opakovaný výkon.⁵⁸ Naopak za věc nelze považovat osobnostní práva, neboť to vylučuje jejich nemajetková povaha.⁵⁹ Ani všechna majetková práva však nemohou být věcí ve smyslu práva, podle komentářové literatury tak věcí není např. vlastnické právo.⁶⁰

Pokud bychom měli vybrat právo, jemuž je v souvislosti s nabýváním od neoprávněného věnována v českém právním prostředí největší pozornost (s výjimkou snad jen nabytí zástavy od neoprávněného, které má svou svébytnou úpravu), bude tímto bezpochyby pohledávka (postoupení pohledávky).

Pro ilustraci si uveďme tuto situaci: Osoba A (poškozený) má vůči osobě B (škůdci) právo na náhradu škody z titulu způsobené škody. Osoba A jako postoupitel a „vlastník“ pohledávky tuto postoupí na postupníka – osobu C.

⁵⁵ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha : C.H. Beck, 2011, s. 213.

⁵⁶ Ohledně tohoto druhu mezery a jejího řešení srov. též poznámky v podkapitole 3.2.2 této práce.

⁵⁷ BEZOUŠKA, Petr. Soudcovské dotváření práva vykračující z mezí zákona v návrhu českého občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 23, č. 1, s. 18–19.

⁵⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In DVOŘÁK, Jan et al. *Občanské právo hmotné. Svazek 3...*, s. 228 s.

⁵⁹ KOUKAL, Pavel. In LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 1757.

⁶⁰ Autoři uvádí, že „pokud bychom řekli, že vlastník má k vlastnickému právu jako věci další vlastnické právo, pak i toto vlastnické právo k této věci (tj. k vlastnickému právu) by samo bylo další věcí, a tudíž by opět musel být ve vlastnictví atd. ad infinitum, čímž by vznikl nekonečný řetězec vlastnických práv jako věcí a poměrů vlastníka k těmto věcem. Takový důsledek je absurdní.“ TÉGL, Petr; TELEČEK, Ivo. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III - § 419 – 654. Věci a právní skutečnosti*. 1. vydání. Praha : Leges, 2014, s. 242. Opačně KOUKAL, Pavel. In LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část...*, s. 1757.

Nicméně poté vyjde najevo, že poškozeným byla ve skutečnosti osoba D. Osoba A tedy postoupila pohledávku v postavení k tomu neoprávněné osoby. Je proto otázkou, zda na osobu C může být na základě postupní smlouvy postoupena pohledávka s kýženými účinky vzniku vlastnického práva u této osoby podle ustanovení od neoprávněného či nikoliv.

V české právní doktríně lze spatřit odlišné řešení otázky, zda se úprava nabytí od neoprávněného vztahuje na tyto věci bez hmotného základu či nikoliv. Již Rouček⁶¹ v komentáři k OZO konstatoval, že „*mohou to býti věci hmotné i věci nehmotné (předmětem nabytí od neoprávněného – pozn. autora), zejména podnik a také pohledávky.*“ Bezoušková⁶² uvádí „*úprava nabývání od neoprávněného se tak má vztahovat i na pohledávky a jiné nehmotné věci.*“ Stejný názor zastává též Vaněk „*nový občanský zákoník dále otevírá dveře k tomu, aby se nabytí vlastnického práva od neoprávněného mohlo aplikovat také na nehmotné věci.*“⁶³ Výše uvedení zastánci názoru uplatnění úpravy nabytí od neoprávněného na nehmotné věci argumentují tím, že závěr je souladný s ochranou právní jistoty kontrahujících subjektů a ochranou dobré víry nabyvatele a že převod držby k věci není nezbytnou podmínkou pro nabytí vlastnického práva s ohledem na příklon NOZ ke konsenzuálnímu principu převodu vlastnického práva.⁶⁴

Naproti opačný názor zastává Dobrovolná⁶⁵, která ve vztahu k pohledávce konstatuje následující: „*bude třeba ve shodě s rakouským právem přijmout názor, že nabytí pohledávky podle ustanovení o nabytí od neoprávněného není možné,*“ rovněž Thöndel⁶⁶ uvádí, že „*tedy ani přes široké vymezení věci nelze uzavřít, že by tato (pohledávka – pozn. autora) byla způsobilým předmětem nabytí od neoprávněného,*“ shodně pak i Bezouška „*lze přitakat převažujícímu závěru, že § 1109 a násl. ObčZ se na pohledávky nevztahují.*“⁶⁷

⁶¹ Srov. ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému občanskému...*, s. 321.

⁶² BEZOUŠKOVÁ, Lenka. Nabytí vlastnického práva k movité věci..., s. 246.

⁶³ VANĚK, Jakub. Nabytí vlastnického práva od neoprávněného podle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 2, s. 48; Shodně ZVÁRA, Michael. Účinky smluvního zákazu postoupení pohledávky. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 9, s. 322.

⁶⁴ VANĚK, Jakub. Nabytí vlastnického práva..., s. 45.

⁶⁵ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář. 3. díl.* 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 367.

⁶⁶ THÖNDEL, Alexandr. In ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek III...*, s. 307.

⁶⁷ BEZOUŠKA, Petr. Smluvní zákaz postoupení pohledávky (pactum de non cedendo). *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 11, s. 389.

Nahlédneme-li do důvodové zprávy, zjistíme, že ta výslovně uvádí, že pohledávky jsou předmětem vlastnického práva.⁶⁸ Ustanovení § 979 NOZ nás vede ke zvážení povahy pohledávky a existence speciální úpravy pro učinění závěru, zda nabývání pohledávky od neoprávněného umožnit či nikoliv. Dobrovolná poukazuje na to, že převod pohledávky je obligačním institutem, jehož relativně specifická úprava (postoupení pohledávky) je obsažena v zákoně a na nějž v zásadě – ani užitím analogie – nelze aplikovat ustanovení o právech věcných.⁶⁹ Lze tedy konstatovat, že ze zákona plyne něco jiného (specifická úprava postoupení pohledávky – § 1879 a násl. NOZ), v tomto rozsahu by se tedy neměla ustanovení o nabytí od neoprávněného na postoupení pohledávky uplatnit. Sporná je však i otázka, zda nabytí od neoprávněného připouští povaha pohledávky. Tuto skutečnost Dobrovolná podtrhuje argumentací založenou na legitimační funkci držby. Pohledávku totiž nelze fyzicky mít u sebe, tím je tedy legitimační funkce držby jako jeden ze základních indikátorů dobré víry vyloučena.⁷⁰ Stejný názor zastává též Bezouška, když úsudek o neaplikovatelnosti úpravy nabytí od neoprávněného s odkazem na rakouskou literaturu podkládá nemožností vytvořit si u pohledávky obdobný stav důvěry, jako je tomu u věcí hmotných, a to i v případě držby určité dokumentace vztahující se k pohledávce, protože držba takových dokumentů by pouze poukazovala na vlastnické právo, nikoliv na existenci pohledávky.⁷¹ Ke stejnému závěru pak ve vztahu k § 367 ABGB dospěla též rakouská judikatura.⁷²

Osobně se rovněž kloním k názoru, že úprava nabytí od neoprávněného se nepoužije na pohledávky, takové řešení podle mě není nikterak v rozporu s ustanovením § 979 NOZ, neboť to připouští výjimku z užití věcněprávních ustanovení na věci nehmotné, pokud to nepřipouští jejich povaha či odporuje zákonu. Mám za to, že jsou splněny obě skutečnosti odůvodňující užití této výjimky – uplatnění § 979 NOZ vylučuje totiž jednak zákon, neboť existuje speciální obligační režim pro dispozici s pohledávkou.⁷³ U postoupení pohledávky tak nejde o převod vlastnického práva k věci, ale o změnu strany v obligaci

⁶⁸ ELIÁŠ, Karel. In ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník...*, s. 224.

⁶⁹ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 367.

⁷⁰ Tamtéž; SPÁČIL, Jiří; DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 8–9.

⁷¹ BEZOUŠKA, Petr. *Smluvní zákaz postoupení...*, s. 389 a rakouská literatura tam uvedená.

⁷² Rozhodnutí OGH ze 7. února 1968, sp. zn. 5 Ob 12/68; rozhodnutí OGH ze 7. září 1971, sp. zn. 4 Ob 588/71; rozhodnutí OGH z 30. ledna 1979, sp. zn. 4 Ob 594/78.

⁷³ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 367.

(postoupení pozice smluvní strany co do dílčího práva na plnění).⁷⁴ Aplikaci ustanovení o nabývání od neoprávněného však nepřipouští též povaha pohledávky (nemožnost mít pohledávku fakticky u sebe, a vytvořit si tak stav podobný stav důvěry jako u hmotných věcí).⁷⁵

Zvažovat lze rovněž, zda úpravu nabytí od neoprávněného lze uplatnit na dluh, resp. na převzetí dluhu, tj. na situaci, kdy přejímatel dluhu převezme dluh od domnělého předchozího dlužníka, kterého však ve skutečnosti netíží povinnost plnění, ač je přejímatel přesvědčen o opaku. Mám za to, že úpravu nabývání od neoprávněného užít nelze, neboť dluh zřejmě nemůžeme považovat za věc ve smyslu práva. Je tomu tak proto, že u něj není splněn prvek užitečnosti (neslouží potřebě lidí), proto pravděpodobně nesplňuje definici věci ve smyslu § 489 NOZ.⁷⁶ I kdybychom však zaujali opačné stanovisko, že totiž dluh lze považovat za věc, nebylo by možné na jeho převod aplikovat ustanovení o nabývání od neoprávněného, neboť by nesplňoval test § 979 NOZ z důvodu existence speciálního obligačního režimu dispozic s dluhem (převzetí dluhu) a tuto aplikaci by vylučovala též povaha dluhu.⁷⁷

Dále se můžeme ptát, zda je možné uvažovat o uplatnění ustanovení o nabytí od neoprávněného v případě převodu příslušenství patřící jinému společně s věcí hlavní, ke které převodci svědčí vlastnické právo. V této konstrukci vedlejší věc patřící osobě odlišné od vlastníka věci hlavní nebude moci být posouzena jako příslušenství, neboť pojmovým znakem příslušenství je, že „*jak věc hlavní, tak věc vedlejší musí být předmětem vlastnického práva téže osoby*“.⁷⁸ Z pohledu nabyvatele od neoprávněného však o příslušenství jít může, resp. jít musí, aby bylo vyhověno požadavku jeho dobré víry (nabyvatel musí být přesvědčen, že převodce je vlastník věci hlavní a rovněž i věci vedlejší). Dobrovolná⁷⁹ možnost nabytí od neoprávněného k příslušenství připouští⁸⁰, ovšem za předpokladu, že

⁷⁴ Podobně ve vztahu k postoupení smlouvy též TÉGL, Petr; TELEC, Ivo. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III...*, s. 246.

⁷⁵ BEZOUŠKA, Petr. *Smluvní zákaz postoupení...*, s. 389.

⁷⁶ TÉGL, Petr; TELEC, Ivo. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III...*, s. 242.

⁷⁷ Srov. argumentaci ohledně nemožnosti uplatnění ustanovení o věcných právech na postoupení pohledávky.

⁷⁸ ELIÁŠ, Karel. *Součást věci a příslušenství věci. Ad Notam*, 2007, roč. 13, č. 4, s. 103.

⁷⁹ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 367.

⁸⁰ Shodný názor, byť ve vztahu k příslušenství nemovitosti nabyté ve veřejné dražbě, zastává též Randa: „*kdo věc nemovitou koupil v nucené dražbě, nabývá vlastnictví k jednotlivým kusům příslušenství nemovité věci soudním příklepem, byť i majitel-dlužník skutečným vlastníkem jednotlivých kusů příslušenství nebyl.*“ RANDA, Antonín. *Právo vlastnické...*, s. 186.

takový převod splní všechny podmínky nabytí od neoprávněného. Jelikož se vyvratitelná domněnka § 510 odst. 2 NOZ uplatní jen v případech, kdy vlastnictví věci hlavní i příslušenství splývá v rukou jedné osoby, je potřeba splnit požadavek toho, aby nabytí cizí vedlejší věci bylo pokryto platným právním titulem vztahujícím se k věci hlavní. Dobrovolná⁸¹ v této souvislosti poukazuje na názor Holznera⁸², podle něhož nemusí být převod příslušenství explicitně zmíněn ve smlouvě, postačí, pokud bude implicitně vyplývat ze smlouvy či z jednání stran předcházející uzavření smlouvy.

Při nabývání vlastnického práva k věcem ztraceným, svémocně odňatým či věcem pozbytým činem povahy úmyslného trestného činu rozšiřuje zákon v některých případech vindikační možnosti původního vlastníka.⁸³ Budou-li však takové věci nabyty některým ze způsobů uvedených v § 1109 NOZ (např. nabytím ve veřejné dražbě), k tomuto posílení postavení původního vlastníka nedochází.⁸⁴ Lze však konstatovat, že uvedené věci lze obecně nabýt podle kterékoliv z předmětných skutkových podstat, ovšem podle klauzulí § 1110 NOZ ve spojení s § 1109 písm. b) NOZ a klauzule § 1111 NOZ bude takové nabytí složitější, a realizuje se tak méně případů.

2.2 Platný právní titul

Platí, že účelem nabývání od neoprávněného není sanovat absenci jiné podmínky nežli *ius disponendi* u převodce. Z tohoto důvodu zákonodárce přistupuje k ochraně dobrověrného nabyvatele pouze v případech, kdy je smlouva uzavřená mezi ním a převodcem platná. Budou-li tak splněny všechny podmínky nabytí od neoprávněného, avšak uzavřená smlouva nebude platná, k dobrověrnému nabytí nemůže dojít (ze stejného požadavku vychází též polská právní doktrína).⁸⁵ Ustanovení § 1760 NOZ stanoví, že „*skutečnost, že strana nebyla při uzavření smlouvy oprávněna nakládat s tím, co má být podle smlouvy plněno, sama o sobě neplatnost smlouvy nevyvolává.*“ Abychom tak převod mohli klasifikovat jako neplatný, nestačí, že věc převedla osoba neoprávněná činit dispozice s věcí, nýbrž musí přistoupit jiné okolnosti zakládající neplatnost (např. zaváže-li se osoba k plnění, které je od počátku nemožné), nedostatek oprávnění

⁸¹ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 367–368.

⁸² HOLZNER, Christian. Gutgläubiger Rechtserwerb an Nebensachen (Teil I). *JBl*, 1994. s. 515.

⁸³ Srov. § 1110 – 1111 NOZ.

⁸⁴ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 368.

⁸⁵ Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 15. listopadu 2002, sp. zn. CKN 1340/00.

k převodu však sám o sobě nebrání vzniku platného závazkového vztahu mezi kontrahujícími stranami.⁸⁶ Nicméně platná smlouva při kontraktaci s neoprávněným ještě nezakládá jistotu, že dojde k převodu práva, které je předmětem této smlouvy, či jiným věcněprávním důsledkům. Aby nabyvatel mohl nabýt vlastnické právo k věci, kterým převodce nedisponoval, je potřeba splnit všechny obecné požadavky nabytí od neoprávněného (vymezené v této kapitole) a rovněž předpoklady speciální (srov. 3. kapitolu této práce).

Český zákonodárce rozlišuje mezi plněním bez právního důvodu a plněním z právního důvodu, který odpadl.⁸⁷ Pod plnění bez právního důvodu můžeme pořadit situace, kdy je smlouva od počátku stížena vadou, v jejímž důsledku je absolutně neplatná (např. pro zjevný rozpor s dobrými mravy) či zdánlivá (např. nikoliv vážný projev vůle stran). V těchto případech se úprava nabytí od neoprávněného neuplatní, a vlastnické právo tak na nabyvatele vůbec nepřejde. Naopak uzavřou-li strany sice platnou smlouvu, ale poté právní důvod odpadne s retroaktivními účinky (*ex tunc*) (např. dojde k uplatnění rozvazovací podmínky, odstoupení od smlouvy, uplatnění relativní neplatnosti či strany uzavřou dohodu o zrušení závazku (dissoluce) se zpětnými účinky), zanikne vlastnické právo nabyté v dobré víře rovněž s účinky *ex tunc*, neboť nikdy nebyla splněna podmínka platného právního titulu.

Podobná úprava v OZ absentovala, následkem právního jednání, k němuž nebyl převodce oprávněn, byla v souladu se zásadou *Nemo plus iuris* obecně neplatnost pro nemožnost plnění ve smyslu § 37 odst. 2 OZ.⁸⁸ Takový stav byl nevyhovující a značně znevýhodňující vůči postavení sukcesora – neplatná smlouva by nabyvatele např. úplně zbavila možnosti uplatnit ze smlouvy vyplývající sankce (např. smluvní pokutu) vůči převodci. Tyto sankční mechanismy totiž vznikají pouze na základě porušení ustanovení smlouvy, není-li však smlouva platná, nevznikají ani žádné povinnosti ze smlouvy, které by bylo možné porušit. Samozřejmě by přicházela v úvahu náhrada škody, ovšem ta

⁸⁶ HULMÁK, Milan. In HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1751–2054). Komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 197–198.

⁸⁷ Srov. § 2991 odst. 2 NOZ.

⁸⁸ Srov. rozhodnutí NS ze dne 19. července 2005, sp. zn. 33 Odo 713/2004.

v režimu OZ nezahrnovala nemajetkovou újmu a nemusela obsahovat též ušlý zisk, přičemž obě tyto položky byly zohledněny ve smluvní pokutě.⁸⁹

Jak již bylo zmíněno, NOZ je co do převodu věcí nevidovaných ve veřejných seznamech zpravidla založen na konsenzuálním principu nabývání vlastnického práva⁹⁰, proto k převodu těchto věcí není potřeba jejich předání (tradice), nýbrž k němu dochází zpravidla k okamžiku účinnosti smlouvy. Zákon však může stanovit výjimku z tohoto pravidla (např. ve prospěch tradice), rovněž strany smlouvy se však mohou dohodnout i jinak (např. výhradou vlastnického práva podle § 2132 NOZ). Shodně s komentářovou literaturou zastávám názor, že na tomto závěru nic nemění ani formulace obsažená v jednotlivých skutkových podstatách nabytí od neoprávněného užívající pojem „získání věci“, z něhož není zcela zřejmé, zda jím je myšleno nabytí držby (princip tradice)⁹¹ či dovršení procesu převodu vlastnického práva (princip konsenzuální).⁹² Mám za to, že pokud by tímto chtěl zákonodárce vyjádřit výjimku z konsenzuálního principu, užil by namísto „získání věci“ jiný pojem, který požadavek tradice evokuje spíše (např. „odevzdání věci“ či „předání věci“ v souvislosti s uskutečněným převodem). Rovněž s ohledem na to, že důvodová zpráva mlčí a není zde žádná jiná okolnost odůvodňující odchýlení se od obecného pravidla, uplatní se zřejmě i v tomto případě konsenzuální princip. Výjimku však tvoří nabývání cenných papírů podle § 1109 písm. e) NOZ, kde se naopak uplatní princip tradice, a případy vícečetného převodu (viz však výklad dále). Formulace „získání věci“ nám spíše poukazuje na mnohost smluvních typů, na jejichž základě může k nabytí od neoprávněného dojít (což je stav zcela odlišný od nabytí od neoprávněného obsažené v předchozí úpravě), jakož i různorodost způsobů dovršení převodů vlastnického práva.⁹³

⁸⁹ PETROV, Jan. *Dle NOZ smlouvy platí: I když Vám prodám či pronájmu, co nevlastní.* Jinepravo.blogspot.cz [online]. 2012, duben [cit. 25. února 2016]. Dostupné na WWW <http://jinepravo.blogspot.cz/2012/04/noz-i-kdyz-vam-prodam-ci-pronajmu-co.html>.

⁹⁰ Srov. také výjimky např. ohledně věcí druhově určených (§ 1101 NOZ) či cenných papírů (§ 1103 NOZ).

⁹¹ V takovém případě bychom zřejmě také dovodili nabytí držby jako obecnou podmínku nabytí od neoprávněného, která by vyplývala z formulace „získání věci“. K nabytí vlastnického práva by tak zpravidla docházelo k okamžiku předání věci nabyvateli, přičemž v tomto okamžiku by se zřejmě rovněž posuzovala dobrá víra nabyvatele.

⁹² DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 368.

⁹³ Pod sousloví „získání věci“ lze subsumovat jak princip konsenzuální, tak i princip tradice, ale rovněž jiné speciální modalities (např. výhradu vlastnického práva).

2.2.1 Nabytí od neoprávněného v exekučním a insolvenčním řízení

Ustanovení o nabytí od neoprávněného platí v soukromoprávních vztazích obecně. Je však otázkou, zda se úprava uplatní rovněž v rámci exekučního, potažmo insolvenčního řízení, a to především s ohledem na účel, který je v těchto řízeních sledován. Sedláček⁹⁴ obecně dovozoval dosah ustanovení § 367 OZO rovněž „na případy zákazu zcizení (soudcovského nebo zákonného a jim podobných omezení dispozice).“ Nabytí v dobré víře je obecně založeno na ochraně dobré víry nabyvatele a bezpečnosti a plynulosti obchodování na trhu jako celku. V exekučním a insolvenčním řízení však existují určitá omezení co do vlastníkov (dlužníkov) oprávnění převádět jeho majetek. Smyslem těchto omezení je ochrana věřitelů a oprávněného před snižováním majetku a vyvádění majetkových hodnot v průběhu těchto řízení, čímž by mohlo dojít ke zmaření účelů těchto řízení. Z axiologického hlediska zde tedy existují důvody pro odchýlení se od obecných pravidel stanovených v NOZ. Tento závěr lze dovodit rovněž z povahy NOZ jako subsidiárního právního předpisu ve vztahu k IZ či EŘ.

Jedním z případů, kdy lze uvažovat o užití ustanovení § 1109 a násl. NOZ je situace, kdy převodce-povinný⁹⁵ převede věc po doručení vyznamenání o zahájení exekuce na nabyvatele. Tímto okamžikem totiž pro jeho majetek začne *ex lege* platit zákaz nakládání (neboli tzv. generální inhibitorium).⁹⁶ Převede-li dlužník věc i přes tento zákaz, může dojít k nabytí vlastnického práva nabyvatelem, ovšem od osoby neoprávněné, se všemi specifiky, které s tímto originárním způsobem nabytí vlastnického práva zákon spojuje.⁹⁷ Převodní právní jednání bude navíc stíženo právní vadou, která má za následek relativní neplatnost, jíž se mohou dovolávat exekutor (není-li exekuce skončena), oprávněný (jehož pohledávka, příslušenství či náklady nejsou zcela uspokojeny) či další věřitel (který včas přihlásil pohledávku a tato včetně příslušenství není zcela vymožena).⁹⁸ Nedovolá-li se některá z těchto oprávněných osob neplatnosti

⁹⁴ SEDLÁČEK, Jaromír. *Vlastnické právo*. Reprint původního vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2012, s. 167.

⁹⁵ Dále jej pro zjednodušení označme jako dlužníka.

⁹⁶ Nejednalo-li se o výjimky z generálního inhibitoria.

⁹⁷ GNIEWEK, Edward. In GNIEWEK, Edward et al. *System Prawa Prywatnego. Tom 3. Prawo rzeczowe*. 3. vydání. Warszawa : C. H. Beck, 2013, s. 575. MOREK, Rafał. In OSAJDA, Kondrad et al. *Kodeks cywilny. Komentarz*. 13. vydání. Warszawa : C. H. Beck, 2016, s. 997.

⁹⁸ Toto však neplatí v případě tzv. speciálního inhibitoria, neboť porušení zákazu nakládat s věcí vyvolává následek v podobě absolutní neplatnosti převodního jednání, protože se nemůže naplnit podmínka platného právního titulu, aby mohlo dojít k nabytí od neoprávněného.

právního jednání v tříleté promlčecí lhůtě, bude jednání nadále považováno za platné (§ 586 odst. 2 NOZ) a bude vyvolávat kýžené právní účinky (vznik a existenci vlastnického práva). Dojde-li však v této lhůtě k uplatnění námitky neplatnosti, bude tímto vyvrácena podmínka platného právního titulu (pro nabytí od neoprávněného) s účinky *ex tunc*, protože bude s těmito účinky platit stav, podle něhož nikdy nedošlo k nabytí vlastnického práva nabyvatelem. Marným uplynutím této lhůty se však nabyvatel stane bezvýhradním vlastníkem, neboť již nebude možné tímto způsobem vyloučit podmínku platného právního titulu.

Nejenom v exekučním, ale i insolvenčním řízení je dlužník omezen při nakládání se svým majetkem, s tzv. majetkovou podstatou, a to od okamžiku jeho zahájení.⁹⁹ Do 31. 12. 2013 platil stav, podle něhož, pokud dlužník převedl vlastnické právo na nabyvatele v rozporu s tímto omezením, byl tento převod vůči věřitelům *ex lege*¹⁰⁰ neúčinný (tzn. neúčinnosti se nebylo třeba dovolávat odpůřčí žalobou). S účinností k 1. 1. 2014 však došlo k novelizaci IZ provedené zákonem č. 294/2013 Sb., kterým se mění zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 312/2006 Sb., o insolvenčních správcích, ve znění pozdějších předpisů. V důsledku změny § 235 odst. 2 IZ je nyní vyžadováno podání odpůřčí žaloby ze strany insolvenčního správce za účelem dosažení neúčinnosti následků právního jednání vůči věřitelům¹⁰¹, a to rovněž s účinky *ex tunc*.¹⁰²

Jak v insolvenčním, tak i exekučním řízení je zapotřebí právního jednání ze strany oprávněných subjektů, aby došlo k odnětí následků právních jednání učiněných v rozporu s omezením nakládat s věcí náležící do majetkové podstaty dlužníka. Uspěje-li insolvenční správce s odpůřčí žalobou podanou v insolvenčním řízení v jednoleté lhůtě od okamžiku, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku, nepůsobí převodní jednání ve vztahu k věřitelům účinky (byť je ve smyslu § 236 odst. 1 věta první IZ platné), zatímco v řízení exekučním z něj účinky vznikají *erga omnes* a jejich odnětí je podmíněno dovoláním se neplatnosti v tříleté promlčecí lhůtě. V rámci exekučního řízení tak může dojít k dobrověrnému nabytí i v případech, kdy dlužník převedl věc na třetí osobu

⁹⁹ A to v těch případech, kdy nakládá s majetkovou podstatou a s majetkem, který do ní může náležet, pokud by mělo jít o podstatné změny ve skladbě, využití nebo určení takového majetku anebo o jeho nikoli zanedbatelné zmenšení (§ 111 odst. 1 IŘ).

¹⁰⁰ Rozhodnutí NS ze dne 30. července 2014, sp. zn. KSPH 38 INS 3926/2009.

¹⁰¹ Usnesení NS ze dne 29. února 2016, sp. zn. 29 NSČR 67/2014.

¹⁰² S výjimkou případů, kdy si k právnímu jednání dlužník či jeho věřitel předem vyžádají souhlas insolvenčního soudu podle § 111 odst. 3 IZ.

porušujíc omezení při nakládání se svým majetkem. Stejně tak v insolvenčním řízení může takto přejít vlastnické právo, ve vztahu k věřitelům převodce-dlužníka, kteří v rámci tohoto řízení uplatňují svá práva proti dlužníkovi, však převodní jednání nemusí vyvolávat účinky. V případě úspěšné odpůrcí žaloby totiž nabyvateli vzniká povinnost vydat to, co ušlo z dlužníkovy majetku, do majetkové podstaty za účelem uspokojení věřitelů, potažmo, nesplnili tuto povinnost, může se věřitel domáhat uspokojení své pohledávky z toho, co ušlo z majetku dlužníka, v exekučním řízení vedeném proti nabyvateli.¹⁰³ Vůči jiným osobám však nabyvatel bude souladně s absolutním charakterem nabytého vlastnického práva chráněn.¹⁰⁴ Nepodá-li insolvenční správce odpůrcí žalobu v uvedené lhůtě, odpůrcí nárok zanikne, a nabyvatel se tak může stát bezvýhradním vlastníkem (chráněným *erga omnes*).¹⁰⁵

Porušení omezení nakládání s majetkem v průběhu insolvenčního řízení způsobuje v polském právním prostředí jiný následek. Takové jednání totiž vyvolává jeho absolutní neplatnost (čl. 77 § 1 KC), což je následek, který na rozdíl od neúčinností působí *erga omnes* (tedy vůči věřitelům, ale i všem ostatním osobám). Jelikož tedy není od počátku splněna podmínka platného právního titulu, k nabytí vlastnického práva od neoprávněného nemůže dojít.

Nutno dodat, že převede-li dlužník v insolvenčním či exekučním řízení celou věc, k níž mu však svědčí pouze spoluvlastnický podíl, omezení dispozice s věcí podle EŘ či IZ se bude vztahovat pouze k tomuto spoluvlastnickému podílu (srov. § 205 odst. 3 IZ). Bude-li nabyvatel v dobré víře, nabude zpravidla vlastnické právo k věci jako celku. Dovolají-li se však oprávněné osoby v exekučním řízení relativní neplatnosti, pozbude nabyvatel ve vztahu k bývalému spoluvlastnickému podílu dlužníka vlastnické právo (odpadne podmínka platného právního titulu), zůstane mu však vlastnictví zbývající části spoluvlastnického podílu. Nabyvatel tak bude spoluvlastníkem převáděné věci společně s dlužníkem či jeho právním nástupcem. Uspěje-li insolvenční správce s odpůrcí žalobou ve vztahu k ušlému spoluvlastnickému podílu dlužníka, bude nabyvatel povinen vydat do majetkové podstaty právě daný spoluvlastnický podíl dlužníka, nikoliv věc jako celek.

¹⁰³ MÜLLEROVÁ, Lenka. In HÁSOVÁ, Jiřina et al. *Insolvenční zákon...*, s. 780–781.

¹⁰⁴ Např. jiné osobě, která mu věc neprávem zadržuje.

¹⁰⁵ Resp. nebude mít povinnost vydat to, co ušlo z dlužníkovy majetku, do majetkové podstaty.

Zvážit je potřeba též situaci, kdy dlužníkovi, pro jehož majetek platí omezení dispozice, věc odcizí třetí osoba a poté věc převede na další osobu. Na takové jednání se dikce § 111 odst. 3 IZ a § 44a odst. 1 EŘ zakazující nakládání s majetkem z hlediska jazykového výkladu neuplatní, neboť v tomto směru omezují pouze specifický subjekt – dlužníka, nikoliv však již osoby, která věc dlužníkovi ukradne a dále ji převede. Podle této logiky by tak dobrověrný nabyvatel nabyl od zloděje vlastnické právo, do něhož již nelze zpětně zasáhnout¹⁰⁶, byť tímto jednáním byli zkráceni věřitelé či oprávněný, neboť by nebylo možné se dovolávat relativní neplatnosti či neúčinnosti této transakce. Zatímco převedl-li by vlastnické právo k věci sám dlužník, lze se relativní neplatnosti, resp. neúčinností dovolat. To nutně vyvolává otázku, zda v těchto situacích jsou skutečně důvody odůvodňující rozdílnou ochranu věřitelů a oprávněného?

Věřitel či oprávněný mohou být poškozeni právním jednáním s majetkem (či jeho částí), pro nějž platí omezení nakládání, bez ohledu na to, zda je kontrahující osobou dlužník, zloděj či jiné osoba odlišná od dlužníka, která vlastnické právo neoprávněně převádí. Důvod pro stanovení následků vad právního jednání v podobě neplatnosti či neúčinnosti tak spočívá v předmětu smlouvy (věc náležící do majetkové podstaty, pro niž platí omezení nakládání) nikoliv v subjektech smlouvy.¹⁰⁷ Je nutné si uvědomit, že bude-li převodcem osoba odlišná od dlužníka, je pro nabyvatele mnohem obtížnější zjistit, že existuje omezení dispozice s převáděnou věcí, nabyvatel tak v těchto případech bude častěji v dobrověrném postavení. Na druhou stranu, nabyvatel může splnit podmínku dobré víry při kontraktaci s dlužníkem, ale i s osobou od dlužníka rozdílnou (např. zloděje), nicméně vlastnické právo bez možnosti namítat relativní neplatnost či neúčinnost nabude pouze ve druhém případě. Takový následek lze hodnotit za axiologicky rozporný. Spíše tak lze správné řešení spatřovat v názoru, že převede-li dlužníkovu věc, pro niž platí omezení nakládání v exekčním či insolvenčním řízení, osoba odlišná od dlužníka, bude se postupovat obdobně, jako by tak učinil sám dlužník. Jsou-li tedy pro to splněny podmínky pro dovolání se relativní neplatnosti či neúčinnosti právního jednání, soudím, že tak může

¹⁰⁶ Ponecháme-li stranou vindikační možnosti podle § 1110 – 1111 NOZ a možnost rozporovat dobrou víru nabyvatele vlastníkem věci.

¹⁰⁷ Obdobně, byť pouze ve vztahu k insolvenčnímu řízení: SOBOTA, Alicja. Nabywanie w dobrej wierze od upadłego mienia należącego do masy upadłości. *Transformacje Prawa Prywatnego*, 2008, č. 3–4, s. 113.

oprávněná osoba učinit bez ohledu, zda kontrahoval dlužník či jiná osoba ohledně dlužníkovy věci.

Jak je z výše uvedeného patrné, v insolvenčním, tak i exekučním řízení v určité fázi dochází k omezení nakládání s dlužníkovým majetkem. Při nabývání od neoprávněného se však lze nezdědkou setkat se situací, že převáděná bude věc, k níž dlužníkovi nesvědčí vlastnické právo, a která tak není jeho majetkem (např. jde o věc kradenou). Vystává proto otázka, zda oprávněným osobám bude svěřena možnost namítat relativní neplatnost převodu (exekuční řízení) či bude převod pro uplatněnou odpůrčí žalobu ve vztahu k věřitelům neúčinný (insolvenční řízení) rovněž v případě, bude-li nakládáno s věcí, která nenáleží převodci. Pokud by byl převod na dobrovolného nabyvatele stížen neúčinností či neplatností právního titulu, bude vyšší míra ochrany poskytnuta přihlášeným věřitelům a oprávněnému na úkor nabyvatele. Na druhou stranu, odepřeme-li oprávněným osobám dovolávat se relativní neplatnosti či neúčinnosti právního jednání, chráníme tímto přístupem více nabyvatele (jeho dobrou víru a bezpečnost obchodování obecně) oproti zájmům věřitelů a oprávněného. Zvažme tedy, který z participujících se subjektů je hoden vyšší míry ochrany.

Účelem těchto institutů je znemožnit dlužníkovi či jiné osobě vyvádět majetek, a snižovat tak jeho hodnotu, a tím mařit účel exekučního či insolvenčního řízení. Ustanovení insolvenčního práva jsou tak zaměřena na ochranu nezměněné výše majetku dlužníka.¹⁰⁸ Dlužník však touto operací nesnižuje svůj majetek, neboť převáděná věc není jeho součástí. V neposlední řadě je potřeba sledovat též zájem vlastníka, tento má totiž zpravidla možnost převedenou věc pro nedobrověrné pozbytí vindikovat (realizuje-li se převod skrze ustanovení § 1110 – 1111 NOZ), nicméně v rámci exekučního či insolvenčního řízení může často dojít k prodeji věci ve veřejné dražbě, pročež vlastník již nebude moci věc po nabyvateli vindikovat, byť by prokázal svémocné odnětí (krádež), neboť došlo k přechodu vlastnického práva na základě privilegované klauzule § 1109 písm. a) NOZ, která toto nepřipouští.

Z výše vyložených důvodů tak vzniká možnost docílit neúčinnosti převodu v insolvenčním řízení a namítat relativní neplatnost převodu v řízení exekučním pouze u věcí, které náležejí do vlastnictví dlužníka, byť tento pro omezení dispozice

¹⁰⁸ MORAVEC, Tomáš. In HÁSOVÁ, Jiřina et al. *Insolvenční zákon. Komentář*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014, s. 349.

s nimi je bude převádět jako osoba neoprávněná.¹⁰⁹ Nutno podotknout, že bude-li namítnuta relativní neplatnost, pročez nabyvatel pozbude vlastnické právo s účinky *ex tunc* kvůli vyloučení podmínky platného právního titulu, a převede-li nabyvatel věc úplatně dále na třetí, dobrověrnou, osobu, nabude tato osoba zpravidla vlastnické právo podle privilegované klauzule § 1109 písm. c) NOZ (neboť došlo k svěření věci vlastníkem).¹¹⁰ Pokud by došlo naopak k bezúplatnému převodu, lze uvažovat o uplatnění zpravidla generální klauzule § 1111 NOZ.

Naopak rozhodne-li insolvenční soud o neúčinnosti převodního právního jednání na základě podané odpůrcí žaloby, kvůli čemuž bude nabyvatel povinen vydat takovou věc do majetkové podstaty, a převede-li ji tento nabyvatel poté na jinou osobu (dalšího nabyvatele), dochází již zřejmě k jejímu derivativnímu převodu (neuplatní-li se § 1112 NOZ). Obecně platí, že povinnost vydat věc do majetkové podstaty na tohoto dalšího nabyvatele nepřechází, ledaže jde o případy uvedené v § 237 odst. 2 IZ, tj. pokud tomuto nabyvateli v době, kdy zcizovanou věc nabyt, musely být známy okolnosti, které odůvodňují právo dovolávat se neúčinnosti vůči převodci, nebo pokud s dlužníkem tvoří koncern či je osobou dlužníku blízkou.

U věcí, které dlužník převede, ač mu k nim vůbec nesvědčí vlastnické právo, pak může dojít k dobrověrnému nabytí bez následku v podobě možnosti namítat relativní neplatnost či neúčinnost převodního jednání.¹¹¹

2.3 Různá hospodářská či právní identita nabyvatele a převodce

Tégl s odvoláním na německou doktrínu vymezuje další obecný předpoklad uplatnivší se pro všechny skutkové podstaty nabytí od neoprávněného. Německá civilistika totiž vychází z toho, že pro aktivaci ustanovení o nabývání od neoprávněného je nezbytné, aby kontraktace proběhla mezi reálně odlišnými osobami. Mezi převodcem a nabyvatelem tak nesmí existovat právní ani hospodářská identita, existuje-li, je nabytí od neoprávněného vyloučeno (a to i

¹⁰⁹ Nutno však podotknout, že s ohledem na to, že existují nástroje, jak získat informace o spolukontrahujícím dlužníkovi (např. v Centrální evidenci exekucí či Insolvenčním rejstříku nebo poznámka v katastru nemovitostí zapsaná na základě vyrozumění o zahájení exekuce atd.), bude možnost nabyvatele docílit dobrověrného postavení často snížena.

¹¹⁰ SZPUNAR, Adam. Dobra wiara jako przesłanka nabycia własności ruchomości od nieuprawnionego. *Państwo i Prawo*, 1997, č. 7, s. 6.

¹¹¹ Shodně ve vztahu k polskému insolvenčnímu řízení, kde je stanoven následek porušení omezení nakládat s věcí ve formě neplatnosti, též SOBOTA, Alicja. Nabycie w dobrej wierze..., s. 98.

v případě, kdy by jinak byly splněny všechny podmínky pro nabývání od neoprávněného). Je-li totiž účelem nabývání od neoprávněného zájem na ochraně obchodního styku, je třeba přistoupit k ochraně dobrověrného nabyvatele pouze v případech, kdy se z ekonomického (nikoliv právního) hlediska doopravdy mění nositel vlastnického práva. Proto převede-li obchodní společnost na svého jednatele a zároveň jediného společníka věc, přičemž se následně ukáže, že převodní smlouva, na základě které společnost již dříve získala převáděnou věc, je absolutně neplatná (a věc tak převedla jako nevlastník), nenabude nabyvatel vlastnické právo, byť by byl v dobré víře.¹¹² Souhlasím tak s uznáním tohoto požadavku ve formě dobré víry nabyvatele v různou hospodářskou identitu nabyvatele a převodce za obecný předpoklad nabytí od neoprávněného. Bude však záležet především na přístupu soudů, potažmo právní vědy, zdali se tato skutečnost jako obecný předpoklad opravdu prosadí či nikoliv.

2.4 Dobrá víra nabyvatele

Dalším předpokladem společným pro všechny klauzule nabytí od neoprávněného – a bezesporu tím nejdůležitějším – je dobrá víra nabyvatele. Dobrá víra se v českém právním řádu vyskytuje v obou svých základních pojetích, a to v objektivní a subjektivní formě. Pro problematiku nabytí od neoprávněného je stěžejní především dobrá víra ve svém subjektivní podobě, neboť právě požadavek takové dobré víry nabyvatele je základem pro případný vznik vlastnického práva nabyvatele od neoprávněného, tj. tvoří stěžejní prvek skutkových podstat nabytí od neoprávněného.

2.4.1 Dobrá víra obecně

Zatímco objektivní dobrá víra představuje mravní kategorii vyjadřující povšechně uznávané etické hodnoty vlastní určité společnosti, dobrá víra v subjektivním slova smyslu¹¹³ (*bona fides, gute Glaube, dobra wiara*) je kategorií psychologickou.¹¹⁴ Takto pojímané pojetí dobré víry je obdobně jako ve

¹¹² TÉGL, Petr; ZAJÍC, Jaromír. Způsob, jakým věc opustila..., s. 123 a německá literatura tam uvedena.

¹¹³ Bude-li v této práci užíván termín „dobrá víra“ bez bližšího upřesnění, zda se míní její subjektivní či objektivní figura, je tímto myšlena dobrá víra v subjektivním slova smyslu.

¹¹⁴ HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 1998, s. 115.

svém objektivním významu vágním pojmem. Nalézt její definici lze především v odborné literatuře a judikatuře soudů vrcholných soudních instancí.¹¹⁵

Nejpřiléhavěji se jeví definiční znaky, které pojmenoval Tégel¹¹⁶, aby tuto subjektivní podobu dobré víry vymežil. Autor dobrou víru definuje jako „*psychický stav osoby založený sice na chybném (mylném), avšak v konkrétním případě omluvitelném přesvědčení (mínění) o (ne) existenci nějaké skutečnosti, nějakého práva či právního poměru*“. Z tohoto lze vyčlenit dva kumulativní definiční prvky, které musí být splněny, aby bylo možné hovořit o dobré víře v subjektivním slova smyslu:

- (i) Subjektivně chybné přesvědčení jednající osoby o existenci či neexistenci práva, resp. právního stavu, popř. skutkového stavu;
- (ii) objektivní omluvitelnost takového chybného přesvědčení.

Chybné přesvědčení představuje subjektivní prvek dobré víry, který se projevuje pouze v duševní sféře jednající osoby. Tento vnitřní stav nemůže být předmětem přímého zkoumání a dokazování, nicméně lze jej usuzovat z nepřímých objektivně zjistitelných skutečností vnějšího světa (např. svědek vypoví, že se mu jednající osoba svěřila, že si byla vědoma skutečnosti, že nabývá kradenou věc od zloděje).¹¹⁷ V takovém případě zde existuje překážka nabytí vlastnického práva od neoprávněného. Subjektivním předpokladem dobré víry je tedy skutečnost, že se výše uvedený subjekt mýlí ve svém hodnocení skutkového stavu. Kupříkladu – rozdílně od výše uvedené situace – pokud subjekt předpokládá, že smluvní partner je vlastníkem převáděné věci, ovšem ve skutečnosti tomu tak není.

Omluvitelnost chybného přesvědčení pak představuje objektivní prvek konstrukce dobré víry. Vzhledem k tomu, že vnitřní stav jednající osoby nelze přímo uspokojivě zkoumat a dokazovat, vyvstává potřeba uplatnění určitého objektivizujícího kritéria. Bez existence objektivního prvku by bylo prakticky nemožné přezkoumávat dobrou víru jednající osoby, neboť každá taková osoba by

¹¹⁵ Ohledně podrobnějších vymezení dobré víry v subjektivním slova smyslu a výhradám k nim odkazují na kapitolu 1.2.1 své diplomové práce srov. DOŘIČÁK, Lukáš. *Střet ochrany vlastnického práva...*, s. 15.

¹¹⁶ TÉGL, Petr. *Dobrá víra v občanském právu...*, s. 60.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 60–61.

mohla tvrdit, že byla subjektivně přesvědčena o odlišném skutkovém stavu věci, a že tedy byla v dobré víře, aniž by se tento stav dal jakkoliv ověřit.¹¹⁸

Objektivizující prvek vychází z obecné premisy, že pokud se někdo dobrovolně stane subjektem právního vztahu (uzavře s jinou osobou smlouvu), přebírá tím na sebe automaticky povinnost vynaložení určité míry běžné péče a opatrnosti (obezřetnosti, předvídatosti).¹¹⁹ Splnění této povinnosti (a tedy i postavení jednajícího v dobré víře) je však třeba posuzovat z objektivně poznatelných skutečností vnějšího světa, k nimž musí být nabyvatel v dobré víře. Z toho, zda daný subjekt této povinnosti dostál či nikoliv, lze následně usoudit, zda jednal v dobré víře či nikoliv.¹²⁰

Smyslem tohoto objektivního kritéria je tedy vytvoření určitého myšleného průměrně uvažujícího, rozumného, opatrného, obezřetného a předvídatého individua (blíže k pojetí této osoby v podkapitole 2.4.3 této práce), tj. osoby, která by v konkrétním případě zcela vyhověla požadavku zachovat určitou míru opatrnosti, obezřetnosti a předvídatelnosti (zkráceně tuto osobu pro naše účely nazvěme “rozumnou osobou”). Tuto rozumnou osobu postavíme do stejné situace, v níž se nachází jednající osoba, která se dovolá dobré víry. Poté z objektivně zjistitelných skutečností hodnotíme, zda by v této situaci mohla rozumná osoba rovněž dovolávat dobré víry (tj. zda by se zachovala stejně jako ten, kdo tvrdí, že jedná v dobré víře, zda by obdobně vyhodnotila skutkový stav). Dojdeme-li ke kladnému řešení, je chybné přesvědčení jednající osoby v konkrétním případě omluvitelné.¹²¹

Vnější objektivní okolnosti nám tedy slouží nejenom k prokázání subjektivně chybného přesvědčení jednající osoby o existenci či neexistenci práva (subjektivního prvku), nýbrž z nich lze usuzovat i omluvitelnost takového přesvědčení (objektivní prvek).

Potřeba objektivního posouzení dobré víry jednajícího je obecně uznávaná, a to nejen v české právní teorii, judikatorní činnosti NS, ale mnohdy i explicitním vyjádřením v zákoně.¹²²

¹¹⁸ Tamtéž, s. 61.

¹¹⁹ K tomuto srov. § 4 odst. 1 NOZ.

¹²⁰ MELZER, Filip; TÉGL, Petr. In *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I - § 1 – 117. Obecná ustanovení*. 1. vydání. Praha : Leges, 2013, s. 137.

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Z literatury lze za všechny odkázat na SPÁČIL, Jiří. Neznalost zákona, právní omyl a oprávněná držba. *Právní rozhledy*, 2000, roč. 8, č. 5, s. 190. Z judikatury vrcholných soudů soudní soustavy pak srov. Rozsudek NS ze dne 9. listopadu 2000, sp. zn. 22 Cdo 1253/99.

Tento explicitně vyjádřený požadavek lze nalézt též ve speciálních ustanoveních ohledně nabývání od neoprávněného, když § 1109 NOZ stanoví „*vlastníkem věci se stane ten, kdo získal věc, která není zapsána ve veřejném seznamu, a byl vzhledem ke všem okolnostem v dobré víře v oprávnění druhé strany vlastnické právo převést na základě řádného titulu*”. Právě formulace „*byl vzhledem ke všem okolnostem v dobré víře v oprávnění druhé strany vlastnické právo převést na základě řádného titulu*”¹²³ tak nevyjadřuje nic jiného než nutnost posuzovat existenci dobré víry jednající osoby objektivně¹²⁴, a to na základě všech relevantních objektivních skutečností vnějšího světa.¹²⁵

Další otázkou, kterou si v souvislosti s dobrou vírou nabyvatele musíme klást, je, zda musí být požadavek objektivizace dobré víry splněn vždy či jen v případě, stanoví-li to zákon. Nahlédneme-li do formulace ustanovení § 1109 NOZ, zjistíme totiž, že uvedené ustanovení ve vztahu k dobré víře nabyvatele operuje se slovním spojením „*vzhledem ke všem okolnostem*“, čímž je vyjádřena objektivní složka dobré víry.¹²⁶ V ustanoveních § 1110 a § 1111 NOZ se však tato kvalita dobré víry výslovně nepožaduje. Znamená to, že v uvedených klauzulích se nepožaduje? V podstatě zde řešíme otázku, zda tam, kde zákon ne užívá slovní spojení „*vzhledem ke všem okolnostem*“, se společně se subjektivní složkou uplatní též objektivní složka dobré víry či nikoliv.

Dobrá víra by se podle mého názoru v uvedených klauzulích měla vykládat v souladu s požadavkem její objektivizace.¹²⁷ Souhlasím tak s argumentací, kterou ve své práci zmínil Borsík.¹²⁸ Ten tento závěr zdůvodňuje jednak stanoviskem Eliáše¹²⁹, hlavního autora NOZ, který vyžaduje objektivizaci dobré víry za všech okolností, a jednak též poukazuje na judikaturu ÚS¹³⁰ k ustanovení § 446 ObchZ ve znění před účinností zákona č. 370/2000 Sb. účinnému ke dni 1. ledna 2001, které tehdy výslovně vylučovalo dobrou víru za

¹²³ Srov. § 130 odst. 1 OZ užívající sousloví „*se zřetelem ke všem okolnostem*”.

¹²⁴ Stejně k posuzování dobré víry přistupují též v Polsku. Srov. RUDNICKI, Stanislaw; RUDNICKI, Grzegorz. Komentarz do kodeksu cywilnego..., s. 193–194.

¹²⁵ DOBROVOLNÁ, Eva. Nabytí vlastnického práva od neoprávněného v českém a rakouském právu. b.m, 2013. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra občanského práva, s. 62.

¹²⁶ Srov. podkapitolu 2.4.2 a 2.4.3 této práce.

¹²⁷ O tom svědčí též výše přijatý závěr o obecně se uplatnivší koncepci nevědomosti v důsledku běžné nedbalosti pro dobrou – resp. zlou víru – při nabývání od neoprávněného.

¹²⁸ BORSÍK, Daniel. Nadobudnutie vlastníctva od neoprávněného ako prejav ochrany dobrej viery v komparatívnom súkromnom práve. *Právni rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 7, s. 245.

¹²⁹ ELIÁŠ, Karel et al. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář. 1. svazek*. 1. vydání. Praha : LINDE, a.s., 2008, s. 569.

¹³⁰ Usnesení ÚS ze dne 28. srpna 2001, sp. zn. IV. ÚS 112/01.

situace, kdy nabyvatel věděl, že převodce nedisponuje oprávněním věc převést (tj. nezvažovala se nedbalost). I v takovém případě ÚS judikoval ve prospěch objektivizace, tj. že je nutné, aby „v situacích, kdy existují o dobré víře kupujícího sebemenší pochybnosti, kupující prokázal, že využil všechny dostupné prostředky k tomu, aby se přesvědčil, že prodávající je skutečně oprávněn převést vlastnictví k předmětné věci, a že tedy byl v této souvislosti skutečně v dobré víře.“

2.4.2 Koncepce dobré víry

Autoři Melzer a Tégl v této souvislosti zmiňují tři základní koncepty subjektivní dobré víry. Podle první koncepce, kterou zahraniční teorie často označuje jako teorii, podle níž *scientia nocet* (vědomost škodí), či též koncepce subjektivní vědomosti (*Kenntnis*), rozhoduje subjektivní přesvědčení (tj. vědomosti či nevědomosti) jednajících osoby o určitých okolnostech. Osoba je tedy v dobré víře, pokud subjektivně neví o okolnostech, které by dobrou víru vyloučili, pokud o nich ví, pak je ve zlé víře.¹³¹

U této koncepce jsou bezpředmětné vnější okolnosti, z nichž lze dovodit závěr o tom, zda osoba měla, mohla nebo musela vědět o okolnostech, které vylučují dobrou víru (např. osoba se měla přesvědčit o nepravdivosti poskytnuté informace). Tyto skutečnosti se vůbec nezkoumají, neboť se nezvažuje nedbalost této osoby. Předmětem zjišťování budou pouze ty okolnosti, z nichž lze dovodit závěr o tom, jestli osoba věděla či nevěděla o okolnostech vylučujících dobrou víru.¹³² Proto tato koncepce představuje výjimku z objektivního prvku dobré víry, tj. omluvitelnosti nevědomosti. Popisovaný koncept tak naplní pouze jeden ze znaků definice dobré víry (viz výše), neboť přestože jednající nebude mít vědomost o určitých skutečnostech v důsledku své nedbalosti (zanedbání obvyklé opatrnosti), můžeme jej posoudit jako dobrověrného.¹³³ Je však otázkou, do jaké míry je tato koncepce v kontextu NOZ použitelná, a to především s ohledem na obecné znění § 4 odst. 2 NOZ, který obecně zvažuje zavinění. Odpověď, s níž se ztotožňuji, nabízí autoři Melzer a Tégl, kteří vyjadřují pravidlo, podle něhož „hodnotit subjektivní vědomost prizmatem § 4 odst. 2 je možno jen tam, kde zákon

¹³¹ MELZER, Filip; TÉGL, Petr. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek I...*, s. 138.

¹³² TÉGL, Petr. Další úvahy o dobré víře v subjektivním smyslu. *Ad Notam*, 2007, roč. 13, č. 6, s. 185.

¹³³ Tamtéž.

*hovoří čistě jen o vědomosti a kde nelze výkladem dospět k jasnému závěru, že má na mysli jen subjektivní (neobjektivizovanou) vědomost“.*¹³⁴

Druhý přístup je přísnější, neboť již zohledňuje zavinění toho, kdo se domáhá dobré víry, ovšem pouze ve formě hrubé nedbalosti. Tuto koncepci lze označit jako teorii jednání v hrubé nedbalosti (*culpa lata, grobes Verschulden*), v Německu označovanou jako *grobe Fahrlässigkeit*.¹³⁵ Ve zlé víře je nejen ten, kdo ví o skutečnostech vylučujících dobrou víru, ale i ten, kdo o nich nemá vědomost, nicméně nebýt své hrubé nedbalosti tuto vědomost mít musel (např. nevěděl o tom, že smluvní partner není vlastníkem věci, nicméně mu to muselo být z okolností dostatečně zřejmé).¹³⁶ Tato koncepce je nejčastěji vyjádřena souslovím „musel vědět“, přičemž ve většině bývá vyjádřena ve spojení s konceptem subjektivní vědomostí („věděl“)¹³⁷, ovšem v některých vyjádřeních stojí i samostatně.¹³⁸

Třetí koncept je vůči posuzované osobě nejpřísnější, oproti druhému přístupu, který zohledňoval pouze hrubou nedbalost, se totiž do popředí dostává jakákoliv nedbalost (prostá i hrubá). Autoři Tégl a Melzer tento přístup označují jako koncepci nevědomosti v důsledku běžné nedbalosti (*Leichte Fahrlässigkeit*).¹³⁹ Ve zlé víře proto bude ten, kdo věděl o skutečnostech vylučujících dobrou víru, a rovněž i ten, kdo o těchto skutečnostech nevěděl, ale vědět o nich měl a mohl.¹⁴⁰ Právě souslovím “věděl nebo měl a mohl vědět“ bývá obvykle, nikoliv však výlučně (viz výklad dále), zmíněná konstrukce vyjádřena v zákoně.¹⁴¹

Po nabyvateli je nutné požadovat určitou míru přezkumné aktivity za účelem zjištění oprávnění převodce k převodu věci. Míra takové přezkumné aktivity bude závislá na tom, která z výše uvedených koncepcí dobré víry se uplatní na problematiku nabytí od neoprávněného. V komentářové literatuře¹⁴² je

¹³⁴ MELZER, Filip; TÉGL, Petr. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek I...*, s. 139.

¹³⁵ Tamtéž, s. 139.

¹³⁶ TÉGL, Petr. Další úvahy o dobré víře..., s. 183.

¹³⁷ Např. § 1363 NOZ.

¹³⁸ Např. § 2938 odst. 2 NOZ.

¹³⁹ MELZER, Filip; TÉGL, Petr. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek I...*, s. 139.

¹⁴⁰ TÉGL, Petr. Další úvahy o dobré víře..., s. 183.

¹⁴¹ Srov. § 2772 odst. 1 NOZ.

¹⁴² DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 369–370. Shodně též THÖNDEL, Alexandr. In ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek III...*, s. 307.

shodně zastáván názor, že dobrověrné postavení je vyloučeno již v případě běžné (lehké) nedbalosti.¹⁴³ Ve zlé víře se tedy nachází nabyvatel, který věděl, že převodce není oprávněn věc převést, či to nevěděl, ale vědět o tom měl a mohl.¹⁴⁴ Zvolení této koncepce představuje kontinuitu s ObchZ, neboť tato koncepce byla užita rovněž v § 446 ObchZ. Lze přijmout též závěr Karnera¹⁴⁵, na který upozorňuje Dobrovolná¹⁴⁶, že nabyvatel nenabude vlastnické právo ani v případě, kdy přezkumnou aktivitu ohledně oprávnění převodce sice nepodnikne, ale je zřejmé, že i kdyby ji podnikl, nevedla by k odkrytí toho, zda je převodce vlastníkem (resp. osobou oprávněnou k převodu či nikoliv). Taková skutečnost proto jeho nedbalost neomlouvá.

2.4.3 Z perspektivy jaké osoby se posuzuje dobrá víra?

V kontextu českého právního řádu se otázka, zda v konkrétní situaci subjekt mohl či nemohl vědět o okolnostech vylučujících dobrou víru (např. o tom, že prodávající není oprávněn prodat věc jiného), posoudí v závislosti na tom, jestli by o nich mohla či nemohla vědět „osoba případu znalá při zvážení okolností, které jí musely být v jejím postavení zřejmé“.¹⁴⁷ Takovou osobou má zákonodárce na mysli subjekt průměrného rozumu, který si počíná s běžnou péčí a opatrností a od něhož mohou ostatní očekávat jednání dosahujících uvedených kvalit.¹⁴⁸ Jedná se tedy o osobu průměrných vlastností a schopností, která se hypoteticky ocitá v postavení osoby, u níž se posuzuje dobrověrnost. Shodný názor je zastáván rovněž v judikatuře NS: „při posuzování omluvitelnosti omylu držitele se vychází z objektivních hledisek, proto nezkušenost držitele, resp. nižší úroveň vzdělání, kterého dosáhl, nejsou významné.“¹⁴⁹ U této myšlené, průměrně pečlivé a opatrné osoby následně posuzujeme, zda mohla – s ohledem uplatnění se koncepcí dobré víry a s ohledem na všechny objektivní vnější okolnosti – být skutečně v dobré víře či nikoliv.¹⁵⁰ Pokud na základě uvedených skutečností můžeme nevědomost takového subjektu omluvit (osoba nevěděla či vědět neměla

¹⁴³ To však neplatí zcela absolutně srov. výklad v podkapitole 3.1.4 předložené práce.

¹⁴⁴ TĚGL, Petr. Další úvahy o dobré víře..., s. 183.

¹⁴⁵ KARNER, Ernst. In DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 369–370.

¹⁴⁶ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 371.

¹⁴⁷ § 4 odst. 2 NOZ.

¹⁴⁸ § 4 odst. 1 NOZ.

¹⁴⁹ Rozhodnutí NS ze dne 29. června 2007, sp. zn. 22 Cdo 1330/2006.

¹⁵⁰ TĚGL, Petr. *Dobrá víra v občanském právu...*, s. 62.

a nemohla, příp. nemusela vědět o skutečnostech vylučujících dobrou víru), jedná daná osoba v dobré víře.

V této souvislosti je třeba zmínit rovněž názor autorů Tégl a Melzera, kteří vycházejíc z komentáře Roučka a Sedláčka¹⁵¹ tvrdí, že při posuzování dobré víry nelze vycházet pouze z perspektivy průměrně pečlivé a opatrné osoby, nýbrž je potřeba přihlížet též ke zvláštnímu postavení, v němž se konkrétní jednatel může nacházet. Je proto nutné u takové osoby zohledňovat její vlastnosti, znalosti a zkušenosti (např. u osoby, která je omezena ve svéprávnosti, je vyžadována nižší míra pečlivosti a opatrnosti, než je tomu u osoby, která je plně svéprávná). Daný závěr je příléhavý znění § 4 odst. 2 NOZ, neboť pro posouzení dobré víry slouží určitá „osoba případu znalá při zvážení okolností, které jí musely být v jejím postavení zřejmé“, přičemž právě vyjádření „v jejím postavení“ autoři spatřují nutnost přihlížet k vlastnostem a zkušenostem dané konkrétní osoby.¹⁵²

Rozsah přezkumu u nabývání od neoprávněného tak určíme z perspektivy fiktivní osoby průměrných vlastností a schopností, jíž stavíme do situace, která odpovídá situaci jednatelova, u nějž se dobrá víra zvažuje.¹⁵³ U této myšlené osoby zpravidla v souladu s koncepcí nevědomosti v důsledku běžné nedbalosti hodnotíme, zda by nevěděla či vědět neměla ani nemohla o absenci oprávnění převodce převést vlastnické právo. Nachází-li se jednatel ve zvláštním postavení (např. je omezený ve svéprávnosti, byť tato skutečnost nezakládá neplatnost převodní smlouvy), je u něj v konkrétním případě potřeba přihlížet k okolnostem tohoto zvláštního postavení (u mentálně postiženého např. bude muset přistoupit více skutečnosti zakládajících nedbalost vylučující dobrou víru, než je tomu u výše uvedené fiktivní osoby).¹⁵⁴

¹⁵¹ SEDLÁČEK, Jaromír. In SEDLÁČEK, Jaromír et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi: Díl V.: § 1090–1341*. Reprint původního vydání. Praha : CODEX Bohemia, 1998, s. 758: „platí objektivní měřítko, ale musíme při tom hledět na to, že právo má udržovati společenský řád a proto také při odpovědnosti musíme k tomu přihlížeti. Musíme přihlížeti nikoliv k průměrnému člověku vůbec, ale k tomu, jak by se choval průměrný člověk právě v daném případě a musíme tudíž bráti v potaz důležitost věci, zúčastněné společenské vrstvy a s tím související vzdělání, společenské postavení, stáří, pohlaví. Nepřihlíží se tedy k pečlivosti *diligentis patris familias*, ale k pečlivosti řádného obchodníka, lékaře, úředníka, stavitele, inženýra, advokáta.“

¹⁵² MELZER, Filip; TÉGL, Petr. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek I...*, s. 137–138.

¹⁵³ Srov. podkapitulu 2.4.3 této práce.

¹⁵⁴ MELZER, Filip; TÉGL, Petr. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek I...*, s. 137–138.

2.4.4 Presumpce dobré víry

Jedno ze základních pravidel nové právní úpravy spočívá v presumpci subjektivní dobré víry jednajícího (*praesumptio boni viri*).¹⁵⁵ Důvodová zpráva uvádí „navrhované ustanovení presumuje ve shodě se všemi právními řády evropské kontinentální tradice existenci dobré víry. (...) Dosud platný občanský zákoník (OZ – pozn. autora) je vedle občanského zákoníku Slovenska jediným evropským občanským zákoníkem, který obecnou zásadu presumpce dobré víry neupravil“.¹⁵⁶ Podle autorů komentáře Leges je tvrzení důvodové zprávy poněkud nadnesené, protože explicitní obecná presumpce dobré víry vyjádřená v zákoně je v zahraničních právních řádech k vidění spíše zřídka. Pokud bývá výslovně formulována, tak *ad hoc* ve vztahu ke konkrétním skutkovým podstatám (nabytí od neoprávněného, vydržení apod.)¹⁵⁷ K podobnému názoru dochází Pelikánová a Pelikán, když uvádí, že vyjma švýcarského zákoníku se v kontinentálních právních řádech obecně presumována subjektivní dobrá víra nevyskytuje.¹⁵⁸ Jako další výjimku operující s obecnou presumpcí dobrověrnosti lze uvést též polský občanský zákoník (čl. 7 KC).

Zákon dobrou víru v subjektivním smyslu¹⁵⁹ konstruuje pomocí tzv. vyvratitelné domněnky (*praesumptio iuris*). Vyvratitelnou domněnkou je určitá skutečnost, kterou zákon předpokládá a která proto nepotřebuje být dokazována, nicméně je pro ni zároveň zákonem připuštěna možnost jejího vyvrácení, tzv. důkaz opaku.¹⁶⁰ Postačí tedy, pokud procesní strana dovolávající se dobré víry bude tvrdit podle ustanovení § 101 odst. 1 písm. a) OSŘ okolnosti svědčící o existenci dobré víry, které jsou nezbytně nutné k tomu, aby soudu bylo jasné, na základě jakého skutkového podkladu má rozhodnout. Nebude však potřeba, aby tyto skutečnosti strana dokázala.¹⁶¹ V NOZ bývá vyvratitelná domněnka vyjádřena slovním spojením „má se za to, že“ (domněnka, která nepřipouští důkaz opaku, tzv. nevyvratitelná domněnka, pak bývá vyjádřena souslovím „platí,

¹⁵⁵ PETR, Bohuslav. Zásada „nemo plus iuris...“, s. 702.

¹⁵⁶ ELIÁŠ, Karel. In ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník...*, s. 67.

¹⁵⁷ MELZER, Filip; TÉGL, Petr. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek I...*, s. 130.

¹⁵⁸ PELIKÁNOVÁ, Irena; PELIKÁN, Robert. In ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník. Komentář. I. Obecná část. I. vydání*. Praha : Wolters Kluwer, 2014, s. 41.

¹⁵⁹ Stejně tak i její objektivní podobu – srov. znění § 7 NOZ.

¹⁶⁰ Rozsudek NS ze dne 26. srpna 2004, sp. zn. 32 Odo 1160/2003.

¹⁶¹ SVOBODA, Karel. In SVOBODA, Karel et al. *Občanský soudní řád: komentář*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013, s. 345.

že“).¹⁶² Výše uvedené procesní důsledky vyvratitelné domněnky jsou stanoveny v § 133 OSŘ následovně: „skutečnost, pro kterou je v zákoně stanovena domněnka, jež připouští důkaz opaku, má soud za prokázanou, pokud v řízení nevyšel najevo opak.“¹⁶³

Účelem domněnky pak není vytvoření stavu, který by neodpovídal skutečnosti. Smysl domněnek je přesně opačný, zákonodárce se snaží presumovat právě ty skutečnosti, ke kterým – za předpokladu splnění prvků skutkové podstaty domněnky – typicky dochází a které jsou v souladu s reálným stavem věcí (kdo bude určitým způsobem jednat, bude tak v převážné většině případů činit v přesvědčení, že jedná po právu).¹⁶⁴ Shodně též Štajgr „*praesumptiones iuris* jsou vlastně zkušenostní závěr (t. zv. *praesumptiones facti seu hominis*) akceptované zákonodárcem a vtělené do zákona.“¹⁶⁵

Nový soukromoprávní kodex tedy vychází ve smyslu § 7 NOZ z obecného předpokladu s dosahem pro celý občanský zákoník (soukromé právo)¹⁶⁶ ve formě vyvratitelné domněnky, že kdo určitým způsobem jednal, jednal v dobré víře (v dobré víře v subjektivním pojetí) a poctivě (ve smyslu objektivní dobré víry). V dalším výkladu se budeme zabírat pouze presumpcí dobré víry (v subjektivním pojetí).

Pokud je v konkrétním případě stanoveném v zákoně s dobrověrným postavením jednající osoby spojen určitý následek (např. vydržení vlastnického práva k věci), spočívá důkazní břemeno ohledně okolností, které dobrou víru jednajícího vyvrací, na osobě, která toto postavení zpochybňuje (např. předchozí vlastník vydržené věci). Subjektivní prvek dobré víry, tj. chybné přesvědčení jednající osoby o existenci či neexistenci právního či skutkového stavu jakožto vnitřní, psychický stav nemůže být předmětem přímého dokazování. Prokazovat však lze objektivně zjiřitelné skutečnosti, které vylučují či zakládají dobrou víru dané jednající osoby. Konkrétně se jedná o takové objektivní okolnosti, z nichž lze nepřímou dovozovat subjektivní stav tohoto chybného přesvědčení a skutečností, které jsou důležité pro posouzení, zda je toto chybné přesvědčení

¹⁶² Expertní skupina KANCL. *Obecná část nového občanského zákoníku – informační brožura*. [Obcanskyzakonik.justice.cz](http://obcanskyzakonik.justice.cz) [online]. [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné na WWW http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/MS_brozura_obecna_cast.pdf.

¹⁶³ Srov. rovněž rozsudek NS ze dne 22. června 2004, sp. zn. 32 Odo 964/2003.

¹⁶⁴ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část...*, s. 84.

¹⁶⁵ ŠTAJGR, František. *Důkazní břemeno v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Praha : Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1931, s. 44.

¹⁶⁶ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část...*, s. 83.

v konkrétní situaci omluvitelné či nikoliv (k tomuto blíže v podkapitole 2.4.2).¹⁶⁷ Sankcí za neunesení břemene prokázat výše uvedené skutečnosti, je neúspěch ve sporu.¹⁶⁸

Nový občanský zákoník sice stanoví presumpci dobré víry jako obecné pravidlo, nicméně i z toho předpokladu existují výjimky (což vyplývá i ze samotné povahy formulace pravidla jako vyvratitelné domněnky). Ustanovení § 1111 první věta NOZ stanoví, že „*získal-li někdo movitou věc za jiných okolností, než které stanoví § 1109 nebo 1110, stane se vlastníkem věci, pokud prokáže dobrou víru v oprávnění převodce převést vlastnické právo k věci.*“ Nabyvateli je tedy uložena povinnost, aby prokázal objektivní skutečnosti, z nichž usuzuje svou dobrou víru v oprávnění převodce převést vlastnické právo k věci, pod hrozbou toho, že mu nevznikne vlastnického práva a s ním spojená ochrana. Tato osoba tedy nese důkazní břemeno, což představuje výjimku oproti obecnému východisku, že povinnost dokazovat má ten, kdo zpochybňuje dobrou víru jednající osoby. Lze tak přisvědčit názoru Lavického, podle něhož má ustanovení § 1111 první věty NOZ povahu *lex specialis* vůči obecnému ustanovení obsaženému v § 7 NOZ.¹⁶⁹

Jak jsme si vysvětlili výše, existují různé koncepce subjektivní dobré víry, v souvislosti s její presumpcí vyvstává otázka, které z těchto konstrukcí se presumují a které nikoliv. Podle názoru autorů komentáře Leges se domněnka dobré víry uplatní na všechny rozebrané konstrukce, pokud není stanoveno jinak.¹⁷⁰

Pro správné uchopení vyvratitelné domněnky dobré víry je potřeba si rovněž zodpovědět otázku, zda se presumpce užije při jakémkoliv relevantním jednání neoprávněného převodce či jen tam, kde jsou o dobré víře jednající osoby pochybnosti nebo se na problematiku nabytí od neoprávněného neaplikuje vůbec. Z § 130 odst. 1 OZ ve vztahu k držbě vyplývalo, že „*v pochybnostech se má za to, že držba je oprávněná.*“ Presumpce dobré víry se tedy uplatnila jen v případech pochybností. To v praxi znamenalo, že kdo se dovolával své dobré víry, musel toto své přesvědčení prokázat. Pokud však po provedeném dokazování stále

¹⁶⁷ MELZER, Filip; TÉGL, Petr. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek I...*, s. 132.

¹⁶⁸ SVOBODA, Karel. In SVOBODA, Karel et al. *Občanský soudní řád...*, s. 347.

¹⁶⁹ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část...*, s. 83.

¹⁷⁰ MELZER, Filip; TÉGL, Petr. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek I...*, s. 133.

nebylo zřejmé, zda je držba oprávněna či nikoliv (stav *non liquet*), učinil aplikující soud v souladu s výše citovaným ustanovením závěr *in favorem* držitele, tj. závěr o oprávněnosti držby.¹⁷¹ NOZ však domněnku uvedenou v § 7 NOZ formuluje jinak a slova „v pochybnostech“ neuzívá.

Zatímco Lavický vyřešení této otázky ponechává především praxi a sám se nepřiklání ani k jednomu možnému výkladu¹⁷², autoři Melzer a Tégl vyslovují závěr o tom, že presumpci dobré víry „nelze chápat absolutně – může se uplatnit jen tam, kde jsou o dobré víře pochybnosti“.¹⁷³ Domněnka se proto neuplatí tam, kde z vnějších okolností bude zcela patrné, že nabyvatel nemohl být v dobré víře (např. nabude-li někdo věc od neznámé osoby za neobvykle nízkou cenu v nezvyklou denní dobu), nebude zcela jistě automaticky považován za dobrověrného, nýbrž bude muset svou dobrou víru prokázat, aby mohl nabýt vlastnické právo od neoprávněného.¹⁷⁴

Opačného názoru je – zdá se – Dobrovolná, podle níž se presumpce dobré víry na nabytí od neoprávněného neuplatní. Pokud by se vyvratitelná domněnka dobré víry aplikovala na tento institut (resp. na ty skutkové podstaty, které nepředstavují výjimku z uvedené presumpce¹⁷⁵) bylo by tím vlastníkovi uloženo, aby prokázal skutečnosti, které se odehrály ve vztahu převodce – nabyvatel (dobrou víru v oprávnění převodce věc převést). Vlastník by tak byl nucen prokazovat skutkové okolnosti, o nichž zpravidla není informován a jímž nebyl svědkem, což je podle Dobrovolné nepřiměřený požadavek. Důkazní břemeno ohledně okolností nabytí vlastnického práva by tak podle ní měl nést nabyvatel, neboť je to právě on, kdo má nejbližší k předložení důkazu o své dobré víře.¹⁷⁶ Přičemž obecně platí, že každá strana by měla dokazovat prvky skutkové podstaty, o něž se opírá a z nichž profituje. Přičemž je to právě nabyvatel, kdo má z nabytí od neoprávněného prospěch (na úkor vlastníka získává věc).¹⁷⁷

Nabytí od neoprávněného je rovněž potřeba též chápat jako výjimku ze zásady *Nemo plus iuris*, zdá se tak vhodnější konstruovat spíše pravidlo normující ve prospěch obecného východiska (aktivovat nabytí od neoprávněného jen ve

¹⁷¹ HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva...*, s. 121 – 122.

¹⁷² LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část...*, s. 85.

¹⁷³ MELZER, Filip; TÉGL, Petr. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek I...*, s. 133.

¹⁷⁴ Tamtéž.

¹⁷⁵ Tzn. všechny skutkové podstaty vyjma § 1111 NOZ.

¹⁷⁶ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 371–372.

¹⁷⁷ Tamtéž.

výjimečných případech, kdy nabyvatel přinese důkazy svědčící o oprávněnosti jeho ochrany) nežli proti němu.

Další argument ve prospěch tohoto přístupu předkládá Iwaniec¹⁷⁸ – podle něj by obrácené důkazní břemeno ve prospěch původního vlastníka motivovalo potenciální nabyvatele k vynaložení větší péče při kontrole původu nabývané věci¹⁷⁹, neboť ochrana by jim byla poskytnuta jen v případech, pokud by byli schopni prokázat svou dobrou víru. To by ve svém důsledku vedlo k méně častému nabývání odcizených věcí a k vyšší ochraně vlastnického práva jako hodnotě.

Zákonodárce však podle mého názoru výše uvedené argumenty nezpochybňuje, naopak v obecné generální klauzuli přijímá řešení souladné s nastíněným odůvodněním. Ač tedy lze ve všeobecné rovině (§ 1111 NOZ) argumentaci Dobrovolné přitakat, je potřeba zvážit, zda konkrétní případy zmíněné v § 1109 NOZ neodůvodňují správnost přístupu založeného na presumpci dobré víry. Zákonodárce tak spíše vychází z myšlenky, že typizované situace předvídané v § 1109 NOZ jsou doprovázeny okolnostmi natolik odůvodňujícími legitimní přesvědčení nabyvatele, že nabývá věc v dobré víře, že jej je možno chránit, aniž by musel prokazovat dobrou víru. Vždyť nabude-li někdo věc ve veřejné dražbě či od dědice, jemuž bylo dědictví potvrzeno, zdá se legitimní konstruovat vyvratitelnou domněnku ve prospěch obvyklejší situace, že totiž nabyvatel byl v dobré víře ohledně oprávnění převodce věc převést.

Pokud by zákonodárce zamýšlel vyloučit aplikaci presumpce dobré víry na režim nabytí od neoprávněného, formuloval by výjimku z presumpce dobré víry (podobně jako v § 1111 NOZ) rovněž u ostatních skutkových podstat (§ 1109 a § 1110 NOZ), tj. stanovil by explicitně povinnost nabyvatele prokázat svou dobrou víru v oprávnění převodce převést vlastnické právo. Proto, ač mohou výše uvedené argumenty působit přesvědčivě, nekorespondují podle mě ani s jazykovým výkladem jednotlivých ustanovení, ani – což je podstatnější – s úmyslem zákonodárce, který uplatnění presumpce dobré víry explicitně zmiňuje v důvodové zprávě k § 1111 NOZ, když uvádí: „navržené ustanovení dopadá na ostatní případy (např. koupě movité věci od podnikatele mimo běžný obchodní styk), u kterých se naopak dobrá víra (oproti dikci v § 1109 NOZ – pozn. autora)

¹⁷⁸ IWANIEC, Witosław. Czy należy chronić nabywcę..., s. 81.

¹⁷⁹ Např. zda nedošlo k jejímu odcizení původnímu vlastníku.

nabyvatele nepředpokládá a je na něm, aby svou dobrou víru prokázal.“¹⁸⁰

V problematických situacích (např. nákup použitých věcí v bazaru) navíc zákonodárce vychází původnímu vlastníku vstříc a poskytuje mu možnost prokázat namísto zlé víry ve vztahu dobrověrného nabyvatele a neoprávněného převodce dokázat pouze nedobrovolné pozbytí věcí.

Přikloníme-li se k výkladu, že se presumpce dobré víry uplatní jen v případě pochybností ohledně dobré víry¹⁸¹, řeší se tím částečně i informační deficit vlastníka ohledně okolností převodu, protože pokud nabyvatel věc získá od neoprávněného v podezřelých situacích, bude to on, kdo bude muset svou dobrou víru prokazovat.

2.4.5 Ohledně jakých skutečností se vytváří dobrá víra

Zaměříme se dále na zodpovězení otázky, k jakým skutečnostem se dobrá víra vztahuje. NOZ v § 1109 a § 1111 normuje, že nabyvatelova dobrá víra musí existovat ohledně oprávnění převodce převést vlastnické právo.¹⁸² Naproti tomu § 1110 NOZ explicitní vyjádření skutečnosti, k níž se dobrá víra vztahuje, neobsahuje. Souhlasím však s názorem Dobrovolné v tom, že by se analogicky měla vyžadovat dobrá víra v oprávnění převodce převést vlastnické právo, a to i vzhledem k podstatě podnikatelské činnosti založené na prodeji použitých movitých věcí.¹⁸³ Ke shodnému závěru ve vztahu čl. 169 § 1 KC se většinově hlásí též polská právní doktrína¹⁸⁴ (byť ve vztahu ke zlé víře).¹⁸⁵ V Polsku však existuje i menšinové stanovisko¹⁸⁶, podle něhož se dobrá víra (resp. zlá víra) vztahuje ke skutečnosti, zda je převodce vlastníkem či nikoliv. Takový přístup by

¹⁸⁰ ELIÁŠ, Karel. In ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník...*, s. 481.

¹⁸¹ Podobná konstrukce, byť zákonem výslovně stanovena, je obsažena i § 96 odst. 3 ZPKT.

¹⁸² Tato vyjádření pak zcela korespondují s terminologickým nahrazením pojmu „nabytí od nevlastníka“ pojmem „nabytí od neoprávněného“ – k tomu srov. podkapitulu 1.6 této práce.

¹⁸³ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 378. Shodně ve vztahu k nabývání vlastnické právo od neoprávněného v obecné rovině též RANDA, Antonín. *Právo vlastnické...*, s. 189, či komentářová literatura k OZO: ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 320.

¹⁸⁴ GNIEWEK, Edward. In GNIEWEK, Edward et al. *System Prawa...*, s. 578. SZPUNAR, Adam. *Nabycie własności...*, s. 100 a násl.

¹⁸⁵ Závěr však bude použitelný i v českém právním prostředí, neboť není-li nabyvatel v dobrověrném postavení, bude ve zlé víře a naopak. Většinový názor je založen na tom, že třetí, neutrální, kategorii nerozeznáváme. Srov. TÉGL, Petr. Další úvahy o dobré víře v subjektivním smyslu. *Ad notam*, 2007, roč. 13, č. 6, s. 188–189.

¹⁸⁶ GOŁĘBIEWSKI, Krzysztof. *Zarząd majątkiem wspólnym małżonków*. 1. vydání. Warszawa : Wolters Kluwer SA, 2012, s. 611 – 617. MACHNIKOWSKI, Paweł. *Nabycie własności rzeczy ruchomej od nieuprawnionego – dziś i jutro*. In GOŁACZYŃSKI, Jacek; MACHNIKOWSKI, Paweł. *Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci profesora Edwarda Gniewka*. 1. vydání. Warszawa : C. H. Beck, 2010, s. 339–341.

např. vylučoval nabytí vlastnického práva od komisionáře, pokud by nabyvatel věděl, že převodce není vlastník, nýbrž však byl přesvědčen, že je komisionářem oprávněným věc převést vlastním jménem.

Český zákonodárce se nevydal cestou výčtu, byť třeba demonstrativnímu, jednotlivých typizovaných skutečností, které poukazují na nabyvatelovu zlou víru na rozdíl například od zákonodárce rakouského.¹⁸⁷ Jelikož však NOZ v mnohém vychází z úpravy OZO, lze ohledně konkrétních skutečností zakládající důvodné podezření co do dobrověrnosti nabyvatele vyjít z § 368 OZO. Mezi tyto lze zařadit např. zvláštní povahu věci (např. věc, která se v běžném obchodě nevyskytuje – rodinná starožitnost), nápadně nízkou cenu, známé vlastnosti předchůdce (např. překupník kradených věcí), živnost předchůdce a jiné podezřelé okolnosti.¹⁸⁸

Dobrou víru nabyvatele mohou vyloučit též okolnosti týkající se místa, kde došlo k uzavření smlouvy (např. místo, kde zpravidla dochází k prodeji kradeného zboží), času (např. mimo obvyklou pracovní dobu obchodu), ale i mnohé další. Zpravidla nebude možné učinit z jediné izolované výše uvedené skutečnosti závěr o neexistenci dobré víry, nýbrž těchto skutečností bude muset přistoupit ve vzájemné souvislosti více.¹⁸⁹

Dobrá víra v oprávnění převodce se může vztahovat k rozličným skutečnostem v závislosti na konkrétních případech. Základní premisou a východiskem je, aby byl nabyvatel přesvědčen, že druhá smluvní strana oplývá oprávněním převést vlastnické právo k věci, ať už je či není vlastníkem. Nejčastěji se však dobrověrný nabyvatel domnívá, že je druhá smluvní strana vlastníkem, který není ve svém dispozičním oprávnění nikterak omezen. Pokud nabyvatel ví (či by vědět měl a mohl), že převodce neoplývá vlastnickým právem k převáděné věci, musí oprávněně, avšak mylně spoléhat na jinou skutečnost, z níž dovozuje *ius disponendi* převodce.

Jde-li o nepřímé zastoupení, musí být nabyvatel na základě objektivních skutečností přesvědčen o existenci oprávnění zástupce převést vlastnické právo. Bude-li nabyvatel tedy předpokládat, že uzavírá smlouvu s oprávněným komisionářem, musí být v dobré víře ohledně dříve uzavřené komisionářské

¹⁸⁷ Srov. § 368 ABGB.

¹⁸⁸ ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému občenskému zákoníku občanskému...*, s. 329.

¹⁸⁹ TÉGL, Petr. *Dobrá víra v občanském právu...*, s. 181.

smlouvy mezi vlastníkem (jako komitentem) a převodcem (jako komisionářem), pročež se komisionář pro komitenta zavázal vlastním jménem obstarat záležitost (prodej věci), a je proto oprávněn předmětnou věc převést. Naopak však nebude vyžadována dobrá víra ohledně úplatného charakteru komisionářské smlouvy, neboť bezúplatná komisionářská smlouva se posoudí právě jako prostý příkaz v podobě nepřímého zastoupení. Budou-li tyto podmínky splněny, může nabyvatel nabýt vlastnické právo, byť tato představa neodpovídá skutečnosti (např. komisionářská či příkazní smlouva jsou absolutně neplatné). To stejné platí rovněž u jiných forem nepřímého zastoupení. Jde-li o zastoupení přímé, je třeba vzít v úvahu, že dobrá víra se posuzuje ve vztahu k „*v oprávnění druhé strany vlastnické právo převést*“, přímý zástupce však – na rozdíl od zástupce nepřímého – nepředstavuje druhou smluvní stranu, tou je naopak zastoupený nevládník (neoprávněný převodce) sám, neboť právě jemu vznikají práva a povinnosti z uzavření smlouvy (např. mu náleží úplata za převáděnou věc apod.). Dobrověrné nabytí se tak realizuje v případech, kdy převodce (zastoupený) ve skutečnosti není vlastníkem ani oprávněným věc převést, nicméně nabyvatel z objektivních skutečností předpokládá opačnou skutečnost. Potažmo v situacích, kdy věc převádí jinak přímý zástupce vlastním jménem (dá na vědomí, že je vlastníkem či nepřímý zástupce – druhou oprávněnou stranou smlouvy), ač není, avšak nabyvatel je oprávněně přesvědčen o opaku.

Dobrá víra může být rovněž utvářet ve vztahu ke splnění podmínek pro uplatnění tzv. svépomocného prodeje. Domnívá-li se nabyvatel oprávněně, avšak nesprávně, že mezi původním vlastníkem a pozdějším auktozem byla uzavřena smlouva, která umožňuje svépomocný prodej (typicky kupní smlouva, smlouva o dílo, skladovací smlouva či smlouva o přepravě) a že zcizitel mu vlastnické právo převádí z důvodu prodlení druhé smluvní strany se splněním určité povinnosti (např. převzetí věci), může rovněž nabýt vlastnické právo, ač převodce není vlastníkem.

Pokud sukcesor ví nebo vědět měl a mohl o tom, že zcizovaná věc byla nalezena pozdějším auktozem (a též svěřena do jeho úschovy), bude muset být v dobré víře ohledně uplynutí tříleté periody od vyhlášení nálezů, kvůli čemuž se musí domnívat, že schovatel (auktor) k ní nabyt vlastnické právo podle § 1057

odst. 3 NOZ, byť ve skutečnosti tento časový interval ještě neuběhl.¹⁹⁰ Bude-li se sukcesor nacházet v dobrověrném postavení založeném těmito skutečnostmi a auktor na něj věc převede, nabude nabyvatel vlastnické právo.

Zaměříme se dále na některá vedlejší ujednání při kupní smlouvě ve vztahu k traktované problematice. Pakliže nabyvatel tuší, že převodce a předchozí vlastník uzavřeli kupní smlouvu s výhradou zpětné koupě¹⁹¹, zpravidla se musí nacházet v dobré víře ohledně uplynutí lhůty, v níž může prodávající žádat o vrácení věci, byť tato lhůta ještě neprošla. Stejně tak pokud by nabyvatel věděl (či měl a mohl vědět) o ujednané výhradě vlastnického práva mezi vlastníkem a pozdějším převodcem, většinou by se musel nalézat v dobrověrném postavení ohledně úplného zaplacení kupní ceny ze strany pozdějšího auktora (přestože k tomuto nedošlo). A nakonec, pokud nabyvatel ví či měl a mohl vědět o existenci předkupního práva předkupníka, musí se jeho dobrá víra vztahovat ke skutečnosti, že prodávající nabídl prodávanou věc předkupníkovi a ten o realizaci kupní smlouvy za stejných podmínek jako mezi pozdějším auktoem a prodávajícím neprojevil zájem. To vše, aniž by nabyvatelova představa odpovídala skutečnosti. Pakliže by však došlo k uplatnění předkupního práva, naplní se podle § 2145 NOZ rozvazovací podmínka, přičemž z tohoto důvodu by odpadl právní titul jako podmínka nabytí od neoprávněného s účinky *ex tunc*, protože by nabyvatel nemohl nabýt vlastnické právo podle ustanovení nabytí od neoprávněného.

Zvažme rovněž dobrou víru nabyvatele kontrahujícího pouze s jedním z manželů ohledně věci náležící do společného jmění manželů. Takové případy totiž mohou být v praxi velmi časté. Je tak důležité zkoumat, zda pro trvající majetkové společenství na straně převodce neexistují určitá specifika co do posuzování dobré víry nabyvatele. Polský nejvyšší soud¹⁹² zaujal stanovisko, že pokud nabyvatel věděl či měl a mohl vědět o tom, že o uzavřeném manželském svazku a rovněž o tom, že převáděná věc náleží do společného jmění manželů, nevylučuje tento fakt sám o osobě jeho dobrou víru. S tímto závěrem se lze ztotožnit, neboť nabyvatele bude možno posoudit za nalézajícího se ve zlé víře pouze v případě, pokud by věděl či měl a mohl vědět, že kontrahující manžel

¹⁹⁰ Uvedené neplatí např. pro věc, kterou nelze uschovat bez patrné škody (věc podléhající rychle zkáze) nebo kterou lze uschovat jen s nepoměrnými náklady (náklady na úschovu přesahují hodnotu věci). Taková věc má totiž odlišný režim, neboť ji obec prodá ve veřejné dražbě dle § 1054 odst. 2 NOZ.

¹⁹¹ RUDNICKI, Stanislaw; RUDNICKI, Grzegorz. *Komentarz do kodeksu cywilnego...*, s. 189.

¹⁹² Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 21. října 1987, sp. zn. III CRN 286/87.

jedná proti vůli druhého manžela. Předpokládá-li však na základě objektivních skutečností, že souhlas byl dán, nelze konstatovat, že jedná ve zlé víře. Souhlas s učiněným právním jednáním totiž jeden z manželů uděluje ve vztahu k druhému kontrahujícímu manželovi, nikoliv ve vztahu k nabyvateli, v nemálo případech tak nabyvatel může z objektivních důvodů předpokládat, že byl dán, i přesto že s ním nabyvatel sám nebyl seznámen.¹⁹³

Existuje-li tak majetkové společenství na straně převodce (např. spoluvlastnictví či společné jmění manželů), přičemž sukcesor toto tuší, musí být povětšinou v dobré víře ohledně skutečnosti, že převodní právní jednání nepřekračuje rozsah běžné správy či pakliže ano, je tak činěno se souhlasem druhého manžela (manželství), nebo je učiněno na základě požadované shody spoluvlastníků (spoluvlastnictví), byť tomu tak není.

Konečně, pokud nabyvatel ví či měl a mohl vědět, že v rámci exekučního či insolvenčního řízení platí omezení pro nakládání s majetkem nabyvatele, musí se zpravidla nacházet v dobré víře ohledně skutečnosti, že nabyvatel jedná v intencích některé z výjimek z generálního inhibitoria (např. že uzavírá převodní smlouvu v rámci běžné obchodní a provozní činnosti) či výjimek z omezení *ius disponendi* v rámci insolvenčního řízení (např. že předmět převodní smlouvy by představoval pouze zanedbatelné zmenšení převodcova majetku), aniž by však některá z těchto výjimek byla skutečně dána.

2.4.6 Okamžik posuzování dobré víry u nabyvatele

Zamysleme se nyní rovněž nad okamžikem, k němuž se v kontextu nabytí od neoprávněného posuzuje dobrá víra nabyvatele. Zákon nám odpověď neposkytuje, budeme proto muset vyjít ze stanovisek právní vědy.

Dobrovolná – po vzoru rakouské doktríny – zastává názor, že nabyvatelova dobrá víra se zvažuje v okamžiku uskutečnění právního jednání, na jehož základě má dojít k převodu vlastnického práva (např. uzavření smlouvy¹⁹⁴), až do dokončení převodu vlastnického práva, které obecně nastává k okamžiku účinnosti smlouvy, ledaže je ujednáno jinak či je jinak stanoveno zákonem (§ 1099 NOZ).¹⁹⁵

¹⁹³ PSUTKA, Jindřich. In HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník II. Rodinné právo* (§ 655–975). 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. s. 158.

¹⁹⁴ Tzn. obecně k účinnosti přijetí nabídky na uzavření smlouvy ve smyslu nabyvatelem § 1745 NOZ.

¹⁹⁵ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jirí et al. *Občanský zákoník III...*, s. 371.

Nastíněný pohled však neplatí zcela bez námitek přijmout. Uvedené dva body časového intervalu mohou sice zcela splývat (s ohledem na obecně se uplatnivší konsenzuální princip tomu tak zřejmě bude ve většině případů), ale mohou od sebe být i výrazně časově vzdáleny. Půjde-li např. o věci, jejichž převod není ovládán konsenzuální zásadou, ale založen na tradici (ať už ze zákona či z důvodu, že se tak strany dobrovolně dohodnou), může k předání věci (a tedy nabytí vlastnického práva) dojít s relativně delším časovým odstupem od uskutečnění právního jednání stran (uzavření smlouvy). Tento delší časový interval může vést k nepraktickým důsledkům (nabyvatel by podle výše uvedeného názoru musel být v dobré víře po celou dobu od uzavření smlouvy až do předání věci).

Vezměme si za příklad následující situaci: převodce A uzavře s nabyvatelem B smlouvu, jejímž předmětem je převod určité konkrétní věci, o níž osoba B v okamžiku uzavření ví, že A není jejím vlastníkem a že nemá ani oprávnění k jejímu převodu. Nabyvatel B je však plně přesvědčen, že převodce A se v budoucnu stane jejím vlastníkem či alespoň nabude právo s věcí nakládat (např. protože se převodce zavázal věc obstarat u jiné osoby C a následně převést na vlastníka a opatřováním takových věcí se živí). Strany A a B si proto ve smlouvě dohodnou, že nabyvatel B věc nabude až předáním věci ze strany A (tradice). Poté převodce A uzavře s C ohledně věci absolutně neplatnou kupní smlouvu. Osoba A se tedy nestane vlastníkem věci. Předá-li poté A věc nabyvateli B, nenabyl by tento vlastnické právo, protože nebyl v dobré víře při uzavírání smlouvy (při uzavírání smlouvy věděl, že převodce nemá oprávnění věc převést), byť by byl v dobré víře v době nabytí věci (při předání věci). Nastala by taktéž situace, že převodce A by nabyvateli B věc nemohl na základě dříve uzavřené smlouvy s kýženými účinky převést. Nicméně jakékoliv jiné osobě, která by se nyní nacházela v dobrověrném postavení, by věc převést mohl. Pokud by navíc osoby A a B uzavřely novou smlouvu o převodu věci, nabyvatel B by mohl vlastnické právo k převáděné věci nabýt, neboť v tomto případě by se již nacházel v dobrověrném postavení jak v okamžiku uzavření smlouvy, tak i v době nabytí vlastnického práva.

Uvedený přístup tak vede k nepříznivým výkladovým důsledkům, vhodnější se tak jeví zvažovat dobrou víru až v okamžiku, kdy má nabyvatel skutečně nabýt vlastnického práva k věci. Obdobný přístup lze nalézt také v ustanovení § 446 ObchZ, který ve vztahu k nabytí od neoprávněného stanovil

„kupující nabyvá vlastnické právo (...) ledaže v době, kdy kupující měl vlastnické právo nabyt, věděl nebo vědět měl a mohl, že prodávající není vlastníkem“, či v komentářové literatuře k OZO¹⁹⁶ „bona fides musí být u nabyvatele v době nabytí, tedy v době odevzdání věci movité, nikoli též již v době zcizení (t. j. v době, kdy nabyt titulu k vlastnictví, na př. v době trhové smlouvy). Vždyť jest docela dobře možno, že někdo kupuje věc, o níž ví, že ani její vlastnictví ani dispozice touto věcí nenáleží prodáváči, ale pevně předpokládá, že prodáváč se před dodáním věci stane jejím vlastníkem.“¹⁹⁷

Splnění požadavku dobré víry tak budeme posuzovat k okamžiku, kdy nastane skutečnost, pro niž bezprostředně došlo k nabytí vlastnického práva u nabyvatele (účinnost smlouvy, předání věci, zaplacení kupní ceny atd.). Má-li například dojít k nabytí vlastnického práva předáním věci, bude se dobrá víra posuzovat k okamžiku tohoto předání. Nebyl-li nabyvatel v dobrověrném postavení v době uzavření smlouvy, byť v dobré víře byl v době předání, nabude přesto vlastnické právo. Dobrá víra tak podle mého názoru nemusí přetrvat od okamžiku uzavření smlouvy do skutečného nabytí vlastnického práva (v tomto případě předání věci), jak tvrdí Dobrovolná.

Dobrověrnost nabyvatele postavení se proto může (a s ohledem na konsenzuální princip tomu tak i zpravidla bude) posuzovat k okamžiku, kdy došlo k právnímu jednání, ale může jít i o okamžik pozdější. Nebude-li však nabyvatel v okamžiku, kdy činí právní jednání, v dobré víře, ale bude v dobrověrném postavení v tomto pozdějším okamžiku, posoudíme jej zpravidla za dobrověrného a přiznáme mu vznik vlastnického práva.

V této souvislosti je nutné se zabývat též otázkou, zdali poté, co nastane okamžik relevantní k učinění závěru o dobrověrném či zlověrném postavení nabyvatele, se k realizaci dobrověrného nabytí dále vyžaduje, aby nabyvatel v dobré víře v tomto svém postavení setrval po určitou navazující časovou periodu, nebo dozví-li se o okolnostech vylučujících jeho dobrou víru po tomto okamžiku, nebude mít tato skutečnost na jeho dříve nabyté dobrověrné postavení

¹⁹⁶ ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 320.

¹⁹⁷ Byť v OZO se vlastnické právo převádělo na základě principu tradice, v NOZ se tak dobrá víra bude zvažovat k okamžiku odevzdání věci movité jen v případech, kdy tak stanoví zákon či sjednají-li to strany smlouvy.

vliv. Thöndel¹⁹⁸ k této problematice konstatuje, že „nabyvateli zřejmě nelze přiznat dobrou víru ani tehdy, pokud se o okolnostech ji vylučující dozví za krátký čas po dokončení právního jednání. Nebude tedy zřejmě postačovat dobrá víra jen při samotném jednání.“ Podle mého názoru lze však spíše přitakat stanovisku Dobrovolné o tom, že dozví-li se nabyvatel po výše uvedeném okamžiku o tom, že převodce nebyl oprávněn vlastnické právo převést, nic se na již nabytém vlastnickém právu nezmění.¹⁹⁹ Tento přístup je naplněním zásady *mala fides superveniens non nocet* (následná zlá víra neškodí). Stejná premisa byla zastávána též v kontextu úpravy v OZO²⁰⁰ a obdobné stanovisko – ve vztahu k věcem nikoliv nedobrovolně pozbytým – je pak přijímáno též v polské právní doktríně.²⁰¹

Výše uvedené platí obecně pro nabytí od neoprávněného, považme však rovněž specifické případy uvedené v § 1110 – 1111 NOZ přiznávající vlastníkovu možnost vindikovat, došlo-li k nedobrovolnému pozbytí věci. Takto vlastníkem pozbyté věci se totiž podle mého názoru nabývají teprve uplynutím tříleté lhůty, pokud v ní vlastník neprokáže nedobrovolné pozbytí převáděné věci.²⁰² U věcí, které nebyly nedobrovolně pozbyté, totiž okamžik, kdy skutečně dochází ke skutečnému nabytí vlastnického práva a okamžik, kdy se nabyvatel může domnívat, že k němu dochází, zpravidla splývají (např. účinností smlouvy, předáním věci, bylo-li to ujednáno apod.). Dobrá víra se tak k těmto skutečnostem může vázat. Avšak ve vztahu k nedobrovolně pozbytým věcem musíme při posuzování dobrověrnosti tyto situace důkladně rozlišovat a přiznat nabyvateli ochranu pouze v případech, je-li v *bona fidei* v okamžiku, kdy se domnívá, že dojde k nabytí vlastnického práva. Pokud bychom totiž aplikovali opačné pravidlo, tvrdili bychom, že nabyvatel musí být v dobré víře jen v okamžiku, kdy má skutečně nabytí vlastnické právo (tj. při uplynutí tří let od nedobrovolného pozbytí), avšak při kontraktaci by se v dobrověrném postavení nemusel nacházet. Jelikož však nabyvatel o nedobrovolném pozbytí věci neví (neví, že nabývá věc kradenou), a netuší tak, že ochrany se mu dostane až po uplynutí tří let od nedobrovolného pozbytí, domnívám se, že je legitimní posuzovat jeho dobrou víru k okamžiku, kdy sám předpokládá, že dochází k nabytí jeho vlastnického práva, tj.

¹⁹⁸ THÖNDEL, Alexandr. In ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek III...*, s. 308.

¹⁹⁹ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 371.

²⁰⁰ Srov. ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 321 a judikaturu tam uvedenou.

²⁰¹ GNIEWEK, Edward. In GNIEWEK, Edward et al. *System Prawa...*, s. 581.

²⁰² Srov. kapitolu 3.4 této práce.

v okamžiku, kdy – nebýt skutečnosti, že se jedná o věc nedobrovolně pozbytou – by nabyl vlastnické právo (např. účinnost smlouvy, předání atd.). V této souvislosti však vyvstává otázka, zda

- (i) postačí, bude-li v dobré víře v tomto okamžiku – uplatní se zásada *mala fide superveniens non nocet*, či
- (ii) v dobrověrném postavení musí setrvat až do okamžiku uplynutí tříleté lhůty (do skutečného nabytí vlastnického práva) – uplatní se tak zásada *mala fide superveniens nocet*.

Přijmeme-li přístup, podle něhož u nedobrovolně pozbytých věcí *mala fide superveniens non nocet*, neznamená to, že vlastník nebude dostatečně chráněn, protože bude stále moci v této lhůtě věc vindikovat, neboť nabyvatel mu věc bude po dobu plynutí tříleté lhůty neprávem zadržovat. K nabytí vlastnického práva nabyvatelem v dobré víře pak bude potřeba, aby uběhla tříletá lhůta, v níž vlastník neprokáže nedobrovolné pozbytí.

Účelem nabytí od neoprávněného je pak chránit nabyvatele, který v relevantní okamžik (kdy se domnívá, že na něj má přejít vlastnické právo) vyhověl požadavkům náležité péče a opatrnosti, a byl tak v dobrověrném postavení. Nezdá se však přiměřené po něm dále požadovat, aby po tomto okamžiku (po dobu následujících až tří let) činil další kroky za účelem prověřování, zda své vlastnické právo nabyl oprávněně, protože tento nabyvatel má již z povahy svého dobrověrného postavení oprávněně za to, že již došlo k nabytí vlastnického práva převodem (derivativním způsobem). Míra opatrnosti a pečlivosti se proto u takového nabyvatele přirozeně sníží, přičemž při absenci prověřovacího jednání by bylo možné snáze dovodit zanedbání obvyklé opatrnosti (nedbalost) ze strany nabyvatele, a vyloučit tak nabytí vlastnického práva pro nedostatek pokračující dobré víry.²⁰³

Při setrvání na přístupu, podle něhož *mala fide superveniens nocet*, by došlo rovněž k rozdílné ochraně v závislosti na tom, v jak pokročilé fázi plynutí tříleté lhůty (běžící od okamžiku nedobrovolného pozbytí) nabyvatel získal věc od převodce. Pokud by osoba A nabyla věc poslední den běhu této lhůty, postačilo by

²⁰³ Ve vztahu k polské právní úpravě: MACHNIKOWSKI, Paweł. *Nabycie własności rzeczy ruchomej od nieuprawnionego – dziś i jutro*. In GOŁACZYŃSKI, Jacek; MACHNIKOWSKI, Paweł. *Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci profesora Edwarda Gniewka*. 1. vydání. Warszawa: C. H. Beck, 2010, s. 341–343.

jí setrvat v dobrověrném postavení jeden den a došlo by k nabytí originárním způsobem. Pokud by však nabyvatel B věc nabyl v den, kdy jí převodce ukradl vlastníkově, musel by tento setrvat v dobré víře po dobu tří let. Pokud by např. po půl roce nastala u obou osob A i B okolnost vylučující jejich dobrou víru (např. vlastník by požadoval její vrácení s poukazem na její nedobrovolné pozbytí), nabyl by pouze nabyvatel A vlastnické právo, přestože by oba nabyvatelé byli v dobré víře po stejný časový úsek.

Budeme-li hledat inspiraci v polské civilistice, zjistíme, že její významná část vychází z konceptu pokračující dobré víry (*bona fides continua*), dle něhož musí nabyvatel zůstat v dobré víře nejenom v okamžiku nabytí držby, nýbrž také po celou dobu plynutí tříleté lhůty.²⁰⁴ Přijetí této koncepce však souvisí s převažujícím stanoviskem ohledně prekluzivního charakteru tříleté lhůty v polském právním prostředí.²⁰⁵ V důsledku tohoto vnímání tříleté lhůty totiž nelze uvažovat o uplatnění stavení či přerušení, jako je tomu u promlčecích lhůt.

Aby proto nedocházelo k paradoxní situaci, kdy v průběhu řízení o vindikační žalobě uplyne tříletá lhůta (neboť pro prekluzivní povahu lhůty nedochází podáním reivindikační žaloby k jejímu stavení či přerušení), a nabyvatel by se tak stal vlastníkem (nehledě na to, že se později v řízení prokáže, že věc byla skutečně vlastníkově odcizena), formuluje výše citovaná část polské civilistiky názor, podle něhož musí nabyvatel zůstat v dobré víře po celou dobu plynutí tříleté lhůty.²⁰⁶ Dojde-li tedy v průběhu tříleté lhůty k uplatnění vindikačního nároku ze strany vlastníka, zpravidla se tím vyloučí dobrá víra nabyvatele, pročež tento nemůže nabýt vlastnické právo. Jak si však později ukážeme, v kontextu české litery zákona tříletá lhůta neslouží k podání vindikační žaloby či vydání rozhodnutí stanovujícího povinnost věc vydat, nýbrž k uplatnění nároku a prokázání nedobrovolného pozbytí vůči poctivému nabyvateli (ať už výzvou k vydání či podáním reinvindikační žaloby)²⁰⁷. Není zde proto tak naléhavý důvod pro vyžadování koncepce *bona fides continua*, jako je tomu v polském právním prostředí. Pro úplnost lze dodat, že i v Polsku existují

²⁰⁴ Srov. rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 28. srpna 1984, sp. zn. I CR 261/84; rozhodnutí Sądu Apelacyjnego w Krakowie ze dne 14. dubna 1994, sp. zn. II AKz 119/94.

²⁰⁵ SZPUNAR, Adam. *Nabycie własności...*, s. 91. GNIEWEK, Edward. In GNIEWEK, Edward et al. *System Prawa...*, s. 581. Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 18. října 1994, sp. zn. I CRN 98/94.

²⁰⁶ Srov. rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 28. srpna 1984, sp. zn. I CR 261/84; rozhodnutí Sądu Apelacyjnego w Krakowie ze dne 14. dubna 1994, sp. zn. II AKz 119/94

²⁰⁷ Srov. výklad v kapitole 3.4.3 této práce.

oponentní názory založené na tom, že dobrá víra se u věcí nedobrovolně pozbytých posuzuje v okamžiku předání věci (s ohledem na uplatnivší se princip tradice), přičemž pozdější víra neškodí, a nebrání tak nabyvateli v nabytí vlastnického práva.²⁰⁸

Z výše uvedených důvodů se spíše přikláním k přístupu, který při nabývání nedobrovolně pozbytých věcí zvažuje dobrou víru k okamžiku, kdy se nabyvatel domnívá, že dojde k nabytí vlastnického práva, přičemž *mala fide superveniens non nocet*.

2.4.7 Role úplatnosti ve vztahu k posuzování dobré víry

Zamysleme se nyní rovněž nad otázkou, zda cena věci ovlivňuje míru opatrnosti, kterou musí nabyvatel zachovat, aby bylo možné konstatovat, že se nachází v dobré víře. Lze říci, že čím vyšší bude hodnota věci, tím přísnějším měřítkem budeme hodnotit dobrou víru nabyvatele. Neboť čím vyšší majetková hodnota má ujít z majetku vlastníka, resp. čím více bude zasažena zásada ochrany vlastnického práva, tím vyšší nároky je třeba klást na dobrou víru nabyvatele, neboli tím více skutečnosti odůvodňující uplatnění zásady ochrany dobré víry je třeba nalézt, aby tato zásada převážila nad ochranou vlastnického práva, a došlo tak k nabytí od neoprávněného. Proporcionalitu uplatnění těchto dvou zásad stojících v oponentní pozici proto zvažujeme i v rámci jedné z podmínek nabytí od neoprávněného – dobré víry, a to v každém jednotlivém případě. Bude-li prodávána věc nízké hodnoty (ekvivalentní kupní ceně), přičemž náklady na zjištění jejího původu (zda není kradená) by převýšily hodnotu věci, nelze taková zjištění po nabyvateli zpravidla spravedlivě požadovat a odeprít mu při jejich nevynaložení mu ochranu.²⁰⁹ Při zaujetí opačného stanoviska bychom po něm totiž zpravidla požadovali iracionální, ekonomicky nevýhodné chování, přičemž takový požadavek by nebyl souladný s objektivním hodnocením dobré víry z perspektivy osoby průměrných znalosti a průměrné opatrnosti a pečlivosti.

²⁰⁸ Srov. MACHNIKOWSKI, Paweł. *Nabycie własności rzeczy ruchomej od nieuprawnionego – dziś i jutro*. In GOŁACZYŃSKI, Jacek; MACHNIKOWSKI, Paweł. *Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci profesora Edwarda Gniewka*. 1. vydání. Warszawa : C. H. Beck, 2010, s. 341–343. Rozhodnutí Sądu Apelacyjnego w Poznaniu ze dne 18. října 2008, sp. zn. I ACa 146/07.

²⁰⁹ IWANIEC, Witosław. *Czy należy chronić...*, s. 81.

2.4.8 Dobrá víra při kumulaci subjektů na straně nabyvatele

Považme nyní rozličné situace, při nichž na straně dobrověrného nabyvatele existuje kumulace subjektů. Za prvé přichází v úvahu případ, kdy od neoprávněného nabývají dva subjekty A a B usilující o vznik spoluvlastnictví (každý z nich chce ½ spoluvlastnický podíl na převáděné věci). Autoři Melzer a Tégl dovozují (byť ve vztahu k vydržení na základě tzv. spoludržby), že za těchto okolností by se měla dobrá víra každé z těchto osob zkoumat izolovaně, neboť každý má nabýt vlastnické právo (k spoluvlastnickému podílu) samostatně.²¹⁰ Bude-li tak pouze jeden ze subjektů v dobrověrném postavení (osoba A), nenabude nabyvatel *mala fide* (osoba B) žádné právo k věci. Nicméně u nabyvatele *bona fide* A není situace tak jednoduchá. V zásadě lze uvažovat o třech myslitelných řešeních: nabyvatel A nabude výlučné vlastnické právo k převáděné věci, vlastnické právo k spoluvlastnickému podílu či pro zlou víru druhého kupujícího mu žádné z těchto subjektivních práv nevznikne. Soudím, že zaujetí stanoviska o vzniku výhradního vlastnického práva k věci se zdá býti liché, neboť vůle dobrověrného nabyvatele směřovala k nabytí vlastnického práva k spoluvlastnickému podílu. Navíc půjde-li o klauzuli vyžadující úplatnost, neposkytne zpravidla takový nabyvatel sám o sobě²¹¹ úplatu objektivně dostatečnou proto, aby nabytí vlastnického práva mohlo být posouzeno za úplatné (vyjdeme-li z předpokladu, že oba subjekty poskytnou jako úplatu poměrnou část kupní ceny odpovídající budoucí výši spoluvlastnickému podílu).²¹² Rovněž situace, že by dobrověrný nabyvatel A nenabyl vlastnické právo – byť jen ke svému spoluvlastnickému podílu – nevede k příliš spravedlivým důsledkům pro nabyvatele, neboť splnil-li tento všechny podmínky pro uplatnění úpravy nabytí od neoprávněného, měla by mu být poskytnuta ochrana. Stejně tak Tégl²¹³ uvádí, že se názor, podle něhož by se při mnohosti subjektů dobrou víru vylučovala *mala fides* byť jen jednoho z více subjektů, jeví jako mylný. Nejrozumnější se tak zdá být závěr stavící nabyvatele do pozice vlastníka spoluvlastnického podílu, přičemž vlastnické právo k zbývajícimu spoluvlastnickému podílu (v rozsahu, v jakém nevzniklo osobě B) je ponecháno původně výhradnímu vlastníkovi. Ke

²¹⁰ MELZER, Filip, TÉGL, Petr. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek I...*, s. 144.

²¹¹ Po odečtení úplaty poskytnuté nedobrověrným nabyvatelem.

²¹² Ohledně posouzení ekvivalence úplatnosti srov. kapitolu 3.2 této práce.

²¹³ TÉGL, Petr. *Dobrá víra v občanském právu*. Praha, 2008. Doktorská disertační práce. Univerzita Karlova. Právnická fakulta, s. 132.

shodnému závěru dospívá taktéž Rouček²¹⁴: „*proto nabývá-li více osob věci do spoluvlastnictví, stávají se vlastníky svých podílů jen ty z nich, které jsou bonae fidei, ostatní podíly zůstávají dosavadnímu vlastníku.*“²¹⁵ Pouze v tomto případě se tak dobrověrný nabyvatel A dostane do postavení k věci, do něhož se před učiněním právního jednání v dobré víře zamýšlel dostat.

Jsou-li nabyvateli manželé, je potřeba vycházet z jiných myšlenkových základů. Usilují-li o vznik vlastnického práva k spoluvlastnickému podílu dvě nezávislé osoby, neexistuje mezi nimi prozatím žádné majetkové společenství, naopak u manželů již existuje společné jmění manželů. Tato majetková pluralita se vyznačuje bezpodílovou účastí na výkonu společného vlastnického práva. Manželé tak na rozdíl od spoluvlastníků neusilují o vznik samostatného práva - vlastnického práva k spoluvlastnickému podílu, který by následně určoval rozsah jejich práv a povinností k věci²¹⁶, nýbrž se přičiňují o vznik vlastnického práva k věci, jež se následně stane součástí jejich společného jmění manželů. Z tohoto důvodu je potřeba posuzovat jejich dobrou víru odlišně.²¹⁷

Jsou-li oba manželé v dobré víře či není-li v dobrověrném postavení žádný z nich, výraznější problémy nevznikají. Pokud je však jen jeden z manželů dobrověrný, je situace složitější, neboť dle § 709 odst. 1 NOZ „*součástí společného jmění je to, čeho nabyt jeden z manželů nebo čeho nabyli oba manželé společně za trvání manželství (...)*“ s tam uvedenými výjimkami. Musíme tedy rozlišovat situace, kdy dobrověrný manžel nabude vlastnické právo za okolností stanovených těmito výjimkami a kdy nikoliv. Proto pokud tento smění na základě smlouvy věc náležící do jeho výhradního majetku za věc, kterou převodce není oprávněn převést (výjimka dána § 709 odst. 1 písm. d) NOZ), případná zlá víra druhého manžela mu v nabytí vlastnického práva nebrání, neboť dobrověrný manžel věc nabývá do svého výlučného vlastnictví, a zvažuje se tak pouze jeho dobrá víra. Pokud však dobrověrný manžel jedná mimo režim těchto výjimek, mělo by dojít k nabytí vlastnického práva do společného jmění manželů, tím pádem by z toho právního jednání těžil nejen on sám, ale též nedobrověrný

²¹⁴ ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému občenskému zákoníku občanskému...*, s. 320.

²¹⁵ K obdobnému závěru dospívá taktéž Sedláček. SEDLÁČEK, Jaromír. *Vlastnické právo*. Reprint původního vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2012, s. 163.

²¹⁶ PSUTKA, Jindřich. In HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975)*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. s. 158.

²¹⁷ MELZER, Filip, TÉGL, Petr. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek I...*, s. 144.

manžel, což je v rozporu se zásadou, že nikdo nemůže těžit ze své vlastní nepoctivosti (*nemo turpitudinem suam allegare potest*) obsaženou v § 6 odst. 2 NOZ. Skutkové podstaty nabývání od neoprávněného vyžadují dobrou víru, je-li však jeden z manželů *mala fide*, není tato podmínka splněna. Zaujetí opačného řešení by navíc odporovalo principu rovnosti. Není-li totiž zlověrný nabyvatel chráněn v případech, kdy věc nabývá samostatně, neměla by být poskytnuta ochrana ani v případech, kdy je některý z manželů *mala fide*. Absenci dobré víry totiž nemůže vykompenzovat existence manželského svazku (resp. společného jmění manželů) mezi poctivým a nepoctivým manželem.²¹⁸ Klauzule nabývání od neoprávněného navíc požadují dobrou víru nabyvatele, tedy osoby/osob, kterým by věc měla připadnout do vlastnictví, resp. do společného jmění manželů (což jsou oba manželé), nikoliv jednající osoby.²¹⁹

V české judikatorní praxi se navíc ustálil názor, podle něhož se pro vydržení vlastnického práva vyžaduje dobrověrné postavení obou manželů.²²⁰ Tento závěr lze podle mého názoru aplikovat rovněž posouzení splnění požadavku dobré víry v případě nabývání od neoprávněného. Bude-li proto byt' jeden z manželů ve zlé víře v okamžiku, kdy nastane skutečnost, pro niž bezprostředně dochází k nabytí vlastnického práva u nabyvatelů (zpravidla účinností smlouvy²²¹), nedojde k nabytí od neoprávněného, neboť se oba manželé usilující o vznik společného práva nenacházeli v dobrověrném postavení (byť třeba právní jednání s převodcem činil pouze jeden z nich). Na tomto závěru zřejmě nic nemění ani skutečnost, že kontrahovat s neoprávněným bude pouze dobrověrný manžel, přičemž druhý z manželů o uzavřené smlouvě nebude vědět, objektivně ale nebude v době posuzování dobré víry v dobrověrném postavení (např. protože věděl či měl a mohl vědět o odcizení převáděné věci). V konečném důsledku by totiž výhodu ve formě vzniku vlastnického práva získali oba manželé společně.

²¹⁸ TÉGL, Petr. Dobrá víra v občanském právu..., s. 134.

²¹⁹ Srov. formulaci § 1109 NOZ: „*Vlastníkem věci se stane ten, kdo získal věc, která není zapsána ve veřejném seznamu, a byl vzhledem ke všem okolnostem v dobré víře v oprávnění druhé strany vlastnické právo převést na základě řádného titulu (...)*“ Vlastníkem (resp. nabyvatelem) tedy bude tatáž osoba, která získala věc a splnila další podmínky, pokud byla v dobré víře. Dobrá víra se tak zvažuje u nabyvatele (budoucího vlastníka), jímž jsou oba manželé.

²²⁰ Srov. Rozsudek NS ze dne 31. října. 1996, sp. zn. 3 Cdon 231/96 či NS ze dne 25. února 2004, sp. zn. 22 Cdo 2152/2003. Souhlasím s názorem, že na těchto závěrech nic nemění ani znění § 709 odst. 1 NOZ, který jako součást společného jmění označuje vše, čeho nabytí jeden z manželů či čeho nabytí oba manželé společně za trvání manželství s výhradou tam uvedených výjimek (přičemž vydržení mezi ně nezařazuje). MELZER, Filip, TÉGL, Petr. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek I...*, s. 144.

²²¹ Srov. poznámky o okamžiku posuzování dobré víry v kapitole 2.4.6 této práce.

Proto je-li byt' jeden z manželů ve zlé víře, není splněna podmínka dobrověrnosti nabyvatele, a není tak možné aplikovat nabytí od neoprávněného.

2.4.9 Dobrá víra u zastoupení a podobných institutů

Pozastavme se ještě u posouzení dobré víry, participují-li se u případného převodního jednání určitým způsobem pomocné osoby (přímý či nepřímý zástupce, posel a další). Jde-li o přímé zastoupení, je v § 436 odst. 2 NOZ obsaženo ustanovení v určité míře inspirované § 32 odst. 3 OZ, které formuluje následující pravidlo *„je-li zástupce v dobré víře nebo musel-li vědět o určité okolnosti, přihlíží se k tomu i u zastoupeného; to neplatí, jedná-li se o okolnost, o které se zástupce dozvěděl před vznikem zastoupení. Není-li zastoupený v dobré víře, nemůže se dovolat dobré víry zástupce.“*

Je tak zřejmé, že je-li v dobré víře ohledně oprávnění převodce převést vlastnické právo pouze zástupce, zatímco zastoupený se v dobrověrném postavení nenachází (věděl či musel vědět o určité okolnosti vylučující jeho dobrou víru), nemůže dojít k nabytí od neoprávněného, neboť zastoupený se dobré víry svého zástupce nemůže dovolat (nemá ve vztahu k posouzení subjektivní stránky zastoupeného relevanci). Tímto pravidlem se předchází situaci, kdy by zastoupený chtěl kompenzovat svou zlou víru např. zmocněním dobrověrného zástupce.

Zákonodárce dále formuluje obecné pravidlo, podle něhož se pro posouzení dobrověrnosti přihlédne rovněž k tomu, zda se jeho zástupce nachází v dobré či zlé víře. To však vyvolává otázku, co lze pod oním „přihlédnutím“ rozumět. Melzer²²² soudí, že podle této dikce je pro posouzení, zda právní jednání bylo učiněno v dobré víře, rozhodující osoba jednajícího (tedy zástupce), když uvádí, že *„v souladu s teorií reprezentace je takový výklad komentovaného ustanovení, podle kterého se formulací „přihlíží se k tomu i zastoupeného“ rozumí ve smyslu, že byt' právní následky jednání zástupce nastávají u zastoupeného, při posuzování subjektivní stránky, je rozhodující primárně osoba zástupce.“*

Je-li tedy v dobré víře pouze zastoupený, je potřeba rozlišit dvě situace. Za první případy, kdy se zástupce dozvěděl o okolnostech vylučujících jeho dobrou víru před vznikem zastoupení a za druhé případy, kdy se o nich dozvěděl až po jeho vzniku. V první situaci se obecné pravidlo neuplatí a k případné dobré či zlé víře zástupce založené skutečnostmi, o nichž se zástupce dozvěděl před vznikem

²²² MELZER, Filip. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek III...*, s. 49.

zastoupení, se nepřihlíží, nemá tak pro posouzení postavení zastoupeného relevanci. Bude-li tedy pouze zastoupený v dobré víře, nabude tento vlastnické právo od neoprávněného, přestože zástupce se bude nacházet ve zlé víře (pro skutečnosti, o nichž získal povědomí před vznikem zastoupení). Ve druhé situaci naopak dobrou či zlou víru zástupce pro posouzení dobrověrnosti zastoupeného bereme v úvahu, tj. přihlíží se k ní. Stejně tak pokud se zástupce dozvěděl o dvou skutečnostech vylučujících jeho dobrou víru (každá z těchto skutečností je způsobilá založit jeho zlou víru), přičemž o jedné takové skutečnosti se dozvěděl před vznikem zastoupení a o druhé v průběhu trvání zastoupení, bude se přihlížet k jeho zlé víře založené touto druhou skutečností.

Jak jsme si již uvedli, je-li způsobilý zastoupený ve zlé víře, nemá případná dobrá víra jeho zástupce relevanci a k nabytí vlastnického práva pro tento nedostatek nedojde. Melzer²²³ však upozorňuje na situaci, kdy vědomost zastoupeného může být indiferentní, tj. zastoupený nezná okolnosti, které by jeho dobrou víru vylučovaly, ale ani ty, které by ji zakládaly. V takovém případě bychom jej nemohli posoudit jako dobrověrného. Dozví-li se však jeho zástupce o jiných skutečnostech, které zakládají dobrou víru (byť třeba nejsou pravdivé), lze tuto dobrou víru přičíst zastoupenému. Neboli jak uvádí Melzer: „*pokud zástupce i při kumulaci jeho znalostí a znalostí zastoupeného byl v dobré víře, pak předchozí zlá víra zmocnitele neškodí.*“²²⁴ Indiferentní vědomost se proto může překlomit v dobrověrné postavení, což naskýtá prostor pro realizaci dobrověrného nabytí. To však neplatí v případech, kdy by zastoupený oplýval vědomostí o skutečnosti vylučující jeho dobrou víru (jeho vědomost nebyla indiferentní).

Jak již bylo vyloženo výše, pro posouzení subjektivní stránky nejsou rozhodující veškeré okolnosti, nýbrž jen ty, které se zástupce dozvěděl po vzniku zastoupení. Citované ustanovení formuluje pravidlo, které se při zaujetí jazykového výkladu uplatní jak na případy smluvního, tak i zákonného zastoupení a stejně tak i na opatrovnictví.²²⁵ Teleologické důvody pro jeho uplatnění však lze nalézt pouze v případech smluvního zmocnění. Tam, kde zmocnitel využije zmocněnce a vybaví jej zástupčím oprávněním v určité záležitosti, dává smysl, aby mu byly přičteny okolnosti, které se dozvěděl za existence zastoupení, neboť tehdy už jedná z vůle zmocnitele. Zmocněnec je tedy pouze prodlouženou rukou

²²³ Tamtéž, s. 50.

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ DÁVID, Radovan. In LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část...*, s. 1658.

zmocnitele, který v dané situaci jedná z jeho rozhodnutí – zmocnitel však v této záležitosti mohl stejně tak jednat sám. Pokud by se zmocněnec při provádění příkazu dozvěděl o skutečnostech vylučujících dobrou víru, dozvěděl by se o nich též zmocnitel, kdyby jednal sám – z tohoto důvodu mu lze takové skutečnosti přičíst.²²⁶

Nelze však konstatovat, že každému případu smluvního zmocnění lze přiznat teleologicky odůvodněné konsekvence. Jako příklad si vezměme následující situaci: zmocněnec je pověřen zmocnitelem koupit některý z automobilů nabízených jediným prodejcem, přičemž samotný výběr automobilu je ponechán jeho vůli. Pokud zmocněnec vybere automobil, o kterém ví, že nenáleží prodejci a že tento není ani oprávněn jej převést (a dozvěděl se o této skutečnosti ještě před vznikem zastoupení), neexistuje zde „žádná ochranyhodná dobrá víra, která by se promítala do rozhodnutí koupit daný (...) (automobil – pozn. autora) a která by se v poměrování mohla prosadit proti ochraně vlastnického práva dosavadního vlastníka (čl. 11 LZPS).“²²⁷ Rozhodnutí o tom, která věc bude zakoupena, totiž učinil ten, kdo není v dobrověrném postavení. Pokud by však zmocnitel oprávnil zmocněnce ke koupi určitého konkrétního automobilu, výběr předmětu koupě by realizovala dobrověrná osoba (zastoupený), tudíž by nabytí vlastnického práva od neoprávněného mohlo nastat. I v rámci smluvního zastoupení je tak třeba důsledně rozlišovat mezi případy, kdy se realizuje vlastní rozhodnutí zmocnitele a kdy jeho rozhodnutí koriguje a naplňuje zmocněnec sám podle své vlastní vůle. Jako další argument ve prospěch této diferenciace lze též uvést znění § 992 odst. 2 NOZ normujícího ve vztahu k nabytí držby prostřednictvím zástupce. I podle tohoto ustanovení musíme rozlišovat situaci, kdy zástupce jedná na základě zvláštního příkazu zastoupeného (podle rozhodnutí zastoupeného) a kdy nikoliv, tj. kdy má prostor pro vlastní uvážení.²²⁸

Rovněž v rámci zákonného zastoupení a opatrovnictví zástupce vychází z vlastního rozhodnutí, nikoliv z rozhodnutí zastoupeného (nejedná se o zastoupení s předepsaným obsahem). Proto ani v těch případech nemůžeme učinit závěr o dobré víře, která by se prosadila na úkor ochrany vlastnického práva

²²⁶ MELZER, Filip. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek III...*, s. 51.

²²⁷ Tamtéž.

²²⁸ Tamtéž, s. 52.

dosavadního vlastníka, a to i přesto že by se zástupce skutečnost vylučující jeho dobrou víru dozvěděl již před vznikem zastoupení.²²⁹

Na základě výše uvedených skutečností lze konstatovat, že dosah ustanovení § 436 odst. 2 NOZ zjištěný na základě jazykového výkladu je formulován příliš široce. Zákonodárce tak zjevně vytvořil tzv. mezeru v právu, a to tzv. zakrytou teleologickou mezeru (neboť založil rozpor mezi smyslem a účelem normy a jeho jazykovým vyjádřením, resp. stanovil jazykový význam ustanovení širěji, nežli je z teleologického hlediska záhodno).²³⁰ Takovou mezeru lze překlenout užitím metod dotváření práva, a to konkrétně teleologickou redukcí. Na základě výše vyřčených teleologických argumentů tak omezíme rozsah právní normy.²³¹ Byť by se zástupce dozvěděl o skutečnostech vylučujících dobrou víru ještě před vznikem zastoupení, přičetla by se jeho zlá víra zastoupenému, pokud by se jednalo o zákonné zastoupení či opatrovnictví a rovněž v případech smluvního zastoupení, kdy zástupce jednal při realizaci příkazu volně (tj. nešlo by o zastoupení s předepsaným obsahem).²³²

Vzniklé situace lze dále rozdělit do dvou typizovaných kategorií v závislosti na osobě zastoupeného. Do první kategorie patří zastoupení, jejichž vůle ve vztahu k dobré víře nemá významu (např. osoby omezené ve svéprávnosti jednající v rozsahu tohoto omezení). U těchto osob bude dobrověrnost či zlověrnost jejich postavení zcela odvislá od dobré či zlé víry jejich zástupců.²³³ I pokud by byl tedy zastoupený objektivně ve zlé víře, postačí, když *bonae fidei* bude jeho zástupce, aby došlo k nabytí vlastnického práva od neoprávněného. S ohledem na dikci § 879 odst. 2 NOZ bude i dobrá víra dítěte, které není způsobilé v určité věci samostatně právně jednat, determinována dobrověrností či naopak zlověrností jeho rodičů. V případech, kdy je dítě v péči pouze jednoho z rodičů, je určující dobrá víra pouze tohoto z rodičů, neboť druhému z rodičů byla fakticky omezena rodičovská odpovědnost co do osobní péče o dítě.²³⁴ Jde-li však o dítě svěřené do střídavé či společné péče rodičů, souhlasím s názorem komentářové literatury, podle něhož by měla být posuzována dobrá víra obou

²²⁹ Tamtéž.

²³⁰ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva...*, s. 231.

²³¹ Tamtéž, s. 252.

²³² MELZER, Filip. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek III...*, s. 52.

²³³ ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 118.

²³⁴ WESTPHALOVÁ, Lenka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Občanský zákoník II...*, s. 911.

rodičů.²³⁵ Nepříkláním se však k stanovisku umožňujícímu uplatnění § 436 odst. 2 poslední věta NOZ i ve vztahu nikoliv plně svéprávné dítě – zákonný zástupce.²³⁶ Zmíněný přístup vylučuje možnost dovolávat se dobré víry zákonného zástupce v případech, kdy dítě samotné není v dobrověrném postavení. Vůle dítěte nikoliv plně svéprávného, které není způsobilé v dané věci samostatně jednat pro nedostatečnou rozumovou a volní vyspělost, však nemá relevanci, neboť kdyby dítě v tomto rozsahu činilo právní jednání, bylo by nutné takové jednání považovat za absolutně neplatné ve smyslu § 581 NOZ, protože odporuje zákonu, ale též zjevně narušuje veřejný pořádek. Jsou to zákonní zástupci, nikoliv dítě samo, kdo může v dané situaci činit právní kroky, proto se domnívám, že dobrou či zlou víru takového dítěte bude zcela udávat dobrá či zlá víra jeho rodičů (popř. rodiče), kteří jsou zákonnými zástupci.

Jde-li o druhou skupinu případů, kdy vůle zastoupeného má svůj význam, nenabude způsobilý nabyvatel vlastnické právo od neoprávněného, pokud sám nebude v dobré víře, a to ani v případě dobrověrného postavení jeho zástupce. V těchto případech se tedy § 436 odst. 2 poslední věta NOZ aplikuje. Veškeré poznámky zde učiněné ve vztahu k přímému zastoupení lze též vztáhnout na situaci, kdy zástupce nabytí vlastnické právo od neoprávněného pro zastoupeného na základě překročení uděleného zástupčího oprávnění a zastoupený učiněná právní jednání dodatečně schválil.²³⁷

Dosud uvedené platí pro přímé zastoupení²³⁸, pro úplnost je nutné zvažovat též situaci nabytí vlastnického práva od neoprávněného nepřímým zástupcem (tzv. nepřímé zastoupení či též náhradnictví). Pro přímé zastoupení je typické, že zástupce jedná jménem zastoupeného a na jeho účet, zastoupený tak přímo nabývá práva a povinnosti vzniklá z tohoto jednání. Naopak u nepřímého zastoupení zástupce sice jedná na cizí účet a v cizím zájmu, ale vlastním jménem, a je poté zavázán zastoupenému převést nabytá práva a povinnosti (zastoupený tak od něj v mnohých případech může nabýt vlastnické právo již derivativně, a to zejména v situacích, kdy se předchozí převod realizuje podle privilegované

²³⁵ ROGALEWICZOVÁ, Romana. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IV - § 794 – 975. Rodinné právo*. 1. vydání. Praha : Leges, 2016, s. 1461.

²³⁶ Tamtéž.

²³⁷ ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 118.

²³⁸ Zákonodárce totiž tam, kde hovoří u zastoupení, rozumí tím pouze „přímé zastoupení“ – srov. znění § 436 odst. 1 NOZ.

klauzule § 1109 NOZ).²³⁹ Neboť nepřímý zástupce (např. komisionář²⁴⁰) nabývá práva nejprve pro sebe, posuzovali bychom zřejmě jeho dobrověrnost nezávisle na dobré víře zastoupeného, neboť je vlastnické právo převáděno nejprve na nepřímého zástupce, který je pouze obligačně zavázán převést na zástupce. *Fidei* bychom tak zvažovaly ve dvou fázích – nejprve dobrověrnost zástupce při získání věci od převodce a poté víru zastoupeného při převodu vlastnického práva od zástupce. Na tomto místě se zdá být legitimní namítat, že při převodu ze zástupce na zastoupeného nemusí mnohdy nacházet posouzení dobré či zlé víry své opodstatnění, neboť se již mnohdy může realizovat derivativní převod od skutečného vlastníka (nepřímého zástupce), který nabyl v dobré víře originárním způsobem vlastnické právo. Je však nutné vzít v úvahu též dikci § 1112 NOZ, který v souladu se zásadou, že nikdo nemůže těžit ze své vlastní nepoctivosti (*nemo turpitudine suam allegare potest*) obsaženou v § 6 odst. 2 NOZ, zamezuje nabytí vlastnického práva osobou, která věc sice získala od jiné osoby, jež se předtím stala vlastníkem na základě ustanovení o nabytí od neoprávněného, ale sama věc od této osoby získala ve zlé víře, resp. podle § 1112 NOZ „s vědomím, že vlastnické právo bylo nabyto od neoprávněného.“ Toto ustanovení je potřeba číst v kontextu § 4 odst. 2 NOZ, podle něhož přestože zákon výslovně požaduje vědomost o určité skutečnosti (v tomto případě o nabytí vlastnického práva zástupcem od neoprávněného), bude postačovat, když tato skutečnost musela být zastoupenému objektivně známá (tj. musel o ní vědět).²⁴¹ Zastoupenému tak při následném převodu vlastnického práva ze strany jeho zástupce bude škodit nejenom vědomost (o tom, že převodce nebyl oprávněn věc převést), ale též hrubá nedbalost (tj. situace, kdy o této skutečnosti objektivně musel vědět). K nabytí od neoprávněného zástupce tak může dojít i přesto, že zastoupený nebude v dobré víře, bude-li v dobrověrném postavení zástupce. Bude-li však věc následně převedena na zastoupeného, nerealizuje se převod vlastnického práva na zastoupeného, pokud tento věděl o absenci dispozičního oprávnění předchozího převodce či o něm nevěděl, avšak nebyť své hrubé nedbalosti tuto vědomost mít musel (muselo mu to být z okolností dostatečně zřejmé).

²³⁹ TICHÝ, Luboš. Základní otázky smluvního zastoupení a návrh občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, roč. 18, č. 2011, č. 5, s. 39.

²⁴⁰ Srov. § 2456 NOZ, který stanoví, že nepřímý zástupce (komisionář) nabývá práv a povinností vůči třetí osobě vzniklá z jeho právního jednání.

²⁴¹ Pro argumentaci ve prospěch tohoto závěru odkazují na svou diplomovou práci - DOŘIČÁK, Lukáš. *Střet ochrany vlastnického práva...*, s. 80–81.

K obdobnému závěru lze též dospět v případě tzv. tichého zastoupení (*Ströhm*), které lze druhově podřadit pod nepřímé zastoupení, avšak je doplněno specifickými technikami pro zastření či utajení tichého příkazníka.²⁴²

Zástupce je pak nezbytné odlišit od pouhého posla. Ten totiž není tzv. zástupcem ve vůli, jak správně upozorňuje Rouček.²⁴³ Jinými slovy: zatímco zástupce vyjadřuje svou vůli, byť třeba jedná jménem jiného, posel pouze reprodukuje vůli jiného, resp. přenáší již hotový projev vůle jiného, aniž by tak v tomto ohledu jakkoliv vyjadřoval svou vlastní vůli. Jelikož posel činí pouze tzv. faktické úkony, jeho dobrá či zlá víra nemá pro posouzení dobrověrnosti nabyvatele relevanci (poslem může být např. i osoba, která není svéprávná).²⁴⁴ Jak však Rouček dále upozorňuje „*ovšem, jestliže posel sdělil principálovi své pochybnosti (vědomosti), může tím – podle toho, co shora bylo pověděno – vzniknouti principálova nepoctivost.*“²⁴⁵

Zajímavou otázkou je posuzování dobré víry v případě jednání svěřenského správce na účet svěřenského fondu. Souhlasím s názorem komentářové literatury, podle něhož je směrodatné postavení (dobrověrné či zlověrné) svěřenského správce, neboť je to právě osoba svěřenského správce, která ve smyslu § 1448 odst. 3 NOZ vykonává vlastnická práva k majetku ve svěřenském fondu. A to i přesto, že je tento majetek ve svěřenském fondu odříznut od osoby správce, zakladatele i beneficenta, a má tak zcela autonomní povahu, když tento majetek je nezávislý na subjektech práva (žádné osobě k němu nesvědčí vlastnické právo). Neboť ustanovení o nabývání od neoprávněného chrání dobrověrného nabyvatele a neboť právě svěřenský správce je vykonavatelem vlastnických práv, je třeba zvažovat jeho dobrou víru jako jednu z podmínek dobrověrného nabytí.²⁴⁶

2.4.10 Dobrá víra u právnických osob

V neposlední řadě je třeba též poznamenat, že dobrá víra jako subjektivní stav myslí není vlastní pouze fyzickým osobám, nýbrž ospravedlnitelného přesvědčení o stavu věci může dojít i právnická osoba, a to na základě duševního

²⁴² Srov. TICHÝ, Luboš. Základní otázky smluvního zastoupení..., s. 40.

²⁴³ Srov. ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 118.

²⁴⁴ TICHÝ, Luboš. Základní otázky smluvního zastoupení..., s. 39.

²⁴⁵ Tamtéž.

²⁴⁶ VRZALOVÁ, Lenka. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 43.

stavu členů orgánu právnické osoby, kteří nahrazují její vůli (§ 151 odst. 1 NOZ), či jiných osob, která za ní v zastoupení právně jedná (§ 436 odst. 2 NOZ). Výsledná víra těchto osob pak může být přičtena právnické osobě ve smyslu § 151 odst. 2 NOZ²⁴⁷, popř. na základě § 436 odst. 2 NOZ (viz dále). Za pozornost v této souvislosti stojí skutečnost, že zákonodárce v § 151 odst. 2 NOZ výslovně zmiňuje pouze kategorii „dobré víry“, vyjádření pro *mala fides* však absentuje, byť ve většině případu ji zákon upravuje taktéž, i když třeba opisem.²⁴⁸ To však podle mého názoru neznamená, že by se zlá víra právnické osobě nepřičítala, neboť smysl a účel předmětného ustanovení zjevně vyžaduje přičítání obou těchto subjektivních kategorií v závislosti na konkrétních okolnostech konkrétního případu. Pokud by tyto teleologické argumenty neobstály, lze ve vztahu ke zlé víře zvažovat uplatnění § 436 odst. 2 NOZ, která umožní přičítání zlé víry právnické osobě, neboť členové orgánu právnické osoby jednájí jako zákonní zástupci. Proto tam, kde neexistuje speciální úprava o jednáních členů orgánu, by se měla uplatnit obecná ustanovení o zastoupení.

Vzhledem ke skutečnosti, že ve vztahu k zákonnému zastoupení má relevanci taktéž zlá víra zástupce založená na základě skutečnosti, kterou se tento zástupce dozvěděl před vznikem zastoupení či funkce (srov. poznámky v předchozí kapitole), stírají se tím navíc do značné míry rozdíly mezi uplatněním § 151 odst. 2 NOZ a § 436 odst. 2 NOZ. To však neplatí zcela absolutně, za právnickou osobu totiž může jednat např. smluvní zmocněnec, kterého zmocnitel (právnická osoba) pověří zastupováním při koupi automobilu, jež předem vybral. V takovém případě se této právnické osobě s ohledem na § 436 odst. 2 NOZ nebude přičítat zlá víra takového zmocněnce odůvodněna skutečnostmi, které se zmocněnec dozvěděl před vznikem zastoupení. Jako zvláštní případ smluvního zastoupení je pojímán též institut prokury²⁴⁹, nicméně prokuristovi je zpravidla poskytnut výrazný prostor pro vlastní uvážení při uzavírání smluv pro podnikatele (obvykle s výjimkou dispozice zcizení či zatížení nemovitých věcí), proto dozví-li se o skutečnostech vylučujících zlou víru před vznikem zastoupení, resp. své funkce, přičte se zpravidla jeho zlá víra rovněž zastupované právnické osobě.

²⁴⁷ LASÁK, Jan. In LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část...*, s. 779–780.

²⁴⁸ Srov. znění § 436 odst. 2 NOZ „*Je-li zástupce v dobré víře nebo musel-li vědět o určité okolnosti.*“

²⁴⁹ Tamtéž, s. 1678.

Pozastavme se nejprve u první skupiny osob, které mohou determinovat vůli právnické osoby, do níž zákon zařazuje členy orgánů právnické osoby. Pokud tedy oprávněný orgán, resp. jeho členové jednaly v dobré víře, lze zpravidla dobrověrnou seznat i právnickou osobu samotnou. To však vyvolává otázku, koho lze pod „členy orgánu právnické osoby“ ve smyslu dikce § 151 odst. 2 NOZ podřadit. Ustanovení obecně dopadá na členy těch orgánů, které nahrazují vůli právnické osoby podle § 151 odst. 1 NOZ. Mezi tyto lze bez pochyby zařadit členy statutárních orgánů s všeobecnou působností (nestanoví-li zakladatelské právní jednání něco jiného), v úvahu však přichází též likvidátor či kolektivní orgán likvidátorů, neboť tento je orgánem právnické osoby a nabývá působnost statutárního orgánu.

Stejně tak lze dopad ustanovení předpokládat ve vztahu k členům tzv. jiného orgánu nezapsaného do veřejného rejstříku (např. členům fakultativního orgánu právnické osoby, který si zakladatelé upraví v zakladatelském právním jednání), pokud tento disponuje zástupčím oprávněním a jeho členové jednají v obvyklém rozsahu určeném vzhledem k jejich zařazení či funkci hodnoceno optikou, jak se bude jejich jednání jevit navenek veřejnosti.²⁵⁰ To samé platí i v situaci, kdy orgán nezapsaný do veřejného rejstříku, resp. jeho členové svým právním jednáním sice překročí své zástupčí oprávnění, avšak právnická osoba – nepodnikatel jej ve smyslu § 440 NOZ bez zbytečného odkladu schválí. Je-li naopak právnická osoba podnikatelem, bude se u uvedených osob posuzovat jejich dobrá víra podle ustanovení § 151 odst. 2 NOZ rovněž v případě, že sice překročí své zástupčí oprávnění, ale převodce o tomto nevěděl ani vzhledem k okolnostem případu vědět nemusel podle § 431 NOZ.²⁵¹

S ohledem na to, že normotvůrce určuje dosah § 151 odst. 2 NOZ obecně na „členy orgánu právnické osoby“, lze uvažovat, že právnické osobě může být přičtena taktéž dobrá či zlá víra členů nevolených orgánů – např. nejvyššího orgánů právnické osoby (akcionáře). Oporu ve prospěch tohoto konstatování lze nalézt rovněž v dikci § 152 odst. 2 NOZ, který teprve vymezuje tzv. „členy voleného orgánu“ jako podkategorii členů orgánu právnické osoby.²⁵²

²⁵⁰ LASÁK, Jan. In LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část...*, s. 885.

²⁵¹ U statutárního orgánu a likvidátora v zásadě nepřipadá v úvahu překročení zástupčího oprávnění, protože tito disponují generálním jednatelským oprávněním (likvidátor nabývá působnost statutárního orgánu). LASÁK, Jan. In LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část...*, s. 841.

²⁵² Tamtéž, s. 780.

Konečně jde-li o opatrovníka jmenovaného právnické osobě, jsem toho názoru, že i na tuto osobu se při posuzování dobrověrnosti právnické osoby uplatní ustanovení § 151 odst. 2 NOZ. Při výkonu funkce opatrovník totiž osoba činí soukromoprávní jednání, která běžně náleží statutárnímu orgánu. Tuto podobnost reflektuje též zákonná úprava v § 487 odst. 1 NOZ, když stanoví obdobné použití ustanovení o statutárním orgánu: „*pro práva a povinnosti opatrovníka právnické osoby platí obdobně ustanovení o právech a povinnostech člena statutárního orgánu. Působnost opatrovníka se přiměřeně řídí ustanoveními o působnosti statutárního orgánu.*“ Uplatní-li se ve vztahu k opatrovníkovi právnické osoby speciální ustanovení o členech statutárního orgánu, měly by se aplikovat též obecná ustanovení o členech orgánu, pravidla o posuzování dobré víry nevyjímaje.

Rouček však upozorňuje na jeden z problémů, který může vyvstat v souvislosti s kolektivními orgány právnické osoby. Jde-li o jednočlenné orgány, výraznější problémy nevznikají, máme-li však vícečlenný kolektivní orgán (např. je-li povoláno několik likvidátorů), vyvstávají následující otázky, s nimiž je potřeba se vypořádat:

- (i) zda musí být v dobrověrném postavení všichni členové příslušného orgánu či jen určitá poměrná část;
- (ii) zda je relevantní též dobrá či zlá víra členů orgánu, kteří pro učinění nabývacího právního jednání od nevlastníka nehlasovali (např. byli přehlasováni či se zdrželi hlasování) či těch, kteří se hlasování vůbec neúčastnili;
- (iii) či dobrá, nebo zlá víra je relevantní, participuje-li se ve vztahu k nabývacímu právního jednání od nevlastníka více subjektů (např. statutární orgán i nejvyšší orgán obchodní korporace).

Jde-li o první otázku, Rouček²⁵³ soudí (bohužel však bez bližší argumentace), že „*je-li orgán kolegiálním (...), rozhoduje poctivost (nebo nepoctivost) většiny členů orgánu.*“ Podle tohoto názoru, obecně přejímaného též v novodobé právní doktríně²⁵⁴ a judikatuře vrcholných českých soudů²⁵⁵, za

²⁵³ ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 138.

²⁵⁴ TÉGL, Petr. *Dobrá víra v občanském právu...*, s. 137. SPÁČIL, Jiří. *Ochrana vlastnictví a držby v občanském zákoníku*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 230.

dobrověrnou posoudíme právníckou osobou, jejíž nadpoloviční většina členů příslušného orgánu se bude nacházet v dobré víře. Je však otázkou, zda skutečně postačí většina dobrověrných členů jednajícího orgánu i v případech, kdy má právnícká osoba jinak v zakladatelském právním jednání nastavenou majoritu pro přijetí rozhodnutí daného orgánu (např. určitou podobu kvalifikované většiny) či pokud jiná většina ve vztahu k nabývacímu jednání vyplývá ze zákona.

Csach²⁵⁶ tento přístup považuje za příliš paušalizující a po vzoru německé judikatury soudí, že do popředí by měly vystupovat kritéria hodnotícího přístupu. Zvažovat by se tak podle něj měla např. možnost informační výměny mezi členy orgánu a povinnost řádné organizace vnitřní komunikace právnícké osoby. Pokud má např. některý zlověrný člen orgánu povinnost zpravit ohledně skutečností zakládající jeho zlou víru též ostatní členy orgánu, a vyvrátit tak jejich dobrou víru, přičemž tomuto požadavku nevyhoví, lze zřejmě stěžít právníckou osobu posoudit za dobrověrnou, byť by většina členů jednajícího orgánu v dobrověrném postavení. Takové hodnocení dává smysl, je však nutné zvažovat též situace, kdy tuto povinnost dovodit nejde (např. kontrahuje-li právnícká osoba s převodcem, který věc odcizil, o čemž dřívější člen statutárního orgánu věděl, ale v době uzavření smlouvy (její účinnosti) již dávno nebyl jeho členem, pak lze stěžít dovodit, že by byl povinen ostatní členy orgánu obeznámit s tím, že později nabývaná věc je odcizená, neboť v době, kdy se o této skutečnosti dozvěděl, přirozeně netušil, že společnost tuto věc v budoucnu bude od zloděje nabývat).

České doktrinální názory ohledně požadavku většiny jsou pak zpravidla vysloveny ve vztahu k požadavku oprávněné (dnes poctivé) držby při nabývání vydržením.²⁵⁷ Je proto otázkou, zda jsou tyto závěry aplikovatelné ve vztahu k posuzování dobré víry u nabývání od neoprávněného, a to především s ohledem na fakt, že dobrá víra se u tohoto způsobu nabytí vlastnického práva vytváří ve vztahu ke konkrétnímu právnímu jednání, v němž je právnícká osoba členy orgánu zastupována (zakladatelské právní jednání může např. rozlišovat případy, kdy při právních jednáních do určité částky postačí nadpoloviční většina členů

²⁵⁵ Nález ÚS ze dne 8. července 1997, sp. zn. III. ÚS 77/97. Rozsudek NS ze dne 9. dubna 2014, sp. zn. 22 Cdo 427/2013.

²⁵⁶ CSACH, Kristián. In ŠTEVČEK, Marek et al. *Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár*. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 119.

²⁵⁷ Srov. vyjádření § 337 OZO, podle něhož „držba obce (PO – pozn. autora) se posuzuje podle poctivosti nebo nepoctivosti plnomocníků jednajících jménem členů.“

orgánů, při přesažení této částky se však vyžaduje již dvoutřetinová majorita). V této souvislosti proto vyvstávají mnohé další otázky:

- (i) zda se vyžaduje většina všech hlasů všech členů příslušného orgánu či postačí většina z hlasujících členů či postačí většina z těch hlasů, které byly vysloveny ve prospěch přijetí daného rozhodnutí;
- (ii) zda se jedná o nadpoloviční většinu či zda je její velikost odvislá od požadavků zákona, či zakladatelského právního jednání ve vztahu ke konkrétnímu právnímu jednání.

Mám za to, že východiskem pro nás bude většina, která je pro přijetí určitého právního jednání vyžadována zakladatelským právním jednáním či zákonem (např. prostá většina či určitá podoba kvalifikované většiny), tato pak bude determinovat velikost většiny za účelem posuzování dobrověrnosti právnické osoby. Vůli nabyvatele (právnické osoby) totiž ve vztahu k danému právnímu jednání vytváří příslušná majorita členů jeho orgánu, tato majorita by měla být zachována též při posuzování dobrověrnosti. Řekněme, že pro přijetí námi posuzovaného právního jednání (a tudíž i pro dobrou víru) je vyžadována většina přítomných členů příslušného orgánu. Pokud by 51 % hlasujících bylo pro dané rozhodnutí a 49 % proti, přičemž z těch, kteří hlasovali ve prospěch právního jednání, byly pouhé 2 % (z celkového počtu) v dobré víře, zbytek (49 %) pak ve zlé víře a všichni, kdo hlasovali proti, byly naopak v dobré víře (49 %), potom by sice bylo splněno, že většina přítomných (51%) byla v dobré víře, ale převážná většina těch, kdo hlasovali pro, byla ve zlé víře. Takové právnické osobě pak lze jen stěží přiznat ochranu podle ustanovení od neoprávněného. Pro posuzování dobré víry se tak nelze spokojit s pouhým kritériem většiny, kterou vyžaduje zákon či zakladatelské právní jednání pro přijetí rozhodnutí o konkrétním nabývacím právním jednání, neboť je třeba brát zřetel též na skutečnost, jak vysoké množství členů orgánu, kteří se vyslovili pro či proti danému rozhodnutí, bylo v dobré víře, či zlé víře.

V úvahu přichází taktéž přístup, který vedle požadavku splnění příslušné většiny dobrověrných členů orgánu z jejich celkového počtu či celkového počtu hlasujících, vyžaduje většinu izolovaně též u osob, které hlasovaly ve prospěch. Takový výkladem by však mohl vést rovněž k nepříznivým důsledkům. Dobrověrné postavení by totiž bylo možné přiznat pouze takové právnické osobě, jejíž většina členů (daná podle zakladatelského právního jednání či zákona) se

nachází v dobré víře a z těch, kteří hlasují pro učinění nabývacího právního jednání, je právě většina nadána dobrověrným postavením. Zatímco však u první podmínky nalzáme její odůvodnění ve většině určené pro přijetí konkrétního právního jednání, užití druhé podmínky takto zdůvodnit nelze. Při zjištění většiny pro přijetí rozhodnutí o určitém právním jednání se totiž vychází z celkového počtu všech členů orgánu, či jen těch, kdo v konkrétním případě hlasovali, nikoliv však pouze z těch, kdo hlasovali ve prospěch určitého rozhodnutí. Mám proto za to, že ani tento přístup není tím správným, a je tak nutné zvážit jiné řešení.

Nejpříjemnější následky tak podle mého názoru vyvolává řešení, podle něhož je právnická osoba ve vztahu k rozhodnutí o právním jednání v dobré víře, pokud by její dobrověrní členové orgánu hlasující v jeho prospěch toto rozhodnutí byli schopni přijmout, i pokud by se nepřihlíželo k hlasům zlověrných členů orgánu pro toto rozhodnutí.²⁵⁸ Jsou-li někteří členové orgánu hlasující ve prospěch rozhodnutí o nabývacím právním jednání ve zlé víře, posouzení právnické osoby za dobrověrnou to nebrání, dobrověrní členové by však museli být schopni prosadit svou vůli (v souladu se zákonem či zakladatelským právním jednáním předvídanou většinou) i bez hlasů členů ve zlé víře. Zvažme například, že o nabývacím právním jednání rozhoduje orgán společnosti A, který má 100 členů, přičemž zakladatelské právní jednání společnosti A vyžaduje pro učinění rozhodnutí orgánu společnosti A přijetí nadpoloviční většinou hlasujících. 50 členů hlasuje ve prospěch rozhodnutí a jsou zároveň v dobré víře. Dalších 20 hlasuje rovněž pro, avšak nachází se ve zlé víře. Zbývajících 30 hlasuje proti a jsou ve zlověrném postavení. Pokud bychom nepřihlíželi k 20 hlasům zlověrných členů (přistupovali k nim, jako by se vůbec neúčastnili hlasování), tak z celkových 80 hlasů jich 50 bylo pro a zároveň v dobré víře a 30 proti a zároveň ve zlé víře. Lze tak konstatovat, že společnosti A je možné přiřadit atribut dobrověrnosti, neboť sice rozhodnutí bylo postiženo hlasy zlověrných členů orgánu, ale nikoliv natolik výrazně, aby jeho přijetí nemohlo být realizováno i bez nich. Pokud bychom vlivu zlověrných členů orgánů hlasujících ve prospěch nepřikládali žádnou relevanci, k přijetí rozhodnutí by totiž došlo i tak.

Pokud by však rozvrstvení hlasů ve výše uvedeném příkladu bylo jiné – např. 40 dobrověrných a 20 zlověrných členů orgánu hlasujících ve prospěch a 40 členů nacházejících se ve zlé víře hlasujících proti – společnost A bychom jako

²⁵⁸ LASÁK, Jan. In LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část...*, s. 781.

nabyvatele nemohli považovat za dobrověrnou. Nepřihlížeje k 20 zlověrným členům orgánu hlasujících ve prospěch rozhodnutí, zůstává přesně polovina 40 členů z celkových 80 členů v dobré víře, kteří se vyslovili pro, přičemž druhá polovina 40 členů zlověrných hlasovala proti. Ač tedy rozhodnutí bylo přijato většinou, nelze mít společnost A za dobrověrnou, neboť dobrověrní členové orgánu nedosáhli na příslušnou většinu bez hlasů členů ve zlé víře. Společnost A by tak nemohla nabýt vlastnické právo podle ustanovení o nabytí od neoprávněného, neboť nesplňovala podmínku dobré víry.

Určité problémy může vyvolat umělé zvyšování členů příslušného orgánu za účelem docílení dobrověrného postavení právnické osoby. Tuto problematiku lze demonstrovat na následujícím případě: statutární orgán společnosti A se skládá ze dvou členů, kteří chtějí za společnost A koupit automobil od osoby B, jíž vlastník tento automobil svěřil dle § 1109 písm. c) NOZ, o němž však oba ví, že je kradené. Zároveň však společnost A nechťejí vystavit hrozbě uplatnění vindikačních nároků ze strany majitele, jemuž byl automobil odcizen, jenž by tvrdil, že společnost A nebyla v dobrověrném postavení. Proto se rozhodnou, že statutární *orgán ad hoc* pro tuto transakci rozšíří o další tři členy, kteří budou v dobré víře ohledně oprávnění B auto převést (netuší ani objektivně tušit nemohou, že se jedná o kradený automobil), a společně přijmou rozhodnutí, na základě něhož tuto transakci realizují. Taková situace však zřejmě bude řešena v rovině ustanovení o vadách právního jednání, a tak již právní jednání směřující k jmenování nových členů statutárního orgánu budou stížena vadou, neboť usilují o obcházení zákona, protože jsou v rozporu s jeho smyslem a účelem (vytváří stav, podle něž je právnická osoba dobrověrná, avšak způsobem přičícím se smyslu a účelu ustanovení o nabytí od neoprávněného – chránit pouze nabyvatele, který se skutečně ocitá v dobré víře).

Souhlasím s názorem, že pro posouzení relevance dobré či zlé víry členů orgánu, kteří se vůbec neúčastnili zasedání orgánu či na něm nehlasovali, při němž se o rozhodnutí o právním jednání hlasovalo, je třeba vyjít z úvahy, zda „*zlá víra na straně některého z členů orgánu právnické osoby mohla ovlivnit mechanismus tvorby vůle rozhodujícího orgánu, která byla následně právnické osobě přičtena.*“²⁵⁹ Pokud členové orgánu nebyli přítomni na jednání či přítomni byli, avšak nehlasovali, nemohli vykonat svůj vliv na přijetí rozhodnutí, a tak

²⁵⁹ LASÁK, Jan. In LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část...*, s. 780.

jejich zlá víra právnické osobě nemůže škodit. Domnívám se rovněž, že ani zlověrné postavení členů orgánu, kteří hlasovali proti přijetí rozhodnutí o nabývacím právním jednání, dobrověrnosti právnické osoby nepřekáží, pokud je tato dobrá víra determinována většinou dobrověrných členů, kteří hlasovali ve prospěch přijetí rozhodnutí.²⁶⁰

Poslední z výše formulovaných otázek se zaměřuje na nalezení dobré víry vhodného subjektu, existuje-li mnohost orgánů, které vykonávají ve vztahu ke konkrétnímu právnímu jednání svůj rozhodovací vliv. Jde např. o situaci, kdy členové statutárního orgánu obchodní korporace přijmou určité rozhodnutí o učinění nabývacího úkonu, přičemž členové nejvyššího orgánu budou toto rozhodnutí schvalovat. Souhlasím s názorem, k němuž dochází též komentářová literatura²⁶¹, že pro přiznání dobrověrnosti obchodní korporaci bude potřeba, aby byly v dobré víře členové všech na rozhodnutí se participujících orgánů, a to v souladu s výše vyloženými pravidly.

V právním řádu lze nalézt též příklady, kdy existuje mnohost orgánů právnické osoby, nicméně každý z nich je oprávněn jednat za společnost sám (např. statutárním orgánem společnosti s ručením omezeným je každý její jednatel, pokud společenská smlouva nestanoví jinak). Tégel²⁶² si v této souvislosti klade otázku, zda je vyžadována příslušná většina všech jednatelů či postačí, pokud je v dobré víře jednatel, který v konkrétním případě činí právní úkon, přičemž dospívá k závěru, že postačí dobrověrnost tohoto jednajícího statutárního orgánu, neboť ten sám je oprávněn právnickou osobu zastupovat. Tomuto závěru lze přitakat, neboť ve vztahu ke konkrétní transakci vystupuje jednatel jako individuální statutární orgán, a sám o sobě tak disponuje zástupčím oprávněním. Pokud ostatní jednatelé v tomto případě právně nejednali, nemá jejich dobrá či zlá víra relevanci.

Zvažme ještě, k jakému okamžiku se dobrá víra právnické osoby (resp. fyzických osob za ní jednajících) zvažuje. Obecně jsme si dovodili pravidlo, podle něhož je určující okamžik, kdy nastane skutečnost, pro niž bezprostředně dochází k nabytí vlastnického práva u nabyvatele (např. uzavření smlouvy, předání věci, zaplacení kupní ceny atd.), popř. kdy se nabyvatel domnívá, že tato skutečnost nastává (věci nedobrovolně pozbyté nabývané podle § 1110 – 1111 NOZ).

²⁶⁰ Tamtéž, s. 781.

²⁶¹ Tamtéž, s. 781.

²⁶² TĚGL, Petr. *Dobrá víra v občanském právu...*, s. 138

Nejinak tomu bude u nabyvatele – právnické osoby. Pokud by tedy vůle o učinění nabývacího právního jednání byla vytvořena příslušnou dobrověrnou většinou, avšak do relevantního okamžiku (např. uzavření smlouvy) by nastala změna ve složení jednajícího orgánu (např. vyloučení některých dobrověrných členů), pročez by již tato většina neexistovala, nabytí od neoprávněného by se nemohlo realizovat pro nedostatek dobré víry právnické osoby – nabyvatele. Csach²⁶³ v této souvislosti uvádí, že *“vedomost’ právnickej osoby nezaniká, ak vystúpi člen orgánu, ktorý takú vedomost’ mal. Právnická osoba nezabúda.”* To by ovšem znamenalo, že pokud nedobrověrný člen orgánu vystoupí např. rok před učiněním transakce, přičemž však měl informace vylučující dobrou víru (např. věděl, že následný převodce věc ukradl), nedošlo by k nabytí vlastnického práva právnickou osobou, byť by dobrá víra v okamžiku jejího posuzování byla vytvořena vyžadovanou většinou. Proto bude právnická osoba ve zlověrném postavení pouze v případech, kdy byl tento vystoupivší člen orgánu povinen o této skutečnosti obeznámit ostatní členy orgánu, a vyvrátit tak jejich dobrou víru (viz výše uvedené kritérium řádné organizace vnitřní komunikace právnické osoby). Tuto povinnost mu však v námi posuzovaném případě zpravidla nemůžeme dovodit (netušil, že rok poté budou společnost ohledně této kradené věci kontrahovat), proto se dobrověrné nabytí může realizovat.²⁶⁴

Za právnickou osobu však mohou jednat i jiné osoby, které však nejsou členy orgánu ve smyslu § 151 odst. 2 NOZ (např. její zaměstnanci), tudíž na ně tam vyjádřené pravidlo ohledně posuzování dobré víry nedopadá. Je proto nutné zvážit, zdali dobrá víra těchto osob, kteří jménem právnické osoby v konkrétním případě jednájí, může determinovat její dobrou víru.

Důvodová zpráva uvádí, že *„pokud jde o jiné osoby, které právnickou osobu zastupují a v zastoupení za ni právně jednájí (např. zaměstnanci), posoudí se otázka dobré víry podle obecných ustanovení o smluvním zastoupení.”*²⁶⁵ Je otázkou, proč důvodová zpráva odkazuje pouze na ustanovení o smluvním zastoupení, když zaměstnanec jednající za právnickou osobou je jejím zákonným zástupcem.²⁶⁶ To však nic nemění na skutečnosti, že dobrou víru budeme

²⁶³ CSACH, Kristián. In ŠTEVČEK, Marek et al. *Občiansky zákonník I...*, s. 119.

²⁶⁴ Tamtéž.

²⁶⁵ ELIÁŠ, Karel. In ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník...*, s. 128. Ke shodnému závěru – byť ve vztahu k předchozí úpravě – dospívá též Spáčil. SPÁČIL, Jiří. *Ochrana vlastnictví a držby v občanském zákoníku*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 230.

²⁶⁶ Shodně LASÁK, Jan. In LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část...*, s. 854.

posuzovat podle ustanovení § 436 odst. 2 NOZ, zastupuje-li právnickou osobu podle § 166 odst. 1 NOZ její zaměstnanec v rozsahu obvyklém vzhledem k jeho zařazení nebo funkci či člen právnické osoby (např. člen spolku, který za spolek jedná, aniž by však byl jeho zaměstnancem).²⁶⁷ Stejně budeme dobrou víru posuzovat u zaměstnance nebo člena právnické osoby, kteří svým právním jednáním sice překročí své zástupčí oprávnění, avšak právnická osobá-nepodnikatel jej ve smyslu § 440 NOZ bez zbytečného odkladu schválí. Je-li naopak právnická osoba podnikatelem, bude se u uvedených osob posuzovat jejich víra podle ustanovení § 436 odst. 2 NOZ rovněž v případě, že sice překročí své zástupčí oprávnění, ale převodce o tomto nevěděl ani vzhledem k okolnostem případu vědět nemusel (§ 431 NOZ).

Co se týče vedoucího odštěpného závodu, je tento v české právní doktríně považován za zákonného zástupce.²⁶⁸ Souhlasím s názorem, že vedoucí odštěpného závodu nelze vnímat jako orgán právnické osoby, nýbrž je třeba k němu přistupovat jako k jejímu zástupci.²⁶⁹ Z tohoto důvodu se na něj neuplatní § 151 odst. 2 NOZ, avšak aplikovatelný bude § 436 odst. 2 NOZ, a to i v případech, kdy tento zástupce překročí své zástupčí oprávnění a třetí osoba o tomto překročení v souladu s dikcí § 431 NOZ nevěděla a ani vzhledem k okolnostem případu vědět nemusela. Jelikož vedoucí odštěpného závodu může zastupovat pouze podnikatele, nenachází § 440 NOZ v tomto případě své uplatnění.

Rovněž dobrá víra osoby, kterou podnikatel pověřil určitou činností při provozu obchodního závodu, se při obvyklých právních jednání bude posuzovat podle § 436 odst. 2 NOZ, a to i v případech, kdy tato překročí zástupčí oprávnění, avšak převodce o tom nevěděl či vědět nemusel dle § 431 NOZ. Nejinak tomu zřejmě bude, uzavře-li smlouvu s převodcem jiná osoba v jeho provozovně, přičemž však převodce bude v dobré víře, že jednající osoba je k jednání oprávněna.

V těchto případech tak lze odkázat na výše uvedené poznámky ohledně posuzování dobré víry při přímém zákonném zastoupení.

²⁶⁷ Který není členem nejvyššího orgánu společnosti anebo jím sice je, ale nejvyšší orgán ve vztahu k nabývacímu právnímu jednání nikterak neuplatňuje svůj rozhodovací vliv.

²⁶⁸ HAVEL, Bohumil. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek III...*, s. 290. HOLEJŠOVSKÝ, Josef. *Obchodní rejstřík a další rejstříky vedené soudy*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003, s. 256.

²⁶⁹ Shodně též DĚDIČ, Jan. In HAVEL, Bohumil et al. *Zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob*. Komentář. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2015, s. 152.

Ustanovení § 436 odst. 2 NOZ dopadne též na zastoupení na základě prokury, které je pojímáno jako zvláštní druh smluvního zastoupení.²⁷⁰ Je-li zastoupeným právnická osoba-podnikatel, uplatní se toto ustanovení i na situaci, kterou předvídá § 431 NOZ, kdy prokurista překročí své zástupčí oprávnění, o čemž převodce vzhledem k okolnostem případu nevěděl ani vědět nemusel. Ustanovení § 446 NOZ upravující překročení zástupčího oprávnění zmocněncem, je-li zmocnitelem právnická osoba – nepodnikatel, se neužije, neboť prokuru může udělit pouze podnikatel zapsaný v obchodním rejstříku.

S ohledem na výše konstatované lze vymezit následující podmínky, které musí být splněny, aby bylo možné učinit závěr o dobrověrnosti právnické osoby při uzavírání smlouvy s neoprávněným převodcem:

- (i) vůli právnické osoby ve vztahu k nabývacímu právnímu jednání musí projevit (buť kolektivně) relevantní fyzické osoby (ať už jsou členem orgánu této právnické osoby či nikoliv), kterým zákon či zakladatelské právní jednání svěřuje pravomoc nahrazovat vůli právnické osoby;
- (ii) toto právní jednání musí právnickou osobu skutečně zavazovat (buť jím tyto fyzické osoby překročí své zástupčí oprávnění);
- (iii) samotné fyzické osoby se musí v souladu s výše vymezenými pravidly nacházet v dobrověrném postavení.

2.5 Závěr ohledně obecných předpokladů

Z výše uvedeného můžeme konstatovat, že obecné požadavky společné všem skutkovým podstatám uvedeným v § 1109 – 1113 NOZ jsou (i) způsobilý předmět nabytí, (ii) platný právní titul nabytí, (iii) dobrá víra nabyvatele, (iv) existence různé hospodářské a právní identity nabyvatele a zcizitele.

²⁷⁰ LASÁK, Jan. In LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část...*, s. 1678; TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck. 2014, s. 338.

3 Speciální podmínky nabytí od neoprávněného v § 1109 – 1111 NOZ

V předchozí kapitole jsme si vymezili obecné podmínky nabývání od neoprávněného podle klauzulí § 1109 – 1111 NOZ. Tam uvedené závěry je tak nutné doplnit též o specifické předpoklady, které již nejsou společné všem klauzulím, nýbrž pouze některé skupině skutkových podstat či pouze jedné z nich. Kapitola je rozdělena do několika podkapitol, v níž je dále rozebírána určitá relevantní problematika (např. role úplatnosti a bezúplatnosti v jednotlivých klauzulích) v kontextu těchto ustanovení, přičemž je následně pro každou klauzuli přijat závěr o speciálních podmínkách, které musí být splněny, aby mohlo dojít k dobrověrnému nabytí.

3.1 Přistoupení průvodních okolností jednotlivých klauzulí

3.1.1 Privilegovaná klauzule § 1109 NOZ

Úprava obsažená v § 1109 NOZ řeší určité privilegované případy nabytí od neoprávněného, tedy takové případy, které svou povahou odůvodňují vyšší míru ochrany nabyvatele (např. v případě veřejné dražby lze nabyvatele více chránit, neboť nabytí bylo umožněno osobou oplývající veřejnou autoritu). Sem lze zařadit nabytí (i) ve veřejné dražbě (ii) od podnikatele při jeho podnikatelské činnosti v rámci běžného obchodního styku (iii) za úplatu od někoho, komu vlastník věc svěřil, (iv) od neoprávněného dědice, jemuž bylo nabytí dědictví potvrzeno, (v) při obchodu s investičním nástrojem, cenným papírem nebo listinou vystavenými na doručitele, nebo (vi) při obchodu na komoditní burze.²⁷¹ Norma pak podle důvodové zprávy k NOZ sjednocuje právní úpravu obsaženou ve zvláštních předpisech, přičemž rozšiřuje dosah ochrany dobrověrných nabyvatelů též na nepodnikatele (tj. osoby, které stály mimo režim § 446 ObchZ).²⁷² Ustanovení § 1109 NOZ se použije rovněž při nabývání investičních nástrojů, cenných papírů vystavených na doručitele nebo věcí nabytých ve veřejné dražbě, dražbě při výkonu rozhodnutí nebo exekuci prodejem movitých věcí a

²⁷¹ Ohledně výkladu jednotlivých těchto standardizovaných způsobů nabytí odkazují na svou diplomovou práci: DORÍČÁK, Lukáš. *Střet ochrany vlastnického práva...*, s. 52–61.

²⁷² ELIÁŠ, Karel. In ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník...*, s. 480.

věci nabytých při obchodu na komoditní burze²⁷³, a to z důvodu bezpečnosti obchodování s takovými věcmi a ochrany před zmařením výkonu rozhodnutí.²⁷⁴

U těchto taxativně vyjmenovaných standardizovaných způsobů nabytí od neoprávněného dochází k výraznému posílení ochrany nabyvatele a jeho dobré víry na úkor vlastnického práva jeho předchůdce. Zvýhodnění pozice nabyvatele spočívá především v presumpci jeho dobrověrného jednání, kdy nabyvateli zpravidla postačí prokázat pouze svůj privilegovaný titul nabytí, přičemž důkazní břemeno pak tíží toho, kdo jeho dobrou víru rozporuje (typicky vlastníka).²⁷⁵ Další skutečnosti svědčící o vyšší ochraně nabyvatele je, že nabyvatel nabude vlastnické právo k věci i v případě, pokud vlastnické právo k ní předchozí vlastník pozbyl nedobrovolně (ztrátou, svémocným odnětím či činem povahy úmyslného trestného činu) – u této skutkové podstaty je tak nerozhodno, jakým způsobem věc opustila sféru vlastníka. To je rozdílný přístup oproti generální klauzuli nabytí od neoprávněného a nabytí použité movité věci od podnikatele, který s takovými věcmi běžně obchoduje, kde je nabyvateli z těchto důvodů ponechána možnost věc vindikovat. Tento koncept představuje jeden z příkladů prolomení základní premisy, že opustí-li věc sféru vlastníka nedobrovolně, má být chráněn spíše předchozí vlastník nežli dobrověrný nabyvatel.²⁷⁶ Z těchto důvodů tak můžeme hovořit o privilegovaném charakteru § 1109 NOZ.

Na závěr je nutno rovněž dodat, že u způsobů nabytí vlastnického práva, které sice mají povahově blízko privilegovaným způsobům, ale podřadit je pod jednotlivé typy těchto transakcí nelze, se zpravidla uplatní obecná generální klauzule. Prodá-li například podnikatel mimo svou podnikatelskou činnost jiné osobě věc, bude se dobrověrné postavení posuzovat podle § 1111 NOZ a jeho dobrá víra se nebude presumovat, nýbrž ji takový nabyvatel bude povinen prokázat.

3.1.2 Nabytí použitých movitých věcí podle § 1110 NOZ

Ustanovení § 1110 NOZ stanoví, že *„získal-li někdo v dobré víře za úplatu použitou movitou věc od podnikatele, který při své podnikatelské činnosti v rámci běžného obchodního styku obchoduje takovými věcmi, vydá ji vlastníku, který*

²⁷³ § 1113 NOZ.

²⁷⁴ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 384.

²⁷⁵ BORSÍK, Daniel. *Nadobudnutie vlastníctva...*, s. 245.

²⁷⁶ TÉGL, Petr; ZAJÍC, Jaromír. *Způsob, jakým věc opustila...*, s. 122.

prokáže, že věc pozbyl ztrátou nebo že mu věc byla odňata svémocně a že od ztráty nebo odnětí věci uplynuly nejvýše tři roky.“

Zamysleme se nyní blíže nad vzájemným poměrem § 1109 písm. b) NOZ a § 1110 NOZ. Situaci uvedená v § 1110 NOZ, která předpokládá, že osoba získá „v dobré víře za úplatu použitou movitou věc od podnikatele, který při své podnikatelské činnosti v rámci běžného obchodního styku obchoduje takovými věcmi“, lze podřadit pod situaci § 1109 písm. b) NOZ, kdy „k nabytí došlo (...) od podnikatele při jeho podnikatelské činnosti v rámci běžného obchodního styku“, z důvodu shodné osobní působnosti těchto skutkových podstat. Zatímco tedy § 1109 písm. b) NOZ nabyvateli obecně umožňuje nabýt vlastnické právo u movitých věcí bez ohledu na to, zda jde o věci ztracené, kradené a jinak vlastníkově odňaté (věci nedobrovolně pozbyté) od podnikatele v rámci jeho podnikatelské činnosti, a chrání tak ve vyšší míře postavení dobrověrného nabyvatele na úkor vlastníka, jde-li o použité movité věci, koriguje podle mého názoru zákonodárce dosah tohoto ustanovení prostřednictvím § 1110 NOZ, jenž představuje jakýsi protipól a vyjadřuje speciální režim pro případ, jsou-li takové věci pozbyté ztrátou či odňaté svémocně.²⁷⁷ Při obchodování s použitými věcmi (typicky: použité mobilní telefony či automobily) totiž existuje vyšší riziko, že předmětem převodu budou právě použité věci kradené a svémocně odňaté, je tak nastavena vyšší míra ochrany ve prospěch vlastníka, neboť je mu umožněno za splnění určitých předpokladů (prokázání ztráty či svémocného odnětí věci) požadovat vydání věci po nabyvateli, aniž by musel prokazovat jeho zlou víru.²⁷⁸

Nabude-li někdo použitou movitou věc získanou za úplatu od podnikatele, který při své podnikatelské činnosti v rámci běžného obchodního styku s takovými věcmi obchoduje, přičemž se nejedná o věc pozbytou ztrátou či odňatou svémocně a nabyvatel splní též ostatní podmínky nabytí od neoprávněného, nabude vlastnické právo okamžitě podle ustanovení § 1109 písm. b) NOZ. Půjde-li však o věc nedobrovolně pozbytou, bude pozice dobrověrného nabyvatele oslabena z důvodu možnosti vlastníka po něm věc vindikovat pro pozbytí věci ztrátou či svémocným odnětím, a to po dobu tří let od okamžiku, kdy došlo k těmto skutečnostem. Následek vyjádřený v § 1109 písm. b) NOZ spočívající v nabytí vlastnického práva tak může nastat jedině za

²⁷⁷ Za předpokladu prokázání těchto skutečností od 3 let od okamžiku, kdy nastaly, vlastníkem.

²⁷⁸ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jirí et al. *Občanský zákoník III...*, s. 377–378. To však samozřejmě nevylučuje, aby se vlastník bránil prokazováním zlé víry nabyvatele.

předpokladu, že tato lhůta marně uplyne či vlastník neunesse své důkazní břemeno ohledně nedobrovolného pozbytí.

Pro uzavření této problematiky však zvažme ještě jeden myslitelný výklad, který v ustanovení § 1110 NOZ spatřuje samostatnou klauzuli, podle níž se nabývá vlastnické právo od neoprávněného. Tento přístup tak považuje § 1110 NOZ a § 1109 písm. b) NOZ jako dvě zcela nezávislé klauzule, podle níž se nabývá vlastnické právo. A to i s ohledem na to, že „získání věci“ lze vykládat ve prospěch konsenzuálního principu jako „dovršení převodu vlastnického práva“.²⁷⁹

Podle mého názoru je třeba pojem „získání věci“ interpretovat jako splnění všech podmínek převodu, které by za normálních okolností (kdy by převodcem nebyla osoba neoprávněná) znamenalo vznik vlastnického práva u nabyvatele a jeho zániku u převodce, nikoliv jako pojem explicitně vyjádřený následek, tj. nabytí vlastnického práva. Jde tak podle mě spíše o pojem vyjadřující předpoklad, že dojde-li ke splnění podmínek obvyklého převodu (zpravidla pokud bude např. uzavřena smlouva, která nabyde účinnosti), je možné uvažovat o tom, že dojde k nabytí od neoprávněného. Následek (nabytí vlastnického práva) pak nastane teprve, budou-li splněny všechny podmínky nabytí od neoprávněného a bude-li ze zkoumané skutkové podstaty vyplývat, že se nabyvatel stává vlastníkem. Ustanovení § 1110 totiž vedle „získání věci“ neobsahuje formulaci zajišťující vznik vlastnického práva nabyvatele jako u ostatních klauzulí („*vlastníkem věci se stane (...)*“ v § 1109 NOZ, „*(...) stane se vlastníkem (...)*“ v § 1111 NOZ). Ustanovení § 1110 NOZ je tak podle mého názoru spíše vyjádřením speciálního režimu nabytí použitých věcí za okolností uvedených § 1110 NOZ přiznávající vlastníkovu rozšířenou vindikační možnost, nikoliv samostatnou klauzuli, podle níž se nabývá vlastnické právo. K nabytí vlastnického práva podle mého názoru dochází dle § 1109 písm. b) NOZ, byť za okolností modifikovaných § 1110 NOZ (za splnění podmínky marného uplynutí tříleté lhůty k prokázání nedobrovolného pozbytí věci).²⁸⁰

Zákon rovněž obligatorně vyžaduje úplatu za získání věci, přičemž však kritérium její výše blíže nerozvádí.²⁸¹ Nicméně nízká cena může zakládat

²⁷⁹ Tamtéž, s. 368.

²⁸⁰ Srov. poznámky v kapitole 3.4.1 této práce.

²⁸¹ O vhodnosti tohoto kritéria srov. poznámky v kapitole 3.2.2 této práce.

pochybnosti ohledně dobré víry nabyvatele v oprávnění vlastníka věc převést.²⁸² Stejně tak je u nepoměrně nízké ceny vůči hodnotě převáděné věci potřeba zvážit, zda nabytí mělo vůbec povahu nabytí úplatného či nikoliv.²⁸³ Jelikož jsou tímto způsobem velmi často převáděny věci odcizené, je třeba přísněji dobrou víru posuzovat přísněji. Dojde-li nabyvatel byt' jen podezření, že by převodce nemusel být osobou oprávněnou k převodu vlastnického práva k věci, je povinen pro získání postavení dobrověrného nabyvatele učinit zjištění, která jeho podezření vyvrací, resp. stvrzují jeho dobrou víru.²⁸⁴ Převodce je v tomto případě podnikatel²⁸⁵, který při své podnikatelské činnosti v rámci běžného obchodního styku obchoduje s použitými movitými věcmi (typicky se jedná o autobazary, zastavárny, starožitnictví, antikvariáty, vetešnictví apod.).²⁸⁶

Nad praktičností tohoto ustanovení se zamýšlí autoři Tégl a Zajíc.²⁸⁷ Byť toto ustanovení vlastníku přiznává rozšířené vindikační možnosti, upozorňují autoři, že jej bude mnohdy obtížné realizovat, neboť takový vlastník bude muset zjistit nejen konkrétního podnikatele (bazar, antikvariát apod.), u něž se věc ocitla, ale též následného nabyvatele, na něhož věc byla převedena. Přičemž běžnou praxí v těchto obchodech zůstává, že se neevidují osoby, které věci zakoupili (resp. se zpravidla neuzavírají písemné kupní smlouvy).

3.1.3 Nabytí od neoprávněného podle generální klauzule § 1111 NOZ

Ustanovení § 1111 NOZ stanoví, že „získal-li někdo movitou věc za jiných okolností, než které stanoví § 1109 nebo 1110, stane se vlastníkem věci, pokud prokáže dobrou víru v oprávnění převodce převést vlastnické právo k věci. To neplatí, pokud vlastník prokáže, že věc pozbyl ztrátou nebo činem povahy úmyslného trestného činu.“ Tímto je vyjádřena obecná generální (či též „sběrná“ nebo „zbytková“) klauzule nabytí od neoprávněného. Tato klauzule se uplatní v případě, kdy bude vyloučen postup podle ustanovení § 1109 NOZ či § 1110 NOZ, lze tak uvažovat o jejím charakteru jako *lex generalis* vůči těmto

²⁸² THÖNDEL, Alexandr. In ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek III...*, s. 313.

²⁸³ Srov. poznámky v podkapitole 2.3 této práce.

²⁸⁴ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 378.

²⁸⁵ Ohledně explikace sousloví „podnikatel, který při své podnikatelské činnosti v rámci běžného obchodního styku“ lze odkázat na závěry učiněné v kapitole 4.1 této práce.

²⁸⁶ ELIÁŠ, Karel. In ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník...*, s. 480.

²⁸⁷ TĚGL, Petr; ZAJÍC, Jaromír. Poznámky k úpravě nabytí vlastnického práva od neoprávněného v českém občanském zákoníku jako možném zdroji inspirace pro slovenskou rekodifikaci soukromého práva. *Súkromné právo*, 2015, roč. 1, č. 10–11, s. 6.

ustanovením.²⁸⁸ Důvodová zpráva²⁸⁹ jako příklad uvádí situaci, kdy je věc nabyta od podnikatele, nikoliv však v rámci běžného obchodního styku, zde lze rovněž zařadit nabytí věci od souseda, příbuzného, které nelze podřadit pod ustanovení § 1109 – 1110 NOZ, ale i mnohé další případy.

Jde-li o předmět nabytí – ať už úplatného či bezúplatného – ustanovení svou osobní působností z hlediska jazykového výkladu omezuje na věc movitou, nerozhodno zda evidovanou ve veřejném seznamu či nikoliv.²⁹⁰ Zákon dále vyžaduje, aby tato věc byla získaná za podmínek odlišných od § 1109 NOZ a 1110 NOZ. Pro realizaci dobrověrného nabytí musí nabyvatel unést důkazní břemeno ohledně své dobré víry v oprávnění převodce převést vlastnické právo, přičemž se nesmí jednat o věc pozbytou ztrátou či činem povahy úmyslného trestného činu. Jde-li pak o takovou věc, nesmí vlastník nedobrovolné pozbytí prokázat.

Specifikum generální klauzule je, že se neuplatní presumpce dobré víry podle § 7 NOZ, ale naopak nabyvatel bude muset svou dobrou víru v oprávnění převodce převést vlastnické právo k věci prokázat. Co se týče dobré víry, nabyvateli zřejmě bude škodit byť lehká nedbalost. Bude proto muset dokázat, že nevěděl o absenci oprávnění převodce věc převést a že o ní vědět neměl ani nemohl podle koncepce nevědomosti v důsledku běžné nedbalosti.

Thöndel vyjadřuje názor, že v případě splnění výše uvedených podmínek v totožný okamžik u více subjektů dojde ke vzniku spoluvlastnictví.²⁹¹ Tomuto názoru lze přitakat, častější v praxi však budou případy, kdy převodce uzavře převodní smlouvu postupně s každým z více dobrověrných osob. Řešení takovéto vznikuvší situace nabízí úprava vícečetného převodu obsažená v § 1100 NOZ. Existuje-li mnohost titulu různých dobrověrných osob k individuálně určené věci nezapsané do veřejného seznamu²⁹², nabude vlastnické právo osoba, které taková věc byla vydána nejdříve. A není-li nikdo takový, tak osoba, s níž byla uzavřena smlouva, která jako první nabyla účinnosti. U genericky určených věcí si vlastník

²⁸⁸ Shodně DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 381.

²⁸⁹ ELIÁŠ, Karel. In ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník...*, s. 481.

²⁹⁰ O legitimitě tohoto věcného zaměření daného ustanovení srov. kapitolu 3.3.3 této práce.

²⁹¹ THÖNDEL, Alexandr. In ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek III...*, s. 317.

²⁹² Ohledně věcí zapsaných do veřejného seznamu, srov. § 1100 odst. 2 NOZ.

musí obstat požadovaný počet těchto zastupitelných věcí, a uspokojit tak všechny nabyvatele, s nimiž uzavřel převodní smlouvy.²⁹³

3.2 Problematika úplatnosti nabytí

Další dílčí aspekt materie nabývání od neoprávněného, který si zaslouží pozornost, jsou otázky související s případnou úplatností nabývacího titulu. První otázka je nasnadě: dostává se v obecné rovině dobrověrnému nabyvateli ochrany jen při vynaložení úplaty (onerózní nabývání) či je naopak východiskem bezúplatnost (lukrativní nabývání)?

S ohledem na subsidiární povahu generální klauzule § 1111 NOZ ve vztahu k ostatním skutkovým podstatám § 1109 – 1110 NOZ lze konstatovat, že NOZ ve vztahu k věcem neevidovaným ve veřejných seznamech²⁹⁴ poskytuje ochranu dobrověrnému nabyvateli, ať už tento nabývá úplatně či bezúplatně²⁹⁵, byť ne všechny skutkové podstaty a nabývací způsoby umožňují nabytí od neoprávněného bez ohledu na úplatnost. U některých nabývacích způsobů vyplývá požadavek úplatnosti z povahy tohoto nabytí (lze jej tedy dovodit implicitně).²⁹⁶ Explicitně vyjádřený požadavek úplatnosti pak lze vypožorovat v situaci, kdy dochází:

- (i) k nabytí za úplatu od někoho, komu vlastník věc svěřil (§ 1109 písm. c) NOZ);
- (ii) k získání použité movité věci za úplatu od podnikatele, který při své podnikatelské činnosti v rámci běžného obchodního styku obchoduje s takovými věcmi, a to v dobré víře a za úplatu (§ 1110 NOZ).

Ve zbývajících situacích úpravy nabývání od neoprávněného²⁹⁷ zákon splnění požadavku úplatnosti výslovně nepožaduje, nejsou zde však podle mého názoru ani důvody pro implicitní dovození jeho uplatnění (viz dále), proto se

²⁹³ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 337.

²⁹⁴ Ohledně věcného zaměření jednotlivých skutkových podstat srov. poznámky v kapitole 3.3 této práce.

²⁹⁵ Naopak u věcí evidovaných ve veřejných seznamech nadaných veřejnou vírou (§ 984 odst. 1 NOZ) se explicitně vyžaduje splnění požadavku úplatnosti pro nabytí vlastnického práva od neoprávněného.

²⁹⁶ Např. při nabytí věci ve veřejné dražbě (§ 1109 písm. a) NOZ) je jedním z požadavků zaplacení kupní ceny, úplatnost nabytí od podnikatele při jeho podnikatelské činnosti (§ 1109 písm. b) NOZ a § 1110 NOZ) v rámci běžného obchodního styku vyplývá v naprosté většině případů ze samotné povahy podnikatelské činnosti (lze si však zřejmě představit určité marginální množství případů, kdy bude dobrověrný nabyvatel podle těchto klauzulí chráněn, byť věc nenabude úplatně).

²⁹⁷ § 1109 písm. d) NOZ a § 1111 NOZ.

zřejmě neuplatní.²⁹⁸ Obdobně též v úpravě OZO bylo splnění podmínky úplatnosti požadováno pouze v některých situacích²⁹⁹, přičemž v ostatních případech k aktivaci nabytí od neoprávněného nebylo potřeba.³⁰⁰ Tégl v reakci na tento stav správně hovoří o tom, že „*právně-politický základ ochrany dobromyslného nabyvatele při smluvním nabývání vlastnického práva od neoprávněného tak očividně absentuje*“.³⁰¹ Pouze s tímto konstatováním si však není možné vystačit, nýbrž je zapotřebí zvážit, jaký smysl a účel je v konkrétních klauzulích sledován, je-li explicitně zmíněn požadavek úplatnosti či pokud se chrání jak úplatné, tak i bezúplatné nabytí. V dalších částech proto práce se zaměříme na posouzení, zda zákonodárce skutečně konstrukcí příslušného ustanovení hodnotově odůvodněně a racionálně omezuje dosah pouze na úplatná, resp. neúplatná plnění či nikoliv. Zvážíme rovněž, k jakým důsledkům vedou tyto myslitelné přístupy.

3.2.1 Role požadavku úplatnosti u privilegované klauzule § 1109 písm. c) NOZ

Dojde-li k svěření věci neoprávněnému převodci a následnému převodu na dobrověrného nabyvatele za úplatu, odůvodňuje poskytnuta úplata vyšší míru ochrany nabyvatele. Sukcesor totiž poskytl majetkovou protihodnotu, ovšem pokud by po něm vlastník úspěšně vindikoval, byla by mu způsobena újma, neboť by došlo ke snížení majetku oproti stavu před učiněním jednání v dobré víře (neměl by převáděnou věc ani poskytnutou úplatu).³⁰² Naopak v případě bezúplatného nabytí by tato újma nabyvateli nevznikla (či alespoň ne v takové míře), neboť tento by majetkovou protihodnotu neposkytl. Stav jeho majetku po úspěšné vindikaci by tak odpovídal stavu jeho majetku před učiněním jednání v dobré víře (nacházel by se tak ve stejné hospodářské situaci jako před uzavřením smlouvy). Případná újma, jíž je nabyvatel při úspěšné vindikaci vystaven, spočívá v nákladech vynaložených v souvislosti s uzavřením smlouvy,

²⁹⁸ Ač úplata tedy není obecným předpokladem společným pro všechny klauzule nabytí od neoprávněného, je významným ukazatelem dobrověrnosti nabytí.

²⁹⁹ Např. pokud dobrověrný nabyvatel věc nabývá od někoho, komu ji vlastník věc svěřil podle § 367 OZO.

³⁰⁰ Srov. ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 367.

³⁰¹ Srov. TÉGL, Petr. Úplatnost nabytí věcného práva jako podmínka fungování materiální publicity veřejných seznamů v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 2013, č. 1, s. 30.

³⁰² DOBROVOLNÁ, Eva. Nabytí vlastnického práva od neoprávněného ve srovnání s rakouským právem. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 10, s. 351. Byť nabyvateli samozřejmě náleží nástroje k vyrovnání majetku (např. náhrada škody po neoprávněném převodci, práva z vadného plnění, možnost odstoupení od smlouvy, domáhání se vydání kupní ceny a další).

s případnou obranou proti uplatňovanému nároku vlastníka na vydání věci (např. výdaje za advokáta). Sukcesor se nicméně bude moci domáhat náhrady škody po neoprávněném převodci, aby tyto výdaje kompenzoval.

U úplatného nabytí rovněž není potřeba silnější ochrany vlastníka, protože neoprávněnému převodci byla poskytnuta úplata a nebude-li vlastník moci vindikovat po nabyvateli v dobré víře, bude se zpravidla hojit náhradou škody po neoprávněném převodci, který bude zpravidla ještě disponovat majetkovou hodnotou od nabyvatele. Z nastíněných důvodů se v případě svěřeni a následného úplatného převodu bude postupovat podle privilegované klauzule dle § 1109 písm. c) NOZ, která zlepšuje postavení nabyvatele, neboť v jeho prospěch svědčí presumpce dobré víry a neboť vlastník se ani v případě prokázání nedobrovolného pozbytí věci (svémocného odnětí, ztráty věci, pozbytí věci činem povahy úmyslného trestného činu) nebude moci dožadovat vydání věci. Dojde-li však ke svěřeni věci a následnému bezúplatnému převodu na nabyvatele, není zde tak silný důvod pro ochranu nabyvatele a naopak je možné chránit více vlastníka. Z tohoto důvodu se bude postupovat nikoliv podle privilegované klauzule, nýbrž dle generální klauzule § 1111 NOZ, u níž se dobrá víra nepresumuje, navíc dochází k rozšíření vindikačních možností vlastníka při prokázání nedobrovolného pozbytí věci (ztrátou či činem povahy úmyslného trestného činu).³⁰³

Další role, již lze požadavku úplaty přisuzovat, je, že odůvodňuje ochranu nabyvatele při lstivém vylákání. Jedná se o situaci, kdy třetí osoba úmyslně uvede vlastníka v omyl, a vyláká tak věc z jeho sféry vlivu. Autoři Tégl a Zajíc dospívají k názoru, že v takovém případě lze hovořit o svěřeni věci ve smyslu § 1109 písm. c) NOZ, neboť vlastníková vůle k vydání věci je svobodná, byť projevena na základě představy neodpovídající skutečnosti.³⁰⁴ Stejně tak se však často bude jednat o pozbytí činem povahy úmyslného trestného činu podle § 1111 NOZ (z pohledu trestního práva půjde často o podvod). Následky se pak liší právě v závislosti na tom, zda je věc převáděná za úplatu či bezúplatně. Byla-li věc převedena úplatně, bude akt lstivého vylákání zpravidla posuzován jako svěřeni.

³⁰³ Dojde-li k lstivému vylákání věci od původního vlastníka (např. podvodem) a následnému převodu na nabyvatele v dobré víře, hraje právě úplatnost či bezúplatnost tohoto dodatečného převodu stěžejní roli pro posouzení, zda vlastník bude moci vindikovat pro lstivé vylákání věci z jeho sféry (při bezúplatnosti) či nikoliv (při úplatnosti). V podrobnostech srov. TĚGL, Petr; ZAJÍC, Jaromír. Způsob, jakým věc opustila..., s. 128.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 124 a zahraniční literatura tam uvedena.

Přestože tedy půjde rovněž o pozbytí činem povahy úmyslného trestného činu, nebude vlastník moci z tohoto důvodu vindikovat. Naopak dojde-li k bezúplatnému převodu, bude moci vlastník vindikovat pro pozbytí věci činem povahy úmyslného trestného činu, byť půjde rovněž o svěření věci.

Účelem požadavku úplatnosti v této privilegované klauzuli je tak zredukovat počet případů, při nichž budou nabyvatelé chráněni privilegovaným způsobem, neboť klauzule dosahuje na poměrně velké množství myslitelných situací (např. při neplatnosti smlouvy mezi předchozím vlastníkem a neoprávněným převodcem půjde o svěření³⁰⁵). Privilegovaná ochrana tak bude poskytnuta pouze nabyvatelům poskytnuvším úplatu, neboť poskytnutí úplaty zakládá důvod pro vyšší míru ochrany nabyvatele oproti vlastníkovi.

3.2.2 Role požadavku úplatnosti u klauzule § 1110 NOZ

V případě § 1109 písm. c) NOZ jsme si dovodili závěr, že poskytnutí (sjednání) úplaty odůvodňuje vyšší míru ochrany nabyvatele. Tato teze a argumentace, na níž je založena, by měla být východiskem pro všechny skutkové podstaty, u nichž zákon explicitně vyžaduje jako podmínku nabytí vlastnického práva od neoprávněného úplatnost. Při úplatném nabytí použité movité věci za průvodních okolností § 1110 NOZ však uplatnění tohoto východiska nemusí být na první pohled zcela zřejmé.

Při lukrativním převodu použité věci lze v zásadě uvažovat o dvou uplatnivších se klauzulích. Za prvé lze říci, že dojde k nabytí vlastnického práva podle privilegované klauzule § 1109 písm. b) NOZ, neboť porovnáme-li ustanovení § 1109 písm. b) a § 1110 NOZ, lze konstatovat, že situaci, na níž míří § 1110 NOZ, je často myslitelné podřadit pod § 1109 písm. b) NOZ z důvodu obdobné osobní působnosti. Je však otázkou, zda lze bezúplatný převod použité věci označit za učiněný v rámci běžného obchodního styku a skutečně jej posoudit podle § 1109 písm. b) NOZ ve spojení s § 1110 NOZ. Judikatura ve vztahu k § 196a odst. 4 ObchZ, která je podle mého názoru použitelná i na námi posuzovaný pojem, uvádí, že: „závěr, zda nabytí majetku či jeho zcizení nevybočuje z rámce běžného obchodního styku, bude záležet na posouzení konkrétních okolností toho kterého případu, zpravidla však půjde především o porovnání předmětu zkoumané dispozice (jeho povahy) s předmětem podnikání společnosti (resp. podnikatele

³⁰⁵ TÉGL, Petr; ZAJÍC, Jaromír. Způsob, jakým věc opustila..., s. 123–124.

obecně – pozn. autora).“³⁰⁶ Ač by byla transakce učiněna bezúplatně, může být činěna se zjištěným záměrem rozvíjet vztahy se stávajícími zákazníky a zvýšit množství budoucích uzavíraných obchodů, to vše v mezích podnikatelské činnosti provozovatele (např. zastavárny) ohledně použitých movitých věcí, jež se v zastavárně obvykle prodávají. Při zaujetí této argumentace lze uvažovat o uplatnění § 1109 písm. b) NOZ. Na druhou stranu naplnění podmínky běžného obchodního styku můžeme usuzovat též z jiných skutečností, které zmiňuje právní doktrína, např. že „*právní úkon je platný, kupní cena je řádově obvyklá, splatnost kupní ceny není nepřiměřeně dlouhá a ostatní smluvní ujednání jsou v obchodním styku obvyklá.*“³⁰⁷ V tomto smyslu pak jakékoliv dary ze strany podnikatele činěné byť se záměrem budoucího zisku jsou spíše výjimečné, v obchodním styku nepřilíš časté, proto vyvstává otázka, zda bude předpoklad běžného obchodního styku skutečně naplněn při nesjednání úplaty³⁰⁸. Druhý přístup tedy spočívá v uplatnění se zbytkové klauzuli § 1111 NOZ, neboť § 1109 písm. b) NOZ by byl vyloučen pro nesplnění podmínky běžného obchodního styku a § 1110 NOZ pro nedostatek úplatnosti. Vrátime-li se k tezi, že poskytnutí úplaty odůvodňuje vyšší míru ochrany nabyvatele, byla by při zaujetí tohoto výkladu teze splněna. Nabyvatel nezavázán k poskytnutí úplaty by pro nabytí vlastnického práva od neoprávněného musel dle § 1111 NOZ prokázat svou dobrou víru, naopak dobrá víra k tomuto zavázanému nabyvateli by se presumovala (byl by pro sjednanou úplatu lépe chráněn). Tento přístup tak podle mého názoru vyvolává hodnotově přijatelnější následky.

Považme však rovněž konsekvence podřazení bezúplatného získání věci pod běžný obchodní styk, neboť nelze konstatovat, že se jedná o otázku již v české judikatorní praxi uspokojivě a definitivně vyřešenou, nelze proto s jistotou zaručit, že ji soudy budou vykládat souladně s výše uvedenou argumentací. Pro následující výklad proto předpokládejme, že bezúplatný převod splňoval podmínku běžného obchodního styku, a uplatnil by se tak § 1109 písm. b) NOZ. V takovém případě by byl paradoxně nabyvatel chráněn více tam, kde úplatu neposkytne oproti případům, kdy jim byla poskytnuta. Pokud totiž dojde k úplatnému nabytí použité věci od podnikatele za průvodních okolností § 1110

³⁰⁶ Rozsudek NS ze dne 9. prosince 2009, sp. zn. 23 Cdo 3867/2007.

³⁰⁷ CHALUPA, Luboš. Běžný obchodní styk ve smyslu § 196a odst. 4 obchodního zákoníku. *Právní rádce*, 2010, roč. 18, č. 3, s. 21–23.

³⁰⁸ Tím spíše, že již přídavné jméno „obchodní“ implikuje určité protiplnění druhé strany.

NOZ, je vlastníku umožněno vindikovat z důvodu prokázání nedobrovolného pozbytí (ztráty či svémocného odnětí). Při bezúplatném nabytí³⁰⁹ však vlastník vindikovat nemůže, byť je schopen prokázat tyto skutečnosti dokazující nedobrovolné pozbytí věci, neboť jazykový výklad nepřipouští uplatnění § 1110 NOZ na bezúplatné převody.

Vyšší ochrana nabyvatele, který získá použitou movitou věc od provozovatele zastavárny bezúplatně oproti nabyvateli, jenž ji získá za úplatu, však zřejmě nepředstavuje zákonodárcem zamýšlený důsledek. Normotvůrce při své zákonodárné činnosti vychází z toho, co je ve společnosti běžné (koupě věci v zastavárně za úplatu), přičemž jeho pozornosti mohou uniknout některé specifitější a méně obvyklé případy, jež však v praxi mohou nastat (bezúplatný převod). Jsem toho názoru, že v § 1110 NOZ tak může být obsažena tzv. mezera v právu³¹⁰ neboli protiplánová neúplnost zákona. Protiplánovost spočívá v rozdílné regulaci použitých věcí za průvodních okolností § 1110 NOZ v případech jejich úplatného a bezúplatného nabývání, čímž dochází k porušení principu rovnosti. To by však samo o sobě nebylo nežádoucí, pokud by byl pro dané rozlišování legitimní důvod. Účelem ustanovení § 1110 NOZ je zřejmě poskytnout předchozímu vlastníku možnost snáze věc získat zpět, pokud ji nabyvatel nabyl od provozovatele zastavárny či jiné podnikatelské činnosti, při níž se často obchoduje s použitými věcmi. Koupí-li totiž někdo věc v zastavárně či bazaru, musí vždy počítat s nemalým rizikem, že se může jednat o věc kradenou či ztracenou³¹¹, tím je založen důvod pro vyšší míru ochrany vlastníka oproti ochraně nabyvatele. Tento domnívaný účel se podle mého názoru uplatní i v případě, či tím spíše v případě, získá-li nabyvatel věc bezúplatně, neboť nabyvatel při úspěšné vindikaci vlastníkem neztrácí poskytnutou majetkovou hodnotu (nenabyl úplatně), lze tak zcela odůvodněně chránit více zájmy vlastníka (ponechat mu rozšířené vindikační možnosti). Takové řešení je souladné s tezí, že

³⁰⁹ Např. provozovatel zastavárny poskytne svým nejčastějším klientům vánoční dar v podobě použité věci ze svého podniku jako součást své marketingové strategie, aby dané klienty motivoval k dalším nákupům ve své provozovně, přičemž v těchto darech nelze spatřovat úplatu. Podobný příklad zmiňuje i prvorepubliková komentářová literatura – „Slova „od živnostníka“ však nutně neznamenají, že vždy musí se jednat o nabytí úplatné, neboť chráněno bude i nabytí bezplatné (na př. novoroční dar od živnostníka, pokud v něm hledíc ke konkrétnímu případu nesluší spatřovati úplatu).“ ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 322.

³¹⁰ Či přesněji řečeno „mezera v zákoně“ jako mezera vlastní psanému právo, nikoliv však právo jako celku, neboť jak poznamenává Kühn, součástí právního řádu je též zásada, že právo nemůže vést k iracionálním výsledkům. KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva...*, s. 210.

³¹¹ Shodně DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jirí et al. *Občanský zákoník III...*, s. 378–379.

je-li norma vytvořena s určitým účelem (ochrana vlastníka při podezřelých operacích ve sféře převodce x nabyvatel), je potřeba přikládat normě konsekvence, které dosažení takového účelu umožňují (uplatnění rovněž na bezúplatné převody), nikoliv stěžují (uplatnění pouze na úplatné převody).³¹² V případě § 1110 NOZ je však nabyvatel nabývající bezúplatně bez rozumného důvodu chráněn více než ten, kdo nabyl úplatně, čímž dochází k porušení principu hodnotové bezrozpornosti, což činí zákonem přijaté řešení za hodnotově nedostatečné. Kühn hovoří o tzv. konceptu axiologické nedostatečnosti normativního systému³¹³, neboť zákonodárce nereflektuje některé právně relevantní skutečnosti (možnost bezúplatného převodu věci v rámci podnikatelské činnosti provozovatele zastavárny), které však aplikující subjekt na rozdíl od normotvůrce bere na zřetel.³¹⁴ Z hlediska právní teorie lze hovořit o tzv. teleologické (axiologické³¹⁵) mezeře v zákoně (neboť je zde rozpor mezi smyslem a účelem normy a jeho doslovným zákonným vyjádřením), a to mezeře otevřené³¹⁶, neboť „*argumenty objektivně teleologického výkladu, které jsou relevantní při interpretaci příslušného ustanovení, platí i pro skutkové stavy, které nelze podřadit pod nejširší jazykový význam tohoto ustanovení.*“³¹⁷ Jazykový výklad § 1110 NOZ dopadá pouze na úplatné převody, nicméně pro objektivně teleologické argumenty nastíněné výše by zřejmě měl dosahovat taktéž na bezúplatné převody.

Jako nástroj užívaný pro uzavření otevřených mezer v rámci tzv. dotváření práva *praeter verba legis* bývá tradičně užívána *analogie legis*.³¹⁸ Tato metoda řešení mezer v zákoně spočívá v nalézání práva v oblasti přesahující nejširší myslitelný jazykový výklad pojmů, přičemž předpokladům stojícím mimo rozsah pojmu či dosah ustanovení (bezúplatnost převodu použité movité věci) se příznávají v tomto ustanovení vyjádřené právní následky (rozšířené vindikační možnosti podle § 1110 NOZ), tj. stejné následky jako předpokladu v daném

³¹² KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech, k úloze právních principů v judikatuře*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2002, s. 211.

³¹³ Podobně Sedláček „*Soudce má rozhodovati tak, aby se jeho rozhodnutí axiologicky srovnávalo s ustanoveními pozitivními.*“ SEDLÁČEK, Jaromír. *Občanské právo československé. Všeobecné nauky*. Reprint původního vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012, s. 249.

³¹⁴ KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva...*, s. 206.

³¹⁵ Tamtéž.

³¹⁶ Jedná se o případ, kdy zákonodárce „řekl“ méně, nežli zřejmě zamýšlel, resp. kdy je určité ustanovení koncipováno příliš úzce.

³¹⁷ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva...*, s. 228.

³¹⁸ BEZOUŠKA, Petr. *Soudcovské dotváření práva...*, s. 18–19.

ustanovení skutečně stanoveném. Důvodem je podobný teleologický základ, na němž jsou oba tyto předpoklady postaveny³¹⁹ (nabude-li někdo věc v bazaru, zastavárně, vystavuje se vždy určitému riziku, že nabyl věc kradenou, proto, dojde-li k získání věci v těchto případech, měly by být vlastníku přiznány širší vindikační možnosti, ať už nabyvatel věc získal za úplatu či nikoliv).

Abychom mohli vyslovit konečný závěr o možnosti aplikace § 1110 NOZ na bezúplatné nabytí, je potřeba zvážit též limity, jež jsou dotváření práva vytyčeny. Nástroje dotváření práva by neměly být v prvé řadě užity, převažují-li v konkrétním případě principy, jež toto dotváření práva vylučují. Již jsme si dovodili, že princip hodnotové bezrozpornosti a princip rovnosti tvoří základní argumentační linii pro uplatnění § 1110 NOZ na bezúplatné převody, v kontrapozici pak budou stát principy ochrany právní jistoty (je-li určitým ustanovením přisuzován jiný význam, než plyne z jejich doslovného znění, činí tato skutečnost pravidlo chování plynoucí z takového ustanovení méně předvídatelné pro adresáty právních norem), princip dělby moci a demokratický princip (neboť je to právě demokraticky zvolený zákonodárce, jemuž přísluší přijímání zákonů).³²⁰ Tyto principy směřují pro/proti dotváření práva obecně, lze se tak odvolat na stanoviska právní vědy učiněné ve prospěch připuštění dotváření práva. Úkolem zákonodárce, jenž vyplývá z principu rovnosti, je, aby tento vytvářel právní normy, jež nejsou stíženy hodnotovou rozporností. Pochybí-li v tomto ohledu, je na soudci, aby takovou chybu napravil a přijal řešení, jímž předchozí hodnotovým rozporům v právu, a domyslel tak právní řád do důsledků. Princip hodnotové rozpornosti se tak obecně při dotváření práva prosadí proti výše principům ochrany právní jistoty a dělby moci.³²¹ V konkrétním případě neshledávám žádné principy, které by, stojíc v kontrapozici, mohli převážit pomyslné misky vah ve prospěch vyloučení aplikace na lukrativní převody.

Část doktríny rovněž zastává názor, že *analogie legis* by rovněž neměla rozšiřovat výjimky z obecného pravidla souladně se zásadou *singularia non sunt extendenda* (výjimky je třeba interpretovat restriktivně).³²² Zbývající část však tuto zásadu jako zákaz pro uplatnění analogie neuznává.³²³ Ač nabytí od

³¹⁹ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva...*, s. 243–245.

³²⁰ Tamtéž, s. 224.

³²¹ Tamtéž, s. 224–225.

³²² Srov. např. Rozsudek NS ze dne 29. června 2010, sp.zn. 22 Cdo 2207/2008.

³²³ Srov. poznámky v kapitole 3.1.2 této práce a rovněž v MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva...*, s. 150 – 152.

neoprávněného formálně představuje výjimku z pravidla, že nikdo nemůže převést více práv, než má sám, je při uplatnění § 1110 NOZ rovněž na lukrativní nabytí více chráněn vlastník (svěřují se mu širší vindikační možnosti) oproti osobě, která převádí více práv, než jimiž sama disponuje (neoprávněný). Tento závěr tak více koresponduje s východiskem obecného pravidla.

Konečně dotváření práva by v konkrétním případě nemělo odporovat jasnému textu zákona a korespondujícího zřejmého úmyslu historického zákonodárce. Jinými slovy by nemělo vyplňovat vědomou mezeru v zákoně.³²⁴ Důvodová zpráva v této otázce mlčí, zřejmě tak nedovodíme úmysl historického zákonodárce vědomě opomenout bezúplatné převody z dosahu § 1110 NOZ, přičemž, jak upozorňuje Melzer³²⁵, nelze jen ze skutečnosti, že zákonodárce dané řešení do zákona napsal, předpokládat, že příslušnou situaci chtěl řešit pouze v duchu slov zákona, přestože by hodnotové argumenty odůvodňovaly jiné řešení.

Jsem toho názoru, že bezúplatné nabytí použitých věcí nebude posuzováno podle § 1109 písm. b) NOZ pro nesplnění podmínky běžného obchodního styku, naopak se uplatní § 1111 NOZ. Pro případ zaujetí nesouladného stanoviska ze strany soudů jsme si však dovedli možnost aplikace § 1110 NOZ na bezúplatné nabytí pomocí *analogie legis*. Pokud by soudní praxe směřovala k podřazování bezúplatného nabytí pod běžný obchodní styk, je možné navíc učinit návrh *de lege ferenda* spočívající ve vypuštění explicitně vyjádřeného požadavku úplatnosti v této klauzuli. Tím by v souladu s principem ochrany právní jistoty došlo k snazší předvídatelnosti následků zmíněného pravidla pro jeho adresáty.

3.2.3 Klauzule nevyžadující úplatnost

Je-li zákonodárcem v konkrétním případě chráněno rovněž lukrativní nabytí, je tímto přístupem zasažen více vlastník, neboť – jak jsme si již vysvětlili – bude-li se po převodci hojit uplatněním svého nároku na náhradu škody, nebude převodce disponovat majetkovou hodnotou získanou jako protiplnění od dobrověrného nabyvatele v rámci nabytí od neoprávněného, což zhoršuje postavení vlastníka. Není zde taktéž tak naléhavý důvod pro ochranu nabyvatele, neboť pokud po něm vlastník bude úspěšně vindikovat, nebude mu způsobena újma, protože neposkytl majetkovou protihodnotu (stav jeho majetku bude stejný

³²⁴ BYDLINSKY, Franz. *Grundzüge der juristischen Methodenlehre*. 1. vydání. Wien : FOWI-Arbeitspapiere Nr. 95, Brüner Vorträge Nr. 1, 2003, s. 54.

³²⁵ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva...*, s. 235.

jako před učiněním jednání v dobré víře). Proč se tedy zákonodárce uchýlil k ochraně nabyvatele, který neposkytl úplatu? Vždyť je-li smyslem úpravy nabytí od neoprávněného ochrana obchodování, je bezúplatný převod v obchodním styku spíše ojedinělý. Zákon navíc umožňuje jiné prostředky ochrany takového dobrověrného nabyvatele (může věc např. vydržet).

Podívejme se proto na dva případy, u nichž není explicitně zmíněn a nelze ani dovodit implicitní požadavek úplatnosti. První z nich míří na situace, kdy dochází k nabytí věci od neoprávněného dědice, jemuž bylo nabytí dědictví potvrzeno (§ 1109 písm. d) NOZ). Dobrá víra nabyvatele se zde vztahuje ke skutečnosti, že převodce je oprávněným dědicem, resp. že tato osoba disponuje autorizací s věcí nakládat.³²⁶ Ochrana dobrověrného nabyvatele je pak odůvodněna jeho opodstatněným očekáváním správnosti rozhodnutí soudu o dědictví. Neboť dobrou víru zakládá nabyvatelova důvěra ve správnost aktu orgánu veřejné moci, přičemž ÚS formuluje presumpci správnosti aktu veřejné moci jako obecný princip³²⁷, je zde zřejmě natolik silný důvod pro ochranu nabyvatele, že je mu umožněno nabýt vlastnické právo od neoprávněného i při bezúplatném převodu.

Druhým případem, u nějž požadavek úplatnosti výslovně ani nepřímou nefiguruje, je nabytí vlastnického práva podle generální klauzule § 1111 NOZ. Protože je však bezúplatností zasažen více vlastník, koncipuje zákonodárce prostředky, kterými je nerovnost v ochraně kompenzována. Jednak je na nabyvateli, aby prokázal svou dobrou víru (tj. dobrá víra se tedy nepresumuje) a jednak se může při prokázání nedobrovolného pozbytí bránit a požadovat vydání věci.³²⁸

Původní vlastník, který se svého vlastnického práva nedomůže po bezúplatně nabytím sukcesorovi, může využít jiné postupy, jež směřují k obnovení majetkové rovnováhy – náhradu škody vůči převodci, v úvahu může za jistých okolností připadat též náhrada škody vůči státu podle ZOS (dojde-li k nabytí od neoprávněného ve smyslu § 1109 písm. d) NOZ) a další.

³²⁶ MUZIKÁŘ, Ladislav. In ELIÁŠ, Karel et al. *Občanský zákoník...*, s. 1380.

³²⁷ Srov. např. Nález ÚS ze dne 29. 8. 2006, sp. zn. I. ÚS 398/04.

³²⁸ Na rozdíl od nabytí vlastnického práva podle § 1109 písm. d) NOZ, který tyto prostředky nabyvateli nepřiznává.

Otázka ochrany jen úplatného či rovněž bezúplatného nabytí je primárně otázkou politickou³²⁹, odpověď na ni je však nutné postavit na hodnotově opodstatněných základech. Lze uzavřít, že zákonodárce, ač v některých situacích chrání rovněž bezúplatné nabytí, činí tak v racionálně odůvodněných případech nebo zvýhodňuje vlastníka oproti dobrověrnému nabyvateli, čímž nalézá spravedlivý kompromis ve věcněprávních vztazích dotčených stran.

3.2.4 Ekvivalence úplaty

Úplatnost smlouvy³³⁰ je potřeba chápat tak, že obě strany smlouvy subjektivně usilují o získání víceméně rovnocenné – ekvivalentní hodnoty – plnění ve vztahu k plnění, jež samy poskytují. V této souvislosti můžeme zvažovat v zásadě dva přístupy. První se zakládá na vůli kontrahujících stran, spočívá tedy v přesvědčení stran, že jejich vzájemná plnění jsou vůči sobě dostatečně ekvivalentní (subjektivní přístup). Podle tohoto přístupu je irelevantní, zda jsou – nahlíženo objektivní perspektivou – vzájemná plnění skutečně hodnotově vyvážená či nikoliv. Druhý pak závisí na posouzení, zda v konkrétním případě objektivně převažuje úplatný či bezúplatný charakter právního jednání (objektivní přístup). V rámci této koncepce je bezpředmětné, zda strana považuje plnění druhé strany za adekvátní či nikoliv.³³¹

Považme nyní, jaké z výše nastíněných kritérií užít pro posouzení úplatnosti/bezúplatnosti nabytí od neoprávněného. Obecně lze vyjít ze stanoviska polské doktríny, že tam, kde se jedná o poměr mezi navzájem si plnícími stranami smlouvy (dvoustranné právní vztahy), se užije kritérium subjektivní. Pokud se však právní vztah dotýká rovněž práv a zájmů třetích osob, převáží kritérium objektivní.³³² Důvodem je, že ochrana těchto osob nemůže být závislá na vůli smluvních stran, nýbrž musí být založena na objektivním základu (objektivní posouzení úplatnosti). Tégl dospívá k názoru, že v případě materiální publicity se úplatnost bude posuzovat objektivně.³³³ Stejný závěr lze podle mého dovodit i pro nabytí od neoprávněného podle § 1109 – 1113 NOZ. Kromě právního poměru, v rámci něhož se konstruuje dobrá víra (tj. vztah převodce a nabyvatel), musíme

³²⁹ DOBROVOLNÁ, Eva. Nabytí vlastnického práva od neoprávněného..., s. 50.

³³⁰ Ohledně pojmu úplatnosti srov. TÉGL, Petr. Úplatnost nabytí věcného práva..., s. 30.

³³¹ KLEIN, Alfred. Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego. *Acta Universitatis Wratislaviensis*, 1964, č. 25, s. 93.

³³² WOLTER, Aleksander; IGNATOWICZ, Jerzy; STEFANIUK, Krzysztof. *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*. 2. vydání. Warszawa : LexisNexis, 2001, s. 268 a násl.

³³³ TÉGL, Petr. Úplatnost nabytí věcného práva..., s. 31.

vzít v úvahu též zájmy vlastníka, jenž v důsledku právního jednání stran může přijít o své vlastnické právo. Dobrověrný nabyvatel pak není chráněn vůči převodci, nýbrž vůči vlastníkovi, jenž pro dobrověrné právní jednání nabyvatele pozbude vlastnické právo. Bezesporu je tak dotčena sféra předchozího vlastníka (třetí osoby), což odůvodňuje uplatnění objektivní koncepce posouzení úplatnosti.

Jelikož jsme si dovodili uplatnění objektivního pojetí posuzování úplatnosti, vyvstává otázka, kdy lze – pohlíženo z objektivní perspektivy – plnění stran skutečně považovat za vzájemně ekvivalentní a kdy nikoliv. Tam, kde zákon požaduje úplatnost, je tedy potřeba zvážit, zda v případě nepřiměřeně nízké ceny vůči hodnotě převáděné věci má nabytí vůbec ještě povahu úplatnosti či už se jedná u nabytí bezúplatné (*negotium mixtum cum donatione*).³³⁴

Nejprve je třeba zvážit, zdali jednáním se symbolickou či nepřiměřeně nízkou cenou (simulované právní jednání) nemá být zastřeno jiné právní jednání, jež reprezentuje skutečnou vůli stran (disimulované právní jednání).³³⁵ Kupříkladu usilují-li strany, aby bylo jednání ve skutečnosti bezúplatné vnímané jako úplatné, a tak si sjednají symbolickou úplatu, aby dostály požadavku úplatnosti. V takovém případě se povaha právního jednání ve smyslu § 555 odst. 2 NOZ posoudí podle své skutečné podstaty (jako bezúplatné), a nebude tak možné užít klauzule nabytí od neoprávněného, které vyžadují úplatnost (např. § 1109 písm. c) NOZ), nýbrž jen těch skutkových podstat, které ji nevyžadují.³³⁶ Jinak by tomu bylo v případě právních řádů, které vyžadují úplatnost právního jednání jako obecnou podmínku nabytí od neoprávněného.³³⁷ Disimulované jednání by zde naopak nevedlo k nabytí vlastnického práva nabyvatelem, byla by mu tak odepřena ochrana. Nedojdeme-li pak k závěru, že se jedná o disimulované právní jednání, lze vyzorovat dva myslitelné přístupy dovozené především ze zahraniční právní doktríny.

Podle prvního pohledu by v případě objektivně nízké ceny měla být vzata v úvahu částečná úplatnost právního jednání. Dobrověrný nabyvatel by tak byl chráněn pouze v rozsahu jím poskytnuté úplaty, přičemž v rozsahu, v němž hodnota věci přesahuje hodnotu jeho protiplnění, by mu ochrana byla odepřena. V důsledku nabytí od neoprávněného by tak došlo ke vzniku spoluvlastnictví –

³³⁴ Tamtéž.

³³⁵ Nepřiměřeně nízká cena může rovněž představovat předpoklad pro uplatnění ustanovení o neúměrném zkrácení či lichvě.

³³⁶ Srov. poznámky v kapitole 3.2.3 této práce.

³³⁷ Např. rakouský právní řád.

dobrověrnému nabyvateli by příslušel spoluvlastnický podíl ve výši odpovídající poměru jeho protiplenění a hodnoty věci, ve zbytku hodnoty by pak spoluvlastnický podíl náležel původně výhradnímu vlastníku.³³⁸ Aplikace tohoto řešení je však myslitelná spíše u právních řádů, které obecně poskytují dobrověrnému nabyvateli ochranu jen při úplatných převodech. Právě v takovém normativním prostředí lze argumentovat, že ač nabyvatel objektivně neposkytl dostatečnou hodnotu odůvodňující úplné odnětí vlastnického práva vlastníka, vynaložil alespoň část hodnoty, pročez zasluhuje, aby mu vzniklo určité právo k převáděné věci, byť jen spoluvlastnický podíl k ní. Pokud bychom nabyvateli zcela odepřeli ochranu, nebyla by jeho dobrá víra dostatečně chráněna.

V kontextu českého práva však nemůžeme přijmout stejnou argumentaci. Pokud – pohlíženo objektivně – nebude poskytnuta dostatečná úplata pro splnění požadavku těch klauzulí, u nichž zákon vyžaduje úplatnost, nenastane situace, že nabyvateli nebude poskytnuta ochrana, nýbrž bude chráněn podle pro něj méně výhodného ustanovení (generální klauzule § 1111 NOZ). Je tedy třeba rozlišovat právní řády, které chrání obecně bezúplatné nabytí (ČR) a právní systémy, jež vychází z ochrany pouze úplatného nabytí (Polsko, Rakousko). V prostředí těchto právních řádů dává přístup spočívající v nabytí spoluvlastnického podílu větší logiku, neboť při zaujetí opačného stanoviska by byla dobrověrnému nabyvateli ochrana zcela odepřena. V českých právních podmínkách lze tento přístup snáze odmítnout, neboť nabyvatel v dobré víře zůstává chráněn i při neposkytnutí objektivně ekvivalentní úplaty.

Tento přístup se jeví jako nesprávný rovněž z důvodu, že nelze najít zákonnou oporu pro vznik spoluvlastnictví. Jeví se sice jako spravedlivé nabyvateli poskytnout alespoň spoluvlastnický podíl k věci za poskytnutou úplatu (u právních řádů vyžadujících úplatu), nicméně i při nepřiznání vzniku ochrany nabyvateli stále svědčí prostředky k vyrovnání své majetkové ztráty (poskytnuté úplaty) – např. náhrada škody.

Naopak druhý pohled vychází z myšlenky, že právní jednání může být buďto úplatné či bezúplatné, nemůže tak být posouzeno jako částečně úplatné či bezúplatné, neboť takové jednání je třeba vnímat jako jednotné a nedílné. Stejně

³³⁸ SZPUNAR, Adam. *Nabycie własności ruchomości od nieuprawnionego*. 2. wydanie. Warszawa : Zakamycze, 1999, s. 117. RUDNICKI, Stanisław. *Ustawa o księ-gach wieczystych i hipotece. Przepisy o postępowaniu w sprawach wieczystoksięgowych. Komentarz*. 5. wydání. Warszawa : LexisNexis, 2006, s. 52.

tak v případě nabytí od neoprávněného buďto ochrana nabyvateli poskytnuta je, nebo není.³³⁹ Spíše tak lze přitakat tak tomuto nahlížení – v konkrétním případě je proto potřeba rozhodnout, zda převažují objektivní skutečnosti svědčící o úplatnosti či bezúplatnosti právního jednání, v závislosti na výsledku toho rozhodnutí pak lze teprve vyřknout konečně stanovisko ohledně úplatnosti či bezúplatnosti nabytí a užití úplatné (např. § 1109 písm. c) NOZ) či bezúplatné klauzule (§ 1111 NOZ).³⁴⁰

Tégl³⁴¹ míní, že o charakteru úplatnosti, či bezúplatnosti by měly v konkrétním případě rozhodnout soudy samotné, a předkládá východisko, že o „*bezplatný převod se jedná tehdy, pokud neekvivalence obou plnění je natolik zásadní, že lze dovodit úmysl převodce převáděnou věc darovat (byť takový úmysl ve skutečnosti vůbec neexistoval, resp. existovat nemusel)*“, přičemž úroveň neekvivalence má být posuzována objektivně s ohledem na všechny okolnosti konkrétního případu.

Další otázkou, která v této souvislosti nutně vyvstává, je, zda obecně v případech, kde zákon vyjadřuje nezbytnost úplatnosti převodu, bude pro nabytí věci od neoprávněného potřeba skutečného zaplacení dohodnuté částky či postačí, bude-li úplatnost sjednána ve smlouvě. V české právní doktríně³⁴² převažuje názor, že k dostání předpokladu úplatnosti bude postačovat pouhá smluvně vyjádřená úplatnost nabývacího titulu.³⁴³ Výjimku však představuje privilegované nabytí ve veřejné dražbě podle § 1109 písm. a) NOZ, kde se jako speciální podmínka nabytí od neoprávněného vyžaduje zaplacení kupní ceny.

3.3 Věcné zaměření jednotlivých skutkových podstat

Při bližším zkoumání věcné působnosti jednotlivých ustanovení § 1109 – 1113 NOZ můžeme vyzorovat, že tyto klauzule zpravidla nedopadají na stejné kategorie věcí. Ustanovení § 1109 NOZ např. normuje ve vztahu k věcem neevidovaným ve veřejném seznamu, dělicí linii zjištěnou jazykovým výkladem pro § 1110 – 1112 NOZ však můžeme nalézat v movitých věcech (resp. použitých

³³⁹ TÉGL, Petr. Úplatnost nabytí věcného práva..., s. 31.

³⁴⁰ Tamtéž.

³⁴¹ TÉGL, Petr. Některé teoretické problémy nabývání..., s. 352.

³⁴² DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 369; THÖNDEL, Alexandr. In ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek III...*, s. 308.

³⁴³ Tento přístup je majoritní i v jiných evropských právních rádech. Ze stejné premisy vychází taktéž úprava v DCFR. *Draft Common Frame of Reference*. Ec.europa.eu [online]. [cit. 21. října 2016]. Dostupné na WWW http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf.

movitých věcech). Vzniká tak otázka, zda jsou jednotlivá věcná zaměření těchto skutkových podstat zákonodárcem skutečně vhodně a odůvodněně zvolena, a přispívají tak k hodnotově přijatelným výsledkům v jednotlivých myslitelných případech. Těmto otázkám se budeme věnovat v následujících kapitolách.³⁴⁴

3.3.1 Věc nezapsaná do veřejného seznamu jako požadavek aplikace § 1109 NOZ

Přistoupíme-li k jazykovému výkladu § 1109 NOZ, lze dovodit jeho dopad na věci movité či nemovité, které nejsou zapsané ve veřejném seznamu. Ostatní kategorie věcí (věci movité a nemovité zapsané) jsou však z jeho věcné působnosti vyloučeny. Je tomu tak proto, že nabyvateli těchto věcí se dostává ochrany – za předpokladu, že byly nabyty od neoprávněného úplatně – podle ustanovení o materiální publicity § 984 NOZ.³⁴⁵

Vlastnické právo se zde nabývá u věcí movitých, ale i nemovitých, které se nezapisují do veřejných seznamů. Považuji za vhodné na tomto místě učinit poznámku o významu pojmu „veřejný seznam“. Důvodová zpráva tento pojem vymezuje jako „*souhrnné označení veřejných evidencí věcí*“.³⁴⁶ Tégl³⁴⁷ zmiňuje rovněž atributy, které takový seznam musí splňovat, aby šlo hovořit o veřejném seznamu, jak jej chápe NOZ – jsou jimi požadavky existence formální a materiální publicity, které musí být splněny kumulativně.³⁴⁸ Zatímco formální publicitou můžeme rozumět – často i zpoplatněnou – možnost seznámit se s obsahem seznamu bez větších formálních překážek (např. prokazování právního zájmu), materiální publicita chrání dobrou víru třetích osob, které se spoléhají na úplný a správný stav údajů zapsaných v tomto seznamu. Vyjdeme-li z Téglových závěrů, můžeme povahu veřejného seznamu přisoudit katastru nemovitostí a námořnímu rejstříku, naopak letecký rejstřík, plavební rejstřík, rejstřík ochranných známek zřejmě nebudou veřejnými seznamy podle NOZ.³⁴⁹ Prosadí-li

³⁴⁴ Na předmětné téma jsem publikoval článek v odborném periodiku Právní rozhledy. DOŘIČÁK, Lukáš. Věcné zaměření klauzulí nabytí od neoprávněného. Právní rozhledy, 2017, roč. 25, č. 18, s. 611–617.

³⁴⁵ Ohledně bezúplatného převodu těchto věcí srov. poznámky v kapitole 3.3.3 této práce.

³⁴⁶ ELIÁŠ, Karel. In ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník...*, s. 428.

³⁴⁷ TĚGL, Petr. *Některé aspekty úpravy veřejných seznamů*. Pravniprostor.cz [online]. 2015, srpen [cit. 27. března 2016]. Dostupné na WWW <http://www.epravo.cz/top/clanky/stret-vlastnickych-naroku-v-pripade-prevodu-ztracene-veci-97846.html>.

³⁴⁸ Odlišně VRZALOVÁ, Lenka. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 10.

³⁴⁹ TĚGL, Petr. *Některé aspekty úpravy veřejných seznamů*. Pravniprostor.cz [online]. 2015, srpen [cit. 27. března 2016]. Dostupné na WWW <http://www.epravo.cz/top/clanky/stret-vlastnickych-naroku-v-pripade-prevodu-ztracene-veci-97846.html>.

se tento názor, bude se nabytí vlastnického práva např. k letadlům odpovídajícím režimu ZoCL moci posuzovat podle ustanovení § 1109 NOZ (potažmo též § 1110 a § 1111 NOZ) nehledě na to, že jsou předmětem evidence (leteckého rejstříku). Podle privilegované klauzule se může posoudit též případné nabytí vlastnického práva k nemovité věci, která není předmětem evidence ve veřejném seznamu (např. katastru nemovitostí).³⁵⁰ Jako příklad si můžeme uvést režim drobné stavby – jeden z příkladů takové stavby KatZ vymezuje v § 2 písm. m) jako stavbu „s jedním nadzemním podlažím, pokud její zastavěná plocha nepřesahuje 16 m² a výška 4,5 m, která plní doplňkovou funkci ke stavbě hlavní.“ Takovou stavbu pak vylučuje z evidence ve smyslu ustanovení § 3 odst. 1 písm. c) KatZ. To však za předpokladu, že taková stavba není součástí pozemku, neboť se např. jedná o výjimku ze superficiální zásady podle § 3054 a násl. NOZ (v době účinnosti NOZ totiž stavba a pozemek, na němž se nachází, nebyly ve vlastnictví stejné osoby). Uplatnění § 1109 NOZ na tyto věci nebrání ani jazykový výklad ustanovení a ani výklad objektivně teleologický.

Věci uvedené a získané za okolností v § 1113 NOZ (investiční nástroj, cenný papír nebo listina vystavena na doručitele, věc nabyta ve veřejné dražbě, v dražbě při výkonu rozhodnutí nebo při provádění exekuce prodejem movitých věcí či věc nabyta při obchodu na komoditní burze) se pak od neoprávněného budou moci nabývat pouze podle privilegované klauzule, neboť uplatnění ostatních klauzulí je vyloučeno.

3.3.2 Uplatnění § 1110 NOZ na věci nemovité a zapsané ve veřejném seznamu

Toto speciální ustanovení nedopadá z hlediska jazykového výkladu na věci nemovité. Jde-li však o nabývání nemovitých, použitých věcí nezapsaných do veřejného seznamu, je možné odkázat na závěry přijaté v další kapitole, a nabytí vlastnického práva tak podle mého názoru přichází v úvahu.

Co se týče nových věcí nezapsaných do veřejného seznamu, může dojít k realizaci dobrověrného nabytí jen podle § 1109 písm. b) NOZ, u nových věcí evidovaných pak podle ustanovení o materiální publicitě. Zákon přímo nevylučuje ani použití tohoto ustanovení na věci zapisované do veřejného seznamu, avšak

³⁵⁰ Srov. rovněž poznámky v podkapitole 3.3.3 této práce.

s odkazem na argumentaci přijatou v další kapitole lze nabytí vlastnického práva rovněž podle této klauzule vyloučit.

3.3.3 Uplatnění § 1111 NOZ na věci nemovité a zapsané ve veřejném seznamu

Ustanovení § 1111 NOZ stanoví, že „získal-li někdo movitou věc za jiných okolností, než které stanoví § 1109 nebo 1110, stane se vlastníkem věci, pokud prokáže dobrou víru v oprávnění převodce převést vlastnické právo k věci. To neplatí, pokud vlastník prokáže, že věc pozbyl ztrátou nebo činem povahy úmyslného trestného činu.“ Zvážíme-li eventuelní dosah ustanovení na nemovité věci, je zřejmé, že jazykově toto pravidlo na takové věci nedopadá. A to zřejmě z toho důvodu, že většina nemovitých věcí se od neoprávněného bude nabývat podle ustanovení o materiální publicitě veřejných seznamů § 984 NOZ. Je však třeba vzít v úvahu též nemovité věci, které nepodléhají evidenci ve veřejných seznamech (katastru nemovitostí), neboť na ty se ustanovení § 984 NOZ neuplatní. Jako příklad takové nemovitosti si můžeme uvést drobnou stavbu, která představuje výjimku ze superficiální zásady v případech, kdy se jedná o samostatnou nemovitou věc.³⁵¹ Jako jiný příklad nám může posloužit též podzemní stavba se samostatným účelovým určením (není-li součástí pozemku ani nadzemní stavby a ani věcného práva stavby) – např. vinný sklep.³⁵² Pokud nabyvatel nezískal takový vinný sklep za okolností § 1109 NOZ od neoprávněného, je tato věc při zvolení čistě jazykového výkladu zcela vyloučena z nabytí od neoprávněného.³⁵³

³⁵¹ Srov. další příklady uvedené v kapitole 3.3.1.

³⁵² Srov. Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 6. února 1923, Rv I 813/22 (Vážný č. 2245).

³⁵³ Samozřejmě nabyvateli není zcela odňata možnost nabýt vlastnické právo k takové věci (může dojít k vydržení), nicméně u vydržení by uplatnila zásada *mala fide superveniens nocet* (následná zlá víra škodí), přičemž však nabytí od neoprávněného je postaveno na zásadě *mala fide superveniens non nocet* (následná zlá víra neškodí), což jej staví do méně příznivé situace, neboť by v dobrověrném postavení musel setrvat po celou dobu vydržecí doby. Další skutečností, která potenciálního nabyvatele staví do méně výhodné pozice, je, že nejde-li o věc nedobrovolně pozbytou, nabývá nabyvatel vlastnické právo ke dni splnění podmínek nabytí od neoprávněného (za předpokladu prokázání dobrověrnosti), zpravidla tak účinností smlouvy, jde-li však o takovou věc, pak uplynutím tříleté lhůty od nedobrovolného pozbytí, u vydržení však k tomuto následku dochází teprve uplynutím vydržecí doby. Odcizí-li zloděj věc vlastníkovu a poslední den plynutí tříleté periody tuto věc převede na dobrověrného nabyvatele, nabude tento uplynutím tříleté lhůty vlastnické právo navzdory tomu, že jeho předchůdce v dobré víře vůbec nebyl, kdežto u vydržení sice existuje možnost započtení vydržecí doby předchůdce, ten však musí být vždy v dobré víře.

Seznámíme-li se stanovisky staročeské doktríny³⁵⁴, lze v této souvislosti uvést názor Randy³⁵⁵, podle něhož se na nezapsané nemovité věci úprava nabytí od neoprávněného nemůže uplatnit, neboť ustanovení o nabytí od neoprávněného upravují pouze výjimky z obecného pravidla *Nemo plus iuris*, proto je nelze ani prostřednictvím analogie rozšiřovat.³⁵⁶ Randova argumentace však vychází ze vztahu k § 367 OZO, který normoval taktéž standardizované převodní situace (které jsou nyní upraveny v § 1109 NOZ). Jinými slovy, Randovo stanovisko se vztahuje k úpravě, u níž – na rozdíl od současného stavu – zákonodárce učinil jednotné stanovisko ohledně jejího dopadu pouze na věci movité (v kontextu OZO neexistovaly dvě či dokonce více rozdílných skutkových podstat, z nichž jedna by dobrověrné nabytí nezapsaných nemovitých věcí na základě jazykového výkladu připouštěla a jiné nikoliv). V rámci úpravy v OZO by tak připuštění dopadu § 367 OZO rovněž na nemovité nezapsané věci skutečně znamenalo rozšíření výjimek z obecného pravidla, což je přístup rozporný se zásadou *singularia non sunt extendenda* (výjimky je třeba interpretovat restriktivně).

V kontextu současné úpravy však vyvstává otázka, zda uijeme-li analogii a umožníme-li, aby § 1111 NOZ dopadal rovněž na nemovité věci neevidované ve veřejných seznamech, skutečně rozšiřujeme výjimku z obecného pravidla, když nabytí nezapsaných nemovitých věcí je za okolností v obecně § 1109 NOZ připuštěno.³⁵⁷ Zákonodárce tak výjimku z pravidla (možnost nabytí vlastnického práva k nezapsané nemovitosti od neoprávněného) z hlediska politicko-hodnotového již připustil, a to dokonce za podmínek privilegované podstaty § 1109 NOZ, která je pro nabyvatele výhodnější. Zákonodárce však nestanovil – nahlížeje optikou založenou jazykovým výkladem – možnost nabytí takové věci od neoprávněného za méně příznivých podmínek pro nabyvatele při průvodních okolnostech § 1111 NOZ. To je značně odlišné řešení od úpravy OZO, kde – jak již bylo zmíněno výše – zákon poskytuje jednotné řešení co do dopadu úpravy nabytí od neoprávněného pouze na věci movité. Pro úpravu obsaženou v NOZ je

³⁵⁴ HARTMANN, Antonín; ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 584: „ani konk. Ani vyrovnací řád nerozlišuje mezi zapsanými a nezapsanými nemovitostmi. Není však předpisu o ochraně bezelstnosti, ani nelze obdobně užití ustanovení knihovního práva nebo mobiliárního práva.“

³⁵⁵ RANDA, Antonín. *Právo vlastnické...*, s. 184.

³⁵⁶ ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 321: „K tomu Randa poznamenává, že ustanovení § 367 jest výjimečné (*ius singulare*) a proto analogie není přípustná.“

³⁵⁷ Shodně DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 367.

tak argumentace ohledně nepřipustnosti rozšiřování výjimek z obecného pravidla značně oslabena, neboť zákonodárce sám již výjimku z obecného pravidla založil, když v § 1109 NOZ umožnil nabýt též nezapsanou nemovitou věc od neoprávněného.

Připustíme-li však, že pokud se uplatní § 1111 NOZ rovněž na nezapsané nemovité věci, dochází k rozšiřování výjimek z obecného pravidla *Nemo plus iuris* (byť osobně tento názor s ohledem na výše uvedené nezastávám), je otázkou, zda tento přístup skutečně odnímá možnost užití analogie jako metody dotváření práva. Zákaz rozšiřovat výjimky pomocí analogie bývá nejčastěji odůvodňován tvrzením, že při jeho absenci by se z výjimky mohlo snadno stát pravidlo. Melzer³⁵⁸ se v této souvislosti zamýšlí nad otázkou, co je pravidlem a co výjimkou. Za východisko si bere ústavní zásadu zakotvenou v čl. 2 odst. 3 Listiny a čl. 2 odst. 4 Ústavy, že je dovoleno vše, co není zakázáno. Z tohoto pohledu však každá právní regulace představuje výjimku z tohoto obecného pravidla. Chráníme-li vlastníkovo vlastnické právo, zasahujeme tím do práva každého činit zásahy do vlastnického práva jiné osoby, a realizovat vlastní autonomii vůle (ochrana vlastnického práva tak představuje výjimku z uvedené ústavní zásady). Umožníme-li pak naopak dobrověrnému nabyvateli nabýt vlastnické právo k nemovité věci nezapsané do veřejného seznamu od neoprávněného, je toto bezesporu zásahem do vlastnického práva, avšak ve prospěch nejjobecnějšího pravidla, že je dovoleno vše, co není zakázáno (jedná se tak o výjimku z výjimky, která je však ve své podstatě rozšířením obecného pravidla). Rozlišení obecné zásady a výjimky z této zásady a stanovení požadavku restriktivní interpretace tak představuje techniku založenou na přednosti formálních argumentů (byť v obecné rovině jsou tyto argumenty založeny řešením hodnotového střetu ochrany vlastnického práva a ochrany dobré víry) proti těm hodnotovým. Při zaujetí takového přístupu bychom totiž již předem vyloučili užití analogie, byť ve prospěch použití této techniky svědčí hodnotové argumenty (viz dále) a zásada hodnotové bezrozpornosti právního řádu. Jsou to však hodnotové argumenty, které mají mít přednost před těmi formálními. Slovy Melzera „*Skutečnost, že určité pravidlo má formální status výjimky, nemůže zvrátit výsledek dosažený hodnotovým objektivně teleologickým výkladem či jinak přípustnou analogií.*“³⁵⁹

³⁵⁸ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva...*, s. 150.

³⁵⁹ Tamtéž, s. 205.

V obecné rovině jsme si tedy dovodili možnost užití analogie jako nástroje k dotváření práva za účelem dovození dopadu ustanovení § 1111 NOZ rovněž na nemovitě, je však nutné zvážit, zda pro takový přístup existují argumenty, a to především axiologického rázu. Z hodnotového hlediska (s přihlédnutím k zásadě rovnosti) lze jen velmi těžko shledat racionální odůvodnění, proč by nabyvateli těchto nemovitých věcí (např. vinného sklepu) neměla být poskytnuta ochrana, kdežto nabyvateli movitých věcí (např. mobilního telefonu) za obdobných okolností ano. A to i s ohledem na fakt, že – jak jsme si již uvedli – ustanovení § 1109 NOZ z perspektivy založené na základě jazykového výkladu dopad na věci nemovité obecně připouští. Důvod pro rozdílný přístup u těchto kategorií věci zde zřejmě absentuje. Nutně tedy vyvstává otázka, proč zákonodárce v těchto případech volí rozdílný přístup, když na jednom místě sukcesorovi nemovité věci nabývajícimu za průvodních okolností § 1109 NOZ poskytuje ochranu, přičemž za jiných okolností § 1111 NOZ mu u stejné kategorie věcí tuto ochranu nepřiznává. Samozřejmě se jako odpověď nabízí konstatování, že privilegovaná klauzule v obecné rovině normuje pouze standardizované situace, kdy je nabyvatel hoden větší míry ochrany (proto je zde chráněn, ale v případě § 1111 NOZ nikoliv). Takové odůvodnění však podle mého názoru neobstojí, neboť vyšší míra ochrany nabyvatele podle § 1109 NOZ je založena již presumpcí dobré víry a nemožnosti vlastníka vindikovat v případě nedobrovolného pozbytí (obdobně jako u věcí movitých). Pro zvolení odlišného přístupu u věcí nemovitých (nezapsaných ve veřejných seznamech) však nespátřuji důvod. Nižší stupeň ochrany nabyvatele by měl spočívat ve vyloučení presumpce dobré víry a přiznání rozšířených možností vindikace vlastníku (obdobně jako u věcí movitých v § 1111 NOZ), nikoliv v celkovém odnětí této ochrany nabyvateli. Protože případů, kdy na nabyvatele bude převáděna nemovitá věc nezapsaná do veřejného seznamu od neoprávněného, bude poskrovnu, lze tento nežádoucí stav přičíst orientací zákonodárce na typické případy, přičemž ty méně časté mohou uniknout jeho pozornosti.

Dalším argumentem odůvodňujícím rozdílnou regulaci ve vztahu k věcem movitým a nemovitým může být premisa, podle níž mají nemovité věci zpravidla vyšší hodnotu než věci movité, pročež tak zasluhují vyšší míru ochrany (odepření dobrověrného nabytí podle § 1111 NOZ). Je však nutné uvést, že takové tvrzení nemusí být vždy pravdivé – jako příklad lze vzít obchodní podíl v korporaci či předměty průmyslového vlastnictví, které v mnoha případech představují věci

hodnotnější, a tím pádem i hodné intenzivnější ochrany.³⁶⁰ Ani toto myšlenkové východisko tak rozdílnost přístupu k těmto dvěma kategoriím věcí neopodstatňuje.

Jako nejvhodnější se tak podle mého názoru jeví rozšířit dosah § 1111 NOZ rovněž na věci nemovité, a to pomocí technik dotváření práva. Neboť chceme-li, aby pravidlo bylo aplikovatelné rovněž na věci nemovité, nalzáme se v oblasti mimo rozsah pojmu „věci movitých“.³⁶¹ Zákon zde zřejmě normuje úžeji, nežli by bylo záhodno, neboť stanovil, že pouze u movitých věcí jako podkategorie věcí bude dobrověrný nabyvatel chráněn generální klauzulí. Tímto došlo k vytvoření teleologické, otevřené mezery v zákoně³⁶², kterou nutné vyplnit metodou pomocí *analogie legis*.³⁶³ Z důvodu existence výše nastíněných objektivně teleologických argumentů se domnívám, že podle generální klauzule § 1111 NOZ lze nabýt vlastnické právo rovněž ve vztahu k nemovitým věcem nezapsaným ve veřejném seznamu.

Uznávám však, že řešení této otázky je velmi sporné. Ač se nedomnívám, že by následující řešení bylo správné, může se v právní praxi s odkazem na staročeskou literaturu ustálit právní názor spočívající v celkovém vyloučení nemovitých věcí nepodléhajících evidenci v katastru nemovitosti z nabývání od neoprávněného. V takovém případě je však nutné – obdobně jako v OZO – omezit dosah nabývacích způsobů uvedených v § 1109 NOZ na nemovité věci nezapsané do veřejného seznamu. Výsledek je totiž do značné míry ovlivněn politicko-hodnotovým rozhodnutím zákonodárce, zda nabyvatele nemovitých věcí skutečně chránit či nikoliv. Takové rozhodnutí by však mělo být konzistentní a jednotné ve vztahu ke všem klauzulím nabytí od neoprávněného. Po právní stránce je tak stávající stav, kdy v určitých situacích je nabyvateli těchto nemovitých věcí poskytnuta ochrana, v jiných však nikoliv, rozporný a – podle mého názoru – též neudržitelný.

Ač lze nedokonalost zákona překlenout výkladem, jeví se jako vhodnější jednotné řešení zákonodárce přijmout též výslovně do zákonného textu, a to především z důvodu zajištění vyšší míry právní jistoty v soukromoprávních vztazích. Lze tak na tomto místě učinit návrh *de lege ferenda*, který by sjednotil

³⁶⁰ TĚGL, Petr; ZAJÍC, Jaromír. Poznámky k úpravě nabývání vlastnického..., s. 7.

³⁶¹ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva...*, s. 213.

³⁶² Ohledně tohoto druhu mezery a jejího řešení srov. též poznámky v podkapitole 2.3.2 této práce.

³⁶³ BEZOUŠKA, Petr. Soudcovské dotváření práva..., s. 18–19.

dopad § 1111 NOZ jak na věci movité, tak i nemovité nezapsané do veřejného seznamu (tj. užití obdobné formulace jako v § 1109 NOZ).

Jde-li o uplatnění § 1111 NOZ na věci zapsané ve veřejném seznamu, je aplikace ve většině myslitelných případů limitována úpravou materiální publicity veřejných seznamů, která pro věci evidované stanoví speciální režim co do jejich nabývání od neoprávněného. Toto však neplatí zcela absolutně. Nezřídka může nastat situace, kdy věc movitá zapsaná do veřejného seznamu bude osobou, která je sice zapsaná ve veřejném seznamu jako vlastník, ač jim však ve skutečnosti není, bezúplatně převedena na jiného (např. darované námořní plavidlo zapsané do námořního rejstříku).³⁶⁴ Pro realizaci dobrověrného nabytí podle § 984 NOZ se vyžaduje úplatnost, bude-li však absentovat, je otázkou, zda by se dobrověrné nabytí nemělo realizovat podle obecného pravidla § 1111 NOZ, a to s ohledem na fakt, že z hlediska jazykového výkladu (u věci movitých zapsaných) tomu nic nebrání. V tomto ustanovení se totiž zákonodárce neuchýlil k explicitnímu vyloučení zapsaných věcí z jeho věcné působnosti jako v § 1109 NOZ. Vzniká tak otázka, zda tímto zákonodárce zamýšlel u bezúplatných převodů umožnit nabytí vlastnického práva podle § 1111 NOZ či zda bylo jeho záměrem nabytí vlastnického práva v případě bezúplatných převodů tímto způsobem zcela vyloučit.

Účelem podmínky úplatnosti v § 984 NOZ je ochrana nabyvatele, který by mohl být – při úspěšné vindikaci skutečným vlastníkem – poškozen v důsledku své důvěry ve správnost zapsaných údajů ve veřejných seznamech. Újmu na jeho právech by pak představovalo zmenšení jeho majetku oproti stavu před učiněním dobrověrného jednání. Neboť pokud by nabyvatel poskytl určité protiplnění, avšak pro nedostatek *dominii auctoris* na straně převodce by vlastnické právo k převáděné věci nenabyl, byl by touto skutečností nepochybně poškozen. Ač by totiž vynaložil určité prostředky (snížil dobrovolně svůj majetek v očekávání zisku majetkové hodnoty), plnění druhé strany by se nemohlo bezvadně realizovat (nenabyl by k převáděné věci vlastnické právo). Nezřídka by se navíc mohlo stát, že by poskytnuté protiplnění již převodce nebyl schopen vrátit. Na věci samotné

³⁶⁴ Samotný ZNP v § 7 odst. 1 námořní rejstřík výslovně prohlašuje za veřejný seznam „*Námořní rejstřík je veřejný seznam, do kterého se zapisují údaje o námořních plavidlech, jejich vlastnících a jejich provozovatelích. Námořní rejstřík vede Úřad.*“ Tato evidence však splňuje i další znaky pro subsumpci pod pojem „veřejný seznam“. Srov. TĚGL, Petr. *Některé aspekty úpravy veřejných seznamů*. Pravniprostor.cz [online]. 2015, srpen [cit. 27. března 2016]. Dostupné na WWW <http://www.epravo.cz/top/clanky/stret-vlastnickych-naroku-v-pripade-prevodu-ztracene-veci-97846.html>.

by se nabyvatel navíc hojit nemohl, neboť vlastnické právo k ní by náleželo jinému.³⁶⁵ Tato újma by mu však nebyla způsobena (či alespoň ne v takové míře), pokud by neposkytl žádnou úplatu. V takovém případě by se totiž nacházel ve stejné majetkoprávní situaci jako před uzavřením smlouvy. Proto zákonodárce přiznává ochranu podle § 984 NOZ pouze dobrověrnému nabyvateli, který věc získá za úplatu. Zákonodárce tak tímto nechrání dobrou víru v zápis ve veřejném seznamu jako hodnotu samu o sobě, nýbrž přistupuje k ochraně nabyvatele před újmou, která by mu v důsledku důvěry v tento zápis mohla vzniknout.³⁶⁶

Zákonodárce tak v § 984 NOZ využívá aspekt úplatnosti pro rozlišení, zda vůbec bude nabyvateli poskytnuta ochrana či nikoliv, v § 1109 – 1111 NOZ je pak toto kritérium stěžejní pro rozhodnutí, zda nabyvateli bude poskytnuta vyšší (např. § 1109 písm. c) NOZ), či naopak nižší míra ochrany (§ 1111 NOZ), přičemž však v obou případech je nabyvatel chráněn. Znění ustanovení § 984 NOZ však lze vnímat i v podobném duchu jako § 1109 písm. c) NOZ, který nabyvatele chrání jen v případech, kdy mu může vzniknout újma (při poskytnutí úplaty). Proto stejně jako ve vztahu § 1109 písm. c) NOZ, kdy při úplatném jednání je nabyvateli poskytnuta vyšší míra ochrany (presumpce dobré víry, nemožnost vindikovat při nedobrovolném pozbytí věci), a § 1111 NOZ, kdy je naopak nabyvatel chráněn hůře (zákonodárce totiž v jeho neprospěch prolamuje zásadu presumpce dobré víry a zároveň vlastníkovu umožňuje věc vindikovat při nedobrovolném pozbytí věci, čímž je kompenzována méně příznivá pozice vlastníka vzniklá bezúplatností nabývacího právního jednání), lze vnímat i vzájemný poměr ustanovení § 984 NOZ, které poskytuje vyšší standard ochrany při úplatném nabytí, a § 1111 NOZ, který úroveň ochrany snižuje, byť však ochrana jeho dobrověrnému postavení je stále poskytována. Přestože se u § 984 NOZ dobrá víra chrání na základě důvěry v zápis ve veřejném seznamu a u § 1109 písm. c) NOZ skrze důvěru nabyvatele v oprávněnost převodce věc převést založenou svěřením (vyjádřením důvěry) ze strany vlastníka vůči převodci, je poskytovaná ochrana v základních znacích shodná (i) u obou situací se dobrá víra nabyvatele presumuje, (ii) obě chrání nabyvatele i v případech, kdy převodce

³⁶⁵ Srov. poznámky učiněné v kapitole 3.2.2 této práce.

³⁶⁶ Shodně VRZALOVÁ, Lenka. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 43.

získal věc určitou protiprávní činností (např. podvodem).³⁶⁷ Ustanovení § 1111 NOZ pak může plnit ve vztahu § 984 NOZ stejnou funkci jako plní k § 1109 písm. c) NOZ, tj. stanovit nižší úroveň ochrany nabyvatele při bezúplatném získání věci.

Pro dokreslení této situace si představme následující příklad, v němž budeme vycházet ze skutečnosti, že § 1111 NOZ se na zapsané věci neuplatní. A koupí od B osobní automobil a námořní plavidlo, avšak na základě absolutně neplatné smlouvy, o čemž však žádná ze stran nemá ponětí (dojde tak ke svěřeni věci). Námořní plavidlo však bude i přesto zapsáno do námořního rejstříku. A je otcem synů C a D a rozhodne se synovi C darovat automobil a synovi D námořní plavidlo. Neboť se však A pro vadu kupní smlouvy nikdy nestal vlastníkem těchto věcí, převede je jako nevlastník (neoprávněný), přičemž oba nabývající synové jsou v dobrověrném postavení. Jde-li o osobní automobil, neuplatní se § 1109 písm. c) NOZ pro bezúplatnost právního jednání, avšak syn nabude vlastnické právo podle § 1111 NOZ. Co se týče námořního plavidla zapsaného do námořního rejstříku (veřejného seznamu), nemůže pro bezúplatnost dojít k nabytí podle ustanovení o materiální publicitě, ale ani podle § 1111 NOZ, neboť ten by na zapsané věci nedopadal. Vystává tedy nutně otázka: Odůvodňuje zápis věci ve veřejném seznamu rozdílný postup u těchto věcí? Shledáme-li, že ano, lze seznat, že tento závěr koliduje s principem rovnosti, když zapsané věci by byl chráněn pouze při poskytnutí úplaty, nezapsané pak i při bezúplatných převodech (což by bylo v pořádku, pokud by pro tuto diferenciaci existovaly hodnotové argumenty). A to i s ohledem na fakt, že dobrá víra nabyvatele, který bezúplatně nabývá věc zapsanou veřejného seznamu, bude zpravidla silnější (a tedy intenzivněji vyžadující ochranu), neboť se bude vytvářet na základě zápisu učiněného v evidenci mající povahu veřejného seznamu. Lze pak tvrdit, že nabyvatel je zde hoden ochrany, neboť jednal v dobré víře v konstitutivní akt státu, kterým byl do této evidence zanesen převodce jako vlastník převáděné evidované věci, a to i přesto, že by se později ukázalo, že nabyvatel vlastníkem převáděné věci nebyl. Bude-li nabyvatel následně zapsán do veřejného seznamu jako vlastník na základě dalšího konstitutivního aktu státu, může být navíc v dobré víře i ohledně

³⁶⁷ Ač převodce věc listivě vyláká od vlastníka, může se jednat o „svěření věci“ ve smyslu § 1109 písm. c) NOZ, neboť vlastníková vůle byla svobodná. Blíže TĚGL, Petr; ZAJÍC, Jaromír. *Způsob, jakým věc opustila...*, s. 124.

skutečnosti, že se stal vlastníkem převáděné evidované věci.³⁶⁸ Je proto otázkou, zda zde není na místě chránit důvěru jednotlivců v akty veřejné moci, když už nikoliv podle principů materiální publicity, tak alespoň dle generální klauzule § 1111 NOZ. Tyto argumenty, obecně vyslovené ve prospěch uplatnění § 1111 NOZ na věci movité zapsané, pak lze rozšířit taktéž na věci nemovité zapsané, neboť pro obě tyto kategorie věcí platí stejná obecná ochrana materiální publicity (a výše jsme si dovodili dosah § 1111 NOZ rovněž na nemovité věci).

Do kontrapozice je však třeba postavit přístup, který v úpravě materiální publicity a úpravě § 1109 – 1113 NOZ spatřuje dvě naprosto svébytné právní úpravy, u nichž neexistují styčné plochy. Jinými slovy: pro věci evidované se uplatní materiální publicita, pro věci neevidované pak § 1109 – 1113 NOZ, přičemž nesplňuje-li věc evidovaná podmínky § 984 NOZ (především požadavek úplatnosti), je dobrověrné nabytí od nevlastníka vyloučeno.

Porovnáme-li podmínky těchto dvou institutů, můžeme konstatovat, že u materiální publicity se rozdílně od ustanovení § 1111 NOZ dobrá víra vytváří skrze důvěru ve správnost a úplnost údajů ve veřejném seznamu, vlastnické právo se pak nabývá od osoby, která je ve veřejném seznamu zapsaná, a to pouze v případech, kdy skutečný vlastník neuplatnil své právo podle § 985 nebo 986 NOZ. Zákon tak do rukou vlastníka svěřuje prostředky, jimiž realizaci dobrověrného nabytí může zvrátit v podobě poznámek spornosti a rozepře. Zjednodušíme-li danou problematiku, lze konstatovat, že je-li zapsaný stav v nesouladu s tím skutečným od počátku (např. zápis práva na základě absolutně neplatné kupní smlouvy), bude skutečný vlastník moci učinit poznámku spornosti. Vznikl-li nesoulad po provedení zápisu do veřejného seznamu, který však byl učiněn v pořádku (např. pokud dojde k odstoupení od smlouvy), náleží skutečnému vlastníku možnost učinit poznámku rozepře. Účelem těch poznámek je pak dát třetím osobám najevo, že zápis ve veřejnoprávní evidenci neodpovídá skutečnému stavu věci, a vyloučit tak jejich případnou dobrou víru a případné dobrověrné nabytí. V kontextu § 1111 NOZ se však ochrana vlastníka koncentruje do možnosti vindikace při nedobrovolném pozbytí věci (např. při lstivém vylákání věci), kdežto nabyvatel úplatně nabývající podle § 984 NOZ by byl chráněn (skutečný vlastník by vůči němu ani pro lstivé vylákání věci nemohl vindikovat).

³⁶⁸ Ve vztahu ke katastru nemovitosti srov. Nález ÚS ze dne 17. dubna 2014, sp. zn. I. ÚS 2219/12.

Lze tak hodnotit, že konstrukce těchto ustanovení jsou příliš odlišné, abychom mohli dovodit subsidiární použití § 1111 NOZ při nesplnění podmínek § 984 NOZ, neboť tato chrání jiné subjekty, při jinak se utvářející dobré víře a přiznává skutečným vlastníkům jiné možnosti ochrany svého vlastnického práva. Inspiračním zdrojem materiální publicity je navíc polský čl. 6 odst. 1 UKWH, který rovněž chrání pouze nabývání úplatná, avšak k ochraně bezúplatných nabytí podle čl. 169 KC nedochází, když toto ustanovení výslovně omezuje svou působnost pouze na movité věci.

Ve prospěch tohoto pohledu vyznívá též znění § 1109 NOZ vylučující věci evidované ve veřejných seznamech ze své působnosti, které může poukazovat na zákonodárcův úmysl vést dělící linii mezi nabytím věcí zapsaných ve veřejném seznamu (§ 984 NOZ) a věcí nezapsaných (§ 1109 – 1113 NOZ) od nevlastníka. Materiální publicita je navíc upravena v části třetí, hlavě II, dílu 1 nazvaném „Obecná ustanovení“, přičemž však úpravu nabývání od neoprávněného v § 1109 – 1113 NOZ lze nalézt již ve speciálních ustanoveních ohledně nabytí vlastnického práva. Přitom však názor ve prospěch uplatnění § 1111 NOZ na bezúplatné převody zapsaných věcí je postaven na opačných základech, že totiž § 1111 NOZ je obecnou úpravou vůči § 984 NOZ. Přičemž v právní doktríně je rubrikám často přisuzován normativní význam.³⁶⁹

Zdá se tak, že připuštěním uplatnění § 1111 NOZ na věci evidované nabyté bezúplatně by se obcházel smysl a účel ustanovení § 984 NOZ, a to umožnit uplatnění zásady ochrany dobré víry vyplývající z principu právní jistoty na úkor zásady ochrany vlastnického práva pouze v zákonem odůvodněných případech, kdy dojde k poskytnutí úplaty, která přiznání této ochrany opodstatňuje.

Ustanovení § 1111 NOZ se pak bezpochyby uplatní na věci zapsané ve veřejnoprávní evidenci, která však postrádá povahu veřejného seznamu, jak jej chápe NOZ. Příkladem nám mohou být plavidla zapsaná do rejstříku malých plavidel. Tato evidence jednak nesplňuje podmínky pro to, aby mohla být považována za veřejný seznam podle NOZ (např. podmínku formální publicity, neboť poskytnutí údajů z něj je vázáno na prokázání právního zájmu – § 15a odst. 5 písm. a) ZVP), navíc i samotná důvodová zpráva k jedné z předešlých novelizací ZVP po účinnosti NOZ stanoví, že „z tohoto důvodu předkládaná

³⁶⁹ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva...*, s. 138.

*právní úprava předpokládá vedení rejstříku malých plavidel jakožto samostatného rejstříku odděleného od plavebního rejstříku, přičemž tento rejstřík není veřejným seznamem ve smyslu nového občanského zákoníku.*³⁷⁰ Proto i tyto věci lze nabyt podle generální klauzule § 1111 NOZ.

3.3.4 Uplatnění § 1112 NOZ na věci nemovité a zapsané ve veřejném seznamu a věci dle § 1113 NOZ

Ve smyslu § 1112 NOZ platí, že *„vlastnického práva ani dobré víry svého předchůdce se nemůže k svému prospěchu dovolat ten, kdo získal movitou věc s vědomím, že vlastnické právo bylo nabyto od neoprávněného.“* I v tomto případě zákon normuje pouze ve vztahu k movitým věcem nikoliv však k těm nemovitým, ať už zapsaným či nezapsaným ve veřejném seznamu. Nespátřuji zde důvod, proč by citované ustanovení mělo dopadat výlučně na věci movité, byť uznávám, že je myslitelné dovodit obdobné pravidlo ve vztahu k nemovitým věcem z obecného principu § 6 odst. 2 NOZ, že nikdo nemůže těžit ze svého protiprávního jednání. Na možnost dovození tohoto normativu výkladem ostatně poukazoval již Eliáš ve svém vyjádření k návrhu NOZ předloženém v roce 2008 k meziresortnímu připomínkovému řízení: *„snad by bylo vhodné i uvážit, zda stačí spoléhat se jen na výklad, anebo zda výslovně stanovit, že nabytí vlastnického práva od neoprávněného nemůže být ku prospěchu nikomu, kdo ví nebo musí vědět, že bylo nabyto k újmě skutečného vlastníka.“*³⁷¹ Zůstává však otázkou, proč – když už došlo k explicitnímu vyjádření tohoto pravidla spočívajícího v ochraně poctivosti – je vysloveno pouze ve vztahu k věcem movitým, přičemž ve vztahu k ostatním kategoriím věcí je potřeba jej dovozovat výkladem založeným na obecném právním principu. Vyvozovat opačný závěr, že totiž zákonodárce touto absencí zamýšlel u věcí nemovitých zapsaných i nezapsaných (popř. věcí zapsaných movitých) toto pravidlo vyloučit, se nejeví jako správné. Avšak i ve prospěch této konkluze lze nalézt obdobné argumenty převážně formálně systematického rázu jako pro vyloučení dosahu § 1111 NOZ na tyto věci (např. pravidlo je upraveno

³⁷⁰ Česká republika. Vláda. *Důvodová zpráva k zákonu č. 187/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 114/1995 Sb., o vnitrozemské plavbě, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů.* Psp.cz [online], 2014, duben [cit. 17. února 2017]. Dostupné na WWW <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=177&CT1=0>.

³⁷¹ ELIÁŠ, Karel. *Mobilia non habet sequelam* (O nabytí vlastnického práva od neoprávněného). *Obchodněprávní revue*, 2009, roč. 1, č. 3. str. 66.

ve speciálních ustanoveních o nabytí od neoprávněného, kdežto materiální publicita v obecných ustanoveních a další).³⁷²

Zde však svědčí ve prospěch rozšíření dosahu § 1111 NOZ na další kategorie věcí taktéž argumenty zásady hodnotové bezrozpornosti právního řádu. Stěží lze připustit např. následující situaci: vlastník A a nabyvatel B uzavřou kupní smlouvu ohledně pozemku zapsaného v katastru nemovitostí či námořního plavidla zapsaného do námořního rejstříku. Původní vlastník A se poté rozhodne, že odstoupí od kupní smlouvy, nabyvatel B si však věc chce ponechat, a tak se B v období, kdy již není skutečným vlastníkem této věci, avšak je stále vlastníkem knihovním, rozhodne provést tzv. účelový převod. Vědom si nedostatku svého vlastnického práva věc převede na dobrověrného C, který – spoléhajíc na zápis v katastru nemovitostí – nabude vlastnické právo podle ustanovení o materiální publicitě. Poté si toto vlastnické právo nechá převést zpět na sebe (a to již derivativně od skutečného vlastníka). Lze shledat, že přiznání nabytí vlastnického práva by nevedlo k spravedlivému řešení soukromoprávních vztahů, neboť osoba B nejednala poctivě a souladně s dobrými mravy, a tak by se nemohla domáhat dobré víry a vlastnického práva svého předchůdce.³⁷³

Je-li navíc účelem materiální publicity připustit dobrověrné nabytí jen v krajních případech, existují-li pro prosazení se dobré víry na úkor vlastnického práva skutečně racionální důvody (např. je-li nabyvatelem poskytnuta úplata, o niž by mohl přijít, čímž by mu byla způsobena újma), tj. přistupuje-li zákonodárce k ochraně dobré víry nabyvatele značně restriktivněji než při nabývání věcí neevidovaných ve veřejných seznamech (kdy se často chrání i bezúplatná nabytí), lze soudit, že rovněž při nabývání evidovaných věcí chtěl umožnit aplikaci pravidla, které normuje ve prospěch vyššího standardu ochrany vlastnických práv. Ustanovení § 1112 NOZ a případná uplatnivší se doktrína automatického návratu totiž vlastníkovi umožňují podržet si své vlastnické právo, dojde-li při realizaci dobrověrného nabytí k nepoctivosti participujících se stran, čímž usměrňují

³⁷² Srov. poznámky v kapitole 3.3.3 této práce.

³⁷³ Důvodová zpráva hodnotí, že „bez výslovné úpravy by podobné situace mohly být řešeny jen s využitím obecné právní zásady respektující soulad s dobrými mravy.“ ELIÁŠ, Karel. In ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník...*, s. 481. Úvahy polské právní doktríny pak často vycházejí ze zásady, že nikdo nemůže těžit ze svého protiprávního jednání – srov. rozsudek Sądu Najwyższego ze dne 17. září 1945, sp. zn. III C 436/45. Takové situace pak zřejmě mohou být též řešeny podle ustanovení o vadách právního jednání, neboť právními jednáními směřujícími k realizaci dobrověrného nabytí (převod z B na C) a derivativním zpětným převodem (z C na B) je usilováno o obcházení zákona, protože jsou v rozporu s jeho smyslem a účelem (B se snaží prostřednictvím nabytí od neoprávněného zhojit neexistenci *dominii auctoris* u vlastní osoby).

restrikci prosazení se ochrany dobré víry na úkor ochrany vlastnického práva v neodůvodněných případech.

Identifikujeme-li si proti sobě stojící principy ve prospěch buďto rozšíření dosahu § 1112 NOZ na všechny kategorie věcí, či jeho vyloučení u věci nemovitých (potažmo movitých zapsaných), můžeme na jedné straně rozeznat hodnoty ochrany poctivosti (neposkytovat ochranu nepoctivému nabyvateli), stejně jako korektivy dobrých mravů (neposkytovat ochranu osobě jednající v rozporu s dobrými mravy) a ochrany vlastnického práva (snížit rozsah uplatnění dobrověrného nabytí, pokud by měla osoba B získat výhodu ze svého nepoctivého jednání, a chránit tak více vlastníka), proti nimž stojí zásada ochrany dobré víry (doktrínou automatického návratu v podstatě popíráme účinky nabytí založeného na dobré víře, neboť přestože bylo derivativně převedeno zpět na B, došlo by k obnově vlastnického práva u C) a princip právní jistoty (při uplatnění rovněž na věci nemovité – přisuzování jiného významu, než který plyne z jazykového výkladu činí ustanovení méně předvídatelné pro recipienty právních norem). Při poměrování těchto hodnot podle mého názoru dojdeme ke spravedlivému řešení rozložení práv a povinností v soukromoprávních vztazích, přikloníme-li se na stranu uplatnění § 1112 NOZ na všechny kategorie věcí.

Pro uplatnění § 1112 NOZ rovněž na věci movité evidované ve veřejném seznamu nám tak svědčí tzv. objektivně teleologický výklad a taktéž výklad jazykový. Pro aplikaci na věci nemovité zapsané pak argumenty hodnotové bezrozpornosti a zásada rovnosti, které odůvodňují užití metod dotváření práva (analogie). V kontrapozici pak můžeme postavit výše uvedený formálně systematický přístup. Zvážíme-li, v jakém jsou tyto výkladové přístupy vzájemném poměru z pohledu NOZ, vychází tento zákon z obecné preference objektivně teleologického výkladu.³⁷⁴ Teleologické argumenty se tak proti názoru založenému na formálně systematickém výkladu prosadí nejenom při kolizi výkladových přístupů (při dovození dosahu rovněž na věci movité evidované), ale též proti jazykové dikci při dotváření práva (na nemovitých věcech obecně). Proto lze zřejmě uvažovat o dosahu § 1112 NOZ na všechny skupiny věcí, ať už movité či nemovité, zapsané či nezapsané ve veřejném seznamu. Učinit lze též návrh *de*

³⁷⁴ Srov. § 2 odst. 1 věta druhá NOZ. MELZER, Filip; TÉGL, Petr. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek I...*, s. 77.

lege ferenda, který by dosah tohoto ustanovení stvrdil i po jazykové stránce za účelem zvýšení právní jistoty recipientů právních norem.

Na základě obdobných argumentů lze zřejmě dovodit též dopad ustanovení § 1112 NOZ na převody věcí získaných za okolností § 1113 NOZ. I v této souvislosti by tak dávala smysl novelizace, která by umožnila uplatnění § 1112 NOZ rovněž na kategorie věcí v § 1113 NOZ.

3.4 Problematika marného uplynutí lhůty u věcí nedobrovolně pozbytých

Z hlediska problematiky nabývání vlastnického práva podle ustanovení § 1110 NOZ a 1111 NOZ je potřeba rozlišovat dva odlišné režimy věcí:

- (i) sice získaných za průvodních okolností uvedených v § 1110 NOZ či § 1111 NOZ, avšak nepozbytých ztrátou či nikoliv svémocně odňatých (§ 1110 NOZ) či nepozbytých ztrátou či činem povahy úmyslného trestného činu (§ 1111 NOZ), a
- (ii) režim věcí takto nedobrovolně pozbytých.

U věcí, které nebyly nedobrovolně pozbyty, dochází k nabytí vlastnictví zpravidla k okamžiku, kdy jsou splněny všechny podmínky nabytí od neoprávněného (ve většině případů tak účinností smlouvy).

Jde-li o nedobrovolně pozbyté věci, přistupuje zde další speciální požadavek, který musí být naplněn, aby došlo k realizaci dobrověrného nabytí, totiž že vlastník nesmí včas prokázat nedobrovolné pozbytí věci (ať už se tak stane z důvodu, že lhůta k prokázání marně uplyne či protože vlastník neunesse své důkazní břemeno ohledně nedobrovolného pozbytí).³⁷⁵ I kdyby tedy nabyvatel podle § 1111 NOZ prokázal svou dobrou víru, vlastnické právo k převáděné věci mu svědčit nebude, pokud předchozí vlastník včas prokáže, že věc pozbyl nedobrovolně na základě výše uvedených skutečností.³⁷⁶

3.4.1 Klauzule § 1110 NOZ

V kapitole 3.1.2 této práce jsme si již dovedli, že získá-li někdo použitou movitou věc za průvodních okolností § 1110 NOZ, nabude vlastnické právo podle

³⁷⁵ K dovození časového omezení vlastníka, který nabyl za průvodních okolností § 1111 NOZ, k prokázání nedobrovolného pozbytí věci srov. poznámky v kapitole 3.4.2 této práce.

³⁷⁶ Ledaže dobrověrný nabyvatel vlastnické právo dříve vydrží.

ustanovení § 1109 písm. b) NOZ. Otázkou však zůstává, zda přiznané rozšířené vindikační možnosti při pozbytí věci ztrátou či svémocným odnětí ve stanovené tříleté lhůtě odůvodňují odlišný okamžik vzniku vlastnického práva od privilegované klauzule § 1109 písm. b) NOZ. Ptáme se tedy, zda nabyvatel nabude vlastnické právo k použitým věcem již v okamžiku splnění podmínek nabytí od neoprávněného (zpravidla účinností smlouvy), či k němu dochází teprve v souvislosti s uplynutím zákonné tříleté lhůty.

Nahlédneme-li do polského civilního kodexu, nalezneme odpověď na výše položenou otázku již v normativním textu, když polská právní úprava na rozdíl od té české obsahuje explicitně vyjádřený okamžik vzniku vlastnického práva nabyvatele k věcem ztraceným, ukradeným či jinak vlastníkem pozbytým. Článek 169 odst. 2 KC totiž uvádí, že *„jestliže však věc ztracená, ukradená nebo jinak vlastníkem pozbytá byla převedena před uplynutím lhůty tří let počínající běžet od okamžiku ztráty, krádeže či jiného pozbytí, může nabyvatel získat vlastnické právo k takové věci teprve uplynutím uvedené lhůty tří let. Toto omezení se nevztahuje na peníze nebo dokumenty znějící na doručitele nebo na věci nabyté na úřední veřejné dražbě nebo v rámci exekučního řízení.“*³⁷⁷ Ve zmíněné lhůtě tak bude dána přednost vlastníkovi před dobrověrným nabyvatelem. Vlastník proto bude po dobu plynutí této časové periody chráněn (dobrověrný nabyvatel nebude moci nabýt vlastnické právo, dokud tato lhůta neuplyne). Teprve uplynutím těchto tří let se pak dobrověrný nabyvatel stává vlastníkem.

NOZ však tento okamžik vzniku vlastnického práva neurčuje, proto jej bude třeba dovodit výkladem. V zásadě lze zvažovat dva myslitelné přístupy. Podle prvního pohledu dochází k nabytí vlastnického práva v okamžiku splnění podmínek nabytí od neoprávněného (zpravidla účinností smlouvy), nicméně nabyté vlastnické právo je omezeno ze zákona implicitně vyplývající podmínkou podobnou rozvazovací podmínce.³⁷⁸ Jedná o podmínku, která je spojena s nejistou

³⁷⁷ Čl. 169 § 2 KC: *„Jednakże gdy rzecz zgubiona, skradziona lub w inny sposób utracona przez właściciela zostaje zbyta przed upływem lat trzech od chwili jej zgubienia, skradzenia lub utraty, nabywca może uzyskać własność dopiero z upływem powyższego trzyletniego terminu. Ograniczenie to nie dotyczy pieniędzy i dokumentów na okaziciela ani rzeczy nabytych na urzędowej licytacji publicznej lub w toku postępowania egzekucyjnego.“*

³⁷⁸ Vznikla by tedy podobná konstrukce jako u zajišťovacího převodu práva, kdy dlužník dočasně převede na věřitele své právo za účelem zajištění pohledávky věřitele. Dojde-li však k zaplacení dluhu ze strany dlužníka, naplňuje se rozvazovací podmínka, na jejímž základě se vlastnické právo obnovuje u dlužníka. Přímou rozvazovací podmínku se však jednat zřejmě nebude, protože ta vyžaduje, aby vznikla na základě projevů vůle kontrahentů, kdežto v případě § 1110 NOZ vznik podmínky dovodíme spíše implicitně ze zákona (vůle stran ke konstrukci rozvazovací podmínky

událostí v budoucnu – tato podmínka se totiž naplní jen, pokud ze strany vlastníka dojde k prokázání ztráty či svémocného odnětí ve lhůtě tří let od některé z těchto skutečností. Splnění této podmínky pak má za následek automatické obnovení předchozího právního stavu. Nabyvatel tím tedy ztrácí své vlastnické právo, které se obnovuje u vlastníka v původním rozsahu. Pokud bychom tento přístup akceptovali, je otázkou, zda k tomuto dochází s účinky „od nynějška“ (*ex nunc*) či „od tehdy“ (*ex tunc*). Podíváme-li se, jak je tomu u resolutivní podmínky, zjistíme, že názory komentářové literatury se diametrálně rozcházejí. Zatímco Dobrovolná³⁷⁹ rozvazovací podmínce přisuzuje účinky *ex nunc*, Tichý se přiklání k závěru o účincích *ex tunc*. Pro účely nabytí od neoprávněného lze zřejmě s ohledem na ochranu vlastníka v případě nedobrovolného pozbytí uvažovat spíše o účincích *ex tunc*, že totiž vlastník své vlastnické právo k věci nikdy nepozbyl. Minimálně do doby, než (jestli vůbec) vlastník prokáže skutečnosti svědčící o nedobrovolném pozbytí, však nabyvatel v tomto smyslu nabývá vlastnické právo (buť nikoliv bezvýhradní).

Je tak zřejmé, že nabyvatel převedenou věc vlastníkovu neprávem nezadržuje, což je jedna z podmínek podání reinvidikační žaloby. Proto § 1110 NOZ, jak upozorňuje Dobrovolná³⁸⁰, nemusí upravovat možnost podání reinvidikační žaloby ve smyslu § 1040 NOZ, nýbrž může jít o zvláštní žalobní typ.³⁸¹

Nabyvatel by pak nabyl bezvýhradní vlastnické právo teprve v okamžiku, kdy by ve tříleté lhůtě vlastník neprokázal pozbytí věci ztrátou či svémocným odnětím, neboť poté už by nemohla být splněna zákonná rozvazovací podmínka, jejíž naplnění mělo mít za následek zánik vlastnického práva nabyvatele. Poctivý, pravý a řádný držitel by navíc, pokud v tomto svém postavení setrval po dobu tří let, vydržel své vlastnické právo.³⁸²

U věcí pozbytých ztrátou či svémocně odňatých lze však zvažovat taktéž druhý přístup, podle něž „nabyvatel“ nebude mít v důsledku převodu takové věci

zde zřejmě nebude). Srov. TICHÝ, Luboš. In ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek III...*, s. 1327.

³⁷⁹ DOBROVOLNÁ, Eva; HURDÍK, Jan. In LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část ...*, s. 1960.

³⁸⁰ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 379.

³⁸¹ To samé platí i ohledně žaloby podle § 1111 NOZ.

³⁸² Vydržení připadá v úvahu podle ustanovení o řádném vydržení ve smyslu § 1089 a násl. NOZ či podle ustanovení o mimořádném vydržení v § 1095 NOZ. Okamžik vydržení vlastnického práva se však nemusí vždy shodovat s okamžikem marného uplynutí k prokázání ztráty či svémocného odnětí.

od neoprávněného postavení vlastníka, nýbrž jen poctivého držitele. Nabytí vlastnického práva by se pak odložilo k okamžiku marného uplynutí tříleté lhůty k prokázání nedobrovolného pozbytí věci (jednalo by se tak v podstatě o stejnou koncepci, jaká se uplatňuje ve vztahu k nedobrovolně pozbytým věcem v Polsku). Pakliže by se tedy vlastník v tříleté lhůtě o své vlastnické právo k věci nepřihlásil buďto vůbec, či opožděně, popřípadě se sice přihlásil včas, avšak neunesl by břemeno důkazní co do prokázání nedobrovolného pozbytí, držitel by se teprve stal vlastníkem. Podle tohoto přístupu by se tak musela naplnit podmínka „marného uplynutí tříleté lhůty k prokázání nedobrovolného pozbytí běžící od okamžiku nedobrovolného pozbytí“, přičemž teprve v okamžiku jejího splnění by došlo k dobrověrnému nabytí.

O odůvodněnosti takového závěru svědčí též fakt, že § 1110 NOZ hovoří o vydání vlastníku, který prokáže ztrátu či svémocné odnětí, z čehož může vyplývat záměr zákonodárce vyjádřit, že do uplynutí tříleté periody ohledně prokázání nedobrovolného pozbytí náleží vlastnické právo stále osobě, která věc nedobrovolně pozbyla (tj. ztrátou či svémocným odnětím).

Závěr o tom, že „nabyvatel“ není vlastníkem, nýbrž jen poctivým držitelem, ospravedlňuje taktéž obecné připuštění možnosti vindikace jen vůči osobě, která věc neoprávněně zadržuje. Vlastníkovi k věci svědčí silnější právní titul než poctivému „nabyvateli“ (vlastnické právo oproti držbě, byť třeba poctivé, řádné a pravé), podaří-li se mu své vlastnické právo prokázat, stejně jako svémocné odnětí či ztrátu, lze konstatovat, že mu byť poctivý držitel věc zadržuje neprávem. Žaloba podle § 1110 NOZ by tak podle mého názoru představovala reinvindační žalobu podle ustanovení § 1040 NOZ a nešlo by o zvláštní typ žaloby.

Obecně dále platí, že ve vztahu k jedné věci nemohou koexistovat dva výluční vlastníci. Je otázkou, zda přijmeme-li přístup založený na implicitní rozvazovací podmínce, nekonstruujeme koncept, který tuto tezi narušuje. Připouští-li § 1110 NOZ možnost vindikace vlastníku, přičemž však přijmeme závěr, že nemusí být splněna podmínka „marného uplynutí tříleté lhůty k prokázání nedobrovolného pozbytí“ k tomu, aby se nabyvatel stal vlastníkem, skutečně můžeme hovořit o tom, že tak konstruujeme dva výlučně vlastnické subjekty, což je v rozporu s absolutním pojetím vlastnického práva.

Navíc pakliže by chtěl zákonodárce konstruovat rozvazovací podmínku, zřejmě by tak stanovil v § 1110 NOZ výslovně (jako to činí např. při sjednání

koupě zboží na zkoušku podle § 2151 odst. 2 NOZ, kdy dojde k převzetí věci kupujícím).³⁸³

Nelze přehlédnout též konsekvence obou těchto přístupů ve vztahu k následnému převodu takto nedobrovolně pozbyté věci. Pokud bychom připustili situaci, že nabyvatel se stává vlastníkem omezeným rozvazovací podmínkou, následným převodem na třetí osobu by taková osoba věc již nabyta derivativním způsobem, přičemž původní vlastník by tak neměl možnost vindikace. Naopak pokud budeme nabyvatele stavět do role pouhého poctivého držitele, následný převod věci na jinou osobu (realizovaný jinak než podle privilegované klauzule) vindikačním možností původního vlastníka neškodí. K nabytí vlastnického práva by tak došlo teprve marným uplynutím tříleté lhůty k prokázání nedobrovolného pozbytí, a to aktuálním poctivým držitelem. Taková situace se zřejmě spíše posoudí jako zákonodárcem zamýšlený následek.

Na základě těchto důvodů – s přihlédnutím ke koncepci, kterou zvolilo v této souvislosti Polsko – se tak přikláním ke druhému nastíněnému přístupu, že totiž k nabytí vlastnického práva k věcem nedobrovolně pozbytým dochází teprve v okamžiku uplynutí tříleté lhůty od tohoto nedobrovolného pozbytí.

3.4.2 Klauzule § 1111 NOZ

Rovněž v rámci § 1111 NOZ musíme rozlišovat dva režimy věcí, u nichž existují různé podmínky nabytí vlastnického práva. U věcí převedených od neoprávněného, které nebyly pozbyty ztrátou či činem povahy úmyslného trestného činu dochází k nabytí vlastnického práva za předpokladu splnění dosud vyložených obecných a speciálních podmínek nabytí od neoprávněného (speciální podmínka marného uplynutí určité lhůty od nedobrovolného pozbytí se zde tedy neuplatní).

Jde-li však o věci nedobrovolně pozbyté, musíme se – obdobně jako při nabývání takových věcí v mezích § 1110 (ve spojení s § 1109 písm. b) NOZ) – ptát, zda nabyvatel nabude vlastnické právo k takovým věcem již k okamžiku, v němž splní podmínky nabytí od neoprávněného (zpravidla účinností smlouvy), avšak omezené zákonnou obdobou rozvazovací podmínky, kdy při jejím naplnění dochází k obnovení vlastnického práva původního vlastníka s účinky *ex tunc*, či k

³⁸³ Srov. rovněž další případy, v níž zákonodárce explicitně stanoví rozvazovací podmínku – § 1569 odst. 1 NOZ, § 2040 odst. 2 NOZ, § 2145 NOZ, § 2153 NOZ.

nabytí dochází teprve v souvislosti neprokázáním nedobrovolného pozbytí ze strany vlastníka.

V neprospěch učinění závěru o okamžitém nabytí s rozvazovací podmínkou můžeme vyřknout stejné argumenty, jaké byly vysloveny v neprospěch okamžitého nabytí nedobrovolně pozbytých věcí podle § 1110 NOZ.³⁸⁴

Z tohoto důvodu lze rovněž v případě této klauzule upřednostnit spíše druhý přístup, podle něhož k tomu, aby došlo k nabytí od neoprávněného, nesmí být prokázáno pozbytí věci ztrátou či činem povahy úmyslného trestného činu ze strany vlastníka. Zde však vyvstává zásadní problém, neboť tříletá lhůta k prokázání nedobrovolného pozbytí věci (jako je v § 1110 NOZ) absentuje. Podle mnohých autorů se řeší absence lhůty na prokázání pozbytí věci ztrátou či činem povahy úmyslného trestného činu vydržením, potažmo mimořádným vydržením.³⁸⁵ To je jistě legitimní závěr, avšak, jak si dále ukážeme, nabyvateli by tímto byl přiznán značně nižší standard ochrany, než tomu, kdo nabyl podle § 1110 NOZ.

Zatímco totiž u nabytí od neoprávněného se dobrá víra posuzuje k okamžiku skutečného nabytí vlastnického práva (potažmo k okamžiku, kdy se nabyvatel domnívá, že dojde k nabytí vlastnického práva v případě věci nedobrovolně pozbytých), přičemž v zásadě poté *mala fide superveniens non nocet*, u vydržení se vyžaduje poctivá držba, která však musí přetrvat po celou dobu běhu vydržecí doby (uplatňuje se tak opačná zásada – *mala fide superveniens nocet*).³⁸⁶ Může však nastat situace, že nabyvatel, ač vlastnické právo k věci nabyl v dobré víře, se např. po dvou a půl letech dozví o skutečnosti vylučující jeho poctivou držbu. Z tohoto důvodu již nebude moci vlastnické právo vydržet, a tak možnost vindikace vlastníka nebude do budoucna časově ohraničena, což pro nabyvatele bude znamenat velmi nestálé postavení, neboť

³⁸⁴ Srov. poznámky v kapitole 3.4.1 této práce.

³⁸⁵ THÖNDEL, Alexandr. In ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek III...*, s. 317; DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 381. Aby došlo ke vzniku vlastnického práva na základě řádného vydržení, je potřeba (i) držba, (ii) věc způsobilá vydržení, (iii) řádný titul vydržení, (iv) držba pravá, (v) poctivá a (vi) po dobu celou dobu vydržecí doby (tři let pro věci movité, deset let pro věci nemovité). Jde-li pak o vydržení mimořádné, vyžaduje se (i) držba, (ii) poctivost držby, (iii) uplynutí dvojnásobné vydržecí doby (šest let pro věci movité a dvacet let u věcí nemovitých). Poctivostí držby se zde však podle Spáčila rozumí nikoliv poctivá držba podle § 992 NOZ (jako pro řádné vydržení), nýbrž držba bez nepoctivého úmyslu, tj. držba v přesvědčení, že se jí nikomu nepůsobí újma. SPÁČIL, Jiří. Poctivá držba v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 2, s. 65.

³⁸⁶ Zde se oproti nabytí od neoprávněného uplatní zásada *mala fide superveniens nocet*.

vlastník po něm kdykoliv může věc požadovat. Navíc pokud bychom přijali názor, že nabyvatel vlastnické právo nabývá k okamžiku, kdy vlastnické právo vydrží, ztrácela by úprava nabytí od neoprávněného v § 1110 NOZ zpravidla svou relevanci, neboť k nabytí vlastnického práva v těchto situacích by zcela postačilo zákonné zakotvení vydržení.

Dalším důvodem je, že ve většině případů realizovaných podle generální klauzule by bylo ve prospěch vlastníka stanovené delší časové období, v němž může uplatnit svůj nárok na vydání věci při nedobrovolném pozbytí věci. Tak např. nabude-li dobrověrný nabyvatel A movitou věc odcizenou vlastníku C od zloděje B po dvou letech od jejího odcizení, mohl by vlastník takovou věc vindikovat dle § 1110 NOZ do tří let od krádeže (tj. jeden rok od okamžiku, kdy věc získal dobrověrný nabyvatel A), naopak při nabytí věci podle § 1111 NOZ by vlastník mohl vindikovat po dobu pěti let od krádeže věci³⁸⁷, kdy by v tomto konkrétním případě teprve došlo k řádnému vydržení. Pokud by navíc v průběhu vydržecí doby nastaly určité skutečnosti, pro něž, pokud by nabyvatel nejednal nedbale, tak by věděl, že vykonává právo, které mu nenáleží, nemohlo by dojít k řádnému vydržení, nýbrž jen k vydržení mimořádnému. Vindikační možnosti vlastníka by v takovém případě odpadly teprve po osmi letech od odcizení věci. Může se však stát, že v průběhu plynutí šestileté vydržecí doby vlastník prokáže, že nabyvatel ví, že mu svou držbou způsobuje újmu. Pro tuto skutečnost by již nabyvatel nemohl vydržet vlastnické právo ani na základě mimořádného vydržení, a tak by vindikační možnosti vlastníka nebyly do budoucnosti časově ohraničeny³⁸⁸, a nabyvatel by se tak ocitl ve značně nestálém právním postavení, neboť vlastník by po něm mohl kdykoliv domáhat vydání takové věci.

Naopak převede-li zloděj B ukradenou věc nabyvateli A – nacházejícímu se v dobré víře – za průvodních okolností § 1110 NOZ poslední den tříleté lhůty běžící od krádeže, nabude uplynutím tohoto dne bezvýhradní, neomezené vlastnické právo, ač jeho dobrověrný právní vztah k věci trvá byť třeba pouze necelý den. Nabyvatel A uplynutím tříleté lhůty nabude vlastnické právo i navzdory tomu, že jeho předchůdce v dobré víře vůbec nebyl. Naopak při nabytí věci podle § 1111 NOZ by zlá víra předchůdce postavení nabyvatele škodila – u

³⁸⁷ Neboť je převodce zloděj, tj. nepoctivý držitel, nelze uplatnit ustanovení o započtení vydržecí doby podle § 1096 NOZ.

³⁸⁸ Byť zpravidla bude vlastník prokazovat vědomost nabyvatele o způsobení újmy v rámci vindikačního řízení.

vydržení sice existuje možnost započtení vydržecí doby předchůdce, ten však musí být vždy v dobré víře.

Zatímco u vydržení se tak obecně vlastník chrání do doby, než na straně nabyvatele převáží okolností svědčící ve prospěch neomezeného odnětí vlastnického práva vlastníka [(bud' vyšší kvalita dobré víry trvajíc po kratší dobu (vydržení) či nižší kvalita dobré víry trvajíc po dobu delší (mimořádné vydržení)], pro nabývání od neoprávněného by – vedle dobré víry nabyvatele v daný okamžik – však měly být relevantní skutečnosti na straně vlastníka, tj. že v tříleté lhůtě neuplatnil své právo na vydání věci.

Lze tak konstatovat, že přístup, který omezuje vindikační možnosti vlastníka uplynutím vydržecí doby, znevýhodňuje nabyvatele podle § 1111 NOZ oproti nabyvateli dle § 1110 NOZ. Považme proto, zda zde jsou skutečně důvody pro tuto odlišnou míru ochrany subjektů. Při nabývání použitých věcí podle § 1110 NOZ u obchodníka s použitými věcmi se nezřídka stává, že převáděny jsou věci kradené a jinak nedobrovolně pozbyté, nabyvatel tak musí vždy počítat s určitou mírou rizika, že může kontrahovat ohledně věci kradené – tato skutečnost odůvodňuje uplatnění přístupu svědčícímu v neprospěch nabyvatele. Nicméně na rozdíl od případů § 1111 NOZ zde dochází k nabytí zpravidla od profesionála, u nějž nabyvatel může v některých případech předpokládat, že podnikne určitou míru přezkumné aktivity ohledně původu převáděné věci (což se např. u nabytí věci od souseda říci nedá). To je naopak skutečnost, která hovoří ve prospěch pro nabyvatele výhodnějšího přístupu.

Jak vidno, v obou klauzulích lze nalézt argumenty ve prospěch vyšší ochrany vlastníka, ale i nabyvatele. Spíše se tak jako vhodnější jeví řešení spočívající ve sjednocení přístupů ohledně omezení vindikačních možností vlastníka. Podle mého názoru zákonodárce tím, že v generální klauzuli nestanovil tříletou lhůtu pro prokázání nedobrovolného pozbytí, vytvořil tzv. teleologickou otevřenou mezeru v zákoně³⁸⁹, kterou je nutno vyplnit prostřednictvím techniky *analogie legis*.³⁹⁰ Na základě výše popsaných teleologických argumentů jsem toho názoru, že rovněž v § 1111 NOZ je vlastník omezen tříletou lhůtou k prokázání pozbytí věci ztrátou či činem povahy úmyslného trestného činu od okamžiku, kdy tato skutečnost nastala.

³⁸⁹ Ohledně tohoto druhu mezery a jejího řešení srov. též poznámky v podkapitole 3.2.2 této práce.

³⁹⁰ BEZOUŠKA, Petr. Soudcovské dotváření práva..., s. 18–19.

Lze však následovat stanovisko *de lege ferenda*, které zastává Kotásek³⁹¹ spočívající v konstrukcích tříleté lhůty (obdobně jako u § 1110 NOZ) pro účely prokázání nedobrovolného pozbytí věci. Tato lhůta by pak představovala definitivu možného uplatnění nároku vlastníka a řešila problém nejistého postavení poctivého nabyvatele.

Dochází-li tak k získání věci nedobrovolně pozbyté podle generální klauzule, musí být – obdobně jako v případě § 1110 NOZ – splněna přistoupivší podmínka marného uplynutí tříleté lhůty k prokázání nedobrovolného pozbytí věci. Aby totiž nabyvatel mohl nabýt vlastnické právo, musí být schopen unést důkazní břemeno o své dobré víře, ale zároveň vlastník nesmí prokázat pozbytí věci ztrátou či činem povahy úmyslného trestného činu ze své sféry vlivu. I kdyby tedy nabyvatel prokázal svou dobrou víru, vlastnické právo k převáděné věci mu svědčit nebude, pokud předchozí vlastník prokáže, že věc pozbyl nedobrovolně na základě výše uvedených skutečností.

3.4.3 Vindikace podle § 1110 a 1111 NOZ

Zákon tedy pro kategorie věcí ztracených nebo svémocně odňatých či pozbytých činem povahy úmyslného trestného činu vlastníkovi umožňuje domáhat se svého vlastnického práva, přičemž k tomu stanoví tříletou lhůtu (u § 1110 NOZ výslovně, v případě § 1111 NOZ zřejmě na základě teleologie ustanovení), která počne běžet ode dne, kdy k těmto skutečnostem došlo.

Chce-li vlastník věc úspěšně vindikovat, připadají dvě možnosti, jak toho může dosáhnout. Za prvé, může prokázat jednak to, že nastaly skutečnosti, na jejichž základě dříve nabyl vlastnické právo,³⁹² a dále vyjití věci z jeho sféry vlivu na základě některého z výše uvedených způsobů a rovněž skutečnost, že od okamžiku, kdy věc opustila jeho sféru vlivu, do skutečného prokázání této skutečnosti nabyvateli neuplynuly více než tři roky.

Mimo prokázání nedobrovolného pozbytí věci se vlastník může s úspěchem bránit vindikační žalobou rovněž, prokáže-li zlou víru nabyvatele (postupuje-li se podle § 1110 NOZ) či neunes-li nabyvatel důkazní břemeno

³⁹¹ KOTÁSEK, Josef. K nabytí od nevlastníka. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2005, roč. 13, č. 2, s. 136.

³⁹² Rozsudek NS ze dne 9. března 2010, sp. zn. 28 Cdo 4638/2009.

ohledně své dobré víry (při postupu dle § 1111 NOZ), přičemž z těchto důvodů nabyvatel nenabyl vlastnické právo, a věc tak neprávem zadržuje.³⁹³

Dobrovolná v této souvislosti řeší otázku, zda je ve stanovené tříleté lhůtě potřeba podat žalobu na vydání věci u soudu, či postačí, pokud je nárok na vydání věci uplatněn vůči poctivému nabyvateli. Nakonec dospívá k názoru, že postačí v uvedené lhůtě uplatnit svůj nárok u poctivého nabyvatele.³⁹⁴ S tímto souhlasím za předpokladu, že uplatněním nároku na vydání věci u nabyvatele vlastník prokáže ztrátu či svémocné odnětí věci (a to, že od těchto skutečností neuplynulo více než tři roky), resp. sdělí a prokáže nabyvateli takové skutečnosti a důkazy, na jejichž základě by v případném soudním řízení³⁹⁵ unesl důkazní břemeno ohledně pozbytí věci ztrátou či svémocným odnětím a neuplynutí více než tři let od okamžiku, kdy k těmto skutečnostem došlo. O tom, že postačí tyto skutečnosti prokázat pouze nabyvateli, svědčí podle mého názoru též vyjádření v zákoně, že nabyvatel „vydá ji – získanou věc – pozn. autora – *vlastníku, který prokáže*“, jinými slovy: aby nabyvatel byl povinen věc vydat, musí mu být skutečnosti o pozbytí věci ze strany vlastníka prokázány. Je přitom nerozhodné, zda k prokázání těchto skutečností dojde např. na základě výzvy k vydání (přímo vůči nabyvateli) věci či reinvidikační žaloby (nepřímo vůči nabyvateli prostřednictvím soudu). Soudím, že pokud jsou tyto okolnosti vyjití věci ze sféry vlastníka již jednou prokázány nabyvateli ve stanovené lhůtě, nemusí být následná reinvidikační žaloba (v případě, kdy nabyvatel věc nevydá dobrovolně) v tříleté lhůtě podaná, neboť k jejich prokázání v uvedené lhůtě již jednou došlo. Jsem proto toho názoru, že tříletá lhůta není primárně lhůtou k podání vindikační žaloby a už vůbec ne k vydání pravomocného rozhodnutí stanovujícího povinnost vydat věc. Přijetí tohoto výkladu řeší i případný problém se záměrnými průtahy řízení ze strany nabyvatele za účelem uplynutí tříleté lhůty, na něž poukazuje Borsík.³⁹⁶ Smyslem stanovení lhůty je ochránit právní jistotu nabyvatele, a tím spíše též členů do budoucna neohraňovaného řetězce dobrověrných nabyvatelů, určitou objektivní skutečností, na základě které tyto subjekty získávají jistotu, že do jejich vlastnického práva následně nebude možné ze strany vlastníka zasáhnout.³⁹⁷ Tím, že vlastník nabyvateli musí prokázat, že věc pozbyl uvedenými způsoby

³⁹³ § 1040 odst. 1 NOZ.

³⁹⁴ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jirí et al. *Občanský zákoník III...*, s. 379.

³⁹⁵ Přičemž pro případné soudní řízení má o prokázání těchto skutečností důkaz.

³⁹⁶ BORSÍK, Daniel. *Nadobudnutí vlastnictva...*, s. 246.

³⁹⁷ TÉGL, Petr. *Ochrana poctivého nabyvatele...*, s. 45.

v uvedené lhůtě, nemusí však v takové lhůtě podat vindikační žalobu³⁹⁸, se na první pohled do tohoto zamýšleného účelu zasahuje. Je však nutné vzít v úvahu, že vůči komu jsou takové skutečnosti prokázány (nejen před soudem), má ze zákona povinnost věc vlastníkovvi vydat. Nevydá-li ji, lze konstatovat, že nejedná poctivě a jedná dokonce protiprávně – takový nabyvatel je pak stěží hoden ochrany. Nabyvateli je navíc obecně připuštěna možnost podat žalobu určení vlastnického práva, pokud chce mít jistotu ohledně svého právního postavení k věci.

Bezesporu je v pořádku, bude-li vlastník prokazovat nedobrovolné pozbytí vůči poctivému nabyvateli či bude-li proti němu požadovat vydání prostřednictvím soudu. Otázkou však je, zda v tříleté lhůtě nepostačí tyto skutečnosti prokázat tomu, kdo vlastníku věc odcizil či našel jeho ztracenou věc a následně převedl, ač k tomu nebyl oprávněn (případně tomu, kdo od této osoby nabyt, ač již však věc dále převedl). A to zejména z důvodu, že vlastník často nebude schopen dohledat dobrověrného nabyvatele, ať už z důvodu, že neoprávněný převodce bude odmítat sdělit identitu nabyvatele či proto, že množství nabyvatelů, kteří věc v daném tříletém intervalu postupně nabývali, bude natolik vysoké, že pro vlastníka nebude možné se v této periodě dopátrat, kdo je aktuálním držitelem (potažmo vlastníkem) věci, aby vůči němu mohl uplatnit své vlastnické nároky. V takových případech by byla obrana nabyvatele v tříletém časovém horizontu značně ztížena, proto se domnívám, že by bylo praktické zaujmout výklad, podle něhož postačí, prokáže-li nabyvatel v dané lhůtě skutečnosti nedobrovolného pozbytí věci pouze vůči těmto osobám (tj. prvotnímu neoprávněnému převodci – např. zloději, nálezci apod.), přičemž o tomto včasém prokázání nedobrovolného pozbytí neoprávněnému převodci (či dalším nabyvatelům) bude následně schopen podat důkaz v případném řízení zahájeném reinvindační žalobou.

3.5 Závěr ohledně speciálních předpokladů

Jde-li o specifické podmínky, které musí být splněny, aby dobrověrnému nabyvateli byla poskytnuta ochrana, vyžaduje privilegovaná klauzule § 1109 NOZ

³⁹⁸ Lze konstatovat, že taková osoba může vindikační žalobu podat v horizontu několika dnů od uplynutí lhůty, ale i v řádu několika let. Ve většině případů, prokáže-li vlastník vůči nabyvateli svémocně odnětí či ztrátu věci, lze však očekávat, že na vydání věci bude žalovat v co nejbližší době.

(i) nabytí věci jedním ze standardizovaných způsobů uvedených v § 1109 písm. a) – f) NOZ, (ii) nabývanou věcí pak mohou být pouze věci nezapsané ve veřejném seznamu.

Ustanovení § 1110 NOZ pak ve vztahu § 1109 písm. b) NOZ tyto podmínky upřesňuje, když pro realizaci dobrověrného nabytí vyžaduje (i) nabytí použité movité věci nezapsané do veřejného seznamu, (ii) získané za úplatu, (iii) od podnikatele, který při své činnosti v rámci běžného obchodního styku s takovými věcmi, (iv) přičemž se však nesmí jednat o věc pozbytou ztrátou či svémocně odňatou a jde-li o takovou věc, nesmí její nedobrovolné pozbytí vlastník prokázat ve lhůtě tří let počínající běžet od této skutečnosti.

Konečně u generální klauzule § 1111 NOZ musí k obecným předpokladům dojít svého naplnění též následující podmínky: (i) předmětem nabytí musí být věc nezapsaná do veřejného seznamu (ať už movitá či nemovitá), (ii) tato věc musí být získaná za jiných okolností než těch uvedených v § 1109 či § 1110 NOZ, (iii) nabyvatel musí unést důkazní břemeno ohledně své dobré víry v oprávnění převodce převést vlastnické právo, (iv) nesmí se jednat o věc pozbytou ztrátou či činem povahy úmyslného trestného činu a jde-li o takovou věc, nesmí její nedobrovolné pozbytí vlastník prokázat v analogicky dovozené tříleté lhůtě od této skutečnosti.

4 Další související otázky

4.1 Pojetí osoby podnikatele jako neoprávněného převodce

Je otázkou, zdali je pro účely nabytí od neoprávněného při standardizovaném způsobu nabytí uvedeném v § 1109 písm. b) NOZ a v případě § 1110 NOZ vyžadováno podnikatelské oprávnění převodce či nikoliv. Obecně v právní doktríně převládá názor, že pro posouzení určité osoby za podnikatele se takové oprávnění nevyžaduje³⁹⁹, což vyplývá mimo jiné i ze stanoviska expertní skupiny KANCL.⁴⁰⁰ Stejně hovoří též komentářová literatura: „*Pokud osoba vykonává výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem, tedy činnost, která vykazuje charakteristické znaky podnikatele, ač tuto činnost vykonává neoprávněně (tedy chybí jí příslušné živnostenské nebo jiné oprávnění), považuje se za podnikatele*“⁴⁰¹ či „*dovozujeme pak, že zákon předpokládá, že jsou činnosti, které jsou živností, a jsou činnosti, které jí nejsou, nezávisle na tom, zda jsou vydána příslušná veřejnoprávní oprávnění. V obou případech pak při splnění ostatních znaků dojde k naplnění předpokladů pro vznik statusu podnikatele.*“⁴⁰² O správnosti takového závěru svědčí rovněž znění § 5 odst. 2 NOZ, který stanoví, že „*proti vůli dotčené strany nelze zpochybnit povahu nebo platnost právního jednání jen proto, že jednal ten, kdo nemá ke své činnosti potřebné oprávnění*“. Pro absenci podnikatelského oprávnění tedy nelze zpochybnit povahu právního jednání, která vyplývá ze zvláštního postavení jedné smluvní strany (která je podnikatelem, jenž kontrahuje při své podnikatelské činnosti v rámci běžného obchodního styku) a která osobě, jež s takovým podnikatelem vstupuje do právního vztahu, umožňuje nabýt vlastnické právo za privilegovaných okolností.⁴⁰³ Mít k podnikání podnikatelské oprávnění je totiž povinností vyplývající z veřejného práva, nesplnění takové povinnosti však nesmí mít negativní dopad v soukromoprávní sféře recipienta jednání učiněného osobou,

³⁹⁹ A to dokonce i v případech, kdy by druhá smluvní strana o absence veřejnoprávního podnikatelského oprávnění jejího smluvního partnera věděla. Srov. MELZER, Filip; CSACH, Kristián. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek I...*, s. 98 a německou literaturu tam uvedenou.

⁴⁰⁰ Expertní skupina KANCL. *Výkladové stanovisko č. 22 – k pojmu podnikatel podle občanského zákoníku*. obcanskyzakonik.justice.cz [online]. 2014, duben [cit. 22. února 2016]. Dostupné na WWW http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/user_upload/Stanovisko_22.pdf.

⁴⁰¹ LASÁK, Jan. In LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část...*, s. 1606.

⁴⁰² HAVEL, Bohumil. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III...*, s. 12.

⁴⁰³ K nemožnosti zpochybnit povahu právního jednání pro absenci veřejnoprávního oprávnění srov. MELZER, Filip; CSACH, Kristián. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek I...*, s. 98.

kteřá takovým oprávněním nedisponuje (zde se projevuje premisa nezávislosti uplatňování soukromého a veřejného práva podle § 1 odst. 1 NOZ).⁴⁰⁴

Nahlédneme-li do stanovisek právní doktríny, lze nalézt názory, podle nichž je existenci podnikatelského oprávnění na straně převodce skutečně vyžadována.⁴⁰⁵ Ve prospěch takového závěru lze argumentovat především následujícími skutečnostmi. Za první, NOZ si nejen v úpravě nabytí od neoprávněného bere inspiraci taktéž z OZO a v tomto zákoně se podnikatelské oprávnění pro rozebíraný privilegovaný způsob (§ 1109 písm. b) NOZ)⁴⁰⁶ nabytí vyžadovalo.⁴⁰⁷ Za druhé, hlavní pohnutkou pro připuštění absence veřejnoprávního živnostenského oprávnění pro činnost ve sféře soukromého práva je, aby se důsledky absence takového oprávnění neprojevily negativně v soukromoprávním postavení druhé kontrahující osoby, která se v takovém postavení ocitá nevinně (zpravidla neví, že smlouvu uzavírá s osobou, která neoplyvá podnikatelským oprávněním). To, že dobrověrného nabyvatele vyloučíme z režimu § 1109 písm. b) NOZ či § 1110 NOZ, však neznamená, že nebude chráněn, dostane se mu totiž ochrany podle generální klauzule dle § 1111 NOZ. Za třetí, smyslem a účelem konstrukce privilegovaných způsobů je ochrana nabyvatele při určitých standardních případech nabytí od neoprávněného, k nimž v praxi zpravidla dochází a u nichž je takový nabyvatel hoděn vyšší ochrany oproti vlastnickému právu předchozího vlastníka. Je otázkou, zda je důvodné zařadit mezi takové běžné situace i nabytí od osoby, která nemá oprávnění ke svému podnikání.

Jak již bylo zmíněno, nedbalost domnělého podnikatele v dostání požadavku podnikatelského oprávnění by se neměla negativně projevit v soukromoprávní sféře druhé kontrahující strany. Osobně se domnívám, že v případě setrvání na požadavku podnikatelského oprávnění u nabyvatele by soukromoprávní postavení nabyvatele trpělo, protože ten by sice byl chráněn podle generální klauzule, ale byl by rovněž ve značně nevýhodnější situaci než při zaujetí opačného stanoviska. V jeho prospěch by totiž nesvědčila presumpce dobré víry, navíc oproti klauzuli § 1109 písm. b) NOZ by vlastník po nabyvateli

⁴⁰⁴ LAVICKÝ, Petr. In LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část...*, s. 71.

⁴⁰⁵ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 373.

⁴⁰⁶ V § 367 věta první OZO byl tento nabývací způsob vyjádřen slovy „*těto věci nabytí (...) od živnostníka k tomuto obchodu oprávněného.*“

⁴⁰⁷ ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 322. Shodně SEDLÁČEK, Jaromír. *Vlastnické právo...*, s. 166.

mohl vindikovat z důvodu nedobrovolného pozbytí věci. Porovnáme-li znění § 367 věta první OZO a § 1109 písm. b) NOZ, lze vyzorovat, že tvůrci NOZ vyjádření oprávnění k obchodování do zákonného textu nepřebírali, je-li obecně nastaven režim, podle něhož pro posouzení určité osoby za podnikatele z pohledu soukromého práva se nevyžaduje podnikatelské oprávnění (princip nezávislého uplatňování soukromého a veřejného práva), lze tuto absenci vykládat jako záměr. Vždyť pokud by se zákonodárce chtěl odchýlit od uplatnění obecného pravidla, mohl tak přímo v zákoně či alespoň důvodové zprávě toto stanovit.

Konečně přípuštěním nabytí od podnikatele nedisponujícím podnikatelským oprávněním mezi privilegované převody nedochází k otevření dveří a podpoře praktik obchodování bez podnikatelského oprávnění, nýbrž v souladu se premisou nezávislosti uplatňování veřejného a soukromého práva je poskytována náležitá míra ochrany soukromoprávního postavení dobrověrného nabyvatele, který se bez svého zavinění dostává do takové situace.

4.2 Okamžik vzniku vlastnického práva

Obecně lze konstatovat, že k nabytí vlastnického práva nabyvatelem dochází k okamžiku splnění všech zákonných podmínek nabytí od neoprávněného. Zpravidla tak dochází k nabytí vlastnického práva souladně s konsenzuálním principem k okamžiku účinnosti převodní smlouvy (či v jiný okamžik stanovený smlouvou či zákonem). Strany si tedy mohou domluvit jiný okamžik vzniku vlastnického práva nabyvatele (např. předáním převáděné věci, úplným zaplacením kupní ceny apod.) Jiný okamžik vzniku vlastnické práva u nabyvatele pak může vyplývat též ze zákona. Jde-li o nabývání cenných papírů na doručitele podle § 1109 písm. e) NOZ, uplatní se ve smyslu § 1103 odst. 1 NOZ výjimka z konsenzuálního principu ve prospěch principu tradice. Vlastnické právo se k takovým cenným papírům totiž nabývá k okamžiku jejich předání,⁴⁰⁸ proto se uplatňuje dvoufázovost převodu, tj. vyžaduje se *titulus* (zpravidla smlouva), k němuž musí přistoupit *modus* (předání cenného papíru).⁴⁰⁹ Jde-li o nabývání ve veřejné dražbě, dochází obecně k nabytí vlastnického práva – za splnění všech

⁴⁰⁸ § 1103 odst. 1 NOZ.

⁴⁰⁹ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jirí et al. *Občanský zákoník III...*, s. 345.

obecných podmínek nabytí od neoprávněného a zvláštních podmínek⁴¹⁰ privilegované klauzule § 1109 písm. a) NOZ – k okamžiku příklepu licitátora.⁴¹¹

Specifika okamžiku nabytí vlastnického práva mohou vyplývat i z charakteru a okolností vzniku závazku. Především uzavírá-li nabyvatel s neoprávněným převodcem (podnikatelem) kupní smlouvu v režimu § 1109 písm. b) NOZ, budou se často aplikovat zvláštní ustanovení o prodeji zboží v obchodě stanovující odlišný okamžik vzniku vlastnického práva od obecného konsenzuálního principu. Bude-li kupující nepodnikatelem (ve většině případů spotřebitel) kontrahujícím s podnikatelem-prodávajícím (§ 2158 odst. 1 NOZ), dojde k nabytí vlastnického práva k okamžiku předání věci podle § 2160 NOZ. Ve stejném okamžiku nabude vlastnické právo i kupující-podnikatel, u něhož při uzavření smlouvy nebude z okolností zřejmé, že se koupě týká jeho podnikatelské činnosti. Bude-li však tato okolnost patrná, uplatní se konsenzuální princip a k nabytí dojde účinnosti smlouvy. Výjimku z výše vyložených pravidel pak představuje i nákup věci při samoobslužném prodeji, je-li totiž prodejce podnikatelem a kupující nikoliv či je rovněž podnikatelem, ale tato skutečnost není z okolností zřejmá, dochází k nabytí vlastnického práva podle § 2160 odst. 2 NOZ úplným zaplacením kupní ceny.

Dobrovolná považuje institut nabývání od neoprávněného za způsob okamžitého nabytí vlastnického práva.⁴¹² Toto však v kontextu úpravy v NOZ neplatí zcela absolutně, jde-li o nabývání věcí nedobrovolně pozbytých podle § 1110 a § 1111 NOZ, nedojde k nabytí vlastnického práva okamžitě (zpravidla k účinnosti smlouvy). K nabytí vlastnictví dojde teprve naplněním další speciální zákonné podmínky, a to uplynutím tří let od nedobrovolného pobytí, v níž vlastník neprokáže okolnosti tohoto nedobrovolného pozbytí.⁴¹³ Vystává však otázka, zda uvedenou tříletou periodu nelze považovat za vydržecí dobu s jinak vymezeným počátkem – začínající běžet od okamžiku nedobrovolného pozbytí.

Pokud bychom přijali tento závěr, znamenalo by to, že pokud např. zloděj B převede nabyvateli A věc odcizenou C poslední den tříletého intervalu, tak by nabyvatel A uplynutím posledního dne vydržel originálním způsobem vlastnické

⁴¹⁰ Abychom mohli přistoupit k ochraně dobrověrného nabyvatele, musí být veřejná dražba platná, řádně vykonaná, musí dojít rovněž k zaplacení kupní ceny a příklepu licitátora. THÖNDEL, Alexandr. In ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek III...*, s. 309.

⁴¹¹ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 372.

⁴¹² Tamtéž, s. 373.

⁴¹³ Srov. kapitulu 3.4 této práce.

právo. To je však závěr jen stěží přiléhavý smyslu vydržení, neboť nabyvateli by nesvědčila nepřerušovaná kvalifikovaná držba vlastnického práva po požadovanou dobu (držel by v tomto konkrétním případě pouze jeden necelý den).

Další nevýhodou přístupu založeného na nabytí vlastnického práva prostřednictvím vydržení je taktéž duplikace vyjádření délky vydržecí doby. Pokud by se takový přístup prosadil, bylo by uvedení tříleté lhůty v § 1110 NOZ zcela nadbytečné, neboť jej lze nalézt v ustanoveních o vydržení. Postačil by tak pouze odkaz na odlišný počátek jejího plynutí.

Taktéž z názorů polské právní vědy lze spatřit shodu v tom, že tříletou lhůtu v čl. 169 § 2 KC nelze považovat za vydržecí dobu, neboť uplynutí tříleté periody je pouze jedna z dalších podmínek, které jsou ve specifických případech (nedobrovolně pozbytých věcí) vyžadovány, aby mohlo dojít k nabytí od neoprávněného.⁴¹⁴

Vlastnické právo nabyvatele tak vznikne marným uplynutím lhůty tří let od nedobrovolného pobytí. Tento následek tak nastává koncem dne, který se svým označením shoduje se dnem, kdy došlo k odcizení či ztrátě věci (§ 601 odst. 2 NOZ ve spojení s § 605 odst. 2 věta první NOZ).⁴¹⁵ Nebude-li takový den v posledním měsíci, dojde k tomuto následku uplynutím posledního dne v tomto měsíci podle § 605 odst. 2 věta druhá NOZ. Přičemž případně-li poslední den lhůty na sobotu, neděli či svátek, nastane následek uplynutím nejbližší následujícího pracovního dne.

4.3 Důsledky nabytí od neoprávněného

Již jsem se v této práci přiklonil k závěru, že nabytí od neoprávněného představuje originární nabytí vlastnického práva. Níže proto budu analyzovat, jaké má toto originární nabytí důsledky na osud závad váznoucí na převáděné věci.

Pro derivativní nabytí platí ve smyslu § 1107 odst. 1 NOZ, že nabyvatel přejímá automaticky závady váznoucí na věci, které vyplývají z veřejných seznamů. Jiné závady pak přebírá pouze, (i) bylo-li to ujednáno, (ii) stanoví-li to zákon, (iii) měl-li a mohl-li je nabyvatel z okolností zjistit.⁴¹⁶ Tímto opisem je

⁴¹⁴ GNIEWEK, Edward. In GNIEWEK, Edward et al. *System Prawa...*, s. 581.

⁴¹⁵ Zánik práva vlastníka (domáhat se s úspěchem vindikace věci, prokáže-li její nedobrovolné pozbytí) totiž podmiňuje vznik jiného práva nabyvatele (bezvýhradního vlastnického práva).

⁴¹⁶ § 1107 odst. 1 NOZ.

zákonodárcem vyjádřena nejpřísnější koncepce nevědomosti v důsledku běžné nedbalosti. Nabyvatel proto nebude v dobré víře v případě své vědomosti o závadách, stejně tak nebude v tomto postavení, pokud o závadách nevěděl pro svou buďto hrubou, či jen prostou nedbalost. Závady, o nichž nabyvatel nebyl v dobré víře, na něj proto přejdou.

Výše uvedené ustanovení se bezesporu vztahuje na „převod“ vlastnického práva jako derivativního nabytí, jeho dopad na originární nabytí vlastnického práva je však sporný. Podle § 1108 NOZ *„ustanovení § 1106 a 1107 platí obdobně také při nabytí vlastnického práva jinak než převodem.“* „Převod“ společně s „přechodem“ je kategorií derivativních způsobů nabytí vlastnického práva.⁴¹⁷ V ustanovení § 1108 NOZ zákonodárce užívá pojem *„jinak než převodem“*, je však otázkou, zdali je tímto vyjádřením myšlena pouze druhá kategorie derivativních nabytí vlastnického práva, tj. „přechod“, či rovněž originárním způsobem nabytí vlastnického práva. Důvodová zpráva v této problematice mlčí, proto se řešení pokusme nalézt v komentářové literatuře. Podle názoru Dobrovolné se ustanovení uplatní i na originární nabytí, přičemž autorka má za to, že se NOZ *„při posuzování převodu závad váznoucích na věci neopírá o hledisko rozlišení derivativního a originárního nabytí (...) nýbrž o hlediska stanovená v § 1107“*.⁴¹⁸ Zastává tedy názor, že se jedná o ustanovení společná jak pro derivativní, tak i originární nabytí, byť u originárních nabytí a „přechodu“ vlastnického práva s omezením, že zvláštní zákon může stanovit jinak, což vyplývá ze sousloví *„platí obdobně“*.⁴¹⁹ Thöndel⁴²⁰ se s tímto názorem ztotožňuje, přičemž upozorňuje, že *„vynětí (exempce) originárního nabytí vlastnického práva z režimu § 1106 a 1007 by mohlo přerušit přechod povinností a závad a ve výsledku tak zkrátit třetí osoby, jimž náleží práva odpovídající těmto závadám“*, přičemž dále uvádí, že při setrvání na opačném názoru by kupříkladu vydržení pozemku mohlo vést k zániku služebností zatěžujících pozemek či zástavních práv. Nabude-li proto osoba neoprávněná vlastnické právo k věci, přejdou na ni i závady na věci váznoucí, které vyplývají z veřejného seznamu, a jiné závady, pokud to bylo ujednáno ve smlouvě či to stanoví zákon nebo měla-li či mohla-li je

⁴¹⁷ Podrobněji k rozlišení mezi „převodem“ a „přechodem“ viz PELIKÁNOVÁ, Irena. Problém převodu a přechodu práv. *Právní rozhledy*, 2001, roč. 9, č. 4, s. 141–151.

⁴¹⁸ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 360.

⁴¹⁹ Tamtéž.

⁴²⁰ THÖNDEL, Alexandr. In ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek III...*, s. 300.

tato osoba z okolností zjistit. To vše za předpokladu, že zvláštní zákon nestanoví jinak.⁴²¹

Dalším důsledkem nabytí od neoprávněného je, že v případě převodu od osoby, která nabyla vlastnické právo od neoprávněného, na jinou osobu se již nebude zvažovat dobrá víra nabyvatele, neboť nabyvatel je oprávněn věc převést (svědčí mu k ní totiž originárně nabyté vlastnické právo). V případě tohoto dalšího převodu tak již nepůjde o originární nabytí, nýbrž o derivativní převod vlastnického práva. To však pouze za předpokladu, že nabyvatelem nebude osoba, které by si ve smyslu § 1112 NOZ byla vědoma, že její předchůdce nabyl věc od neoprávněného.

⁴²¹ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jirí et al. *Občanský zákoník III...*, s. 359.

4.4 Některé další případy nabytí věci od neoprávněného v NOZ

4.4.1 Vícečetný převod

Nabytí vlastnické právo od neoprávněného lze rovněž v případech tzv. vícečetného převodu vlastnického práva. Zákonodárce pro individuálně určené věci, které nejsou předmětem zápisu do veřejného seznamu, zakotvil ustanovení, podle něhož pokud bude vlastnické právo k určité věci postupně převedeno různým osobám na základě postupně uzavřených převodních smluv, nabude vlastnické právo ta osoba, které bude převáděna věc nejdříve vydána. Namísto konsenzuálního principu se tak v těchto případech uplatní princip tradice. Uzavřeli tedy vlastník převodní smlouvu nejprve s osobou A a teprve poté osobou B, může vlastnické právo nabyt osoba B, byť s vlastníkem kontrahovala až později, pokud jí převáděna věc byla na základě smlouvy dříve předána.⁴²²

Podle Dobrovolné v této situaci dochází k nabytí od neoprávněného. Osoba A totiž z důvodu účinnosti dříve uzavřené převodní smlouvy nejprve nabude vlastnické právo k věci. Bude-li však věc dříve předána osobě B, dřív nabyté vlastnické právo osoby A může zaniknout a vlastníkem se může stát osoba B za předpokladu, že by osoba B byla v dobré víře ohledně oprávnění původního vlastníka věc převést (zpravidla tak nesmí tušit, že ohledně dané věci byla uzavřena i jiná převodní smlouva, která byla dříve účinná). Pokud se osoba B bude nacházet v dobrověrném postavení a splní rovněž další podmínky nabytí od neoprávněného, nabude vlastnické právo podle § 1109 a násl. NOZ. Osoba A totiž již na základě účinnosti uzavřené převodní smlouvy s původním vlastníkem nabyla vlastnické právo a původní vlastník proto nebyl oprávněn věc převést osobě B. Dobrovolná tak soudí, že dříve uzavřená převodní smlouva (mezi původním vlastníkem a osobou A) musela vyvolat právní účinky, neboť v době, kdy byla mezi těmito stranami uzavírána, zpravidla nebylo možné předvídat uzavření druhé převodní smlouvy.⁴²³

4.4.2 Nabytí od neoprávněného a zásada superficies solo cedit

Ustanovení § 3058 odst. 2 NOZ normuje další případ nabytí od neoprávněného. Tato klauzule dopadá na situace, kdy nabyvatel nabude od převodce vlastnické právo k pozemku, na němž stojí stavba. Pokud bude tento

⁴²² § 1100 odst. 1 NOZ.

⁴²³ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jirí et al. *Občanský zákoník III...*, s. 337–338.

nabyvatel s ohledem na všechny okolnosti v dobré víře, že stavba stojící na převáděném pozemku je součástí tohoto pozemku a že se tedy jak pozemek, tak i stavba stávají jeho vlastnictvím, může dojít k právnímu spojení stavby a převáděného pozemku, v důsledku čehož již stavba nadále nebude samostatnou věcí.

Dané ustanovení se však aplikuje pouze v případech staveb, které se neevidují v katastru nemovitostí. U staveb do tohoto veřejného seznamu evidovaných totiž nemohla být založena dobrá víra nabyvatele⁴²⁴ o skutečnosti, že stavba je součástí pozemku.⁴²⁵

V uvedeném případě je nabytí od neoprávněného založeno na tom, že nabyvatel sice vstupuje do smluvního vztahu s osobou, která není oprávněna stavbu převést, avšak nabyvatel má za to (nabývá ospravedlnitelné přesvědčení založené na vnějších okolnostech), že stavba je součástí pozemku, a že je na něj proto převáděn předmětný pozemek se stavbou, která je jeho součástí.

V uvedeném případě tak zákonodárce na úkor vlastnického práva předchozího vlastníka poskytuje ochranu dobré víře nabyvatele, a dává tak možnost širší aplikaci principu *superficies solo cedit*, tj. povrch ustupuje půdě.⁴²⁶ Negativní důsledky zániku vlastnického práva předchozího vlastníka stavby zákonodárce kompenzuje tím, že mu přiznává právo na náhradu, a to ve výši ceny stavby, kterou měla k okamžiku, kdy jeho vlastnické právo zaniklo.

Jde-li o uplatnivší se koncepci dobré víry, měla by se podle mého názoru aplikovat koncepce nevědomosti v důsledku běžné nedbalosti, která platí obecně pro převážnou většinu klauzulí nabytí od neoprávněného. Domnívám se, že k vyloučení následku, tj. vzniku vlastnického práva u nabyvatele pozemku tak postačí, bude-li tento vědět, že stavba nacházející se na převáděném pozemku ve skutečnosti není jeho součástí, či pokud o tomto vědět nebude, avšak vědět o tom měl a mohl.

⁴²⁴ Podle ustanovení § 980 odst. 1 NOZ platí, že „neomlouvá nikoho neznalost zapsaného údaje neznalost zapsaného údaje“.

⁴²⁵ SPÁČIL, Jiří; RICHTER, Tomáš. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 1237.

⁴²⁶ Podle autorů Fiala a Mayer, kteří tento režim podrobují kritice, dochází k neúměrnému znevýhodňování vlastníka stavby, přičemž není adekvátně řešen režim vymahatelnosti práva vlastníka stavby na náhradu škody, která mu v důsledku aplikace § 3058 odst. 2 NOZ vznikne. K tomuto srov. FIALA, Petr; MAYER, Jindřich. Přechodná ustanovení nového občanského zákoníku k zásadě *superficies solo cedit*. *Ad Notam*, 2012, roč. 18, č. 6, s. 4.

4.4.3 Vyloučení podání vindikační žaloby jako nabytí od neoprávněného

Nabytí vlastnické právo od neoprávněného lze též v situaci, kdy se uplatní § 1041 odst. 2 NOZ. Následující ustanovení čerpá inspiraci z § 371 OZO. Lze tak uvažovat o uplatnění některých závěrů staré komentářové literatury vážících se k § 371 OZO. Z těchto závěrů budu tedy vycházet i při interpretaci § 1041 odst. 2 NOZ.

Podle dikce daného ustanovení není v určitých případech možné podat žalobu na vydání věci u věcí, které jsou nerozeznatelné, tedy v případech, kdy věci nelze individualizovat jejich popsáním podle § 1041 odst. 1 NOZ (např. z důvodu, že byly smíseny s jinými věcmi stejného druhu). Příkladem takových věcí mohou být bankovky, které byly smíseny s jinými bankovkami, přičemž však tyto peníze od sebe není možné rozlišit např. číslem předmětných bankovek. O věc nerozeznatelnou se však nebude jednat výlučně v případech, kdy dojde k jejímu smísení s jinou věcí, ale též v jiných případech.⁴²⁷

Vindikace věci se tak nelze s úspěchem domáhat u věci, u níž bude splněna některá z těchto podmínek, buďto (i) z okolností nebude možné seznat vlastnické právo osoby žalobce, nebo (ii) se žalovaný bude nacházet v dobrověrném postavení.

Podmínku nemožnosti z okolnosti seznat vlastnické právo žalobce je třeba interpretovat tak, že věc není možné individualizovat, tj. popsat na základě skutečností, kterými lze věc blíže vymezit či určit a především odlišit od jiných věcí, proto nelze vlastnické právo žalobce určit.⁴²⁸

Naplnění podmínky dobré víry žalovaného je možné vykládat shodně s klauzulemi nabytí od neoprávněného.⁴²⁹ Pokud by se tedy žalovaný nacházel v „nezaviněné nevědomosti“⁴³⁰, lze jeho postavení považovat za dobrověrné. Onou nezaviněnou nevědomostí je podle mého názoru možné vykládat shodně s koncepcí nevědomosti v důsledku běžné nedbalosti. Winterova však zřejmě dovozuje uplatnění koncepce nevědomosti v důsledku hrubé nedbalosti, když odkazuje na staročeskou komentářovou literaturu, podle níž je žalovaný v dobrověrném postavení v případech, kdy „nemusil věděti, že není oprávněn si

⁴²⁷ Srov. dikci ustanovení obsahující slovo „zejména“. SPÁČIL, Jiří. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 242. Rozdílně WINTEROVÁ, Alena. In ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek III...*, s. 135.

⁴²⁸ SPÁČIL, Jiří. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 242.

⁴²⁹ Tamtéž.

⁴³⁰ SEDLÁČEK, Jaromír. *Vlastnické právo*. Reprint původního vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2012, s. 184.

věci osobovati“.⁴³¹ Osobně se mi zdá vhodnější užití v pořadí první zmíněné koncepce, neboť tato se uplatní obecně pro většinu případů nabytí od neoprávněného (podle ustanovení § 1041 odst. 2 NOZ dochází rovněž k nabytí vlastnického práva od neoprávněného – viz dále).

Žalovaný se tak podle mého názoru bude nacházet v dobrověrném postavení v případě, kdy neví či vědět nemá ani nemůže, že v jeho prospěch nesvědčí řádný titul způsobilý pro nabytí vlastnického práva k věci.⁴³²

Spáčil tak pokazuje na skutečnost, že rovněž v § 1041 odst. 2 NOZ lze nalézt klauzuli, podle níž je za určitých podmínek možné nabýt vlastnické právo od neoprávněného.⁴³³ Lze spatřovat celkově tři případy, při nichž jsou vindikační možnosti u věcí, které jsou nerozeznatelné, vyloučeny, při nichž žalovaný může nabýt vlastnické právo, a to za situace, kdy:

- (i) z okolností není u žalobce možné seznat existenci vlastnického práva (dochází tak k trvalému vyloučení individualizace), avšak žalovaný se nenachází v dobrověrném postavení. V tomto případě však nedochází svému naplnění dobrá víra jako jedna ze základních podmínek nabytí od neoprávněného.
- (ii) žalovaný splňuje podmínku dobré víry, avšak ze strany žalobce může být věc stále individualizována. V takovém případě žalovaný může nabýt vlastnické právo podle § 1041 odst. 2 NOZ, ať je věc smíšená s jinými věcmi či nikoliv (žalobce již totiž věc nemůže vindikovat, neboť se žalovaný nenachází ve zlověrném postavení).⁴³⁴
- (iii) je splněna podmínka dobré víry u žalovaného a zároveň u žalobce trvale absentuje možnost seznat jeho vlastnické právo k věci. Žalovaný v takovém případě rovněž může nabýt vlastnické právo ve smyslu § 1041 odst. 2 NOZ, ať už je věc smíšená s jinými věcmi či nikoliv.⁴³⁵

⁴³¹ ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 339.

⁴³² SPÁČIL, Jiří. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 242.

⁴³³ Tamtéž.

⁴³⁴ Důvodem je, že úprava nabytí vlastnického práva prostřednictvím vyloučením vindikační žaloby má s nejvyšší pravděpodobností speciální charakter ve vztahu k nabytí vlastnického práva dle ustanovení o smísení, neboť z hlediska věcné působnosti dopadá na užší spektrum věcí (tj. věci nerozeznatelné). ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 339.

⁴³⁵ SPÁČIL, Jiří. In SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III...*, s. 242.

Pokud by u žalovaného nacházejícího se v dobré víře ve smyslu § 1041 odst. 2 NOZ vzniklo vlastnické právo a došlo také ke smísení, pak Spáčil správně poukazuje na to, že „*právní postavení toho, kdo takto nabyt vlastnictví v případě, že věc byla smíšena s věcmi dalších vlastníků, je třeba řešit podle pravidel o smísení.*“⁴³⁶

Nabytí od neoprávněného ve světle výše uvedených skutečností pak spočívá např. v následující situaci: osoba A odcizí věc (např. cihly) od souseda B. Osoba B však ví, že osoba A nechala cihly ve sklepě, kde jiné cihly, se kterými by se ty jeho mohly smísit, nemá (může tak z této okolnosti seznat své vlastnické právo k cihlám). Jelikož však B není v dobrověrném postavení (ví, že neoplývá právním titulem způsobilým nabytí vlastnického práva, protože cihly odcizil), vlastníkem se nestane. Není tak splněna ani jedna z podmínek uvedených v § 1041 odst. 2 NOZ. Převede-li však A cihly na C, který je v dobré víře, že nabývá na základě právního titulu způsobilého nabytí vlastnického práva (neví nic o odcizení a má za to, že je A oprávněn cihly převést), přistoupí splnivší se podmínka dobré víry, která vyloučí možnost vindikace ze strany původního vlastníka, a tak dobrověrný nabyvatel nabude vlastnické právo ve smyslu § 1041 odst. 2 NOZ od neoprávněného.

4.5 Specifika prodeje kradených automobilů

Nezřídka se stává, že předmětem převodní smlouvy jsou kradená vozidla, je proto vhodné zmínit některá specifika, která ve vztahu k nabývání těchto druhů věcí od neoprávněného panují. Polská judikatura obsahuje mnohá východiska, která je v otázce posuzování dobrověrnosti nabyvatele možno následovat a inspirovat se jimi též v českém právním prostředí.

Ze všeho nejdříve je potřeba uvést, že podle polského nejvyššího soudu je dobrá víra vyloučena již při lehké nedbalosti.⁴³⁷ Ohledně posouzení, zda nabyvatel jednal v dobré víře (dostál tak požadavku náležité péče) je sice potřeba vždy zvážit individuální okolnosti konkrétního případu.⁴³⁸ Je-li však předmětem zcizovací smlouvy použité vozidlo, lze vyjít z jiného judikátu polského nejvyššího soudu, v němž tento stanovil instrukce co do posuzování dobrověrného postavení

⁴³⁶ Tamtéž.

⁴³⁷ Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 12. prosince 1997, sp. zn. II CKN 509/97.

⁴³⁸ RUDNICKI, Stanislaw; RUDNICKI, Grzegorz. *Komentarz do kodeksu cywilnego...*, s. 193–194.

nabyvatele u těchto věcí. Kupující, který nabývá ojetý vůz, by měl v první řadě vynaložit náležitou péči, aby bylo zjištěno, zda vozidlo nepochází z protiprávní činnosti, a to obzvláště v případech, kdy převodcem není profesionální obchodník s automobily. Za tímto účelem by tedy měl:

- (i) ověřit totožnost prodávajícího a skutečnosti svědčící o existenci/neexistenci jeho práva s vozem nakládat;
- (ii) zkontrolovat veškerou dokumentaci od vozidla;
- (iii) provést prohlídku automobilu – především zjištění čísla motoru a jeho typ.⁴³⁹

Významnou roli v tomto případě hraje především osvědčení o registraci vozidla, neboť figuruje-li v této dokumentaci jako vlastník osoba odlišná od převodce, k nabytí vlastnického práva zpravidla nedojde,⁴⁴⁰ neprokáže-li nabyvatel své vlastnické právo jiným způsobem (např. předložením uzavřené zcizovací smlouvy, umožnění nahlédnutí do dokladů o zaplacení vozidla apod.).⁴⁴¹

Existují-li při kontraktaci ohledně vozidla podezřelé okolnosti (např. nápadně nízká cena), musí být míra opatrnosti nabyvatele o to vyšší. Dostat těmto požadavkům náležité péče často spočívá v dalších, mnohdy aktivních krocích ze strany nabyvatele spočívající v:

- (i) zjištění právního titulu, z něhož převodce dovozuje své vlastnické právo;
- (ii) nahlédnutí do dokumentace související s dovozem vozidla ze zahraničí (např. tzv. doklad o proclení vozidla).⁴⁴²

Pokud výsledky kontroly zcizovaného vozidla provedené laickým nabyvatelem nasvědčují, že vozidlo může pocházet z protiprávní činnosti (přepřacované číslo motoru, deformace dveřních zámků, různé zámkové systémy na dveřích atd.), musí si nabyvatel (usilující o přiznání dobrověrného postavení) např. nechat zkontrolovat vozidlo v autorizovaném servisu či nahlédnout do seznamu

⁴³⁹ Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 30. března 1992, sp. zn. III CZP 18/92.

⁴⁴⁰ Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 11. března 1985, sp. zn. III CRN 208/84.

⁴⁴¹ Rozhodnutí OGH ze dne 17. října 1995, sp. zn. I Ob 614/95.

⁴⁴² Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 30. března 1992, sp. zn. III CZP 18/92.

kradených vozidel (v českém prostředí např. do informačního systému Pátrání po motorových vozidlech).⁴⁴³

Stejně závěry polský soud dovedl v případě, pokud je převodce podnikatelem-profesionál, který s ojetými automobily běžně obchoduje. V tomto případě se sice nabyvatel může odvolávat na to, že jednal pečlivě, protože spoléhal na odborné znalosti převodce, nicméně jej tento fakt nezbavuje povinnosti zachovat určitou míru opatrnosti a vynaložit – podle situace – výše uvedené kroky za účelem zjištění oprávnění převodce věc převést.⁴⁴⁴

Aktivní činnost za účelem zjištění převodcova oprávnění vůz převést však není bezbřehá, limity ji vytyčuje požadavek rozumné nákladovosti. Jelikož je jedním z hodnotových východisek odůvodňujících možnost nabývání od neoprávněného ochrana plynulosti obchodního styku, nesmí být po nabyvateli vyžadován takový rozsah přezkumné činnosti, který je z hlediska hodnoty vynaložených nákladů neracionální.⁴⁴⁵

Jde-li o zakoupené automobily v autobazaru, judikoval NS, že kupující, který po zjištění nesouladu mezi datem výroby zakoupeného automobilu uvedeném v kupní smlouvě a technickém průkazu a datem výroby zjištěném specializovanou společností zabývající se prověřením původu a stavu vozidla neučiní potřebné další kroky k ověření skutečnosti, zda automobil nepochází z trestné činnosti, nemůže být vnímán jako dobrověrný nabyvatel.⁴⁴⁶

V tomto rozhodnutí NS dále vyloučil dobrou víru nabyvatele (leasingové společnosti, která nakupovala z autobazaru ojeté automobily), neboť tento si s ohledem na předmět, rozsah a dlouhodobost své činnosti musel být vědom, že v určitém zlomku případů mu budou ze strany autobazaru nabízeny ke koupi automobily pocházející z trestné činnosti. Přičemž NS nepovažuje za dostatečné, ověřuje-li nabyvatel v informačním systému, zda převáděné vozidlo není vedeno jako kradené, ale již sám nepodrobuje automobily fyzické prohlídce svých pracovníků. Takový nabyvatel se proto nemůže nacházet v dobré víře.⁴⁴⁷

⁴⁴³ Tamtéž.

⁴⁴⁴ Zvláště v případech, kdy zde existují určité podezřelé skutečnosti (např. deformace dveřních zámek), nepostačí, bude-li nabyvatel tvrdit, že dostal požadavkům náležitě opatrnosti, neboť spoléhal v odborné znalosti převodce, nýbrž bude potřeba, aby učinil další kroky k zjištění převodcova oprávnění automobil převést.

⁴⁴⁵ DOBROVOLNÁ, Eva. In SPÁČIL, Jiří et al. Občanský zákoník III..., s. 379.

⁴⁴⁶ Rozhodnutí NS ze dne 18. ledna 2012, sp. zn. 28 Cdo 2788/2011.

⁴⁴⁷ Tamtéž.

5 Polská právní úprava nabývání od neoprávněného

V Polsku je nabývání od neoprávněného převážně považováno – rozdílně od českého vnímání – za derivativní způsob nabytí vlastnického práva.⁴⁴⁸ Ve prospěch tohoto závěru jsou zde nejčastěji zmiňovány argumenty, že nabytí od neoprávněného je vždy výsledkem uzavřené převodní smlouvy (což je znakem derivativního, nikoliv originárního způsobu nabytí vlastnického práva). Tímto se velmi zevrubně zabýval Tégl, lze tak odkázat na mnohé jím přejeté závěry.⁴⁴⁹

Úpravu nabývání od neoprávněného lze nalézt v čl. 169 KC, který upravuje dvě svébytné skupiny případů. První skupina (čl. 169 § 1 KC) míří jednak na situace, kdy vlastník dobrovolně svěřil věc jiné osobě, nicméně nezmocnil ji k převodu vlastnického práva k věci (typicky nájemce) a jednak též na situace, kdy sám vlastník věc převedl na jiného, ač k tomu nebyl oprávněn (např. dědic omezený příkazem věc nepřevádět). V těchto případech se tak uplatní princip *mala fides superveniens non nocet*,⁴⁵⁰ podle něhož se dobrá víra posuzuje k okamžiku předání věci (získání držby), přičemž následná zlá víra již poctivému nabyvateli neškodí. Dochází tak k nabytí vlastnického práva k okamžiku splnění podmínek nabytí od neoprávněného, nejčastěji k momentu získání držby dobrověrným nabyvatelem. Z těchto důvodů lze konstatovat, že úpravou této množiny situací polský zákonodárce poskytuje vyšší míru ochrany zájmům dobrověrného nabyvatele.

Druhá skupina případů (čl. 169 § 2 KC) je pak charakteristická tím, že dochází k převodu věci, kterou vlastník pozbyl v důsledku ztráty, krádeže či jiným způsobem. V těchto případech zavádí zákonodárce dodatečnou podmínku pro nabytí vlastnického práva, a to průchod tříleté periody od okamžiku ztráty, krádeže či jiného pozbytí věci. Ve zmíněné lhůtě bude dán přednost vlastníkovi před dobrověrným nabyvatelem, přičemž teprve marným uplynutím této lhůty (bez úspěšné vindikace ze strany vlastníka) pak dobrověrný nabyvatel získává vlastnické právo k převáděné věci. Tato lhůta tak slouží vlastníkovi, aby učinil příslušné kroky pro zachování svého vlastnického práva (např. podání reinvindační žaloby). Daná úprava je proto vnímána jako speciální k obecnému

⁴⁴⁸ SZPUNAR, Adam. *Nabycie własności...*, s. 42 – 47; GNIEWEK, Edward. In GNIEWEK, Edward et al. *System Prawa...*, s. 582.

⁴⁴⁹ TÉGL, Petr. *Některé teoretické problémy nabývání...*, s. 343–347.

⁴⁵⁰ SZPUNAR, Adam. *Nabycie własności...*, s. 76; GNIEWEK, Edward. In GNIEWEK, Edward et al. *System Prawa...*, s. 578.

režimu nastavenému v čl. 169 § 1 KC a poskytuje vyšší míru ochrany vlastnickému právu vlastníka.

Věci ztracené a ukradené nečiní výraznější interpretační potíže, pozastavme se však nad významem tzv. „věcí jinak vlastníkem pozbytých“. Polská doktrína⁴⁵¹ pod tento pojem obecně podřazuje věci, jež vyšly z vlastníkovy sféry vlivu proti jeho vůli či bez přítomnosti jeho vůle. Polská judikatura pak do této zbytkové kategorie řadí např. vylákání věci podvodem či na základě hrozby.⁴⁵²

Podle čl. 169 § 1 KC se pak rovněž posoudí případy, kdy vlastník věc sice pozbude ztrátou, na základě krádeže či jiným způsobem, ale jedná se o peníze, dokumenty znějící na doručitele či věci nabyté v úřední veřejné dražbě nebo v rámci exekučního řízení.

Ve světle uvedených informací tak lze přejít k vymezení základních podmínek, na jejichž společném splnění je potřeba trvat, aby došlo k nabytí vlastnického práva od neoprávněného podle § 169 KC:

- (i) převodcem je neoprávněná osoba;
- (ii) platný právní titul převodu vlastnického práva;⁴⁵³
- (iii) předmětem musí být movitá věc;
- (iv) odevzdání věci a získání držby;
- (v) dobrá víra nabyvatele;
- (vi) průchod tříletého časového intervalu (pouze čl. 169 § 2 věta první KC).

Polský zákonodárce na rozdíl od českého⁴⁵⁴ nerozlišuje úplatnost či bezúplatnost právního titulu převodu vlastnického práva, a poskytuje tak ochranu dobrověrnému nabyvateli, ať už tento nabyl za úplatu či nikoliv.

5.1.1 Několikero poznámek k dobré víře

Obecně platí, že nabyvatel musí být v dobrověrném postavení v okamžiku dokonání převodu vlastnického práva (nejčastěji vydáním věci nabyvateli).

⁴⁵¹ Viz SZPUNAR, Adam. *Nabycie własności...*, s. 114. RUDNICKI, Stanislaw; RUDNICKI, Grzegorz. *Komentarz do kodeksu cywilnego...*, s. 196.

⁴⁵² Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 20. dubna 2004, sp. zn. V CK 431/02.

⁴⁵³ Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 24. července 2008, sp. zn. IV CSK 182/08.

⁴⁵⁴ Český zákonodárce, byť v obecné rovině úplatnost jako podmínku nabytí vlastnického práva poctivým nabyvatelem nepožaduje, u některých skutkových podstat její splnění naopak vyžaduje – srov. výklad v kapitole 2.3 této práce.

Nesplývají-li však tyto časové okamžiky, tzn. dojde sice k předání věci nabyvateli, ale nedovrší se podmínky převodu vlastnického práva (neboť si strany ujednají, že vlastnické právo přechází pozdějším okamžikem, např. úplným zaplacením kupní ceny), musí nabyvatel setrvat v dobrověrném postavení od převzetí věci až do úplného zaplacení kupní ceny.

Stejně jako v kontextu českého práva, rovněž v Polsku nerozhoduje psychický stav převodce věci, tato psychologická kategorie (dobrá či zlá víra) se zvažuje primárně u nabyvatele. Článek 169 KC se proto uplatní, ať už se převodce věci svémocně zmocnil (např. zloděj), tj. v situaci, kdy ví či musí vědět o tom, že není oprávněn věc převést, či též v situaci, kdy se věc dostala do jeho sféry vlivů na základě neplatné smlouvy s předchozím vlastníkem, tj. v případě, kdy absenci svého dispozičního oprávnění nemusí tušit.

Jak již bylo nastíněno v kapitole 2.4.6 této práce, názory tamější právní doktríny na posuzování dobré víry v případě nabývání věcí ztracených, ukradených a jinak pozbytých se různí. Dominantní část tamější právní vědy vychází z konceptu *bona fides continua*, jež po nabyvateli vyžaduje zůstat v dobré víře nejen v okamžiku nabytí držby (s ohledem na požadavek předání věci jako obecné podmínky nabytí od neoprávněného), ale po celou dobu plynutí tříleté periody.⁴⁵⁵ Oponentní stanovisko naopak uvádí, že se dobrá víra musí posuzovat k okamžiku nabytí držby, případná pozdější zlá víra však již neškodí, a nabyvateli tak nebrání ve vzniku vlastnického práva.⁴⁵⁶

Osobně se ztotožňuji spíše s v pořadí druhým vysloveným řešením, přičemž argumentaci lze vést skrze znění čl. 169 § 2 KC, který se o dobré (ani zlé) víře nikterak nezmiňuje, a výslovně tak nemodifikuje obecné pravidlo stanovené v § 1, pro něž je právně-relevantně okamžikem pro posouzení dobré víry okamžik získání držby. Pokud se přikloníme ke konceptu *mala fides superveniens non nocet* i v tomto případě, neznamená to, že vlastník nebude chráněn, protože bude stále moci v tříleté periodě vindikovat. Neboť prokáže-li vlastník nedobrovolné pozbytí, bude pro nabytí vlastnického práva dobrověrným nabyvatelem potřeba, aby uběhl tříletý časový interval od nedobrovolného pozbytí, a nabyvatel tak bude

⁴⁵⁵ Srov. rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 28. srpna 1984, sp. zn. I CR 261/84; rozhodnutí Sądu Apelacyjnego w Krakowie ze dne 14. dubna 1994, sp. zn. II AKz 119/94

⁴⁵⁶ Srov. MACHNIKOWSKI, Paweł. *Nabycie własności rzeczy ruchomej od nieuprawnionego – dziś i jutro*. In GOŁACZYŃSKI, Jacek; MACHNIKOWSKI, Paweł. *Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci profesora Edwarda Gniewka*. 1. vydání. Warszawa: C. H. Beck, 2010, s. 341–343. Rozhodnutí Sądu Apelacyjnego w Poznaniu ze dne 18. října 2008, sp. zn. I ACa 146/07.

vlastníkovi před uplynutím této periody věc neprávem zadržovat. Úspěšnou vindikací pak dojde k odvrácení nabytí vlastnického práva ze strany nabyvatele.

Účelem nabytí od neoprávněného je navíc chránit nabyvatele, který v relevantní okamžik (zpravidla při nabytí držby a rovněž před ním) dostal závazkům obecné opatrnosti a nacházel se v dobré víře. Zdá se však nepřiměřené po něm dále požadovat, aby po tomto okamžiku (po dobu až tří let) činil mnohdy aktivní kroky ke zjišťování oprávněnosti svého nabytého práva, neboť takový nabyvatel zpravidla přirozeně předpokládá, že již nabyl vlastnického práva derivativním způsobem. Z absence takového jednání by tak bylo možné snáze dovést zanedbání obvyklé opatrnosti (nedbalost), a vyloučit tak nabytí vlastnického práva pro nedostatek pokračující dobré víry.⁴⁵⁷

I v polském právním prostředí dochází k objektivizaci posuzování dobré víry nabyvatele, neboť v dobré víře ve smyslu čl. 169 KC je, jak uvádí polský nejvyšší soud⁴⁵⁸, „nabyvatel, který je přesvědčen o tom, že nabývá věc od oprávněné osoby, přičemž jeho dobrá víra musí být odůvodněna konkrétními okolnostmi.“ Nejvyšší soud dále dodává, že nabyvatel musí jednat s náležitou péčí ohledně zjištění skutečnosti, zda je spolukontrahující osoba skutečně oprávněna věc převést. To však neznamená, že by byl povinen v každém jednotlivém případě provádět detailní přezkum oprávnění převodce převést vlastnické právo, nýbrž tak musí činit převážně v situacích, kdy vnější okolnosti zakládají ohledně oprávnění převodce pochybnosti (např. nezvyklý čas a místo transakce, překvapivě nízká cena a další). Polská judikatura tak např. vylučuje dobrou víru nabyvatele v případech, pokud v osvědčení o registraci vozidla figuruje jiná osoba nežli převodce.⁴⁵⁹

Při pozorném čtení čl. 169 KC lze vyzorovat dva zásadní poznatky: (i) polský zákonodárce se na rozdíl od toho českého neuchýlil k obrácení důkazního břemene ohledně dobré (zlé) víry v jednotlivých odůvodněných případech, (ii) a pracuje namísto s pojmem „dobrá víra“ s pojmem „zlá víra“ – „není-li ve zlé víře“.⁴⁶⁰

⁴⁵⁷ MACHNIKOWSKI, Paweł. Nabycie własności rzeczy ruchomej od nieuprawnionego – dziś i jutro. In GOŁACZYŃSKI, Jacek; MACHNIKOWSKI, Paweł. Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci profesora Edwarda Gniewka. 1. wydání. Warszawa: C. H. Beck, 2010, s. 341–343.

⁴⁵⁸ Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 9. prosince 1983, sp. zn. I CR 362/83.

⁴⁵⁹ Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 11. března 1985, sp. zn. III CRN 208/84.

⁴⁶⁰ Polský zákonodárce tak činí i na dalších místech – ve vztahu k vydržení srov. např. čl. 174 KC.

Neboť obrácení důkazního břemene absentuje, vychází se z obecné presumpce dobré víry zakotvené v čl. 7 KC.⁴⁶¹ V důsledku tohoto přístupu je ponecháno na osobě rozporující věcněprávní důsledky nabytí od neoprávněného (nejčastěji vlastníkovi věci), aby prokazoval zlou víru nabyvatele, a to i v případech, kdy český zákonodárce naopak vlastníka více chrání, a prolomuje tak obecný předpoklad dobré víry v jeho prospěch. Podle polského práva by tak vlastník musel prokazovat nedobrověrnost nabyvatele i v případech spadající v kontextu českého právního řádu podle generální klauzule § 1111 NOZ (např. nákup kradeného kola od souseda). Zákonodárce tak souladně s legitimační funkcí držby⁴⁶² chrání nabyvatele, který s ohledem na existující držbu věci ze strany převodce předpokládal, že převodce je oprávněn věc převést.

5.1.2 Předání věci

Jelikož polská právní úprava výslovně stanoví podmínku odevzdání věci, je pro realizaci dobrověrného nabytí potřeba, aby k právnímu *titulu* došlo též k naplnění *modu* (předání věci). Stejně jako v mnohých dalších právních řádech rovněž v Polsku lze předání věci jakožto dovršení převodu vlastnického práva uskutečnit formou *traditio corporalis* či prostřednictvím alternativních způsobů převodů držby (jiných surogátů předání). Faktické odevzdání věci neboli *traditio corporalis*, je dokončeno, jakmile nabyvatel začne fyzicky ovládat věc, která na něj je převáděna. V tomto případě zvláštní problémy nevznikají, neboť je-li věc předávána nabyvateli, je splněna podmínka pro realizaci dobrověrného nabytí – odevzdání věci. V Polsku však lze uvažovat i o užití jiných surogátů předání, např. *constitutum possessorium*, *traditio brevi manu* nebo tradice *longa manu*.

Constitutum possessorium je surogát tradice, kdy si převodce potom, co na nabyvatele převede vlastnické právo, ponechává věc u sebe (fakticky jej nepředává nabyvateli) na základě určitého právního titulu (např. jako nájemce). V kontextu polské právní úpravy však tímto způsobem nemůže být nabyto vlastnické právo od neoprávněného, neboť klauzule čl. 169 § 1 KC vyžaduje vydání věci, k němuž však nedošlo.⁴⁶³ Odepření tohoto následku je např. v německé právní vědě odůvodněno rovněž tím, že ponechává-li nabyvatel věc převodci, vyjadřuje mu obdobnou důvěru jako vlastník, který mu předtím věc

⁴⁶¹ Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 30. března 1992, sp. zn. III CZP 18/92.

⁴⁶² Neboť polský zákonodárce na základě držby věci presumuje existenci vlastnického práva držitele k této věc (čl. 341 KC).

⁴⁶³ GNIEWEK, Edward. In GNIEWEK, Edward et al. *System Prawa Prywatnego...*, s. 576–577.

svěřil. Důvěra nabyvatele však nemůže převážet důvěru vlastníka, a není tak možné, aby nabyvateli byla poskytnuta vyšší míra ochrany.⁴⁶⁴ Nicméně ne vždy neoprávněný převodce získá držbu věci na základě svěřením věci (vyjádření důvěry převodci) vlastníkem, neboť tomuto může být věc kupříkladu odcizena (dokonce aniž vlastník jednal jakkoliv nedbale).⁴⁶⁵ V takovém případě je zde ještě signifikantnější důvod pro vyloučení dobrověrného nabytí, neboť na rozdíl od svěřením (kdy věřil někomu, komu neměl – mohl jednat nedbale) neučinil v tomto případě nic špatně (odcizením nemohl ovlivnit – nejednal nedbale), proto by měl být o to víc chráněn, a vlastnické právo by tak nemělo vzniknout.

Dalším myslitelným způsobem převodu držby je tradice *brevi manu*. Jedná se o situaci, kdy nabyvatel v dobré víře již má v okamžiku uzavření smlouvy o převodu vlastnického práva s neoprávněným převodcem převáděnou věc u sebe na základě určitého právního titulu (např. je detentorem). Polská právní doktrína⁴⁶⁶ v tomto případě vychází z názoru, že nabyvatel nabývá vlastnické právo uzavřením převodní smlouvy (či pozdějším okamžikem, který si strany ve smlouvě dohodnou), pakliže se tento nachází v době uzavření smlouvy v dobrověrném postavení. Přitom však skutečnost, že nabyvatel měl u sebe věc již před kontraktací, nemá relevanci.

Výše uvedené však neplatí absolutně, dobrověrný nabyvatel totiž nabude vlastnické právo pouze v případě, že mu věc byla dříve předána ze strany osoby, s níž následně uzavírá převodní smlouvu. Jinými slovy, jen ten, kdo dříve předal nabyvateli věc, může být zároveň pozdějším zcizitelem. Tégl však míní, že k dobrověrnému nabytí by mělo dojít i v případě, že k dříve proběhnuvší tradici dal pozdější zcizitel souhlas. Věc by tedy v tomto případě předala osoba odlišná od zcizitele, ovšem za souhlasu pozdějšího zcizitele (např. nájemce předá věc podnájemci se souhlasem domnělého vlastníka (neoprávněného), přičemž po čase podnájemce s domnělým vlastníkem uzavřou ohledně věci převodní smlouvu). Kdyby však domnělý vlastník předal věc nájemci, který ji následně dal do podnájmu podnájemci, a poté by domnělý vlastník převedl vlastnické právo k věci nájemci, tak i v tomto případě podle Tégl nabývá nájemce vlastnické právo

⁴⁶⁴ Srov. TÉGL, Petr. Některé teoretické problémy..., s. 350–351 a německou literaturu tam uvedenou.

⁴⁶⁵ Např. věc měl schovanou v sejfě, přesto se však zlodějům podařilo sejf otevřít a věc odcizit.

⁴⁶⁶ SZPUNAR, Adam. *Nabycie własności...*, s. 79–80. RUDNICKI, Stanislaw; RUDNICKI, Grzegorz. *Komentarz do kodeksu cywilnego...*, s. 191.

v okamžiku uzavření smlouvy.⁴⁶⁷ Nájemce sice nemá v okamžiku uzavření smlouvy s domnělým vlastníkem věc u sebe, dobrovolně ji však předal podnájemci a náleží mu rovněž prostředky, jak opět získat *corporalis possessio* (např. výpovědi podnájmu). Věc mu navíc již byla předána ze strany domnělého vlastníka, s ním později kontrahoval.

Dalším surogátem předání je tradice *longa manu*, podle níž nedochází k předání samotného předmětu převodní smlouvy, nýbrž pouze prostředků, díky nimž může nabyvatel získat reálnou moc nad převáděnou věcí, resp. může s tímto předmětem disponovat (např. předání klíčů od automobilu odstaveného na jiném místě, dokumenty opravňující k získání věci apod.). Článek 348 KC věta druhá možnost nabytí držbu prostřednictvím tohoto surogátu výslovně připouští, protože je v polské právní doktríně obecně konstatováno, že i tímto způsobem lze naplnit podmínku předání věci (samostatného předmětu koupě) za účelem nabytí od neoprávněného. Tégl⁴⁶⁸ míní, že v tomto případě se uplatní koncepce tzv. odloženého nabytí vlastnického práva⁴⁶⁹, podle níž kupující nabude vlastnické právo na základě předání prostředků umožňující dispoziční s předmětem převodu (např. již zmíněných klíčů od automobilu) pouze v případech, kdy později získá do své držby rovněž samotný předmět převodu. Tomuto názoru lze přitakat, protože teprve v tomto okamžiku může nabyvatel počít vykonávat veškerá dílčí vlastnická oprávnění,⁴⁷⁰ nicméně je potřeba zvážit důsledky takového přístupu.

V zásadě lze podle mého názoru uvažovat o dvou myslitelných koncepcích. Podle první nabyvatel sice nabude vlastnické právo již v okamžiku předání prostředků, nicméně omezené rozvazovací podmínkou, že později dojde k předání samotného předmětu smlouvy. Pokud však pomocí prostředků k získání držby nad samostatnou věcí vůbec nedojde (např. předání klíčů od schránky, v níž se má nacházet převáděná věc, kterou tam však nabyvatel nenalezne, či pokud se na uvedeném místě vůbec schránka nenachází), realizuje se rozvazovací podmínka a bude platit stav, podle něhož ke vzniku vlastnického práva nabyvatele nikdy nedošlo.

⁴⁶⁷ Srov. TÉGL, Petr. Některé teoretické problémy..., s. 350–351.

⁴⁶⁸ Tamtéž.

⁴⁶⁹ DOBROVOLNÁ, Eva. Nabytí vlastnického práva..., s. 45.

⁴⁷⁰ Získá-li nabyvatel klíče od automobilu, které se nenachází na místě, jež mu převodce sdělil, stěží může vykonávat např. právo užívání (*ius utendi*).

Podle druhého přístupu pak nabude nabyvatel vlastnické právo teprve v okamžiku získání držby nad samostatnou věcí, nicméně s účinky *ex tunc* k okamžiku předání prostředků umožňující dispozici s věcí samostatnou.

Soudím, že v pořadí druhý přístup je vhodnější. Představme si situaci, že nabyvatel získá od převodce klíče od automobilu a stane se jeho vlastníkem, aniž by měl možnost prozkoumat interiér vozu. Poté, co provede prohlídku vozu, nastane okolnost vylučující jeho dobrou víru (např. dojde uvědomění si, že se jedná o ukradený automobil jeho známého, neboť má škrábance a oděrky na stejných, specifických místech). Nabyvatel by tedy již byl vlastníkem a kvůli již nastalému předání auta by se již nemohla naplnit rozvazovací podmínka, protože by se stal neomezeným vlastníkem. Takový závěr se jeví jako nespravedlivý, neboť nabyvatel se v době předání samostatné věci nacházel ve zlé víře. Z tohoto důvodu se domnívám, že vhodnější je přístup, podle něhož nabyvatel nabude vlastnické právo získáním držby nad samostatným předmětem smlouvy zpětně k okamžiku předání prostředků umožňujících nakládání s tímto předmětem. To však pouze za předpokladu, zůstane-li od okamžiku předání prostředků do předání samostatné věci v dobrověřeném postavení.

Pro dovršení převodu vlastnického práva, byť se zpětnými účinky, by tak bylo potřeba kromě předání prostředků umožňujících užívání věci též fyzické předání a převzetí samostatné věci, protože z držby samostatné věci může nabyvatel v souladu s legitimační držbou oprávněně očekávat, že převodce je skutečným vlastníkem.

5.1.3 Okamžik nabytí vlastnického práva

V úvodních částech páté kapitoly této práce jsme si uvedli, že ve vztahu k čl. 169 § 1 KC dochází k nabytí vlastnického práva k okamžiku splnění podmínek nabytí od neoprávněného, nejčastěji tak k okamžiku získání držby dobrověrným nabyvatelem (nesjednají-li si strany jinak či nevyplývá-li něco jiného ze zákona). Ve světle poznámek ohledně požadavku předání věci je potřeba toto obecné tvrzení blíže rozvést a precizovat.

Jde-li o tradici *brevi manu*, nabyvá nabyvatel vlastnické právo zpravidla uzavřením převodní smlouvy (strany si však mohou ve smlouvě dohodnout pozdější okamžik nabytí vlastnického práva). Stejný závěr by platil i pro případ, kdy nájemce věci převede věc na podnájemce a vlastník ji poté převede na nájemce.

U tradice *longa manu* dochází k nabytí vlastnického práva sice předáním samostatného předmětu smlouvy (automobilu), ale zpětně k okamžiku předání prostředků, jejímž prostřednictvím lze s předmětem smlouvy disponovat (klíče od automobilu). Jiný režim lze vypořádat též v případě dražeb, kdy k přechodu vlastnického práva nedojde při předání převáděné věci, ale již učiněním příklepu.⁴⁷¹

Podle čl. 169 § 2 KC dochází k převodu vlastnického práva k věci, kterou vlastník pozbyl v důsledku ztráty, krádeže či jiným způsobem marným uplynutím tříleté periody od okamžiku ztráty, krádeže či jiného pozbytí věci. Dojde-li však k převodu byť ztracené, odcizené či jiným způsobem pozbyté věci po uplynutí zmíněného tříletého intervalu, realizuje se již nabytí vlastnického práva okamžitě podle čl. 169 § 1 KC (zpravidla k okamžiku předání věci).

⁴⁷¹ WILKE, Maria. *Nabycie własności ruchomości od nieuprawnionego*. 1. wydanie. Warszawa : Wydawnictwo naukowe, 1980, s. 71–76.

Závěr

Závěrem budou zanalyzovány a interpretovány odpovědi na výzkumné otázky, které jsem si vytyčil v úvodu předkládané práce. Pokusím se též shrnout některé další poznatky učiněné v jednotlivých kapitolách.

V první kapitole jsem přiblížil některá východiska obecného charakteru za účelem uvedení čtenáře do materie nabývání od neoprávněného. Z těchto podkladů následně vycházím a odkazuji na ně při formulování dalších navazujících závěrů. Přiklonil jsem se zde k dominantnímu stanovisku nejenom novodobé české právní doktríny ohledně originárního charakteru nabytí vlastnického práva od neoprávněného. Představil jsem též vlastní definici osoby neoprávněné pro účely dobrověrného nabytí, když za takovou osobu považuji subjekt - ať už o vlastníka či nevlastníka – který převádí vlastnické právo k věci, aniž by disponoval oprávněním jej převést, přesto je však nabyvatel, který s ním kontrahuje, v dobré víře o opaku.

V druhé kapitole jsem si kladl za cíl vymezení obecných předpokladů nabytí od neoprávněného společných všem klauzulím nabytí od neoprávněného a následnou jejich analýzu, přičemž jsem učinil závěr, že mezi tyto lze zařadit:

- (i) způsobilý předmět nabytí;
- (ii) platný právní titul nabytí;
- (iii) dobrou víru nabyvatele;
- (iv) existenci různé hospodářské a právní identity nabyvatele a zcizitele.

Zabýval jsem se rovněž možností realizace dobrověrného nabytí při existenci omezení co do vlastníkového oprávnění disponovat s majetkem v rámci exekučního a insolvenčního řízení. Převede-li dlužník věc po doručení vyrozumění o zahájení exekuce na nabyvatele, může i přesto tento nabyvatel splnit podmínky nabytí od neoprávněného, a nabýt tak vlastnické právo. Z důvodu porušení dispozičního omezení však oprávněným osobám svědčí možnost dovolat se neplatnosti takového převodního jednání v tříleté promlčecí lhůtě, a vyloučit tak podmínku platného právního titulu, a tedy i vlastnické právo s účinky *ex tunc*. Soudím však, že marným uplynutím této lhůty se takový nabyvatel zpravidla stane bezvýhradním vlastníkem.

Převede-li dlužník věc v insolvenčním řízení nabyvateli, poruší restrikcii při nakládání s majetkem po jeho zahájení, splní-li však nabyvatel podmínky

nabytí od neoprávněného, může nabýt vlastnické právo. Porušení zákazu zcizení však resultuje ve vznik oprávnění insolvenčního správce podat v jednoleté lhůtě od nastanuvších účinků rozhodnutí o úpadku odpůrcí žalobu, kterou, bude-li úspěšná, způsobí odnětí účinků převodního právního jednání vůči věřitelům, a to rovněž s účinky *ex tunc* (resp. nabyvateli vzniká povinnost vydat to, co ušlo z dlužníkovy majetku, do majetkové podstaty). Nebude-li však žaloba včas podána, dojde k zániku odpůrcího nároku, protože se může i v tomto případě nabyvatel stát bezvýhradním vlastníkem (chráněným *erga omnes*).⁴⁷² Polský přístup je pak značně odlišný, když má takové převodní jednání za následek absolutní neplatnost, která působí *erga omnes* a není závislá na dovolání se takového následku ze strany insolvenčního správce.

Prostor byl věnován též zodpovězení otázky, zda dojde k porušení omezení dispozice s majetkem v insolvenčním či exekučním řízení, odcizí-li zloděj věc dlužníka a převede na další osobu, a to především s ohledem na fakt, že se limitace *ius disponendi* váže pouze k osobě dlužníka. Dospěl jsem k názoru, že důvod pro stanovení možných následků ve formě relativní neplatnosti či neúčinnosti spočívá v předmětu smlouvy (věc, která je součástí majetkové podstaty, pro niž platí limitace co do nakládání), nikoliv v subjektech. Bez ohledu na to, zda tedy ohledně takové věci kontrahoval dlužník či jiná osoba, měly by mít oprávněné osoby možnost dovolávat se relativní neplatnosti či neúčinnosti, a zvrátit tak dobrověrného nabytí vůči všem (exekuční řízení) či ve vztahu k věřitelům (insolvenční řízení).

Jde-li o otázky související s dobrou vírou, vyslovil jsem názor, že tato subjektivní kategorie by se obecně měla posuzovat k okamžiku, kdy nastane skutečnost, pro niž bezprostředně došlo k nabytí vlastnického práva (např. uzavření smlouvy, předání věci apod.). Jde-li však o věci nedobrovolně pozbyté podle § 1110 – 1111 NOZ, můžeme nabyvatele uznat za dobrověrného pouze v případech, kdy se v tomto postavení nachází v okamžiku, kdy sám předpokládá, že dochází k nabytí jeho vlastnického práva, tj. v okamžiku, kdy – nebýt skutečnosti, že se jedná o věc nedobrovolně pozbytou – by nabyvatel nabyl vlastnické právo (např. účinnost smlouvy, předání atd.). Navazujícím rozbořem jsem dospěl k závěru, že po tomto okamžiku již následná zlá víra nabyvatele

⁴⁷² Resp. nebude mít povinnost vydat to, co ušlo z dlužníkovy majetku, do majetkové podstaty.

neškodí a dobrověrné nabytí nevyklučuje. Pro věci dobrovolně i nedobrovolně pozbyté se tak uplatní zásada *mala fide superveniens non nocet*.

Analyzoval jsem též specifika co do posuzování dobré víry v případech, jsou-li nabyvateli osoby usilující o vznik spoluvlastnictví k věci, manželé či právnická osoba. Jde-li o budoucí spoluvlastníky, vyjádřil jsem souhlasné stanovisko s komentářovou literaturou⁴⁷³, podle níž by se obecně měla dobrá víra každé z těchto osob posuzovat izolovaně (neboť se svým jednáním přičiňují o vznik vlastnického práva k spoluvlastnickému podílu). Je-li tak pouze jeden z nich v dobrověrném postavení, nabývá tento spoluvlastnický podíl, přičemž vlastnické právo ke zbývající části spoluvlastnického podílu zůstává původně výhradnímu vlastníku.

Jsou-li nabyvateli manželé, je potřeba zvolit jiný přístup, neboť tito neusilují o vznik samostatného vlastnického práva k spoluvlastnickému podílu, nýbrž se přičiňují o vznik vlastnického práva k věci, která následně připadne do jejich společného jmění manželů.⁴⁷⁴ V případech, kdy je pouze jeden z manželů v dobrověrném postavení, jsem usoudil, že se dobrověrné nabytí zpravidla nerealizuje. K vyvolání tohoto následku by byla potřeba dobrá víra obou manželů.

Východiskem pro posuzování dobré víry právnické osoby je zejména znění § 151 odst. 2 NOZ, který odvozuje dobrou víru právnické osoby od dobrověrnosti členů jejich orgánů. Mezi ně lze zařadit členy statutárních orgánů, likvidátora (kolektivní orgán likvidátorů), v určitých případech též členy jiného orgánu nezapsaného do veřejného rejstříku či členy nevolených orgánů (nejvyšší orgán právnické osoby), dosah předmětného pravidla jsem dovodil též ve vztahu k opatrovníkovi právnické osoby. Oproti dominantnímu stanovisku české právní doktríny⁴⁷⁵ (a rovněž té staročeské⁴⁷⁶) zastávám rozdílný názor ohledně posuzování dobré víry při existenci vícečlenného kolektivního orgánu. Podle převažujícího přístupu totiž můžeme právnické osobě přiznat atribut dobrověrnosti pouze v případech, kdy se nadpoloviční většina členů příslušného orgánu bude nalézat v dobré víře. Souhlasím se stanoviskem slovenské komentářové literatury, z jejíž perspektivy se „*takýto prístup (...) zdá byť príliš*

⁴⁷³ MELZER, Filip; TÉGL, Petr. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek I...*, s. 144.

⁴⁷⁴ Za předpokladu, že jednájí mimo režim výjimek z § 709 odst. 1 NOZ.

⁴⁷⁵ TÉGL, Petr. *Dobrá víra v občanském právu...*, s. 137. SPÁČIL, Jiří. *Ochrana vlastnictví a držby v občanském zákoníku*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005, s. 230.

⁴⁷⁶ ROUČEK, František. In ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému...*, s. 138.

*paušalizující.*⁴⁷⁷ Prvně je totiž potřeba zhodnotit možnost a povinnost informační výměny mezi členy, především tu skutečnost, zda zlověrný člen orgánů neměl povinnost zpravit o okolnosti vylučující jeho zlou víru též ostatní (dobrověrně) členy orgánů (a vyloučit tak jejich dobrou víru). Teprve nedovodíme-li takový požadavek, můžeme se podle mého názoru pokusit načrtnout pravidla co do posuzování dobrověrnosti. Jako východisko nám zřejmě poslouží většina, která je nezbytná pro přijetí určitého právního jednání vyžadována zakladatelským právním jednáním či zákonem, od ní se pak bude odvíjet většina pro účely posuzování dobrověrnosti. Toto kritérium se však nejeví jako dostatečné, a tak musíme zvážit též, zda by dobrověrní členové orgánu hlasující ve prospěch daného rozhodnutí toto přijali, i pokud by se nepřihlíželo k hlasům zlověrných členů orgánů hlasujících pro jeho přijetí. Ke splnění podmínky dobrověrnosti tak musí ve prospěch daného rozhodnutí hlasovat příslušná většina členů orgánů, takto určená příslušná většina členů orgánu se musí nacházet v dobrověrném postavení a počet dobrověrných členů hlasujících pro dané rozhodnutí musí být natolik významný, že by tito členové dané rozhodnutí přijali, i pokud by se nepřihlíželo k hlasům zlověrných členů orgánů hlasujících pro jeho přijetí. Soudím, že teprve v takovém případě můžeme hovořit o právnické osobě jsoucí v dobré víře ve vztahu k realizované transakci s neoprávněným.

Pozornost byla upřena též na zodpovězení otázky, jakým způsobem se zvažuje dobrá víra, je-li nabyvatel zastoupen na základě přímého či nepřímého zastoupení. Učiněným rozbohem jsem dospěl k závěru, že přestože by se zástupce dozvěděl o skutečnostech vylučujících dobrou víru ještě před vznikem zastoupení, přičetla by se jeho zlá víra zastoupenému jenom v případech, kdy by se jednalo o zákonné zastoupení či opatrovnictví a rovněž v případech smluvního zastoupení, kdy zástupce jednal při realizaci příkazu volně.⁴⁷⁸ Pokud by však zástupce jednal podle zvláštního příkazu zastoupeného (smluvní zastoupení s předepsaným obsahem), jeho zlá víra založena skutečnostmi nastalými před vznikem zastoupení by zastoupenému neškodila.

Ve vztahu k nepřímému zastoupení se však tato pravidla neuplatní. Nepřímý zástupce sice jedná v cizím zájmu, na cizí účet, koná však vlastním jménem, a nabývá tak vlastnické právo nejprve sám, aby byl následně obligačně

⁴⁷⁷ CSACH, Kristián. In ŠTEVČEK, Marek et al. *Občiansky zákonník I...*, s. 119.

⁴⁷⁸ MELZER, Filip. In MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář, svazek III...*, s. 52.

zavázán věc převést na zastoupeného. Nepřímý zástupce je tak sám nabyvatelem, proto zvažujeme jeho dobrou víru izolovaně od dobrověrnosti zastoupeného. Pokud by byl nepřímý zástupce v dobré víře (a došlo by k nabytí vlastnického práva podle ustanovení o nabytí od neoprávněného), převede tento dále vlastnické právo k věci zastoupenému již derivativním převodem, tudíž by se dobrá víra zastoupeného nezvažovala v režimu § 1109 – 1111 NOZ (potažmo § 1113 NOZ), nýbrž podle § 1112 NOZ (zjišťovali bychom pouze, zda věc získal s vědomím, že vlastnické právo bylo nabyto od neoprávněného či nikoliv). Pokud by se však nenacházel v dobrověrném postavení, mohlo by se realizovat dobrověrné nabytí teprve při převodu z nepřímého zástupce na zastoupeného, pokud by byl tento v dobré víře.

Ve třetí kapitole jsem se zaměřoval na rozbor a určení speciálních podmínek, které jsou vlastní jednotlivým skutkovým podstatám nabytí od neoprávněného a jimiž se od sebe navzájem rozlišují. Na základě provedené analýzy jsem pro privilegované případy § 1109 NOZ dovedl následující požadavky:

- (i) nabytí věci jedním ze standardizovaných způsobů uvedených v § 1109 písm. a) – f) NOZ;
- (ii) nabývanou věcí pak mohou být pouze věci nezapsané ve veřejném seznamu.

Ustanovení § 1110 NOZ pak ve vztahu § 1109 písm. b) NOZ tyto speciální podmínky upřesňuje, když pro realizaci dobrověrného nabytí vyžaduje:

- (i) nabytí použité věci nezapsané do veřejného seznamu;
- (ii) získané za úplatu;
- (iii) od podnikatele, který při své činnosti v rámci běžného obchodního styku s takovými věcmi obchoduje;
- (iv) nesmí se však jednat o věc pozbytou ztrátou či svémocně odňatou a jde-li o takovou věc, nesmí její nedobrovolné pozbytí vlastník prokázat ve lhůtě tří let počínající běžet od této skutečnosti.

Naplnění podmínek generální klauzule § 1111 NOZ pak vyžaduje, aby nastaly tyto skutečnosti:

- (i) předmětem nabytí musí být věc nezapsaná do veřejného seznamu (ať už movitá či nemovitá);
- (ii) tato věc musí být získaná za jiných okolností než těch uvedených v § 1109 či § 1110 NOZ;
- (iii) nabyvatel musí unést důkazní břemeno ohledně své dobré víry v oprávnění převodce převést vlastnické právo;
- (iv) nesmí se jednat o věc pozbytou ztrátou či činem povahy úmyslného trestného činu a jde-li o takovou věc, nesmí její nedobrovolné pozbytí vlastník prokázat v analogicky dovozené tříleté lhůtě od této skutečnosti.

Dále jsem se zabýval analýzou role, jíž hraje požadavek úplatnosti v jednotlivých klauzulích nabytí od neoprávněného. Zvažoval jsem, zda zákonodárce tuto podmínku vyslovuje v racionálních, hodnotově odůvodněných případech či nikoliv.

Převede-li osoba, které věc byla svěřena vlastníkem, na třetí osobu za úplatu (§ 1109 písm. c) NOZ), přiznává normotvůrce nabyvateli vyšší míru ochrany, a to tím, že původní vlastník věc nemůže vindikovat při prokázání nedobrovolného pozbytí věci, a navíc se presumuje dobrá víra nabyvatele. Toto silnější postavení nabyvatele je odůvodněno právě poskytnutou úplatou, neboť sukcesor vydal určitou majetkovou hodnotu v očekávání bezvadného protiplnění druhé strany (umožnění nabytí vlastnického práva). Pokud by však proti němu uspěl vlastník se svým vindikačním nárokem, byla by mu způsobena újma, neboť by došlo ke snížení majetku oproti stavu před učiněním jednání v dobré víře (neměl by převáděnou věc ani poskytnutou úplatu). Neoprávněnému převodci pak zpravidla byla poskytnuta úplata, což zlepšuje postavení vlastníka, který se z této majetkové hodnoty může hojit uplatněním svého případného nároku na náhradu škody. Tato skutečnost rovněž odůvodňuje snížení ochrany vlastníka.

Poskytnutá úplata dále zakládá vyšší míru ochrany při lstivém vylákání věci. Převede-li totiž následně věc za úplatu ten, kdo úmyslně uvedl vlastníka v omyl a vylákal od něj tuto věc, na třetí osobu, nabude tento vlastnické právo, přestože původní vlastník bude schopen prokázat nedobrovolné pozbytí takové věci. Při bezúplatném získání věci by se naopak vlastník vindikací mohl domoci svého vlastnického práva, pokud by prokázal nedobrovolné pozbytí věci, čímž by došlo k vyloučení ochrany nabyvatele.

Jde-li o klauzuli § 1110 NOZ, mělo by východisko, že požadavek úplaty odůvodňuje vyšší míru ochrany nabyvatele, platit obdobně. Při lukrativním nabytí použité věci však můžeme zvážit dvě klauzule, u nichž je myslitelné zvažovat jejich uplatnění - buď dojde k nabytí podle privilegované klauzule § 1109 písm. b) NOZ (pro stejnou osobní působnost klauzule s § 1110 NOZ) či podle generální klauzule § 1111 NOZ. Soudím, že v pořadí druhý přístup je správný, neboť bezúplatný převodce zpravidla nebude splňovat podmínku transakce činěné „v rámci běžného obchodního styku“. Pokud by však i bezúplatné právní jednání bylo posuzováno za učiněné v mezích běžného obchodního styku, dostalo by se nabyvateli privilegované ochrany podle § 1109 písm. b) NOZ. Byl by tak chráněn více v případech, kdy úplatu neposkytl, než v situacích, kdy nabyl úplatně. Pokud by převážil tento přístup, dovodil jsem na základě teleologických argumentů možnost uplatnění § 1110 NOZ rovněž na případy bezúplatného nabytí použité věci, kterým by došlo ke snížení příliš vysoké míry ochrany nabyvatele.

Dále lze konstatovat, že zákonodárce nechrání pouze úplatné nabytí dobrověrného nabyvatele, nýbrž poskytuje ochranu též bezúplatným převodům. Činí tak při nabývání věci od neoprávněného dědice, jemuž bylo nabytí dědictví potvrzeno (§ 1109 písm. d) NOZ), kde tuto zvýšenou ochranu nabyvatele shledávám za odůvodněnou. Nabyvatel totiž zpravidla oprávněně spoléhá, že soud o dědictví rozhodl správně, nabývá tak opodstatněnou důvěru ve správnost aktu orgánu veřejné moci. Tato skutečnost zakládá natolik silný důvod pro vyšší ochranu nabyvatele, že se zdá být legitimní umožnit nabyvateli dobrověrné nabytí i v případě bezúplatných převodů.

Druhou skutkovou podstatou, u níž se podmínky úplatnosti vyjádřené výslovně či nepřímo nedopátráme, je generální klauzule § 1111 NOZ. Zákonodárce však koncipuje ve prospěch vlastníka, který je tímto přístupem zajisté více dotčen, prostředky, jimiž může tento nerovnost ochrany vykompenzovat. Oproti ostatním případům se zde totiž obrací důkazní břemeno ohledně dobré víry v neprospěch nabyvatele a umožňuje se vlastníkovi bránit při prokázání nedobrovolného pozbytí, a požadovat tak vydání věci. Domnívám se tak, aniž bych se dopouštěl jakýchkoliv hodnotových soudů zákonodárcem zvoleného řešení otázky, zda chránit jen úplatné, či též bezúplatné převody, že zákon přiznává bezúplatně získávajícímu nabyvateli ochranu v racionálně odůvodněných případech.

Zvažoval jsem rovněž adekvátnost věcné působnosti skutkových podstat nabytí od neoprávněného, přičemž v některých případech jsem identifikoval důvody ospravedlňující uplatnění rovněž na jiné druhy věcí, než na které daná ustanovení dopadají z hlediska jazykového výkladu. Dovodil jsem, že dosah § 1111 NOZ by měl za užití analogie zahrnovat též nemovité věci nezapsané ve veřejných seznamech, ohledně čehož jsem též učinil návrh *de lege ferenda*.

Rovněž věcné zaměření § 1112 NOZ jsem na základě provedeného rozboru neshledal jako zcela adekvátní, neboť toto pravidlo by mělo obecně platit ve vztahu ke všem kategoriím věcí (tedy jak věcem movitým a nemovitým nezapsaným ve veřejném seznamu, tak i těm v něm evidovaným). Stejně tak jsem *de lege ferenda* navrhol rozšířit jeho dosah rovněž na tyto věci.

Dále se domnívám, že je nutné odmítnout uplatnění generální klauzule § 1111 NOZ na případy, kdy nabyvatel získá věc zapsanou ve veřejném seznamu bezúplatně, protože se nesplní podmínky pro aplikaci materiální publicity veřejných seznamů v 984 odst. 1 NOZ (kde je úplatnost jednou z podmínek nabytí od neoprávněného). V úpravě § 1109 – 1113 NOZ a institutu materiální publicity totiž spatřuji dvě svébytné úpravy, pro něž existují jiné podmínky aplikace, ale též rozličná hodnotová východiska, na nichž jsou tyto úpravy postaveny. Zatímco § 1109 – 1113 NOZ chrání jak úplatné, tak i bezúplatné nabytí, přičemž úplatnost odůvodňuje vyšší míru ochrany nabyvatele, institutem materiální publicity zákonodárce nechrání dobrou víru nabyvatele v údaje ve veřejném seznamu jako hodnotu samu o sobě, nýbrž poskytuje ochranu nabyvateli, kterému v důsledku této důvěry mohla vzniknout újma (tedy tomu, jenž vynaložil úplatu).

V režimu klauzulí § 1110 NOZ a § 1111 NOZ jsem dovodil, že dochází-li k získání nedobrovolně pozbytých věcí od neoprávněného, realizuje se nabytí vlastnického práva k nim teprve v okamžiku marného uplynutí tříleté lhůty od nedobrovolného pozbytí, a to za předpokladu, že v této lhůtě vlastník neprokáže nabyvateli ono nedobrovolné pozbytí věci. V § 1110 NOZ je pak tato lhůtě vyjádřena explicitně, zatímco pro § 1111 NOZ jsem její uplatnění dovodil analogicky.

Ve čtvrté kapitole jsem se zaměřil na některá další témata související s problematikou nabývání od neoprávněného. Zabýval jsem se především otázkou, zda pro účely nabytí od neoprávněného při standardizovaném způsobu nabytí uvedeném v § 1109 písm. b) NOZ a v případě § 1110 NOZ je vyžadováno podnikatelské oprávnění převodce či nikoliv. Argumentací založenou zejména na

uplatnivším se obecném principu nezávislosti uplatňování soukromého a veřejného práva a s ohledem na fakt, že při setrvání na tomto požadavku by došlo k faktickému zhoršení postavení dobrověrného nabyvatele, který však vzniknuvší situaci nezavinil, mám za to, že požadavek podnikatelského oprávnění převodce nemusí být pro realizaci dobrověrného nabytí naplněn.

Zaměřoval jsem se též na nalezení okamžiku vzniku vlastnického práva při nabývání od neoprávněného. Obecně platí, že tento následek nastává v okamžiku splnění všech zákonných podmínek nabytí od neoprávněného (zpravidla účinnosti smlouvy či jiný okamžik stanovený smlouvou či zákonem). Jde-li však o věci nedobrovolně pozbyté nabývané za průvodních okolností § 1110 – 1111 NOZ, dochází k vzniku vlastnického práva nabyvatele k okamžiku marného uplynutí lhůty tří let od nedobrovolného pobytí. Takový následek pak nastává koncem dne, který se svým označením shoduje se dnem, kdy došlo k odcizení či ztrátě věci (§ 601 odst. 2 NOZ ve spojení s § 605 odst. 2 věta první NOZ). Nebude-li takový den v posledním měsíci, dojde k tomuto následku uplynutím posledního dne v tomto měsíci podle § 605 odst. 2 věta druhá NOZ. Přičemž připadne-li poslední den lhůty na sobotu, neděli či svátek, nastane následek uplynutím nejbližšího následujícího pracovního dne.

Poslední kapitola byla věnována polské právní úpravě nabývání movitých věcí od neoprávněného. Kromě obecností jsem se zabýval zodpovězením otázky, jakými formami lze naplnit podmínku odevzdání věci, ale zaměřoval jsem se též na stanovení okamžiku, v němž dochází ke vzniku vlastnického práva při dobrověrném získání věci od neoprávněného.

Seznam použité literatury

Komentáře

- SPÁČIL, Jiří et al. *Občanský zákoník III. Věcná práva (§ 976–1474). Komentář. 3. díl. 1. vydání.* Praha : C. H. Beck, 2013. 1260 s. ISBN 978-80-7400-499-5.
- ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník - Komentář - Svazek III (§ 976 až 1474). 3. díl. 1. vydání.* Praha : Wolters Kluwer, 2014. 1328 s. ISBN 978-80-7478-546-7.
- HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1751 – 2054). Komentář. 1. vydání.* Praha : C. H. Beck, 2014. 1344 s. ISBN 978-80-7400-535-0.
- HULMÁK, Milan et al. *Občanský zákoník VI. Závazkové právo. Zvláštní část (§ 2055–3014). Komentář. 1. vydání.* Praha : C. H. Beck, 2014. 2046 s. ISBN 978-80-7400-287-8.
- LAVICKÝ, Petr et al. *Občanský zákoník I. Obecná část (§ 1 – 654). Komentář. 1. vydání.* Praha : C. H. Beck, 2014. 2400 s. ISBN 978-80-7400-529-9.
- ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník. Komentář. I. Obecná část. 1. vydání.* Praha : Wolters Kluwer, 2014. 1736 s. ISBN 978-80-7478-441-5.
- MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek I - § 1 – 117. Obecná ustanovení. 1. vydání.* Praha : Leges, 2013. 720 s. ISBN 978-80-87576-73-1.
- MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek III - § 419-654. Věci a právní skutečnosti. 1. vydání.* Praha : Leges, 2014. 1264 s. ISBN 978-80-7502-003-1.
- SEDLÁČEK, Jaromír et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi : Díl V.: § 1090 – 1341.* Reprint původního vydání. Praha: CODEX Bohemia, 1998. 1011 s. ISBN 80-85963-90-6.
- HAVEL, Bohumil et al. *Zákon o veřejných rejstřících právnických a fyzických osob. Komentář. 1. vydání.* Praha : C. H. Beck, 2015. 394 s. ISBN 978-80-7400-285-4.

- ROUČEK, František et al. *Komentář k československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi. Díl II.: § 285 až 530.* Reprint původního vydání. Praha : ASPI publishing, 2002. 970 s. ISBN 80-85963-61-2.
- ELIÁŠ, Karel et al. *Občanský zákoník: Velký akademický komentář. 1. svazek.* 1. vydání. Praha : LINDE, a.s., 2008. 1391 s. ISBN 978-80-7201-687-7.
- SVOBODA, Karel et al. *Občanský soudní řád: komentář.* 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2013. 1422 s. ISBN 978-80-7400-506-0.
- ŠVESTKA, Jiří et al. *Občanský zákoník I, II (komentář).* 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2008. 2296 s. ISBN 978-80-7400-004-1.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana et al. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975).* 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. 1392 s. ISBN 978-80-7400-503-9.
- HÁSOVÁ, Jiřina et al. *Insolvenční zákon. Komentář.* 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. 1504 s. ISBN 978-80-7400-555-8.
- MELZER, Filip et al. *Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IV - § 794 – 975. Rodinné právo.* 1. vydání. Praha : Leges, 2016. 2064 s. ISBN 978-80-7502-004-8.
- ŠTEVČEK, Marek et al. *Občiansky zákonník I. § 1 – 450. Komentár.* Praha : C. H. Beck, 2015. 1616 s. ISBN 978-80-7400-597-8.
- RUDNICKI, Stanisław. *Ustawa o księż-gach wieczystych i hipotece. Przepisy o postępowaniu w sprawach wieczystoksięgowych. Komentarz.* 5. vydání. Warszawa : LexisNexis, 2006. 533 s. ISBN 83-7334-574-4.
- RUDNICKI, Stanislaw; RUDNICKI, Grzegorz. *Komentarz do kodeksu cywilnego. Księga druga. Własność i inne prawa rzeczowe.* 10. vydání. Warszawa : LexisNexis, 2011. 624 s. ISBN 978-83-7620-655-4.
- OSAJDA, Kondrad et al. *Kodeks cywilny. Komentarz.* 13. vydání. Warszawa : C. H. Beck, 2016. 1087 s.

Monografie

- HURDÍK, Jan. *Zásady soukromého práva.* 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 1998. 198 s. ISBN 80-210-2001-6.

- SPÁČIL, Jiří. *Ochrana vlastnictví a držby v občanském zákoníku*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2005. 265 s. ISBN 80-7179-385-X.
- HURDÍK, Jan; LAVICKÝ, Petr. *Systém zásad soukromého práva*. 1. vydání. Brno : Masarykova univerzita, 2010. 197 s. ISBN 978-80-210-5063-1.
- TICHÝ, Luboš. *Obecná část občanského práva*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2014. 390 s. ISBN 978-80-7400-483-4.
- DVOŘÁK, Jan et al. *Občanské právo hmotné. Svazek 3. Díl třetí: Věcná práva*. 1. vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2015. 228 s. ISBN 978-80-7478-935-9.
- ELIÁŠ, Karel et al. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. 1. vydání. Ostrava : Sagit, 2012. 1119 s. ISBN 978-80-7208-922-2.
- LUBY, Štefan. *Výber z diela a myšlienok*. 1. vydání. Bratislava : Iura Edition, 1998. 500 s. ISBN 80-88715-31-8.
- RANDA, Antonín. *Právo vlastnické dle rakouského práva v pořádku systematickém*. 7. nezměněné vydání. Praha : Česká akademie pro vědy, slovesnost a umění, 1922. 340 s. ISBN 978-80-7357-389-8.
- KARNER, Ernst. *Gutgläubiger Mobiliarerwerb: zum Spannungsverhältnis von Bestandschutz und Verkehrsinteressen*. 1. vydání. Wien : Springer, 2006. 475 s. ISBN 3211244875.
- SZPUNAR, Adam. *Nabycie własności ruchomości od nieuprawnionego*. 2. vydání. Warszawa : Zakamycze, 1999. 215 s. ISBN 83-7211-006-9.
- ŠTAJGR, František. *Důkazní břemeno v civilním soudním sporu*. 1. vydání. Praha : Knihovna Sborníku věd právních a státních, 1931. 121 s.
- BYDLINSKI, Franz. *Grundzüge der juristischen Methodenlehre*. 1. vydání. Wien : FOWI-Arbeitspapiere Nr. 95, Brüner Vorträge Nr. 1, 2003. 107 s.
- WOLTER, Aleksander; IGNATOWICZ, Jerzy; STEFANIUK, Krzysztof. *Prawo cywilne. Zarys części ogólnej*. 2. vydání. Warszawa : LexisNexis, 2001. 412 s. ISBN 978-83-7334-029-9.
- HOLEJŠOVSKÝ, Josef. *Obchodní rejstřík a další rejstříky vedené soudy*. 1. vydání. Praha : C. H. Beck, 2003. 1050 s. ISBN 80-7179-664-6.

- SEDLÁČEK, Jaromír. *Vlastnické právo*. Reprint původního vydání. Praha : Wolters Kluwer, 2012. 426 s. ISBN 978-80-7357-754-4.
- SEDLÁČEK, Jaromír. *Občanské právo československé. Všeobecné nauky*. Reprint původního vydání. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2012. s. 299. ISBN 978-80-7357-758-2.
- KÜHN, Zdeněk. *Aplikace práva ve složitých případech, k úloze právních principů v judikatuře*. 1. vydání. Praha : Nakladatelství Karolinum, 2002. 419 s. ISBN 8024604833.
- MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva. Úvod do právní argumentace*. 2. vydání. Praha : C. H. Beck, 2011. 296 s. ISBN 978-80-7400-382-0.
- GNIEWEK, Edward et al. *System Prawa Prywatnego. Tom 3. Prawo rzeczowe*. 3. vydání. Warszawa : C. H. Beck, 2013. 971 s. ISBN 978-83-255-4085-2.
- GOŁĘBIEWSKI, Krzysztof. *Zarząd majątkiem wspólnym małżonków*. 1. vydání. Warszawa : Wolters Kluwer SA, 2012. 672 s. ISBN 978-83-264-3901-8.
- MACHNIKOWSKI, Paweł. *Nabytie własności rzeczy ruchomej od nieuprawnionego – dziś i jutro*. In GOŁACZYŃSKI, Jacek; MACHNIKOWSKI, Paweł. *Współczesne problemy prawa prywatnego. Księga pamiątkowa ku czci profesora Edwarda Gniewka*. 1. vydání. Warszawa : C. H. Beck, 2010. 720 s.
- BUBELOVÁ, Kamila (ed.). *150 let Všeobecného obchodního zákoníku*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2012. 174 s. ISBN 978-80-244-3421-6.

Kvalifikační práce

- TÉGL, Petr. *Dobrá víra v občanském právu*. Praha, 2008. 223 s. Doktorská disertační práce. Univerzita Karlova, Právnická fakulta, Katedra občanského práva. Vedoucí práce Jiří Mikeš.
- DOBROVOLNÁ, Eva. *Nabytí vlastnického práva od neoprávněného v českém a rakouském právu*. b.m, 2013. 122 s. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, Katedra občanského práva.

- DOŘIČÁK, Lukáš. *Střet ochrany vlastnického práva a dobré víry při nabývání věcí nezapsaných ve veřejném seznamu*. Nový Jičín, 2016. 103 s. Diplomová práce. Univerzita Palackého, Právnická fakulta, Katedra soukromého práva a civilního procesu. Vedoucí práce Petr Bezouška.

Články z odborných časopisů

- TÉGL, Petr. Úplatnost nabytí věcného práva jako podmínka fungování materiální publicity veřejných seznamů v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 2013, č. 1, s. 28–34.
- TICHÝ, Luboš. Základní otázky smluvního zastoupení a návrh občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2011, č. 2011, roč. 18, č. 5, s. 37–45.
- TELEC, Ivo. Držba informací. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 19, č. 12, s. 115–121.
- ELIÁŠ, Karel. Mobilia non habet sequelam (O nabytí vlastnického práva od neoprávněného). *Obchodněprávní revue*, 2009, roč. 1, č. 3, str. 61–67.
- SKŘEJPEK, Michal. Maxima: Nemo plus iuris ad alium transferre potest, quam ipse haberet. *Soudce*, 2008, roč. 10, č. 11, s. 39–40.
- BEZOUŠKOVÁ, Lenka. Nabytí vlastnického práva k movité věci od neoprávněného podle německé právní úpravy a návrhu občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 7, s. 246–252.
- SPÁČIL, Jiří. Poctivá držba v novém občanském zákoníku. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 2, s. 63–70.
- TÉGL, Petr. Ochrana poctivého nabyvatele při nabývání vlastnického práva od nevlastníka k movitým věcem nezapsaným ve veřejných seznamech. *Ad Notam*, 2007, roč. 5, č. 2, s. 43–49.
- SPÁČIL, Jiří. Neznalost zákona, právní omyl a oprávněná držba. *Právní rozhledy*, 2000, roč. 8, č. 5, s. 189–191.
- TÉGL, Petr. Další úvahy o dobré víře v subjektivním smyslu. *Ad Notam*, 2007, roč. 13, č. 6, s. 183–189.
- ZVÁRA, Michael. Účinky smluvního zákazu postoupení pohledávky. *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 9, s. 316–322.
- ZAPLETAL, Jiří. Zásada dobré víry a její uplatnění v soukromém právu. *Právní rozhledy*, 2006, roč. 14, č. 2, s. 60–64.

- PELIKÁNOVÁ, Irena. Problém převodu a přechodu práv. *Právní rozhledy*, 2001, roč. 9, č. 4, s. 141–151.
- KLEIN, Alfred. Elementy zobowiązaniowego stosunku prawnego. *Acta Universitatis Wratislaviensis*, 1964, č. 25, s. 92 a násl.
- TÉGL, Petr. Některé teoretické problémy nabývání od neoprávněného. *Právní rozhledy*, 2009, roč. 17, č. 10, s. 343–352.
- PETR, Bohuslav. Zásada „nemo plus iuris ad alium transferre potest quam ipse habet“ a problematika nabývání od nevlastníka. *Právní rozhledy*, 2012, roč. 20, č. 20, s. 695–703.
- BEZOUŠKA, Petr. Smluvní zákaz postoupení pohledávky (pactum de non cedendo). *Právní rozhledy*, 2015, roč. 23, č. 11, s. 381–390.
- BEZOUŠKA, Petr. Soudcovské dotváření práva vykračující z mezí zákona v návrhu českého občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 23, č. 1, s. 18–22.
- TÉGL, Petr; ZAJÍC, Jaromír. Způsob, jakým věc opustila sféru vlivu vlastníka, jako kritérium důležité pro ochranu nabyvatele při nabývání od neoprávněného. *Právní rozhledy*, 2016, roč. 24, č. 4, s. 120–129.
- TÉGL, Petr; ZAJÍC, Jaromír. Poznámky k úpravě nabývání vlastnického práva od neoprávněného v českém občanském zákoníku jako možném zdroji inspirace pro slovenskou rekodifikaci soukromého práva. *Súkromné právo*, 2015, roč. 1, č. 10–11, s. 2–9.
- VANĚK, Jakub. Nabytí vlastnického práva od neoprávněného podle nového občanského zákoníku. *Právní rozhledy*, 2014, roč. 22, č. 2, s. 44–48.
- DOBROVOLNÁ, Eva. Nabytí vlastnického práva od neoprávněného ve srovnání s rakouským právem. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 10, s. 348–354.
- BORSÍK, Daniel. Nadobudnutie vlastníctva od neoprávněného ako prejav ochrany dobrej viery v komparatívnom súkromnom práve. *Právní rozhledy*, 2013, roč. 21, č. 7, s. 239–246.
- ELIÁŠ, Karel. Součást věci a příslušenství věci. *Ad Notam*, 2007, roč. 13, č. 4, s. 103–109.
- HOLZNER, Christian. Gutgläubiger Rechtserwerb an Nebensachen (Teil I). *JBl*, 1994. s. 511 a násl.

- KOTÁSEK, Josef. K nabytí od nevlastníka. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 2005, roč. 13, č. 2, s. 132–136.
- CHALUPA, Luboš. Běžný obchodní styk ve smyslu § 196a odst. 4 obchodního zákoníku. *Právní rádce*, 2010, roč. 18, č. 3, s. 21–23.
- FIALA, Petr; MAYER, Jindřich. Přejídná ustanovení nového občanského zákoníku k zásadě superficies solo cedit. *Ad Notam*, 2012, roč. 18, č. 6, s. 3–7.
- IWANIEC, Witosław. Czy należy chronić nabywcę w dobrej wierze? *Transformacje Prawa Prywatnego*, 2007, č. 3–4, s. 75–82.
- SOBOTA, Alicja. Nabycie w dobrej wierze od upadłego mienia należącego do masy upadłości. *Transformacje Prawa Prywatnego*, 2008, č. 3–4, s. 89–120.
- SZPUNAR, Adam. Dobra wiara jako przesłanka nabycia własności ruchomości od nieuprawnionego. *Państwo i Prawo*, 1997, č. 7, s. 6.
- SPÁČIL, Ondřej. Nabývání od neoprávněného. *Bulletin advokacie*, 2014, roč. 21, č. 3, s. 38–42.
- DOŘIČÁK, Lukáš. Věcné zaměření klauzulí nabytí od neoprávněného. *Právní rozhledy*, 2017, roč. 25, č. 18, s. 611–617.

Internetové zdroje

- PETROV, Jan. *Dle NOZ smlouvy platí: I když Vám prodám či pronájmu, co nevlastní*. Jinepravo.blogspot.cz [online]. 2012, duben [cit. 25. února 2016]. Dostupné na WWW <http://jinepravo.blogspot.cz/2012/04/noz-i-kdyz-vam-prodam-ci-pronajmu-co.html>.
- TÉGL, Petr. *Některé aspekty úpravy veřejných seznamů*. Pravni prostor.cz [online]. 2015, srpen [cit. 27. března 2016]. Dostupné na WWW <http://www.epravo.cz/top/clanky/stret-vlastnickych-naroku-v-pripade-prevodu-ztracene-veci-97846.html>.
- *Draft Common Frame of Reference*. Ec.europa.eu [online]. [cit. 21. října 2016]. Dostupné na WWW http://ec.europa.eu/justice/contract/files/european-private-law_en.pdf.
- Česká republika. Vláda. *Důvodová zpráva k zákonu č. 187/2014 Sb., kterým se mění zákon č. 114/1995 Sb., o vnitrozemské plavbě, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých*

zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů. Psp.cz [online], 2014, duben [cit. 17. února 2017]. Dostupné na WWW <http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=7&CT=177&CT1=0>.

Tuzemské legislativní akty

- Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součástí ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů.
- Císařský patent č. 946/1811 Sb. zák. soud., obecný zákoník občanský, ve znění císařského nařízení č. 69/1916 Ř. z. účinném ke dni 1. ledna 1917.
- Zákon č. 49/1997 Sb., o civilním letectví a o změně a doplnění zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 61/2000 Sb., o námořní plavbě, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 114/1995 Sb., o vnitrozemské plavbě, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 256/2013 Sb., o katastru nemovitostí.
- Zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 182/2006 Sb., o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon), ve znění pozdějších předpisů.
- Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti, ve znění pozdějších předpisů.

Zahraníční legislativní akty

- Bürgerliches Gesetzbuch (německý občanský zákoník).
- Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch (obecný občanský zákoník).
- Kodeks Cywilny (polský občanský zákoník).
- Ustawa o księgach wieczystych i hypotéce.
- Draft Common Frame of Reference.

Tuzemská judikatura

- Rozhodnutí NS ze dne 29. června 2007, sp. zn. 22 Cdo 1330/2006.
- Rozsudek NS ze dne 9. listopadu 2000, sp. zn. 22 Cdo 1253/99.
- Rozhodnutí NS ze dne 16. září. 2010, sp. zn. 30 Cdo 250/2009.
- Nález ÚS ze dne 11. května 2011, sp. zn. II. ÚS 165/11.
- Nález ÚS ze dne 17. dubna 2014, sp. zn. I. ÚS 2219/12.
- Nález ÚS ze dne 29. 8. 2006, sp. zn. I. ÚS 398/04.
- Usnesení NS ze dne 25. února 2004, sp. zn. 22 Cdo 2152/2003.
- Rozsudek NS ze dne 26. srpna 2004, sp.zn. 32 Odo 1160/2003.
- Rozhodnutí NS ze dne 30. července 2014, sp.zn. KSPH 38 INS 3926/2009.
- Usnesení ÚS ze dne 28. srpna 2001, sp. zn. IV. ÚS 112/01.
- Usnesení NS ze dne 29. února 2016, sp. zn. 29 NSČR 67/2014.
- Rozsudek NS ze dne 9. prosince 2009, sp. zn. 23 Cdo 3867/2007.
- Rozsudek NS ze dne 9. března 2010, sp. zn. 28 Cdo 4638/2009.
- Usnesení NS ze dne 10. května 2012, sp. zn. 29 Cdo 1989/2011.
- Rozsudek NS ze dne 18. ledna 2012, sp. zn. 28 Cdo 2788/2011.
- Nález ÚS ze dne 8. července 1997, sp. zn. III. ÚS 77/97.
- Rozsudek NS ze dne 9. dubna 2014, sp. zn. 22 Cdo 427/2013.
- Rozsudek Sądu Najwyższego ze dne 17. září 1945, sp. zn. III C 436/45.
- Rozsudek NS ze dne 22. června 2004, sp. zn. 32 Odo 964/2003.
- Rozsudek NS ze dne 29. června 2010, sp.zn. 22 Cdo 2207/2008.

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu Československé republiky ze dne 6. února 1923, Rv I 813/22 (Vážný č. 2245).

Zahraniční judikatura

- Rozhodnutí Sądu Apelacyjnego w Poznaniu ze dne 18. října 2008, sp. zn. I ACa 146/07.
- Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 18. října 1994, sp. zn. I CRN 98/94.
- Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 4. února 2011, sp. zn. III CSK 144/2010.
- Rozhodnutí Sądu Apelacyjnego w Krakowie ze dne 14. dubna 1994, sp. zn. II AKz 119/94.
- Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 20. dubna 2004, sp. zn. V CK 431/02.
- Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 24. července 2008, sp. zn. IV CSK 182/08.
- Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 9. prosince 1983, sp. zn. I CR 362/83.
- Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 28. srpna 1984, sp. zn. I CR 261/84.
- Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 30. března 1992, sp. zn. III CZP 18/92.
- Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 21. října 1987, sp. zn. III CRN 286/87.
- Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 28. srpna 1984, sp. zn. I CR 261/84.
- Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 11. března 1985, sp. zn. III CRN 208/84.
- Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 15. listopadu 2002, sp. zn. CKN 1340/00.
- Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 24. července 2008, sp. zn. IV CSK 182/08.
- Rozhodnutí Sądu Najwyższego ze dne 11. března 1985, sp. zn. III CRN 208/84.

- Rozhodnutí OGH ze dne 30. ledna 1979, sp. zn. 4 Ob 594/78.
- Rozhodnutí OGH ze dne 17. října 1995, sp. zn. 1 Ob 614/95.

Ostatní zdroje

- Expertní skupina KANCL. *Obecná část nového občanského zákoníku – informační brožura*. Obcanskyzakonik.justice.cz [online]. [cit. 22. 3. 2016]. Dostupné na WWW http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/MS_brozura_obecna_cast.pdf.
- Expertní skupina KANCL. *Výkladové stanovisko č. 22 – k pojmu podnikatel podle občanského zákoníku*. Obcanskyzakonik.justice.cz [online]. 2014, duben [cit. 22. února 2016]. Dostupné na WWW http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/user_upload/Stanovisko_22.pdf.

Résumé

The aim of this Thesis is to analyse, within the context of new Czech private legislation, selected aspects of the acquisition of a property right from an unauthorised person concerning the matters which are not registered in the public list.

The first chapter deals with the introduction of a reader into the topic of acquiring from an unauthorised person, whereas general theoretical principles the institute is based on are drawn here. Subsequently, I build on these principles and refer to them when formulating further consequential conclusions. The attention is paid to the explanation of *Nemo plus iuris* principle, as the acquisition from an unauthorised person represents an exception from the principle. The originary/derivative nature of such acquisition of a property right is analysed in the context of Czech legal regulation and the analysis of a terminological advance in the comprehension of a transferor as an unauthorised person, not as a non-owner, as compared to the previous condition is carried out. Last but not least, the definition of an unauthorized person for purposes of the acquisition in good faith is outlined as well.

The aim of the second chapter is to define general requirements of acquisition from an unauthorised person which are joint for all merits Section 1109 – 1113 of the New Civil Code, and implied general presumptions (i.e. eligible acquisition subject, valid legal acquisition title, acquirer's good faith, existence of various economic and legal identity of an acquirer and alienor) which are analysed in detailed. In the context of the deduced condition of the valid legal title, the attention is paid to the possibility of acquiring a property right from an unauthorised person within insolvency and bankruptcy proceedings, which means in cases when there is a limitation regarding the owner's authorization to dispose of the property. Furthermore, certain sub-aspects related to the good faith of a transferee are analysed. This chapter deals with e.g. answering questions, to what moment, in relation to what facts or from the point of view of what person the good faith will be judged in particular clauses. The individual conceptions of good faith will be introduced in relation to the subjective good faith and the question, what role the corruptibility of a legal relation plays in relation to the assessment of the acquirer's good faith, will be answered.

It also focuses on the matter whether there are certain specifics concerning the assessment of good faith, if the transferees are husbands, persons seeking the origin of co-ownership to a matter, legal person or cases when the transferee is represented, based on a direct or indirect representation.

The third chapter follows up the previous chapter, whereas the chapter deals with special conditions of the acquisition from an unauthorised person which the particular clauses differentiate from each other (accession of collateral circumstances of individual clauses, corruptibility of acquisition, fulfilment of the material orientation of individual merits, vain elapse of a period to prove the involuntary losing of an acquired matter). It also analyses the role of the condition of corruptibility which the requirement exercises in particular clauses and the answer to the question whether it is possible, in reasoned cases, to protect the transferee who obtained the matter without paying the remuneration. The chapter is also oriented toward the assessment whether the substantive scope of particular clauses is regulated adequately or in some cases, there are reasons for extension or reduction of their scope compared to the status arising from the linguistic interpretation of such provisions. The reasons justifying the application also to other types of matters than to matters affected by the given provisions from the viewpoint of the linguistic interpretation will be identified in case of some merits.

The acquisition of matters unwillingly lost in the regime Section 1110-1111 of the New Civil Code is subject to a critical investigation; especially with regard to the newly entering requirement of futile expiry of the three-year period when the owner of the transferred matter must not prove unwilling lose of the matter.

The fourth chapter addresses other specific questions which are closely connected to the acquisition from an unauthorised person. For the purposes of the acquisition in good faith realised in the regime Section 1109 (b) of the New Civil Code and Section 1110 of the New Civil Code, it is reviewed whether it is required the transferee – businessman disposes of relevant business authorisation or not. Increasing attention is given to the definition of the moment when the acquisition in good faith happens in particular clauses and the consequences which are inherently connected with the result. In addition to that, further cases of the acquisition from an unauthorized person, as included in the New Civil Code, and the specifics of acquisition of stolen cars especially from the viewpoint of jurisdiction, no matter if the Czech or Polish jurisdiction, will be introduced too.

The last chapter focuses on the Polish legal regulation of the acquisition of moveable property from an unauthorised person. It introduces Polish approaches to the assessment of good faith and fulfilment of request to hand over the matter (*traditio corporalis, constitutum possessorium, traditio brevi manu* or *traditio longa manu*), but also definition of the moment when the property right originates.

The conclusion contains particular knowledge and opinions found and declared in the previous chapters of the Thesis.